

Zgodovina svete katoliške cerkve

za
slovensko ljudstvo.

Spisal
dr. Ivan Križanič,
profesor bogoslovja in podvodja v kn. šk. duh. seminišči v Mariboru.

Izdala in založila
Družba sv. Mohora v Celovci.

II. zvezek.

1885.

Natisnila tiskarna družbe sv. Mohora v Celovci.

Z dovoljenjem visokočastitega Krškega knezoškofijstva.

Drugi vek.

I. doba.

Od začetka sv. cerkve med Germani in Slavjani do papeža Gregorija VII. 1073. — Utemeljitev krščanskega življenja pri Germanih in Slavjanih; — ponovljenje zahodnjega rimskega cesarstva; — in nadvlada države nad cerkvo.

I. poglavje.

A. Razširjanje krščanske cerkve med germanskimi narodi.

a) O preseljevanji narodov.

145. V tem veku se je krščanstvo preselilo na celo druga tla in luč sv. vere je zasvetila celo novim narodom. Iztočno rimsko cesarstvo si je izbiralo med božjimi resnicami, kakor maloprida in gizdavo dekle med ženini, in ni čuda, da je slednjič ostalo na cedilu, ker je ljubi Bog dragi zaklad sv. vere izkopal v jutrovi deželi ter ga je v zahodnih krajih zakopal, kjer so ga mladi narodi bolj obcenili. Kakor smo čuli, je sv. vera v iztočnih krajih zlo pešala, dokler ob konci prvega veka ni popolnoma zamrla: Muhamed jo je skorej po vseh pokrajinah iztočnega rimskega cesarstva zadušil. Le Mala Azija in balkanski polotok sta še bila z rimsko cerkvo zedinjena. To je bila še veja na drevesu sv. cerkve, pa tudi jo je v tem veku, kakor bomo slišali, brezbožna roka carigradskega očaka Mihaela Cerularija odtrla in odtrgala od cerkvene edinosti. Kjer je kedaj Jezus, božji Sin, sam učil, kjer so apostoli cerkve postavljali in utrjevali, kjer so bila vsa tla pomočena s krvjo mučenikov, kakor postavimo v Egiptu, v Siriji, v Mali Aziji, ondi skorej ni bilo več sledu krščanstva. Pred je bilo v tistih krajih, kar se vere tiče, veselo kakor ob mladem

dnevu, a sedaj žalostno kakor po temni noči, — kdo bi zamogel božje poti razumeti?

146. Dokler je iztočno rimsko cesarstvo še životarilo do 15. stoletja, je Odoaker, kar smo že povedali, hirajoče zahodno rimsko cesarstvo podrl, in njegovo ljudstvo in drugi divji narodi, ki so od vseh strani silili v lepe rimske pokrajine, so na razvalinah rimskega cesarstva ustanovili nove države. Ovi narodi so zapustili svojo domačijo na severu, ki jih je le pičlo redila, in so šli iskat proti jugu lepših dežel in boljšega kruha. Cesar so iskali, so našli, ob enem pa jih je tudi srečalo kraljestvo božje, kojega niso iskali, in zvedeli so za kruh besede božje ter so od Rimljanov sprejeli luč sv. vere. To pa se ni slučajno zgodilo, nego Oče nebeški jih je vlekel k sebi, da bi spoznali Sina njegovega, Jezusa Kristusa, ker Zveličar pravi: „Nihče ne more k meni priti, ako ga ne vleče Oče, ki me je poslal.“ (Jan. 6.) Narodi so se nemirno gibali in preseljevali, dokler niso našli pravega Boga in Zveličarja svojega, a potem so se pomirili in stalno naselili. Nam se prav zdi, da je prerok Izaija preseljevanje narodov nekdanj že v svojem duhu gledal, ko je prerokoval: „Vzdigni Jeruzalem (t. j. cerkev božja) okrog svoje oči, in poglej: vsi se ti zbirajo ter k tebi prihajajo, tvoji sinovi bodo od daleč prišli, in tvoje hčere bodo od strani vstajale. Kdo so ti, ki letijo kakor oblaki in kakor golobje k svojim linam?“ — Mi odgovorimo, to so narodi, ki so za časa preseljevanja ljudstev hiteli v cerkev božjo! — Krepki sinovi germanski so prišli od daleč, in milene hčerke matere Slave so od strani vstajale ter hitele v sv. cerkev.

Sv. mati katoliška cerkev je imela sprva odraščene gojence, že olikane in omikane narode: Rimljane namreč in Grke; zdaj pa je prevzela odgojo drugih narodov, koje je odgojevala od mladih nog, in ker so ji uni narodi nehvaležni bili, si je želela izrežati vrednejših in hvaležnejših otrok. Kot otroci nevedni, še celo sirovi pa tudi še nepokvarjeni, so pa bili takrat nemški in slovanski narodi.

b) Razširjanje sv. vere med Goti.

§. 147. V drugem stoletji po Kr. so Goti zapustili mrzlo in puščavo svojo domovino v Skandinaviji in so se preselili na južno stran ter zasedli okraje ob Črnem morji. Iztočni Goti so se udomačili med rekama Donom in Dnêstrom, a

zahodni Goti med Dnêstrom in Tisoj. Sredi tretjega stoletja so Goti že pustošili rimske pokrajine ter so silili čez Donavo v Mezijo in čez Črno morje v Malo Azijo. Še le Konstantin veliki jih je do dobrega užugal in porinil nazaj čez Donavo. V teh bojih so Goti najpred slišali veseli glas o krščanski zveličavni veri. Na nicejskem vesolnem zboru že nahajamo gotskega škofa Teofila, in Goti so bili prav srečni v krilu sv. katoliške cerkve. Leta 375 pa prihrumijo divji Huni mongolske krvi iz sredine Azije, in tako silno na Gote udarijo, da so se jim morali umakniti čez Donavo ter jim prosto pot pustiti v osrčje Evrope. Atanarik, kralj zahodnih Gotov, je tedaj cesarja Valenta prosil, naj dovoli narodu njegovemu domačijo v rimskih pokrajinah. Valent pri-pusti, da se naselijo Goti ob desnem bregu Donave na sedajnem Bolgarskem s tem, da so rimskemu cesarju zvesti in da sprejmejo arijevo vero. Tako so zahodni Goti postali arijei, posebno tudi po prizadevanji svojega škofa Ulfila, ki je gotsko abecedo znašel in potem sveto pismo na gotsko prestavil.

Po smrti Valentovi, za cesarja Teodozija, je postala rimska država sicer zopet katoliška, a Goti so ostali arijei, ker so kljubovali Rimljanom, ki jih itak niso radi ubogali. V tem času je blagodejno deloval v dušni prid Gotov sv. Janez Zlato ust v Carigradu, ki je odgojeval gotske mladeniče ter jih je pošiljal kot misijonarje med njihovo ljudstvo. Tudi je odločil Gotom v Carigradu posebno cerkev, v kateri se je božja služba v gotskem jeziku obhajala. Ondi je kedaj sam navdušeno pridigal o čudovitem spreobrnjenji ovega divjega naroda ter je dokazoval čudno moč sv. evangelija, rekoč, da se zdaj spolnuje prerokovanje Izaijevo: „Volk in jagnje se bota skupej pasla.“ (Izaija 65.). Ravno tako je spreobrnjenje veselilo sv. Atanazija, ki je rekel: „Kdo je to opravil, da v miru živijo, ki so se med seboj sovražili? Kdo drugi kakor Ljubljenec Očeta, Zveličar vseh, Jezus Kristus, ki je iz ljubezni do nas vse za naš blagor trpel. Sedaj se dopolnuje, kar je Izaija obetal: „Narode bo sodil (Bog) in veliko ljudstev svaril, ki bodo meče v lemeže in sulice svoje v srpe pokovali: nič več ne bo narod zoper narod meča vzdigoval, in za naprej se ne bodo več na vojsko vadili.“ (Izaija 2.). Čudovito je, da se divjaki, dokler bogovom darujejo, med seboj koljejo in nikakor brez meča biti nočejo; če pa se pokristjanijo, takoj pustijo boj in za priroče primejo.“

148. Goti so imeli takrat izvedenega in hrabrega kralja Alarika, a Teodozijev sin Arkadij je bil slab vladar in moral je Gotom, da se jih je znebil, prepustiti Ilirijo, kjer so kot svobodni narod pod neodvisnim kraljem živeli. Ker pa je Alarik bil le nevaren sosed, so ga carigraški ministri našuntali, da naj gre nad Italijo. Alarik je rad ubogal, ker ga je bogata italijanska dežela itak že davno mikala, in udaril je na zahodno rimsko cesarstvo, a takrat ni kaj posebnega opravil, ker je Italijo branil Stilikon, vrli poveljnik cesarja Honorija. Ko je pa zavidnost Stilikona umorila, imel je Alarik prosto pot v Italijo in v Rim, kojega je leta 410 z naskokom vzel. Goti so se po vsem mestu razkropili in so tri dni plenili ter pobrali vse, kar je bilo večje vrednosti, samo cerkve se na posebno povelje kraljevo niso smeli dotekniti, tudi nikomur niso po življenji stregli. Toda Alarik se v Rimu ni nič kaj varnega čutil in je toraj svoje ljudstvo peljal v južno Italijo, kjer pa ga je že leta 411 smrt prehitela.

Za Alarikom je vladal njegov svak Ataulf, ki je Gote peljal črez Alpe v Galijo, in njegov naslednik Valija je ondi takraj in unkraj pirenejskih gor ustanovil kraljestvo Gotijo s prestolnim mestom Tolozo. Arijski Goti so sprva svoje katoliške podložne lepo prenašali, dokler ni hudoben kralj Evrik (466—484) zasedel prestola, ki je prvi začel katoličane krvavo preganjati. Že prvi dan njegovega vladarstva je bil krvav, in je tako svedočil, kako bode on vladal za naprej; ubil je namreč svojega brata in gospodarja Teodorika II. in je tako s krvavimi rokami prijel za kraljevo žezlo. Vse škofe je ali v ječe zaprl ali iz dežele prognal; ako je kateri škof umrl, ni dovolil naslednika voliti, in ker ni bilo škofov, ki bi mešnike posvečevali, je tudi duhovnikov zmanjkalo. Udrihal je pač po pastirjih, da bi se čreda razkropila. Najimenoitnejši škofijski sedeži v Gotiji so bili izpraznjeni. Katoliške cerkve so razpadale, med vratni je grmovje rastle, po cerkvah je trava zelenela, tako da se je živina v njih pasla in raz altarjev travo zbiralala ali tudi med podrtinami ležala. Sv. katoliška čreda pa se ni imela kje pasti ter je zastonj pričakovala pastirjev, ki bi jej hrane položili. Ker je v tem času v Galiji divjal tudi strašen boj, in je za bojem prišla lakota in pomor, bil je stan katoliške cerkve v Galiji res prežalosten.

Pa Bog ne zapusti svoje cerkve; izbudil je v Galiji velike svete može, ki so ljudstvo tolažili ter kot dobri pastirji vodili, da se ni celo zgubilo. Med njimi imenujemo sv.

Maksima, škofa v Riezu, sv. Lupa, škofa v Troyes-u, sv. Mamerta in še več drugih.

149. Evrikov sin Alarik se je do katoličanov celo dostojno obnašal. Gotijski kralji so skorej že celej španskej deželi zapovedovali, in ker so jih v Galiji Franki zmiraj dalje proti pirenejskim goram rivali, so sedaj rajši na Španski stolovali.

Leta 567 je bil Leovigild kraljem izvoljen, in je v mestu Toledi kraljeval. Leovigild je bil eden najmočnejših gotijskih kraljev, in le edini madež gnjusi njegovo lepo ime v zgodovini, da je namreč bil zagriznjen arijec in da je katoličane do krvavega preganjal ter jih silil, da bi prestopili k arijevi krivoveri. Pa katoličani kralja v tem, kar je božjega, niso ubogali in prvorojeni njegov sin Hermenegild je sam bil vernim na čelu, ki so se kraljevi krivični zapovedi stanovitno ustavljali. Prva Leovigildova žena Teodozija mu je porodila dva kraljiča, Hermenegilda in Rekareda, a potem je še celo mlada umrla. Leovigild se je drugokrat oženil z neko Gosvinto, ki pa je bila huda arijanka. Svojega starejšega sina Hermenegilda je kralj imenoval sovladarjem ter ga je oženil z mlado lepo kraljicino Ingundo, hčerko frankovskega kralja Sigberta; vendar pravo vrednost je mladi nevesti dajala sv. katoliška vera, koji je bila iz celega srca vdana. Hudobno oko Gosvinte pa ni moglo gledati v nedolžni obraz katoliške snehe, ter jo je na vsak način mučila in silila, naj bi se izneverila katoliški veri ter se dala zopet krstiti na arijevo vero. Ker pa niti z groženjem niti z ljubkanjem ni kaj opravila, se je hudobna babura tako spozabila, da se je Ingundi v lase zagnala ter jo ob tla vrgla, jo do krvavega tolkla in z nogami suvala, ter je slednjič služabnici zapovedala, da jo sleče in v ribniku podurne, ker je menda menila, da jo bo na ta način v arijanko prekrstila.

Hermenegilda je sirovo obnašanje mačehe razčemerilo in z dovoljenjem očetovim se je prešelil iz Tolede v Sevilu ter je ondi stoloval. Hermenegild je do sedaj bil še arijeve vere, a v Sevili se je zmoti odpovedal ter postal katoličan. To pa se je tako zgodilo. V Sevili je takrat sedel na škofijskem stolu sv. Leander, ki je posejal v srce Hermenegilda seme prave Jezusove vere, in ker je ljubezniva žena njegova neprenehoma molila, so tudi nebesa rosila svoj blagoslov na Leanderovo setev, in ni čuda, da je tako seme božje besede pognalo močno kalter tudi prineslo veseli sad. Po Leovigildu je vse zgorelo, ko je slišal, da je sin postal katoličan, in takoj

mu je v Toledo priti ukazal. Jeza bi se bila očetu, ki je sicer svojega sina ljubil, menda skorej ohladila, ko bi je Gosvinta ne bila podpihovala in ko bi Hermenegild svojega očeta bil ubogal. Pa Hermenegild se je vprl zoper kralja, bodi si, da se je bal razkačenega svojega očeta, bodi si, da je menil, da je prav, če katoličane in katoliško vero brani zoper arijsko nasilstvo. Upora zoper postavno oblast pa naša sv. vera ne trpi, in tedaj obnašanja Hermenegilda ne moremo zagovarjati: kar ni prav, ni prav. Kralj je takoj šel nad svojega upornega sina, vzel je mesto Sevilo, a Hermenegilda je dal zvezati z železnimi verigami ter ga vreči v ječo. V ječi se je kesal svojih grehov, in ker je dobro vedel, kaj ga čaka, se je z molitvijo in z zatajevanjem samega sebe pripravljaj na mučeniško smrt. Dolgo ga je oče nagovarjal, naj se zopet odpove katoliškej veri, pa vse zastonj. Slednjič še pošlje v ječo zvitega krivoverskega škofa, ki mu ponuja milost očetovo in krono kraljevsko, ako vsaj skrivoma prejme obhajilo iz njegovih rok. Pa sv. Hermenegild se ni udal, da ne bi zgubil milosti nebeškega Očeta in krone večnega življenja ter je zapeljivca skregal, rekoč: „Bi ti škof zamogel to krivdo pred vsevidejočim okom večnega Boga prikriti?“ Potem je nevoljen zapeljivca iztiraj iz ječe ter mu prepovedal, še kedaj se s takimi ponudbami povrniti. Ko škof ni ničesar opravil, pride takoj za njim rabelj, ki je stanovitnemu Hermenegildu na kraljevo povelje glavo odsekal. Bilo je ravno o polnoči na velikonočni praznik leta 585, ko je Hermenegild bil obglavljen. Ječa in celi okraj daleč okoli se je razsvetil, kakor ob belem dnevu; rajske pesmi so se razlegale po zraku, in angelji božji so peli hvalno pesem neomadeževanemu Jagnjetu, kojemu itak gre vsa čast in slava; sv. Hermenegilda pa so prav na velikonoč v nebesih ovenčali z mučeniškim lepim vencem.

150. „Draga je pred Gospodovim obličjem smrt njegovih svetih.“ (Ps. 115, 15.) Te besede so se lepo uresničile pri smrti sv. Hermenegilda, ker on je s svojo drago mučeniško smrtjo od Boga kupil milost spreobrnjenja za svojega očeta in za celo svoje ljudstvo. Oče ni imel več mirne vesti, odkar je dal svojega sina ubiti in krvavi obraz njegovega kedaj ljubljenega sina ga je celo v sanjah strašil. Ko je tedaj stal ob kraji svojega groba, in ko so se mu že odpirala vrata večnosti, spredidel je svoj greh in je vse škofo in mešnike poklical iz prognanstva, je katoličanom cerkve povrnil in sv. škofa Leandra je celo poklical na kraljevski

dvor, kjer mu je vso ljubav in čast skazoval. Sv. škof pa je porabil lepo priliko ter je zbudil v srei kralja duh prave pokore in je kazal solznatemu njegovemu očesu neizmerno božje usmiljenje. Koncem leta 585 je Leovigild umrl kot katoličan in v nebesih je bilo veselje nad grešnikom, ki se je bil spokoril. Na smrtni postelji je poklical sina svojega Reka reda (586—601) ter mu je svetoval, naj se drži izgleda brata svojega Hermenegilda in naj prestopi v sv. katoliško cerkev. Modri sin je poslušal svet svojega očeta, je očitno prestopil s celo svojo rodbino v katoliško cerkev, kterej je na velikem cerkvenem zboru v Toledi leta 589 podelil popolno svobodo v svoji državi. Število arijcev se je sedaj bolj in bolj krčilo, in veliko arijskih škofov in velikašev in večina gotijskega ljudstva se je za vselej odpovedala arijevi krivoveri. Katoliška cerkev se je lepo razcvetala in slavni škofje, kakor postavimo sv. Heladij, sv. Izidor, sv. Ildefons in več drugih, so jo na cerkvenih zborih celo lepo uredili. Toda kralj Vamba okoli leta 680 in grozoviti Vitica okoli leta 700 sta zopet cerkvi pravice kratila. Vitičina sina sta slednjič tudi pozvala Arabce v Španijo, ki so katoliške Gote podjarmili in sv. vero zatrli. Le malo število krščanskih junakov se ni pokorilo Muhamedancem in je rajši zbežalo v avsturske gore. Od ondot so se skušali več stoletij s sosednimi Arabci, dokler jih niso premagali ter zopet spodili iz Španske, pa še le leta 1492.

c) Med Vandali.

151. Med vsemi nemškimi narodi najbolj divji in sirovi rod so bili Vandali. Ko so zahodni rimski cesarji svoje vojake doma v Italiji potrebovali, da bi se branili zoper zahodne Gote (okoli l. 406), nemškim rodом ob Rajni nihče ni več branil iti črez rimsko mejo v bogato Galijo. Takoj so prestopili reko Svevi, Alani, Vandali in Burgundi, ki so prvlje imeli svoj dom kraj Vshodnega jezera na Nemškem. Nemški divjaki bili so lepo Galijo oropali in osiromašili, in potem so šli dalje črez pirenejske gore na Špansko, kjer so Svevi zasedli severne kraje, Alani srednje, a Vandali so vzeli južne kraje za se; le Burgundi so ostali v Galiji ter so se ob gornjej Rajni naselili.

Leta 412 so tudi zahodni Goti prišli na Špansko, ki so Vandale vedno dalje proti morju rivali in Bonifacij, rimski namestnik v Kartagini, je Vandalom zlo ustregel, ko jih je pozval v Afriko. Vrlega Bonifacija so namreč zavidni jeziki

pri cesarici Placidiji obrekovali, naj mu nikar preveč ne zupa. To je sicer poštenega in zvestega služabnika tako razkačilo, da je Vandale črez morje poklical, da bi cesarici lepo afrikansko pokrajino vzeli. Koliko zla je pač s tem nakopal sv. katoliški cerkvi Bonifacij, akoravno je bil sam dober katoličan! Pozneje se je sicer kesal svojega čina, a več ni mogel popraviti, kar je bil zakrivil. Brezbožni Vandali, ki so bili arijevi veri vdani, so osipali cvet cveteče cerkve Kristusove v Afriki ter cvetlico samo pomandrali. Sto in sto škofijskih stolice si takrat naštel v Afriki; veliko učenih škofov in svetih pastirjev je takrat ondi cerkev vladalo. Domači krivoverci, kojih v petem stoletji ni bilo nikjer toliko, kolikor v Afriki, niso mogli ondi zatreti katoliške cerkve, tedaj so jim pa prišli tujci Vandali na pomoč. Pod svojim kraljem Genserikom so podirali najlepše cerkve, požigali mesta in vasi, zatirali katoličane, mučili in morili duhovnike. Sv. Avguštín, ki je kot dober pastir do zadnjega zdihljeja tolažil nesrečne svoje katoliške rojake, umrl je v mestu Hiponu, ko so ga bili Vandali že več mesecev obsedali.

Mogočnemu Genseriku se je cela afrikanska rimska pokrajina pokorila, kar si napravi brodovje in gre tje črez morje na plen, in sicer kar naravnost v poglavitno mesto cesarstva, v Rim sam. Papež Leon je šel strašnemu vandalskemu kralju nasproti ter ga prosil, naj mestu prizanese. Pa ni zamogel omehčati srca silnega vodje, le toliko je izprosil, da je Genserik svoji druhali prepovedal požigati in moriti. Vandali so se vsuli po mestu in so vse, kar so dragocenega našli, pobrali po hramih in cerkvah ter znosili na svoje ladije in z neizmernim plenom so se odpeljali nazaj v Afriko. Vjeli so tudi veliko imenitnih in bogatih Rimljanov, koje so le za dobro plačo zopet izpustili. Takrat je kartaginski škof Deo-gracijas razprodal vso zlato in srebrno cerkveno posodo in opravo in je s tem denarjem odkupil veliko rimskih jetnikov. Nolski škof sv. Pavlin pa je sam sebe zastavil za nekega jetnika, edinega sina uboge vdove. Krščanski ljubezni, — enake jej ni! —

Taki blagi čini pa uplivajo le na blago sree; sirove duše Genserika niso nič kaj ganili. Katoliške škofo je, kakor poprej, prodajal v sužnost in kartaginskega škofa in dosti duhovnikov je naložil na neko razklopotano ladijo ter jih je prepustil morskim valovom; a Bog jih je ovaroval in srečno so dospeli v Neapelj. Arijska duhovščina je kralja šuntala na vsakojake grozovitnosti in katoličani niti niso smeli očitno

božje službe obhajati. Tako hudo se je katoliški cerkvi v Afriki godilo, da so nekteri dvomili, ali pač ljubi Bog ve za vse to, kar katoličani ondi trpeti morajo. Da, Bog že ve, kar stori, pa ljudje ne vejo, kaj delajo. Tako tudi Afrikanci niso vedeli, kaj delajo, ko so posebno po mestih strašno razuzdano in požrešno živeli, dokler jih ni šiba božja hudo doletela, ter jim strašne kazni zapela.

V visoki starosti je Genserik umrl leta 477 in sin njegov Hunerik (477—484) mu je bil naslednik. Sprva se je Hunerik kazal blažjega od svojega očeta. Katoličani so smeli zopet očitno božjo službo opravljati in dopustil jim je, da so si v Kartagini, kjer je bil škofijski sedež že 24 let izpraznjen, izvolili novega škofa, gorečega Evgenija. Pa kraljeva prijaznost je bila enaka rudečemu juternemu nebu, ki neki svedoči burni deževni dan. Žareča zarja naznanja viharja. Viktor, škof iz Vite, ki je bil sam tudi v ječi in v verigah zavoljo Kristusa, nam je zanesljiv poročevalec o tem, kar so katoličani trpeli pod grozovitnim Hunerikom.

152. Da bi Bog svoje izvoljene potolažil v prihodnjih nadlogah, jim je po čudovitnih znamenjih in prikaznih pokazal preteče preganjanje. — Tako je imel nek pobožen diakon v sanjah to le prikazen. Zdelo se mu je, da je bil sred velike in krasne cerkve sv. Fausta v Kartagini. Cerkev je bila krasno okinčana; na velikem altarji je gorelo brez števila sveč; svetilnice so divno razsvetljevale celo cerkev. Dragocene preproge so prepregale stene in cerkev je bila naphana pobožnih vernih, ki so bili vsi lepo belo oblečeni. Začne se slovesna božja služba; verniki slavospeve in psalme prepevajo, in rajska godba po prostorni cerkvi odmeva ter pobožnost vernih povzdiguje. Pobožnemu diakonu je srce veselja igralo, in tudi sam je hotel Bogu zapeti zahvalno pesem. Pa takoj vse sveče vgasnejo, pesmi in godba prenehajo, oborožena družal divjih zamorcev se vsuje v cerkev ter kakor veter v enem hipu razkadi zbrano pobožno ljudstvo. Zdaj diakona obdaja tema in strašna tihota, in iz celega srca prosi Boga, da bi se lepa služba božja zopet začela. Naenkrat gleda novo prikazen. Vidi ravno tisto cerkev sv. Fausta celo pusto in razrušeno in koze in svinje so se v njej pasle. — To prikazen je vrli diakon, ki gotovo ni lagal, pozneje, ko se je preganjanje začelo, sam kartaginskemu nadškofu razlagal, in da je bila pripoved resnična, se je hitro pokazalo.

Vandalski škof Cirila je kralja zoper Evgenija in katoliško cerkev šuntal, in Hunerik je zapovedal, da nihče ne

sme v škofjsko cerkev v Kartagini zahajati. Zavaroval je tedaj vse vhode in je pri cerkvenih vratih nastavljal beriče, ki so imeli dolge šibe ob konci z železnimi kremplji. Ako se je kdo bližal, da bi v cerkev vstopil, napadli so ga beriči ter tako grozovito po glavi tolkli, da mu niso le lasi izpulili, nego tudi celo kožo raz glave potegnili. Strašno je bilo gledati take mučenike, katerim je kri curkoma tekla raz glave, zlasti ker so jim z grozovitnimi šibami tudi navadno oči iztekli. Kakor zmiraj, so tudi zdaj najpred pastirji preganjanje trpeli. Hunerik je velel svete in učene škofe, ki so bili posebno na glasu, poiskati, vsakemu 150 batic naštetih in jih potem v puščavo prognati. Vsak dan so kakega škofa ujeli, sramotno trpinčili in v temno ječo zaprli. Sv. Leta, škofa iz Nepte, je trinog na očitnem trgu v Kartagini živega sežgal; 46 škofov je prognal na otok Korziko in 302 v razne afrikanske pokrajine. Ko so s pastirji tako vejali, se je pokazalo, da je bila tudi marsiktera smet med rumenim zrnem, pa le redka — kakor je bil le en Judež med dvanajsterimi apostoli.

153. Ker smo apostole omenili, povemo precej tukaj zgodbo o dvanajsterih majhnih apostolih kartaginskih. — Med dečki, ki so se vadili cerkvenega petja, jih je bilo dvanajst posebno izurjenih, ki so imeli jasne glase in so lepo zapeli, kakor da bi zvonilo. Arijski popi so tedaj sklenili, da samo one druge fante pošljejo v prognanstvo, teh dvanajst pa doma obdržijo, da jih pridobijo za petje pri arijski službi božji. Ko so otroci to zvedeli, so se na glas jokali in kričali in objemali kolena svojih tovaršev; s palicami in pikami so jih tolkli, pa vse zastonj; rekli so, da se raji dajo zadaviti, kakor ločiti od svojih součencev. Pa vse nič ni pomagalo; peljali so jih nazaj v mesto, ter so jih hteli z dobrega za arijevo vero pridobiti; ker pa svojega namena niso dosegli, zaprli so je v podzemeljske luknje. Tam so ubožci strašno gladovali in poleg tega so jih še skorej vsaki dan s šibami in palicami pretepali ali tudi do krvavega bičali. Pa ravno v slabih se kaže moč milosti božje in Bog si tudi v ustih dojenčev hvalo pripravlja. V velikih mukah so otroci klicali, da svoje vere nikdar ne zatajijo, in da se svoji krstni obljubi nikoli ne izneverijo. — Ko arijski trinogi nič niso opravili, so slednjič fante izpustili, a dečki so zdaj sklenili skupej ostati in se ne več drug od drugega ločiti. Odsihmal so skupaj prebivali, skupej jeli in skupno tudi psalme in pobožne pesmi na čast trojedinemu Bogu prepevali. Celo mesto

se je izgledovalo nad nedolžnimi mučeniki in niso jih več
inače imeli, kakor za dvanajstere majhne apostole
kartaginske.

154. Šiba božja je nemarne afrikanske kristjane hitro
vere naučila. Popustili so svoje mehkužno in pohotno življenje
in začeli so se ojestro pokoriti. Duhovniki so sveto živeli, pri
katoliških rodbinah je vladal lep krščanski red, in celo žen-
ski spol in otroci so se bili stanovitne skazali v trpljenji in
preganjanji. — Zgodilo se je, da so rabeljski hlapci naleteli
na imenitno gospo Dionizijo, ki je za roko vodila svojega
sinka Majorika. Gospa je bila plemenitega rodu, zalega
obraz, in, kar je največ vredno, bila je pobožna in bogabo-
ječa žena. Med divjim krohotom strgajo hudičevi pomagači
sramožljivi ženi obleko z nje in jo tako kruto bičajo, da je
kri curkoma tekla po njenem telesu. Pri vseh mukah se
krščanska junakinja niti zglasila ni, da ne bi svojega sinka
prestrašila. Zdaj se neusmiljeni rabeljni lotijo nedolžnega
otroka. Ko Majorik krvavo orodje vidi, se prestraši; pa mati
ga ojestro pogleda in ga potem tudi z milim maternim glasom
nagovarja, naj se usmili svoje matere, in naj ne pozabi svoje
krstne oblube; potem pa je na glas Boga prosila moči in
pomoči za svojega ljubljence. Majorik je dobil od zgorej moči
ter se je osrčil in seni č več ni bal, kakor se mlado drevesce
več ne maja, če mu pristaviš močen kol. Med trpljenjem je
otrok hvalil Boga, da sme zavoljo božjega imena trpeti. Niso
ga dolgo trpinčili, ker krvave in vajene roke divjih beričev
so lahko in hitro mlado življenje sv. Majorika zadušile. Vsa
ranjena in s krvjo oblita se je zdaj mati zgrudila na mrtvo
truplo svojega sina, je poljubovala njegove rane, in je s solz-
natimi očmi gledala v nebasa ter hvalila Boga, da je toliko
vredna, da je presrečna mati sv. mučenika. Potem je vzela
sv. telo v svoje naročje in ga je nesla domu, ter ga je na
svojem vrtu častno zagrnila ter mu grob s svojimi solzami
kropila. Toliše sreče in tolažbe menda druge matere ne ob-
čutijo, če zdravega svojega otroka na naročji pestujejo, kakor
sv. Dionizija, ko je mrtvega Majorika na svojih rokah nosila.

Dva brata iz Bicacene sta prosila rabeljne, da bi ju naj
ob enem in oba na isti način umorili. Prošnjo jima spolnijo.
Obema na noge navežejo težko kamenje in ju potegnejo kvišku
ter ju pustijo tako viseti. Že sta skorej celi dan tako med
nebo in zemljo visela, ko eden brat zavoljo neznanih bo-
lečin oblubi k arijevi veri prestopiti. Drugi brat to slišavši
vpije in mu pravi: „Si li pozabil, kar sva si včeraj pred

Bogom drug drugemu obljubila? Nekaj ur še in stal bom pred sodnim stolom božjim; zagotovim te, če se sedaj izneveriš, da te bom ondi sam najbolj zatožil!" — Te besede so brata prestrašile in osrčile, rabeljne pa tem bolj razdražile. Prinesli so razbeljene plošče, železne žreblje in klešče, pa čuda, nobena muka se svetih mučenikov ni več prijala. Vse navzoče je strah obdal in rabeljni sami so se branili brata več mučiti; spustijo ju doli na zemljo ter spodijo od ondot. — Res lepo sta si ta dva brata v nebesa pomagala, dokler se dostikrat krščanski brati in sestre vse žive dni grizejo in kolnejo in sovražijo in si tako drug drugemu pot v pekel nastiljajo.

155. Takih in enakih krvavih prizorov je krvoločni Hunerik sto in sto pouzročil, a mi vseh ne moremo in nočemo opisati, da zmiraj ravno istih nečloveških muk ne ponavljamo. Vendar tipaške mučenike še moramo omeniti, da ne kratimo Bogu časti, ki se je v teh mučenikih posebno in izredno poslavil. — V bogato mesto Tipaso, kraj sredozemskega morja, poslal je Hunerik arijskega škofa Bulimanda. Katoliški kristjani to zvedeti, so se večji del vsi hitro preselili črez morje na Špansko, vedoč, kaj da jih doma čaka; samo tisti, ki niso imeli s čim pobegniti, morali so doma ostati. Katoličani so se novega škofa ogibali kakor greha in nikdo ni htel ž njim cerkvene zaveze imeti; vsled tega je tožil Tipaščane pri Huneriku zarad upora. Kralj se razsrdi nad upornimi katoličani in pošlje poveljnika in trumo vojakov v Tipaso s poveljem, vsem mestjanom in vsem, ki okoli mesta stanujejo, desno roko odsekati in jezik ob korenu odrezati. Število katoličanov, ki jih je poveljnik v mesto nagnal, je bilo veliko, z mestjani vred bi jih več tisoč našteli. Ubogim ljudem razglasijo sodbo, a nikdo ne prosi milosti in niti eden ne odstopi od katoliške vere, raji vsi do slednjega trpijo strašno muko. Sedaj pa tudi večni Bog čudovito poslavi svoje zveste služabnike. Vsi, kojim so jezike porezali, so govorili na glas, gladko in razumno kakor popred; in nek muteč, ki je pred samo blebetal, je sedaj tudi spregovoril ter na ves glas hvalil mogočnega, usmiljenega Boga.

Ovi sv. spoznovanci so se potem po celem svetu raztrosili in so čudež božje milosti povsod razglašali. Okoli šestdeset jih je prilično pribežalo tudi v Carigrad, kjer so jih lepo sprejeli in z vsem dobro oskrbeli. Posebno se je pa med njimi odlikoval pobožni subdijakon Reparat, katerega so radi na cesarski dvor vabili, kjer sta ga cesar Cenon in cesarica

posebno odlikovala. Viktor iz Vite pravi: „Naj gre, kdor hoče, v Carigrad; tam bo v cesarski palači našel subdijakona Reparata, ki sicer nima jezika, česar se vsakdo zlastnimi očmi lahko prepriča, govori pa celo točno, kakor kdorbodi drug.“ Kdo bi se tukaj ne spominjal besed Davidovih: „Čudoviten je Bog v svojih svetih; Izraelov Bog sam daje moč in krepost svojemu ljudstvu.“ (Ps. 67.)

156. Nedolžna po Huneriku prelitá kri pa je že na ves glas klicala v nebesa za osveto. Ko je bil napolnil mero greha, doletela ga je šiba božja; podrla ga je zdravnikom nepoznana strašna bolezen. Glava, roke, noge in vse telo mu je strašno oteklo; neznane bolečine so ga mučile noč in dan in nikdo mu jih ni mogel polajšati. Iz trebuha so se vsuli črvi, nestrpljiv smrad ga je obdajal in posamezni udje so mu počasi odpadali. Živel je sicer še in dihal, ali bil je že celo podoben gnjilemu mrliču. H koncu ga je tudi ljuba pamet zapustila. Sv. Gregorij tourski pravi, da ga je hudič obsel, ker je sam sebe preklinjal, grizel in razjedal lastne roke in je slednjič celo besen in stekel umrl. Človeka je strah črez tako smrt gledati v večnost!

Guntamund, Hunerikov naslednik, katoličanov ni preganjal in leta 494. so se prognani škofje smeli vrniti iz prognanstva. Kralj Trazamund (496—523), brat Guntamundov, je zopet zatiral katoličane. Sprva se je sicer kralj katoličanom dobrikal, kazal jim je prijazno lice ter jim dajal visoke službe; pa Trazamund jim je le zategadel ponujal roko, da bi jih tem lože potegnil na arijevo stran. Ko pa mu je ta bila spodletela, preganjal je škofo, 120 jih je ob enem prognal na otok Sardinijo, med njimi učenega sv. Fulgencija, škofa iz Ruspe; pojemal jim je cerkve in prepovedal je nove škofo posvečevati.

Steber sv. katoliške cerkve, katerega so se afrikanski katoličani zvesto držali, je pa bil sv. Evgenij, škof kartaginski; na njega so vsi gledali, kakor cvetlice obračajo svoja lica proti solncu, njega so vsi poslušali; dobre ovce namreč poznajo glas svojega pastirja. Hudobni Ciril je tedaj tudi Evgenija sklenil pogubiti. Evgenij je bil na kraljevo povelje zgrabljen in z dvema drugima škofoma, z Vindemialom in Longinom, na smrt obsojen. Vindemialu in Longinu takoj glave odsekajo; tudi Evgenij že kleči na zemlji ter svoj vrat rabeljnu ponuja; tedaj ga še enkrat vprašajo, je li res pripravljen za svojo vero umreti. Ko na to vprašanje ve-

selo pritrdi, mu oznanijo, da ga je kralj pomilostil, ob enem pa na vsikdar v Galijo prognal. Ondi je sv. Evgenij leta 505 mirno v Gospodu zaspal; Bog mu je dan in uro smrti poprej bil naznanil. — Razun teh bi jih še tisoč našteli, ki so za sveto vero življenje dali, ali vsaj eden ali drugi ud telesa zgubili; več tisoč je bilo tudi prognanih in zgodovinarji sploh pravijo, da je bilo zatiranje kristjanov za kralja Trazamunda časih ravno tako krvavo, kakor za kralja Hunerika. Še na smrtni postelji je Trazamund tirjal od svojega naslednika Hilderika prisego, naj bi katoliško cerkev v vseh svojih deželah zatrl.

Blagi Hilderik (523—530) ni ubogal svojega brezbožnega očeta, nego je preklical vse naredbe, ki so bile katoliški cerkvi na kvar in se je s katoličani pomiril. To pa trdovratnim Vandalom, ki so bili zagriznjeni arijei, nikakor ni bilo po volji. Njegov stric Gelimer (530—534) se je uprl zoper njega in mu je vzel krono in življenje. Znova se je začelo neusmiljeno zatiranje katoliških prebivalcev. Toda carigradski cesar Justinijan, ki se je že pred Gelimeru pogrozil, je zdaj poslal vrlega svojega poveljnika Belizarja z vojsko v Afriko, ki je Gelimera užugal leta 534 in je zadušil vandalsko kraljestvo in vandalski narod, kateri se je po časi celo pozgubil med drugimi afrikanskimi narodi.

d) Med Huni.

157. Med tem, ko so se narodi najbolj selili proti jugu in proti zahodu, so sem iz notranje Azije prilomastili sirovi Huni, koji menda nimajo para v zgodovini. Že smo na svojem mestu omenili, da so Huni zahodne Gote porinili črez Donavo v rimsko državo, iztočne Gote pa so si podjarmili in morali so se jim pokoriti ter se jim pridružiti. Okoli leta 400 so se v današnjem Ogerskem ustavili in so od ondot strahovali skorej celo Evropo. Najbolj mogočni so pa Huni bili za svojega kralja Atila (444—453), kojega so kristjani le „šibo božjo“ zvali. Atila je bil sicer majhne postave pa širokih pleč in oko se mu je kar žarilo, in nikdo mu ni upal nasprotovati, kedar je zapovedaval. Na Ogerskem se je pripravljal na vojsko zoper zahodne evropske države. Leta 451 v spomladi je zapustil Panonijo ter je na čelu 700.000 mož pridrl do Rajne. Gredeč je povsod požigal in pustošil, kamorkoli je prišel tako, da so ljudje govorili: „Kjer je sled kopita Atilinega konja, ondi trava več ne raste.“

Ob Rajni je oplnil in potem razdjal bogata in zveča krščanska mesta Trier, Maine in Špeier. Zdaj je šlo za to, ali bo Evropa za naprej velika pustina ostala, ali pa se bo po njej krščanska omika razcvetala. Tudi galijska mesta Rheims, Arras, Toul, Besançon in Metz je upepelil. Le mestu Troyes je prizanesel na prošnjo sv. škofa Lupa, ki je sovražniku moško stopil nasproti. Bog je srce Atile omehčal in zbal se je visoke postave in častitljive osebe sv. škofa, in mestu nič žalega ni storil. Pa v Galiji so Huni nalleteli na pravega moža, na rimskega namestnika Aëcija. Temu srce ni upadlo, ampak je združil svojo vojsko s zahodnimi Goti, koje je vodil kralj Teodorik in s Franki, kojim je zapovedoval kralj Merovej, in potem Atili srčno stopil nasproti na katalonskem polji ob reki Marni. Vnela se je tako strahovita bitka, in vojski ste tako silno udarili druga na drugo, da bi se lahko zemlja zazibala pod njima; celi den so se bili in do temne noči vojna sreča nobenim ni bila mila. Drugi den je Aëcij zastoj čakal na Hune, niso se več upali na svetlo, da ne bi jih Rimljani celo premagali, nego močno so se zgradili ter za zagrajami čakali svoje nasprotnike.

158. Slednjič se je Atila vzdignil z vso svojo vojsko in se obrnil proti Italiji. Ondi je leta 452 vzel veliko in bogato mesto Oglej ter ga je popolnoma razdrl; prebivalci so se deloma rešili in so zbežali na močvirnate bližnje otoke jadranskega morja, kjer so slavne Benetke utemeljili. Potem je Atila razsajal po lepi padovi dolini tje do Milana; nesrečni prebivalci so razbežali na vse strani, da bi ušli strašni „šibi božji“. Zdaj grozovitnemu Atili nič več ni zaviralo pota v večni Rim sam; peščica rimskih vojakov bi nič kaj ne opravila zoper silnega sovražnika. Ko se je Rim strahú tresel kakor šiba na vodi, poda se namestnik Kristusov, sveti oče Leon I., v veličanski procesiji v hunski tabor, ter prosi mogotca, da naj prizanese Rimu, pa se mu tudi z oestro besedo zagrozi, naj se Rima nikakor ne loti, ker Bog je predrznega Alarika, ki je rimsko mesto oropal bil, kaznoval s tem, da je precej potem moral umreti. Veličastna prikazen velikega duhovnika vseh kristjanov, ki je tako srčno in trdno stal pred kraljem, ker ga je božja moč okrepila, in možka beseda Leonova je Atilo osupnila, in njegov srdit obraz se je pogladil, in dobrotljivo je sprejel prošnjo velikega papeža. Rimljani so se morali sicer precej drago odkupiti, a potem se je Atila vrnil nazaj na Oggersko, kjer je od mrtuda zadet, naskorem umrl. Nek zgodovinar pravi, da sta Atilo najbolj prestrašila sv. Peter in sv.

Pavelj, ki sta se na strani papeža Leona prikazala, ter mu z očmi smrt in pogin pretila, ako bi papeževe prošnje ne uslišal; vendar to ni popolnoma zagotovljena povest. — Po Atilovi smrti so Huni celo oslabei; narodi so zopet otrsli težki jarem ter Hune iz Evrope nazaj porinili tje za Črno morje, in kmalo jim v zgodovini ni več duha ne sluha. In res tako je moralo priti, ker Bog jih je peljal k luči sv. vere, pa so se jej odtegnili; prav namestnika Kristusovega samega so na svojih potih srečali, pa se niso pokristjanili, zategavoljo jih je zadela preroška beseda: „Glej, kateri se tebi (o Bog) odtegnejo, poginejo, vse pokončaš, kateri so ti nezvesti.“ (Ps. 72.)

e) Med iztočnimi Goti.

159. Ko so se iztočni Goti bili rešili hunskega jarma, so se zopet postavili na svoje noge in so bili znova kakih trideset let nevarni sosedu in včasih tudi sitni gostje vzhodne rimske države. Leta 473 so junaškega Teodorika kraljem izvolili, ki je celih ednajst let živel na dvoru carigraškega cesarja kot porok zvestobe svojega očeta, in se je ondi marsičesa lepega in dobrega naučil. Prebrisan in bistroumen Teodorik se je v Carigradu do dobrega prepričal, na kako slabih nogah je iztočno rimsko cesarstvo in kako ne bi trebalo veliko moči, da bi ga celo prevrgel. Tedaj se je leta 487 na čelu svojih gotijskih junakov naravnost v Carigrad napotil; mehkužni in boječi cesar Cenon se je kar tresel na svojem prestolu, in si je komej zopet oddehnal, ko mu je Teodorik mir ponujal pod to pogodbo, da mu dopusti iti v Italijo, da si ondi pridobi novo domovino. Cesar bi se že davno rad Gotov znebil in je to najbolj želel, da bi se preselili — če tudi v deveto deželo — ter je Teodorika kar prosil, naj le gre v Italijo. Goti so se takoj napravili na pot v svojo novo domovino.

V Italiji je tačas več kot deset let že kraljeval vrli Odoaker, ki je bil zahodnemu rimskemu cesarstvu konec pripravil. Ker je bil Odoaker moder vladar, so ga radi slušali razni narodi, koji so za njegovo bandero v Italijo prišli; pa tudi katoliški rimski podložniki so ga ubogali, ker jim je bil zelo pravičen in ni zatiral njih vere, akoravno je bil sam arijec. Ko se je tedaj zvedelo, da Teodorik hoče Odoakra pregnati, bila je cela Italija na nogah; in ker je bil Odoaker tudi izveden vojskovedja, moral si je Teodorik z velikim tru-

dom in z mnogo krvjo novo domovino priboriti. Slednjič pa je Odoaker vendar opešal in se je v trdnem mestu Raveni udal gotijskemu kralju, ki mu je obljubil ohraniti življenje ter ga spodobno počastiti. Toda takrat Teodorik ni bil mož beseda, ampak je pri veliki gostiji, ki jo je obhajal v Raveni, dal Odoakra zavratno umoriti. Ta čin zlo grdi lepo ime Teodorika, — je rana na lepem lici njegovega značaja.

160. Modri kralj je svojo novo državo hitro lepo uredil, povsod je bilo blagostanje in zadovoljnost doma. Tudi katoliški Rimljani se niso mogli pritožiti zavoljo svojega novega vladarja, ker jim je bil povsem pravičen; ni zatiral katoliške cerkve, nego je rad odlikoval katoliške škofe, celo na svoj dvor jih je vabil ter se ž njimi posvetoval; sploh ni kratil katoliški cerkvi nobene pravice in se nikdar ni mešal v njene naredbe. Reč se je pa nekoliko prevrgla, ko Justin I., cesar iztočne rimske države, arijcev ni trpel. Teodorik je cesarja prosil milosti za arijce, ker pa mu Justin ni dopolnil prošnje, tudi on v svoji deželi katoličanom ni več celo zaupal ter jih je bolj in bolj zatiral. Zraven tega so še prevzetni gotijski ogleduhi katoličane pri kralju očrnili, kakor bi mu po življenju stregli; Goti so namreč zelo težko prenašali, da so prvi svetovalci kraljevi bili dobri katoličani. Učeni Kasijodor, vesten katoličan, je bil desna roka kraljeva. Njegova glava je kralju pomagala misliti na vse, kar bi bilo podložnim na hasen, tudi bogat in moder Boecij, ki je pred kraljem odkritosrčno zagovarjal nedolžne katoličane, je bil veren sin katoliške cerkve. Pa rimske katoliške gospodi Teodorik ni več zaupal, in Kasijodor je zapustil kraljev dvor, je postal menih in je samostan Vivarium postavil ter je ondi bil opatom izvoljen. Boecija pa so krive priče v ječo in ob glavo spravile. Papež Ivan I. je izstradan v ječi moral umreti. Že je bil nož za katoličane nabrušen, pa preden se je začelo občno preganjanje, je Bog Teodorika poklical na račun; umrl je leta 526. Teodorik se je sprva pokazal kakor lepo juterno solnce na italijanskem nebu, ki pa je potem zvečer krvavo zahajalo za gore. — Za njim je še vladalo nekoliko gotijskih kraljev, ki pa niso nič zadeli katoličanom, tudi niso imeli časa se s katoličani prepirati, ker jih je mogočni sovražnik Justinijan, carigraški cesar, nadlegoval v lastni deželi. Poslal je dva svoja izvedena poveljnika Belizarja in Narzesa v Italijo, ki sta junaški gotijski rod ondi zatrla (553.). Posamezni Goti, ki so še ostali, so se stopili z drugimi narodi; odsihmal jim zgodovina ne vé več sledú. Italija, ki je

kedaj zapovedovala celemu svetu, postala je pokrajina carigraškega cesarja, kojo so vladali njegovi namestniki, ki so v trdni Raveni stolovali.

f) Med Longobardi.

161. Pa tudi iztočni rimski cesarji niso dolgo Italije imeli. Longobardi, ki so kedaj stanovali ob spodnji Labi, so se pomikali bolj in bolj na jug, in ko so v Panoniji slišali o lepi in bogati Italiji, jih je kralj Alboin takoj tje peljal, kjer je sčasom vso Italijo osvojil tje doli do Rima (568). Sirovi Longobardi so še bili arijei, ko so bili prišli, in starim katoliškim italijanskim prebivalcem se je zopet hudo godilo; posebno dosti so trpeli po Alboinovi smrti, ko ni bilo pravega gospodarja v deželi. Leta 584 je bil Avtaris za kralja izbran, ki s katoličani tudi ni lepo ravnal, dokler ga ni katoliška njegova žena Teodolinda, hči bavarskega vojvode, pregovorila, da je katoličanom prizanašal. Po smrti Avtarisa se je Teodolinda omožila z vojvodo Agilulfom, kojega je tako tudi povzdignila na kraljevski prestol. „Devet reči visoko cenim“, (Sir. 25.) pravi sv. Duh; in med temi deveterimi reči našteje tudi človeka, „kteri je tako srečen, da ima razumno ženo.“ Srečen je bil tudi Agilulf, ki je imel modro Teodolino za ženo, ki ga je privabila na katoliško vero. Vse cerkve in samostane, katere so divji Longobardi v prejšnjih bojih požgali in razdrli, je kralj po volji kraljice zopet pozidal in bogato obdaril.

Carigraški cesar kot vladar Rima se ni nič več brigal za svoje podložne, zategadelj pa tudi Rimljani niso več marali za svojega vladarja, nego so raji ubogali papeža ne le v cerkvenih, marveč tudi v posvetnih rečeh.

Ravno takrat je bil Rim prav zapuščen od carigraških cesarjev, in Longobardom je bila prosta pot v mesto sv. Petra. Vsako jutro so vstali Rimljani s strahom, da pridejo Longobardi in jim vzamejo mesto, a prebivalce da odpeljejo v sužnost ali pa jih pomorijo. Kakor nekdaš Leon, je sedaj Rim ohranil edino le veliki papež Gregorij I. Njegova krotka beseda je kterokrat ohladila jezo divjakov, njegov resni obraz je vselej obrnil Longobarde in niso se upali lotiti mesta, v katerem je stanoval namestnik Kristusov. Posređoval je med Longobardi in med namestniki carigraškega cesarja, rekoč: „Kaj bo le konec tega bojevanja, ki kakor smrt več tisoč ljudi pobere, kojih roke bi Rimljanom in Longobardom prav

dobro hasnile ter obdelovale polje!“ Resnično, že davno bi Rima ne bilo, ko bi papežev ne bilo! Da se je Rim ovaroval, k temu je veliko pomagala tudi prijateljska zveza med papežem Gregorjem in kraljico Teodolindo. Papež jej je dopisoval, in listi, koje je kraljica dobivala, so vrli kraljici res na čast. Časih jej je celo doposlal kako darilce za njene otroke. Kot dobra hči sv. katoliške cerkve je marsikdaj pogladila nagrbančeno čelo srditega kralja, da se ni znosil nad Rimom in dostikrat je prekrizala nakane in zmešala zanjke, ki so bile katoličanom nastavljene.

162. Agilulf in posebno Teodolinda sta tedaj krščanstvu nekako pot pripravila med Longobarde, in že je nekoliko Longobardov popustilo arijsko krivovero ter se pridružilo katoličanom. Pa arijska vera je že pregloboke korenine pognala med Longobardi, da bi jo kdo tako zlehkega izrul. Zavolj tega niso trpeli kralja Adalvalda, Teodolindinega sinu in naslednika, ki je bil po katoliško krščen in se je za katoličane potezal, nego zavdali mu so (525). Tudi katoliški Bavarec Aribert, sin Teodolindinega brata, se je komaj obdržal na longobardskem prestolu. Naposled kralj Grimoald (662—671) vendar Longobarde pregovori, da so se odpovedali krivoveri, ter prestopili v katoliško cerkev. Tako je modri kralj sprijaznil Longobarde s starimi italijanskimi prebivalci, ter je na ta način tudi utrdil kraljevo oblast. Toda velika njiva se ne opleje naenkrat, in tako tudi arijeva vera ni v enem hipu premenila med ljudstvom; tu in tam je še rasel grdi kokolj in se pokazal nad mlado pšenico.

Nemirna kri, ki je po žilah longobardskih junakov tekla, se ni mogla pomiriti, dokler so še lakomni grški namestniki za trdnim zidovjem v mestu Raveni kot lastniki Italije štulili, in dokler se jim Rim ni pokoril. Že Luitprand (712 do 744) je namenil Rim vzeti, in komaj ga je papež Caharij naprosil, da tega ni storil. Toda kralj Aistulf (749—756) si ni dal nič dopovedati, nego vzel je Raveno ter vodil svojo vojsko naravnost proti Rimu. Papež Štefan II. je pošiljal pisma in poslance v Carigrad, da bi cesar prišel Rimu in Italiji na pomoč; pa Konstantin V. se niti zmenil ni za Rimljane, — prepustil jih je svoji osodi. Ker si tedaj Štefan ni vedel drugače pomagati, pozval je frankovskega kralja Pipina malega na pomoč. Dvakrat je prišel Pipin črez Alpe v Italijo in je Longobarde prisilil, da so morali vse kraje popustiti, koje so Rimljanom bili vzeli. Pipin pa teh krajev ni dal carigraškemu cesarjem nazaj, ki bi jih sicer zdaj zopet radi imeli, nego jih je prepustil rimskemu papežu rekoč, da

Franki svoje krvi niso prelivali za Grke, ampak za sv. Petra v zveličanje svojih duš. — Tako je bil položil temelj papeževi posvetni državi, ki sovražnike sv. cerkve tako strašno v oči bode.

Ko so Franki s pota odšli, Longobardi niso več drugam gledali, kakor samo v Rim, in kralj Desiderij si je zopet hotel Rim osvojiti. Na prošnjo papeža Hadrijana I. pripele frankovski kralj Karol Veliki svojo vojsko v Italijo, premaga kralja Desiderija in ga s seboj odpelje; onih pokrajin, koje je že njegov oče papežu dal, mu ni le potrdil, ampak še tudi razširil in okrožil. Longobardi so zgubili svojo državno samostalnost ter so služili frankovskim kraljem in so se počasi zmešali s starimi rimljanskimi prebivalci v novo italijansko ljudstvo.

Sv. Benedikt iz Nurzije.

163. Da bi ljubi Bog zacelil rane, iz katerih je krvavela njegova sv. cerkev po preselovanji narodov, je izbudil in poklical sv. Benedikta, ki je ustanovitelj meništvo v zahodnih krajih. Kdor ve, kako strašna šiba božja je boj, si lahko misli, v kakošnjem redu je bila Italija, za koju so se razni narodi celih tri sto let pipali. Kjer je meč za srp, tam ne žanjejo žita, in kjer je konjsko kopito za kopača, ondi ne berejo grozdja. Mesta so bila porušena, vasi požgane. Znanosti so pešale, ker se nikdo ni pečal z njimi, in krščansko življenje je hiralo bolj in bolj. Očetje benediktinci pa, učenci sv. Benedikta, so pridno stavili, kar je bilo podrtega, zasejali, kar je bilo praznega in zasadili so puste kraje; močvirnate prostore so posušili, temne gaje posekali in si tako pridobili novega polja. Pa tudi učili so pridno ter spise cerkvenih učnikov in starih modrijanov ohranili v svojih samostanih, lepo so molili in sveto živeli sami ter s svojim lepim izgledom tudi ljudstvo vabili za seboj. Sami so zidali cerkve in altarje in okoli sebe zbirali zanemarjeno prosto ljudstvo; stavili so bolnišnice in učilnice ter so ljudem prižigali luč sv. vere, pa tudi povsod budili krščansko življenje. Jedro pravil sv. Benedikta ste besedi: „Moli in delaj,“ — in ovih besed so se njegovi učenci zvesto držali. Toda ne samo v Italiji, ampak v vseh zahodnih državah v Evropi so bili benediktinci menda do 12. stoletja skorej edini učeniški ljudstva.

Sv. Benedikt se je porodil leta 480 v Nurziji na Talijanskem. Papež Gregorij veliki, ki je popisal njegovo življenje,

opomni, da mu ni bilo brez skrivnih visokih namenov božjih dano ime Benedikt t. j. blagoslovljen, nego da bi pomenilo obilni blagoslov božji, ki je po njem rosil na rod človeški. Že od mladih nog ga ni veselilo igrati se z otroki, tihi in pobožni Benedikt je bil najrajši sam za se. Ko je stopil bolj v leta, poslali so ga starši v Rim, da bi se ondi izšolal. Srce ga je bolelo, ko je videl grešno, razuzdano življenje svojih sošolcev in odbežal je rajši v samoto, da ga zapeljivi svet ne bi več motil v službi božji. Sred bregov v neki globoki votlini poleg Subjake je živel cela tri leta, in nikdo ni vedel za njega, razun nekega meniha, ki mu je jesti in piti donášal. Pastirji, ki so ga bili najpred zasledili, so menili, da je divja zver, ker je bil s kožami ogrnjen, a precej so se prepričali, da je to krotka ovca Gospodova, svetnik božji. Njegovo ostro življenje je privabilo od vseh strani množico, ki so se pri njem učili sveto živeti, in menihi nekega samostana ga opatom izvolijo. — Toda razvajeni menihi se precej svojega djanja kesajo, in radi bi se ostrega in svetega predstojnika zopet znebili. Najzlobniši med njimi mu tedaj v kupico vina strupa namešajo, da ga umorijo; pa sv. Benedikt po svoji navadi kozarec prekriža in takoj na male kose razleti. Rad je menihom odpustil njih greh in ker je videl, da s takimi ljudmi ne bode nič kaj opravil, vrnil se je v ljubljeno svojo samoto v Subjako.

164. Zopet se je dosti učencev pri njem oglasilo, in pozidal jim je dvajset samostanov ter jih je ondi učil zatajevati se in Boga ljubiti iz celega srca. Stariši so mu tudi svoje otroke zaupali, da jih je podučeval in vadal krščanskih čednosti. Setev, katero je sv. Benedikt nasejal, je že veselo rasla, tedaj pa pride sovražnik in naseja kokolja. Neki bližnji duhovnik mu je bil nevošljiv njegovega dobrega imena, in tako dolgo je laži zoper njega trosil ter ga obrekoval, da je Benedikt rajši pobegnil iz tega kraja, ter se preselil na goro Montekasino, kjer je nov samostan pozidal. Menihom, koji so se mu tukaj pridružili, je napisal modra pravila; iz katerih veje, kakor govorijo sv. Gregorij, pravi duh božji. Na jutrovem so se smeli menihi preseljevati iz enega samostana v drugega; a to potepanje je bilo ondi meniškemu življenju zlo na kvar. Vsled tega je sv. Benedikt v svojih pravilih menihom zapovedal, da mora vsak v tistem samostanu, v ktere ga je vstopil, do smrti ostati. Bog je veliko čudežev storil po svojem zvestem služabniku in mu je dal tudi dar prerokovanja. Leta 543 ga je dohitela smrt, ko je že pred bil svojim bratom napo-

vedal. Šest dni poprej si je velel jamo skopati, in ko je bila jama gotova, ga je takoj mrzlica stresla. Šesti dan ga menihi занесеjo v cerkev, kjer je povžil presveto popotnico ter je stoje umrl naslonivši se na nekega meniha. — Sicer so že pred sv. Benediktom v zahodnih krajih bili menihi, in sv. Ambrozij, sv. Martin in sv. Avguštin so si kaj prizadevali da bi bili upeljali menihe; sv. Martina je že nad dve tisoč menihov k grobu sprevajalo. Pa menihi niso imeli trdne vezi med seboj, ki bi jih bila vezala in ker je preseljevanje narodov večino samostanov pokopalo, — moramo sv. Benedikta imenovati začetnika in vrednika zahodnjega menišтва.

g) Med Franki.

165. Mogočni frankovski narod je štel več rodov, in vsakemu rodu na čelu je bil vojvoda; samo, kedar so Franki na boj šli, so ubogali skupnega kralja. Najmočnejša roda med njimi sta bila ripuarski rod, ki je zasedel kraje ob doljni Rajni in salijski rod, ki je stanoval v sedanji Belgiji. Pravi začetnik frankovske države je bil Klodvik iz merovejske kraljevske rodbine, ki je po svojem očetu Hilderiku zasedel kraljevski prestol (481—511). Sprva so ga samo salijski Franki ubogali, pa s časom so se vsi frankovski rodi morali pokoriti zmagovalnemu Klodviku. Da bi svojo deželo še bolj razširil, napovedal je vladohlepni junak vojsko rimskemu namestniku Sijagriju, ki je v severni Galiji bil samostalen vladar, odkar je razpalo rimsko cesarstvo. Pri Soissonsu je Klodvik svojega sosedu premagal ter mu je vzel deželo in življenje, in je tako meje svoje države raztegnil proti jugu doli do reke Loire.

Klodvik je bil še pagan, pa zategavoljo ni bil brezbožnik in brez vsega pobožnega čuta, nego je celo katoliške škofe, kot božje služabnike, spoštoval, kar nam pojasni tale povest. Po svojih vojnih potih so Franki oropali neko katoliško cerkev ter so ondi vzeli drago, umetno izdelano, zlato posodo. Sv. Remigij rheim-ski škof, je tedaj prosil kralja, naj blagovoli cerkvi ovo zlato posodo vrniti. Pred ko so Franki za plen kockali, je kralj izpovedal svojo željo, da bi za ovo zlato posodo ne kockali, nego jo sami radi njemu prepustili. Pa nek drzen Frank stopi pred kralja, in s svojo francezko (to je vojno sekiro) udari po posodi ter mu v lice pové: „Tukaj ti nimaš nobene prednosti pred nami in ničesar ne dobiš, kakor le to, karti

kocka odkaže.“ — Klodvik je sedaj brzdal svojo jezo; zlato posodo mu je pa tisti Frank, kojemu je pripala, itak hitro prinesel, a kralj jo je odrajtal oropanej cerkvi. K leti je Klodvik razgledoval na veliki ravnici svojo vojno; vsak vojak je moral pokazati svoje orožje, je li kaj vredno in za boj pripravno ali ne. Kralj si je bil dobro zapomnil lice tistega vojaka, ki mu je lansko leto tako predrzno nasprotoval, ga sedaj takoj spozna, oponaša mu nemarnost in niti sulica niti meč niti francezka mu ni bila prav, in celo orožje požene na tla. Vojak se pripogne, da bi orožje pobral, pa pri tej priči mu kralj razkolje glavo s svojo francezko, rekoč: „To zdaj imaš povrnjen udarec, s katerim si udaril po cerkveni posodi, ko smo lani za plen kockali.“

166. Ko je bil Klodvik svojo državo uredil in svoj prestol utrdil, snubil je kraljičino Klotildo, pobožno krščansko hčerko burgundskega kralja. Snubaču je na burgundskem kraljevskem dvoru Klotilda z deviško bojazljivostjo odgovorila: „Za krščansko devico se sicer ne spodobi s paganom se možititi, pa zaupam na Boga, da mi bo s svojo milostjo pomagal soproga svojega malikovalskih sleparij rešiti ter za spoznanje pravega Boga pridobiti.“ Kakor se je pozneje pokazalo, bila je to res preroška beseda. Blaga Klotilda je kralja vedno z izgledom in besedo nagibala, a čudež iz nebes ga je do dobrega nagnil na krščansko vero.

Aleman, hraber nemški rod, je namreč dražil ripuarske Franke, in Klodvik jim je šel na pomoč. Franki slovijo kot junaki, pa srčnim Alemanom niso mogli do živega priti, marveč mogli so se začeti pomikati nazaj. Klodvik, ki je sam najhuje udrihal po sovražniku, je takoj spoznal, da bo popolnoma pobit, če mu Bog ne pomaga. Kakor bi ga bil sv. Duh sam razsvetil, vzdigne vpričo cele armade svoje roke proti nebesom ter na glas kliče: „Ti Bog kristjanov, kojega moja žena Klotilda moli, podeli mi danes zmago; jaz in vse moje ljudstvo bode potem tebe molilo.“ Bog vojskinih trum je uslišal prosečega kralja; Alemane je kar prišla groza in strah, Franki pa so se osrečili in še enkrat na sovražnika pritisnili ter ga popolnoma zmagali (l. 496). Klodvik je ostal mož beseda. Sv. Remigij ga je še istega leta krstil v cerkvi v Rheimsu in z njim 3000 drugih Frankov. Kralja je spremljala vsa dvorska gospoda in veči del armade v Rheims. Cerkev je bila prekrasno okinčana in divno razsvetljena, tla in stene so

bile z dragimi preprogami preprežene; venci so krasili altar in zaljšali krstno kapelico in cerkvene stebre; mira in najzlahtnejša kadila so gorela v srebrnih kadilnicah ter so po celej cerkvi razširjala rajsko dišavo. Namen sv. Remigija je bil, da bi zunanja lepota in krasota službe božje trda srca Frankov presunila, da bi v strahu božjem pristopili h krstnemu kamenu. Med sv. krstom je neki priletel iz nebes bel golobček in je prinesel v mali steklenici svetega olja, kojega še dandanes po kapljici jemljejo in rabijo pri maziljenji francoskih kraljev; pa to je menda samo pobožna pravljica. Papež Anastazij II. se je razveselil nad frankovskim narodom, ki se je s časom ves pokristjanil, ter je rekel, da je to tako bogat in blagoslovljen ribji vlak, kakor kedaj sv. Petra, ki je na besedo Gospodovo mrežo vrgel.

167. S tem, da je Klodvik kristjan postal, pridobil si je srca vseh galijskih katoličanov, in nekteri so se dobrovoljno podali frankovski oblasti. Slavohlepnost je Klodvika gnala zopet na boj; a nekaj je menda tudi Klotilda kriva, da je vojsko peljal proti burgundskemu kralju Gundobaldu, da bi osvetil Klotildinega očeta in brate, katere je Gundobald umoril, in tudi mater njeno, koji je kamen na vrat obesil ter jo utopil. Gundobald, akorravno je bil junašk in moder vladar, se ni mogel Frankov obraniti ter se je podal mogočnemu frankovskemu kralju in ga je spoznal za svojega vrhovnega vladarja.

Klodvik je sedaj celi Galiji zapovedoval, le južnim kraljem ne, kjer so še Goti gospodarili. V Parizu, ki je bil že takrat prestolno mesto frankovsko, bili so zbrani frankovski velikaši (l. 507) in Klodvik jim je tožil, da je gotijski kralj Alarik II. pravi trinog, ker svoje katoliške podložnike stiskuje in sv. katoliško cerkev preganja. Naposled je še rekel: „Mene srce boli, da imajo lepšo polovico Galije arijei v svoji oblasti; hajd, gremo nad nje, in nebesa bodo nam pomagala, da osvojimo prelepo deželo.“ Ko je bil kralj izgovoril, so Franki veselja vriskali in mladi goreči frankovski katoličani so se zaobljubili, da se ne bodo brili, dokler sovražnikov svoje sv. vere popolnoma ne zmagajo. Kraljica, ki je bila kakor dober angelj Klodvikov, ga nagovarja, da naj stori pred kako zaobljubo, in potem še le naj gre na boj, in božja roka mu bode mila. Kralj je že bil ves oborožen konja svojega zajahal, ko v pričo svoje cele armade krepko zasučje svojo francesko ter jo visoko v zrak požene, rekoč: „Kam bo moja franceska pala,

tam se bo na čast sv. apostolov cerkev pozidala.“ — Pri Vivoni je Klodvik Gote popolnoma zmagal in pokorila se mu je vsa Galija, razun južnega pomorja, od pirenejskih tje do alpinskih gor.

168. Pa bliščoba sreče in slave je Klodvika tako omamila, da nikogar ni več videl, kakor le samega sebe. Bal se je, da bi ga kdo iz vrhunca sreče ne pognal, zategadelj je vse merovejce, ki so še živeli, grozovitno in zavrtno pomoril, potem pa je na ves glas kričal in se tožil, da na celem svetu nima žive duše, nego je celo osamoten, ker mu je nemila osoda vse sorodnike pobrala. Toda Klodvikova žalost je bila le za oko, da bi tako pozvedel, če še živi kje kateri merovejec, ki bi mu zamogel postati nevaren. Bil je Klodvik prav enak ptičarju, ki posnema ptičji glas in tako privabi ubogo živalico, a potem pa jo dene v kletko ali jo zadavi. Prav pravi sv. Duh: „Kdor je grozovit, tudi sorodnike svoje zamuje.“ (Prig. 11.) Pravičen Bog ga je tudi kaznoval ter mu je v najlepši starosti nit življenja naglo pretrgal; umrl je leta 511 pet in štirideset let star.

Svojo obširno državo je Klodvik svojim štirim sinom zapustil, ki so po njem, kakor sploh vsi potomci njegovi, tudi njegovo krvoločnost podedovali. Zgodovina merovejske rodbine je v šestem stoletju tako krvava, da se je pero boji pisati. Med seboj so bili zmiraj nesložni; bili so sicer kristjani, pa le po imenu, a živeli so hujše, kakor pagani, prav po živinsko, niti človeškega imena niso bili vredni. Koliko je ubogo prosto ljudstvo trpelo pod takimi razuzdanimi in sirovimi vladarji, si lahko mislimo. Narod takrat ni imel boljšega prijatelja kakor duhovnika, in ne varnejšega zavetja kakor katoliške cerkve. Duhovniki in menihi so razširjali krščansko omiko in gojili čednosti, brez kojih nobena država obstati ne more; pobožni škofje so ostro grajali razuzdane vladarje in so se srčno upirali krivičnim velikašem, ki so tlačili ubogo ljudstvo; duhovniki so ljudstvo tolažili, da so jarem trdne sužnosti lažje prenašali; duhovniki so se potezali za pravice zatiranih vdov in sirot.

Velika galijska država se je s časom razdelila na dve veliki polovici. Kar je je bilo na desnem bregu Rajne in Mase so zvali Avstrazijo (t. j. iztočna dežela), kar je pa bilo ob levem pobrežju teh rek, so imenovali Nevstrijo. Nemci v Avstraziji so se zmiraj bolj ločili od Nevstrije, kjer se je skorej sploh že samo francoski govorilo.

169. Kakor pohotni človek pride sčasom ob vso telesno in

duševno moč, pa tudi ob vsako poštenje, tako so bili razuzdani kralji merovejci prave ničle na kraljevskem prestolu, in nikdo se ni posebno več zmenil za nje. Visoko pa je frankovsko ljudstvo obračevalo kraljevske mogočne majordome, ki so imeli vso vlado na svoji skrbi. Majordomi so bili sprva le oskrbniki kraljevih grajščin in zemljišč, a v sedmem stoletju so dobivali zmiraj več in več oblast, tako da so bili prav za prav majordomi djanski vladarji, samo da so merovejci še imeli kraljevo čast in ime. Posebno mogočen majordom je bil Karol, kojemu so dali priimek „martel“ ali po slovenski „kladvo“, ker je vse svoje sovražnike potolkel, kakor bi jih kladvo zdrobilo. Nad vse slavna je njegova zmaga nad muhamedanskimi Arabci, ki so čez pirenejske gore vdrli v Galijo, da bi si s časom pokorili vso krščansko Evropo. Pri Toursu in Poitiersu (732) je srečal Karol Arabce, koje je vodil silni Abderrama. S strašno silo treščite vojski ena ob drugo; sedem dni že trpi strahovito klanje, pa nobena stranka se ne gane iz svojega torišča; kakor sèzidani stebri so stali na vsaki strani junaki. Ko osmo jutro zasije zlato solnce, Franki že zopet stojijo pripravljeni na krvavo delo, pa sovražnika ni od nobene strani več, — po noči so jo pobrisali ter so nesli polumesec, znamenje muhamedanske vere, kojega so namenili v Galiji mesto svetega križa postaviti, nazaj čez pirenejske gore. Očividno je, da so Arabci namenili od zahodne strani užugati vse evropejske narode, a svitli meči frankovskih korenjakov so jim hitro posvetili domu. Isto tako so muhamedanski Turki v 16. in 17. stoletju od iztočne strani hteli prodreti v osrčje Evrope, toda tukaj so jim naši slovenski in slavjanski junaki stopili na pot, ter jih obrnili nazaj v Turčijo. Bog živi hrabre Slavjane in mogočne Franke, ki so ohranili Evropi luč sv. vere, da neveren muhamedanec ni pibnil po nji.

Isti Karol je dobil od papeža Gregorija III. pismo, naj bi branil s svojimi Franki rimski apostoljski sedež zoper Longobarde. Pa Karol je imel takrat doma toliko skrbi, in ker ni bilo varno, da bi frankovsko državo zapustil, ker so mu sovražniki okoli in okoli gledali čez meje, ni mogel dopolniti papeževe prošnje. Na nečast Karolovo moramo omeniti, da pravie cerkvenih in duhovstvenih ni dovolj spoštoval ter je s cerkvenim premoženjem in posestvom rad svoje zaslužene in doslužene vojake odškodoval. Zopet se je obrnil papež Caharija (743) do frankovskega majordoma Pipina „malega“, sina Karola Martela. Pipin je papeža uslišal in je

v dveh vojskah Longobarde popolnoma premagal, a deželo, ki jo je Longobardom vzel, daroval je „sv. Petru in cerkvi in rimski ljudovladi.“

Ker je bil zadnji merovejski kralj Hilderik III. slabe pameti, začel je sedaj Pipin resno misliti na kraljevo krono. Da mu je frankovski velikaši ne bodo odrekli, tega si je bil svest: samo rad bi še vedel, kaj bode papež na to rekel. Poprašal ga je tedaj po dveh duhovnikih: „Je li bi ne bilo prav, da bi tisti, ki ima kraljevo oblast, dobil tudi kraljevo ime?“ Papež je majordomu pritrdil in Pipin je bil v Soissons po papeževem namestniku Bonifaciju za kralja maziljen (752). Kratkovidni zgodovinarji papežu Cahariju očitajo, da je po krivici vzel merovejcem krono raz glave. Pa kdor to trdi, ne ve, da so velikaši pri Germanih sploh imeli postavno pravico si kralja izbrati; ako so tedaj Pipina kraljem izvolili, zakaj bi papež volitve ne odobril. Tudi noben zgodovinar tistega časa tega ne graja, nego samo nekteri dosti poznejši pisaci s tem ropočejo, da bi papežem sploh dali breco. Poslednjemu merovejskemu kralju Hilderiku III. pa so postrigli lase ter so ga porinili v samostan, in nikdo ni več prašal za njim.

Pipin je bil pravičen ter je katoliški cerkvi vse premoženje in vsa posestva povrnil, koje si je bil oče njegov osvojil; nevredne duhovnike je odstavil, in stare cerkvene pravice so zopet obveljale. Česar pa Pipin ni vedel, postavimo, kako bi zakonske stvari uredil in kako bi duhovstvo poboljšal, to je pa v Rimu lepo poprašal, da je pravo zadel. Za Pipinom je zasedel kraljevski prestol njegov sin Karol I. Veliki, po kojem se kralji njegovega roda zovejo Karloviči.

h) Krščanstvo na britanskih otokih.

170. Že v drugem stoletji je na Angleško prisvetila luč sv. vere; Irska in Škotska še menda takrat nič niste zvedeli o Kristusovi veri. Pravi apostol Irske je sv. Patricij. Bil je sin imenitnih staršev in se je najbrže v Galiji porodil. Okoli 16 let starega so vlovili morski roparji ter so ga odpeljali na Irsko in ga ondi prodali nekemu velikašu, ki mu je izročil v skrb svojo čredo. Samota se je pastirju precej prikupila in tolažil se je v svoji nadlogi z molitvijo in premišljevanjem božjih reči. Za šest let so ga čudovitne sanje pripravile, da je svojemu gospodarju pobegnil tje proti morju, kjer je stopil prilično na ladjo, ki je ravno menila odjadrati

ter je s posebno božjo pomočjo zopet prišel domu. Starši so želeli, da bi ljubljeni sin po takih hudih skušnjah zmiraj pri njih ostal; njega pa je neka skrivna moč nazaj tirala na Irsko, da bi ondi ubogim nevernikom oznanjeval sv. evangelij. Po noči se mu je večkrat zdelo, da vidi Irce, kako roke proti njemu molijo ter ga jokaje prosijo, da naj vendar pride; a od druge strani ga ljubezen do roditeljev ni z doma pustila in ga je strašila tudi divjost in sirovost Ircev. Toda kdor premaga sam sebe, je največi junak; Patricij je pretrgal vse vezi, ki so ga na svet vezale, ter je šel vesel za Kristusom. Papež ga je pooblastil kot oznanovalca sv. vere, in ko je bil v Galiji škofom posvečen, je stopil leta 432 na irski otok. Ovi otok zovejo zeleni otok, a takrat ondi ni nič zelenelo nego kokolj malikovanja in kostreba paganskih razvad; imel je tedaj sv. misijonar dosti pleti, preden je zamogel posejati dobro seme božje besede. Kdo bi vse naštel, kar je ondi delovanje oznanovalca sv. evangelija oviralo; pa sv. mož se ni zbal nobene zapreke. Pod milim nebom je zbiral ljudstvo ter mu pripovedoval o življenji in smrti Zveličarja sveta, Jezusa Kristusa. „Ker pa ni nič, kateri sadi, in nič, kateri zaliva, ampak Bog je, kateri rast daje,“ (I. Kor. 3.), prosil je sto in večkrat na dan Boga, da bi dal rast njegovi setvi; in res, nebesa so tako obilen blagoslov rosila na njegovo delo, da je po tridesetletnem trudu tako rekoč vso Irsko za Jezusa pridobil. Svojo škofijsko stolico je Patricij postavil v Armagh u. Ob času njegove smrti okoli leta 465 je bilo na Irskem že več škofij in mnogo gorečih duhovnikov in menihov. Ženske samostane je postavljala sv. Brigita (490). Sploh pa Irci niso samo sv. vere sprijeli, nego so tudi po naukih besede božje tako lepo živeli, da irski otok že od nekdaj zovejo „otok svetnikov“.

Apostol Škotije je irski menih sv. Kolumban. Ta je z dvanajsterimi svojimi učenci na otoku Hy poleg Škotije postavil samostan, in od ondod so prodirali zmiraj dalje in dalje v deželo, dokler ni zmagala luč sv. vere temote malikovanja; celo kralj Brid se je dal krstiti. Kar je sv. Kolumbi še dela ostalo, so po njegovi smrti (397) opravili njegovi učenci.

171. V Britaniji se je bilo krščanstvo že veliko prej udomačilo; pa Briti so bili, ko so je Rimljani njihovi osodi prepustili, tako nesložni, da se zunanjih sovražnikov, ki so hodili v njihovo deželo ropat, več niso mogli obraniti. Angli in Sasi so iz severne nemške prihruli na otok ter ga vzeli

domačinom (449), koje so porinili nazaj v skrajno gorato pokrajino Wales, kjer so med seboj ohranili zaklad sv. vere. V ostali britanski deželi pa, ki so jo sedaj po novih gospodarijih zvali „Angleško“, je vladala tema neverstva. Toda krilo sv. matere katoliške cerkve je pripravljeno vsem narodom, in tedaj je namestnik Kristusov sv. Gregorij veliki, tudi na Angleže mislil, kako bi jih tje pripeljal. Ko je bil Gregorij še opat, so ga neki že Angleži zanimali. Nekega dne je namreč hodil v Rimu po tistem trgu, kjer so s sužnimi tržili, in je ondi videl tudi lepih in krepkih angleških mladenčev na prodaj. Gregoriju vrli mladenči dopadajo in vpraša jih, odkod da so. Odgovorijo mu, da so Angli ali Angleži. Na to je neki rekel: „Res ste lepega obraza kot angelji, in morali bi tudi biti sodediči nebeških angeljev.“ Najpred se je sam napotil na Angleško, toda Rimljani so ga zadržali, in ni jih smel zapustiti. Ko je pa bil Gregorij papežem izvoljen, mu je bila prva skrb za Angleže, in leta 596. je poslal opata Avgušтина s štiridesetimi tovarši na Angleško, kjer je takrat sedem kraljev kraljevalo. Med potom so misijonarji slišali tako grozne reči o divjih Angležih, da bi se bili radi vrnili v Rim, česar pa jim papež ni dopustil. Na srečo se je bil kralj Etelbert oženil s frankovsko krščansko kraljicino Berto, ki je svojega moža naprosila, da Avguštinu ni branil oznanovati sv. evangelija v svojem kraljestvu. Nebeško kraljestvo je pa res kakor kvas, „kterega je žena v moko položila, dokler se vse ne skvasi.“ (Luk. 13.) Ker so apostoljski možje na Angleškem ta kvas vmesili, sedaj ni več miroval, dokler ni vsega Angleškega skvasil. Najpred se je kralj Etelbert spreobrnul in njegovo ljudstvo; a potem se je vera širila od kraljestva do kraljestva, kakor gre veseli glas od hrama do hrama. Gregorij pa je dajal oznanovalcem sv. evangelija modra ravnila, rekši, da naj paganov nepotrebno ne dražijo in njihovih verskih napak kar naravnost ne odpravljajo, nego naj paganskim šegam počasi krščanski pomen podrivajo, in malikovalskih tempeljnov naj ne podirajo, nego naj jih v krščanske cerkve posvečujejo. Prav, kar je Kristus že apostolom velel: „Bodite modri kakor kače.“ — Ko je papež pozvedel, da je Avguštin že več tisuč Angležev krstil, ga je imenoval nadškofom v Canterbury-ji (Kenterburi), a kralj Etelbert mu je odkazal prostor za stolno cerkev ter je tudi oskrbel, česar je cerkvi trebalo. Najbolj na hasek angleški cerkvi so bili dobro urejeni samostani, v

kojih niso samo prosti ljudje živeli, nego v sedmem in osmem stoletji je nad trideset kraljev in kraljic stopilo v samostan.

i) Krščanstvo med Nemci.

172. Na N e m š k e m so že za časa rimske vlade bile dobro urejene katoliške občine; posebno so bile tiste pokrajine ob Rajni in na Donavi, koje so si Rimljani osvojili, več ali manje krščanske. Toda prišlo je preseljevanje narodov in je pohodilo in potlačilo evangelijsko setev, ki je že prav lepo poganjala. V šestem in sedmem stoletji so tedaj nastopili mnogi drugi misijonarji ter znova začeli trudapolno delo. — Delavci pa so prišli zveča iz britanskih otokov. To je pač lep dokaz, kako dobri Jezus skrbi za svojo cerkev. Dokler namreč so se po Evropi preseljevali in mešali narodi, je sv. cerkev lepo razcvetala na britanskih otokih, katerih preseljevanje ljudstev ni doseglo in pogubilo; ondi so med tem rastli delavci za opustošeno veliko nemško polje.

V j u ž n o - z a h o d n i N e m č i j i ob gornji Rajni med Alemeni je oznanjeval božjo besedo Irec sv. Fridolin. Najpred je Galijo prehodil, a potém mu je prst božji pokazal pot med Alemane, kjer je v mestu Salkingen ustanovil dva samostana, ki sta za spreobrnjenje tistih krajev prav veliko pripomagala. Fridolin je umrl okoli leta 511. — Kakih sto let pozneje je prišel tje sv. K o l u m b a n, ki je tudi po sedanjem Švicarskem sv. evangelijsko razširjal. Pa frankovski kralj Teodorik II., ki je že v Galiji delovanje sv. opata oviral, ga je sedaj tudi pri alemanskem vojodi Gunzu po krivem tožil; zategavoljo zapusti Alemanijo in se poda na Italijansko, kjer je leta 615 umrl. Njegov učenec sv. G o l p a je ostal na Švicarskem in je ondi imenitni Š e n t - G o l s k i samostan postavil. Ob levem pobočju gornje Rajne v Breisgavi je puščavnik sv. T r u d p e r t deloval, kojemu je vmanj hlapec, ki mu je moral pomagati gozd krčiti, s sekiro glavo razklal (643). Na istem torišči so potem sèzidali slavni samostan sv. Trudperta. Ponovil je krščanstvo v Breisgavi in v Alzaciji sv. P i r m i n i j, ustanovitelj reichenavskega samostana († 753). Sv. misijonarji so pomrli, pa samostani, koje so radi postavljali, so ostali kakor trdnjave sv. evangelija; ondi so pobožni menihi imeli v viharnih časih za zavetjem luč sv. vere, a prilično so jo nesli ven iz samostanov ter ž njo razsvetili celo okolico.

173. Na j u ž n o - i z t o č n e m N e m š k e m, t. j. na

Bavarskem in Avstrijskem, je o času preseljevanja ljudstev veličastna oseba sv. Severina (460—80) branila sv. križ Kristusov, da ga krivoverci niso prevrgli in pagani niso potlačili. Sv. Severin se nikdar ni razodel, kdo je, in od kod je, a to smemo svobodno reči, da ga je sam Bog poslal v te kraje, ki so toliko trpeli po preseljevanji narodov, ker bil je tukaj ubogim, nevoljnim in nesrečnim pravi angelj varuh. Celo paganski in krivoverski velikaši so ga visoko obražljali ter pri njem iskali dobrega sveta in se tudi priporočali njegovi molitvi. Gredoč v Italijansko se mu je neki tudi Odoaker, ki je bil takrat še prost vojak, v njegovi celici poklonil in sv. Severin mu je prerokoval njegovo povikšanje v Italiji v kraljevo čast. — Okoli leta 535 je prišel sv. Rupert, škof vormski, na Bavarsko, kjer je vojvodo Teodona in veliko drugih plemenitašev krstil ter je v Solnem gradu postavil svojo škofijsko stolico in ustanovil samostan sv. Petra. S pomočjo frankovskih duhovnikov in nun je veliko opravil, in blagoslov božji je bil očiten nad njegovim delovanjem.

Vojvoda Teodo mlajši je leta 652 naprosil sv. Emerana, ki je namenil v Panonijo iti Avarom oznanjevat besedo božjo, da je deloval na Bavarskem, kjer je celih sedem let ostal v blagor sv. cerkve. Bavarci pa so sv. misijonarju trud njegov slabo plačali. Uda, vojvodova hči, je namreč bila zanosila. Da bi očetove jeze ne nakopala na glavo svojemu zapeljivcu, krivila je po nedolžnem Emerana. Udin brat Landpert, ki itak ni mogel trpeti ojestrega pridigarja, je potem misijonarja grozovito umoril. Tako pač hudobija nikdar sama po svetu ne hodi, in nečistost je res košata mati vseh pregreh. — Pri Bavarcih pa še ni bilo vse opravljeno; veliko je bilo še paganskih razvad, dosti prazne vere in malikovalske nesnage. Frankovski menih sv. Korbinijan se je tedaj še enkrat dela lotil in je ustanovil škofijo v Brizingu, kjer je bil prvi škof (730).

V sredini Nemčije v Frankoriji okoli Würzburga se je trudil za sv. vero sv. Kilijan, ki je tudi krstil vojvodo Gocberta. Ob spodnji Rajni so iskreni redovniki sv. vero budili; a v Belgiji jo je utrjeval sv. Amand; Turingija in Hasija ste pa še spali.

Na severu sta poskusila sv. Wilfried in sv. Wilibrord Frize spreobrniti, pa le malo sta opravila. Sicer bi bil Wilibrord mogočnega kneza Frizov Radboda skorej za krst pridobil, a knez ga je vprašal, ali bodo v nebesih zraven krist-

janov tudi njegovi pradedi. Wilibrord je rekel, da ne, in Radbod je zopet odstopil. Sasi so še sedeli v temi.

Sv. Bonifacij, apostol Nemcev.

174. Že so tedaj tu in tam na Nemškem misijonarji oznanjevali zveličanski nauk sv. vere; vendar ker je delal vsak na svojo roko, njihovo delo ni imelo stalnega uspeha. Z večim haskom je deloval angleški menih Winfried, ki je posamezne krščanske občine zvezal z vezjo cerkvene edinosti ter jim je dal škofov in nadškofa, in je zedinjeno nemško cerkev potem tudi naslonil na rimsko cerkev, na skalo sv. Petra. Odsihmal je tedaj ondi cerkev trdno stala ter se lahko obranila vseh sovražnih viharjev, ki so sicer semtertje katero vejo odtrli od lepega drevesa, a drevesa samega nikdar več niso mogli podreti. Winfried je dovršil delo, katero so drugi začinjali, ter je na Nemškem spodrinil paganstvo in iztrebil krivoverstvo. Papež Gregorij II. je dal Winfriedu ime Bonifacija, in res je bil nemškim rodom pravi Bonifacij t. j. dobrotnik.

Bonifacij je bil plemenitega pokolenja, se je porodil v Kirtonu v Wessexu na Angleškem (680), in je že v mladih letih vstopil v samostan, kjer je jako pobožno živel. Božji glas ga je že zjutraj zgodaj klical na delo v vinograd Gospodov, in ko je bil posvečen duhovnik, prevesla leta 716 prvokrat morje, da bi Frizanom sv. evangelij oznanjeval. Toda takrat je bila v deželi Friziji huda vojska med Radbodom in frankovskim kraljem Karolom Martelom; kjer pa sovražniki kri prelivajo, tam ni polja za „noge veselega oznanovalca, in za oznanovalca miru.“ (Nah. 1.) Moral se je vrniti na Angleško, brez da bi bil kaj opravil; a že leta 718. se poda v Rim, kjer ga papež Gregorij II. pooblasti kot misijonarja za nemške dežele, ga blagoslovi in mu izroči priporočilna pisma do vseh tamošnjih krščanskih knezov in kraljev.

Prišel je veliko delo na Bavarskem in v Turingiji. Po smrti kneza Radboda je nekaj časa podpiral sv. Wilibrorda v Friziji, a zopet se je vrnil v Turingijo in Hasijsko. Ko je spreobrnil mladega kneza Gregorija in krstil dva imenitna župana v Amineburgu, postavil je ondi prvi samostan. Kmaloma je srečen misijonar zamogel v Rim poročati, da je že več tisoč paganov krstil. Papež ga tedaj povabi v Rim (722) in ga za Nemško posveti škofa brez stalne stolice. Bonifacij pa

je papežu in rimski cerkvi zvestobo prisegel rekoč, da hoče katoliško vero vselej in povsod čisto oznanjevati in zoper vse sovražnike braniti in za izvršitev cerkvenih postav skrbeti. To, in edino to je sv. Bonifacij papežu prisegel, in grdo obrekovanje je, da ga nekteri zgodovinarji dolžijo, da je s to prisego Nemčijo papežu izdal, in da je po takem kriv dolge pravde med papeži in nemškimi vladarji, ki je Nemčiji v srednjem veku toliko nadlog nakopala. Nek sovražnik rimske cerkve in sv. Bonifacija je kedaj to laž raztrobil po svetu, in dosti drugih jo prežvekuje za njim, in čuda, da jim ne preseda. Ko bi hteli le enkrat prešteti tisto prisego, ki nam je še ohranjena, bi takoj spoznali, da jih je sovraštvo do katoliške cerkve oslepilo, da resnice ne vidijo.

175. Majordom Karol je Bonifacija, ko se je bil vrnil iz Rima, dobrotno sprejel ter mu je napisal pismo za obrambo. Brez tega pisma bi menda težko bil toliko zaprek, ki so krščanstvo ovirale, premagal in malikovanja ne bi lahko zatreli, a tako mu je delo šlo veselo izpod rok. Nekteri novokrščeni so Bonifaciju svetovali, da naj pri Geismaru velikanški in košati hrast podere, kojemu so dajali božjo čast, in ki je bil Donarju, Bogu groma in bliska posvečen. Ravno se je bilo lepo število ljudstva okoli ovega drevesa zbralo in hoteli so darovati svojemu maliku. V istem hipu stopi Bonifacij srčno med nje in jim navdušeno oznanjuje pravega živega Boga. Na to popade sekiro in krepko maha po drevesu in ob enem ga silni vihar tako zmaja, da z velikim treskom pade na tla ter se razkala na štiri kose. Hasi so kar strmeli in so pričakovali, da bo takoj strela iz neba predrznega tujca pobila. Ker pa zastonj na svojega boga čakajo, da bi se potegnil za svojo čast, se neverniki pomirijo, a Bonifacij je iz tistega hrastovega lesa sezidal kapelico na čast sv. Petra. Po tej dogodbi se je sv. vera še bolj širila, in ko je Bonifacij povzdignil svoje oči ter videl tako obilno žetev, poklical je iz svoje domovine več novih delavcev, med kojimi so se pozneje posebno odlikovali Burkard, Lul, brata Wilibald in Wunibald in Wita. Tudi pobožne redovnice so iz Angleškega prihitele; ki so dobro podpirale delovanje misijonarjev.

176. Iz Turingije se Bonifacij poda v Frankonijo, kjer je imel hudo vojsko zoper razuzdane kristjane, pa tudi zoper vedno in nemarno duhovstvo. Še Sase bi bil rad pridobil za Kristusa, kar pa se mu ni posrečilo. Med tem je leta 731 umrl papež Gregorij II. in njegov naslednik Gregorij III. je imenoval Bonifacija nadškofom ter mu je podelil oblast, da sme

povsod med novimi kristjani. škofije postavljati. Leta 738 je potoval tretjokrat v Rim. Papež ga je imenoval velikim škofom ter tudi papeževim namestnikom na Nemškem. Vrnivši še iz Rima je razdelil Bavarsko v štiri škofije: Solnograd, Rezn, Brizing in Pasavo, in potem je vredil cerkev v Turingiji, Frankoniji in Hasiji ter je ustanovil škofije: Würzburg, Eichstaedt, Buraburg in Erfurt. Bonifacij sam pa je postavil svoj nadškofijski stol v Maincu (745) ter je od tod vladal celo nemško cerkev. Kot veliki škof je sedaj obhajal več cerkvenih zborov, na katerih so se vse cerkvene zadeve konečno uredile. Škofom je bilo priporočeno, da naj svoje škofije lepo nadzorujejo; duhovnikom, da naj dajo meč iz rok, naj pustijo vojsko in lov, naj se ne nosijo posvetno, nego čisto naj živijo; redovnikom in redovnicam, da vestno izpolnujejo samostanska pravila; krščanskih sužnjev ni smeti malikovalcem oddajati; stare paganske šege in običaji naj se iztrebijo.

Vendar tudi zdaj še ni bilo vse opravljeno. Sv. Bonifacij je zveča ledino oral in dosti je še trebalo, da je bilo veliko polje do dobrega obdelano. Izrediti si novih delavcev, ustanovi samostan Fulda, kojemu postavi opatom najljubšega svojega učenca Šturma. Ta samostan se je bil Bonifaciju zlo prikupil in vsako leto je nekaj časa ondi preživel, da si je nekoliko odpočinil. Tam je bilo pravo semenišče nemških duhovnikov; ob smrti opata Šturma si naštel že 400 redovnikov razun novincev.

Nekoliko pozneje (753) je s papeževim dovoljenjem nadškofijo v Maincu prepustil svojemu učencu Lulu, a sam se je podal še enkrat med Frize: ljubljena misel njegove mladosti še sivemu starčeku ni dala miru. Z mladeniško sigurnostjo se napravi na pot in s svojim spremstvom srečno v Frizijo dospé. Tudi zdaj ga spremlja božji blagoslov; veliko število paganov sprejme sv. krst in več malikovalskih tempeljnov spremeni v katoliške cerkve. Toda ondi ga ob večeru njegovega življenja sreča tudi mučeniški venec. Prav na binkoštni praznik leta 755 je na potoku Burdi pričakoval novokrščencev, da jim podeli zakrament sv. birme; a ni jih učakal. Mesto vernih prihrumi divja drha! paganov in grozovitno umori sv. Bonifacija in 52 njegovih spremljevalcev. — Krasen je breg velikih, kterege obsije večerno solnce, lep je tudi veliki sv. Bonifacij, kterege ob večeru njegovega življenja obseva mučeniška slava. Truplo sv. mučenika so verni prenesli v Fuldo, kjer še zdaj počiva; tam se tudi hranijo dragocene bukve sv. evangelija, oškropljene z njegovo krvijo in od njegovega

morilca presekane. Nemški zgodovinar Leo ima celo prav, ki pravi: „Bonifacij v nemški zgodovini veliko več pomeni, kakor posamesni kterisibodi poznejši nemški kralj.“

k) Med Sasi.

177. Sasi so bivali med rekama Labo in Emzo ob pobrežji Severnega jezera doli do Turingije in Hasije. To ljudstvo je ljubilo nad vse svojo svobodo in se je na vso moč branilo frankovske nadvlade, pa se tudi upiralo zoper krščanstvo. Niso imeli niti mest niti kraljev, nego so živeli po svojih raztresenih selih pod župani in grofi, koje so si sami volili. Bil je junaški pa divji rod, ki je najbolj frankovske krščanske sosedo nadlegoval, ondi cerkve podiral in kristjane pobijal ali tudi seboj vlačil v sužnost. Celo opravičen je bil tedaj boj, ki ga je Karol Veliki Sasom napovedal (772), ker vsak ima pravico braniti se, a kralji imajo tudi dolžnost braniti svoje podložne. Boj je bil pa sila krvav, ker so se od ene strani Sasi vojskovali za svojo svobodo in drago jim svojo staro vero, od druge strani pa so krščanski Franki hteli med Sasi postaviti sv. križ in jih za Kristusovo vero pridobiti. Karol Veliki je bil dober kristjan, in dober je bil tudi njegov namen — Sase pokristjaniti; kar pa ni hvale vredno, je to, da je krščanski veri z mečem pot pripravljajl med Sase. Karol je to storil na hasek svoji državi in državljanom svojim, ker so se paganski Sasi vsaki pogodbi izneverili in vse zakone prezirali, — in le do krščanskih Sasov je imel Karol zaupanje, da se bode zamogel z njimi pogajati. Vsa kri tedaj, ki se je v dolgotrajnem boji s Sasi prelila, se naj ne piše na račun sv. katoliške cerkve, nego na rajtingo državljanske modrosti ali nespameti Karolove. Na čast njegovo pa moramo povedati, da je dolgo Sase poskušal z dobrega dobiti za sv. vero, in ko na ta način nič ni dosegel, le takrat je še meč potegnul. Najbolj krvavi čin Karolov je, da je v Verdunu leta 783 velel 4500 puntarjev ob erem posekati, ker so se bili že četrtokrat spuntali ter mnogo Frankov ubili. Mi ne odobrujemo tega ljutega čina iz nobenega stališča, ali razumimo ga popolnoma. Sedaj živimo v razsvetljenem in omikanem devetnajstem stoletji. Vprašamo, kaj bi Prus storil podjarmljeni Alzaciji, ko bi se četirikrat zaporedoma spuntala in pruske vojske in uradnike pomorila? Bi jim li trikrat prizanesel, in še jih le četrtokrat kaznoval? — Bi lahko sicer vzeli tudi drugi izgled, pa mi smo ga nalašč na Nemškem

pobrali, ker ondi najbolj kričijo zoper Karola, — celo po krivici pa zoper katoliško cerkev, ki tega čina gotovo ni zakrivila. — Celih trideset let so se Sasi branili frankovskega jarma, dokler niso popolnoma opešali in onemogli. Na posled se je vendar junaški knez Vitekind moral vkloniti in podati Frankom ter se je tudi dal krstiti. Sedaj ko so bili Sasi užugani (804), bili so vsi Nemci združeni pod vladó frankovskih kraljev.

1) Krščanstvo v severni Evropi.

178. Iz Nemčije je prodiralo krščanstvo dalje na sever na Dansko, v Švedijo in Norvegijo. Dela, kojega so se vsi misijonarji nekako lecali, se je srčno poprijel sv. Ansgar in je ondi širil vero Kristusovo ter je tako postal pravi apostol severne Evrope. — Leta 827 se je podal z danskim kraljem Haraldom, ki je bil v Maincu sv. krst prijel, na Dansko, ter je ondi začel v imenu božjem svoje delovanje. Mojzes je kedaj obupal, da bi iz pečine zamogla voda privreti, sv. Ansgar pa ni zdvojil, nego je tako dolgo govoril, dokler ni milost božja trdih src sirovega ljudstva ganila in omehčila. Nadškofija hamburška je postala središče severnega misijona in sv. Ansgar je bil nadškofom izvoljen in od papeža Gregorija IV. papeževim namestnikom na severu imenovan. — V Švediji je bil kralj Olaf volje, Ansgaru dovoliti prosto oznanovanje sv. evangelija, a poprašati je hotel pred prvake svoje države. Dogovorijo se, da kocka naj odloči, je-li božanstvu dopadljiva ova pridiga ali ne. Kocka je za sv. evangelij odločila in kralj je takoj sam podaril prostor, kjer se je postavila prva krščanska cerkev. Ansgar je umrl l. 865 izgovorivši besede: „Gospod, spomni se me po svojem velikem usmiljenji in zavoljo svoje velike dobrotljivosti“. Po Ansgarovi smrti sedemdeset let ni bilo nobenega misijonarja v Švedijo in še le sred dvanajstega stoletja za kralja Erika svetega je krščanstvo do dobrega zmagalo. — V Norvegiji se je kralj Olaf Trygvesen koncem desetega stoletja za krščansko vero poganjati začel, a še le za Olafa svetega († 1033) je popolnoma zmagala malikovalske Normane.

B. Krščanstvo med slovanskimi narodi.

a) Med Slovenci.

179. Srce nam poskakuje veselja, da smemo pisati zgodovino pokristjanjenja Slovencev, naših očetov; a zopet se nam srce krči, ker ne bomo mogli vsega tako določno in na tenko povedati, kakor bi to Slovenci od nas radi zvedeli, ker so viri, iz katerih smo zajemali, precej pičli in tudi ne vselej zanesljivi.

Slovencem v primeri z drugimi narodi dolgo ni prisvetila luč svete vere. Že so narodi okoli bivajoči sedeli pri obilni mizi ter se dobro gostili z okusnim kruhom božje besede, a Slovenci so še prosili in čakali, da bi jim sveta katoliška cerkev dovolila saj drobtinice, ki raz polne mize padajo. Ko so Slovenci enkrat pokusili slajo božjega kruha, so bili vselej in vsikdar verni sinovi matere cerkve, kar so pred celim svetom na glas posvedočili sveti oče papež Leon XIII., ko so slovenskim romarjem v Rimu na pismo udanosti leta 1881 odgovorili: „Nam je bilo silno prijetno sprejeti ta novi dokaz najtesnejše edinosti Slovencev z rimskim prestolom, kateri, kakor so med drugimi slovanskimi rodovi bliže tej Cerkvi, ki je vseh cerkev mati in učenica, tako so drugim svetili z zvestobo in stanovitnostjo v pravi veri“.

Kedaj so Slovenci zasedli sedajne slovenske pokrajine?

Na to vprašanje se ne da odločno odgovoriti. So zgodovinoslovci, in sicer imenitni, ki trdijo, da so Slovani že pred Kristusovim rojstvom med Karpati in jadranskim morjem naseljeni bili; drugi pa trdijo, da so še le v petem in šestem stoletju v dežele takraj Dunaja prišli. Med prvimi je ruski letopisec Nestor, ki poroča, da so v Noriku in v Panoniji prvi Slovani stanovali, in da so jih Vlahi za Karpate bili porinili, ko so v početku četrtega stoletja bili iz Galije v podunavske pokrajine prihruli. Tudi stařopolska letopisca Boguhval in Dlugosz pišeta, da so preddeci Poljakov iz Karantanije prišli. V 18. in 19. stoletju so se začenjali starinoslovci zopet s tem prašanjem pečati in nekteri imenitnejših so dali veljati, da je cela črta od Jadranskega do Iztočnega morja bila naseljena s prebivalci slovanskega plemena. — V novejših časih so se temu trdenju pridružili nekateri nemški zgodovinoslovci, potem česka učenjaka Šafarik in Šembera in med Slovenci Hicinger in Trstenjak.

Toda kakor stvar stoji, je dozdej verjetniše, da so tudi Slovenci še le takrat v naše kraje priplavali, ko je eden narod drugega gibal in porival, kakor mogočni morski valovi drug drugega tirajo in naganjajo, dokler se niso v sedajni svoji domovini obdržali.

Nekdajna domovina Slovencev bi torej bila v srednji in severno-iztočni Rusiji. Ko so se pa ljudstva začela gibati in so Huni in Goti prodirali proti zahodu in na jug, so se tudi Slovenci začeli pomikati naprej proti jugu ter so koncem petega stoletja zasedli severno stran dolnje Donave, sedajno Moldavo, Vlaško, Erdeljsko in južno Ogersko. Najprednji Slovani so se menda zamotali med Hune, in niso se mogli več rešiti hunske sile, nego kot pešci so morali v prvi vrsti pred njimi hoditi in se vojskovati zoper vse sovražnike, kojih so se Huni lotili. Le tako razumimo, da so nekteri nemški zgodovinarji mogli Slované Hunom prištevati, ne sicer za tega voljo, ker so tega do dobrega prepričani bili, marveč ker jim je svetlo slovansko ime oči klalo in bi ga radi z hunskimi grozovitostmi otemnili. Da so že med Huni na sedanjem Ogorskem živeli Slovani, svedoči zgodovinar Prisk, ki pravi, da so poslance carigraškega cesarja na dvoru hunskega kralja Atila obdarili s prosom in medom, kar je oboje slovanska narodna hrana, in še neki drugi zgodovinar trdi, da so obhajali ob smrti Atila „stravo“ t. j. navadno slovansko sedmino.

Vendar takraj Donave Slovenci niso obstali, ampak nekteri rodi so šli črez Donavo ter so se po malem naselili tje do balkanskih gor. V tem času je prè pritekkel v Carigrad nek slovenski deček po imenu Iz tok, ki je ondi odrastel ter med vojake uvrsten bil, kjer se je bolj in bolj odlikoval in slednjič tudi zasedel cesarski prestol kot Justin I. Ta cesar ni imel lastnih otrok, posinil je pa Slovence Upravdo, ki je svoje slovensko ime prestavil na grško, ter se je zval Justinijan, in je menda najbolj sloviti carigraški cesar. Ščasom so Slovenci prekoračili tudi Balkan in so se naselili po Trakiji, Macedoniji, Albaniji, posamezni celo tam doli po peloponeškem polotoku, in do desetega stoletja se je ondi število slovanskih prebivalcev tako pomnožilo, da jih je bilo več nego Grkov. Živelj slovanski unkraj Donave je postal tako močen, da so se Bulgari, sicer hunskega pokolenja, ko so se v sedajni Bulgariji udomačili (678), morali posloveniti. Verjetno je, da so ti Slovenci, naseljeni med samimi krščanskimi podložniki iztočnega rimskega cesarstva, bolj in bolj spoznavali sveto Kristusovo vero ter so se po malem popolnoma

pokristjanili. Manje se je menda daniło, kar se vere tiče, Slovincem takraj Donave, akoravno niso bili več popolnoma neznabogi. Iskali so si namreč posvetno kraljestvo in so tedaj zanemarjali kraljestvo božje. Razširjali so se dalje in dalje proti zahodu tje do Drave, kar se je tem lože godilo, ker so Longobardi leta 567 ove kraje zapustili ter si šli Italijo osvajat.

Slovence, ki so živeli takraj Donave, je koncem šestega stoletja, okoli leta 570 zadela strašna osoda. Divji Obri, hunske krvi, ki so se že kakih dvajset let klatili po južni Rusiji, zvalijo se kakor silni valovi nad nje, ter jih kakor močna povodenj tirajo s seboj. Še le na sedajnem Ogerskem se vstavijo in zasedejo tudi Štajarsko, Avstrijsko, Kranjsko in Primorsko. Na jugu so tedaj segali do Jadranskega morja in na severu so se tikali severnih svojih slovanskih bratov, ki so ravna polja za Tatrami zapustili ter se na Českem, Moravskem in gornjem Ogerskem naselili. Slovenci bi krute Obre bili gotovo premagali, ko bi se bili zjediniili; pa niso imeli vrhovnega poveljnika ali kralja, nego vsak rod je slušal svojega poglavarja in tako niso mogli nič zdatnega opraviti zoper svojega sovražnika. Po tem takem bili so Obri, ki so se prav sred Slovencev naselili, prava mōra za slovenski narod, ki mu je kri pila in ga celih dve sto let, do leta 788, tlačila in malo, da ga ni zadušila. Obri so bili namreč surova roparska drhal, ki se je časih zaletela črez Donavo v carigraško cesarstvo plenit, časih zopet je udarila na zahod ali proti severu na sosedna ljudstva, da si napleni živeža in bogastva. Ubogi Slovenec tedaj nikdar ni imel miru pred silnim svojim gospodarjem. Zdaj je moral zgrabiti za meč in iti v boj za njega, zdaj je moral obdelovati polja za njega, da mu je kruha pridelal, ker po leti je Ober živel od plena, a po zimi je prišel domu in se je dobro gostil s tem, kar so mu krvavi žulji delavnega Slovenca pripravili. Obri so imeli na Slovenskem devet silnih obročev ali taborjev t. j. takih prostorov, ktere so okoli in okoli ogradili in utrdili z močnimi nasipi. V te obroče so vlačili svoj plen, kakor ga ropna zverina v svojem brlogu skriva, ter so ga ondi mirno in varno zavživali. Obrski obroči so bili železni oklepi na rokah miroljubnega sužnega Slovenca.

Da bi se nekoliko odtegnili nestrpljivi sili, se je veliko Slovencev poskrilo v gorate štajarske, koroške, tirolske in kranjske kraje, kjer so si v zavetji lože opočinili in oddehnili od poprejšnega robstva. Toda tudi ondi niso našli stalnega miru, ker so si sosedni Bavarci one kraje svojili. Vojvoda

Tasilo je leta 595 dvakrat napadel karantanske Slovence; prvokrat jih je premagal, a drugokrat je bil potolčen, ker je Slovincem obrski kan (t. j. kralj) prišel na pomoč.

Ker so tedaj Obri, kakor zgodovinar Fredegár piše, s Slovani sploh z živinsko krutostjo ravnali, Slovani strašnega jarma niso mogli, pa tudi niso hteli prenašati, ampak prišli so leta 623 za meč, da si svobodo priborijo. Izvolijo si hrabrega Sama za svojega kralja, ki ni samo severnim Slovanom, temuč tudi Slovincem, posebno karantanskim zapovedoval ter jih rešil obrskega jarma. Celih 35 let, do leta 668 je vladal modri Samo. Toda po njegovi smrti se je njegova država zopet razdrla in zlasti panonski Slovenci prišli so zopet do dobrega Obrom v pest; le karantanski Slovenci so obdržali samostalnost pod domačimi vojvodami, dokler niso prišli pod bavarsko in pozneje pod frankovsko oblast.

180. V takih nemirnih in burnih časih se vé, da evangelij mirú ni dobil posluha, in v deželi, kjer je bil povsod krvavi sled, kdo bi ondi pridigarja mirú zasledil? Kakor hitro pa so postali Slovenci samostalni, so se tudi že napotili k njim misijonarji, in skrbna mati sv. katoliška cerkev jim je hitela mizo pokrivat. — Prvi je bil sv. Amand, škof utrehtski, ki je za kralja Sama (630) prišel v naše kraje ter je na sedajnem Štajarskem oznanjeval sv. evangelij. Kakor je podoba, ni veliko opravil, in vrnil se je nazaj domú. Okoli leta 650 se je frankovski škof Emeran napotil čez Bavarsko k Slovanom, da jim prižge luč sv. vere; zategadelj je povabil kraj sebe kot tolmača duhovnika Vitala, ki je bil zmožen slovenskega jezika; vendar Emerana so na Bavarskem obdržali in ni izpeljal svoje prve misli. — Veliko si je prizadeval za spreobrnjenje Slovencev sv. Rupert, vormski škof. Sveti mož, ki je bil kraljevskega pokolenja, šel je najpred na Bavarsko, kjer je vojvodo Teodona krstil; potem ustanovi v mestu Juvaviji, v sedajnem Solnogradu, prav na meji karantanskih Slovencev škofijo in samostan sv. Petra. Obhodil je sam Koroško in Štajarsko daleč proti jugu; stara celjska kronika pravi, da je prišel celo v Celje, kjer je vzdignil ostanke sv. Maksimilijana. Krstil je precejšno število Slovencev, postavljaj jim je cerkve in samostane ter jim pustil toliko duhovnikov in menihov v deželi, da so lahko njegovo delo nadaljevali. Po trudapolnem življenji je umrl leta 718. Za sv. Rupertom je sledil njegov učenec Vital na škofovskem stolu; neverni Slovenci so takrat pridrli v solnograško dolino, so razdajali mesto Juvavijo in tudi cerkev sv. Maksimilijana.

Da povestnica naša o pokristjanjenji Slovencev prav jasna postane, je treba, da Slovence razdelimo na tri dele. Karantanski Slovenci so bivali od desnega dravskega brega na Štajarskem, na Gorenjskem, na Koroškem in Tirolskem; panonski Slovenci so živeli med levim dravskim bregom in med Donavo in še više nad Donavo; južni Slovenci pa na Kranjskem, Primorskem in v Furlaniji.

181. Sem od smrti Samove do sredine osmega stoletja so karantanski Slovenci bili sami svoji in so ubogali domače svoje vojvode. Toda vojvoda Borut je prosil pri Bavarcih pomoči zoper Obre, katero je sicer dobil, a ob enem je tudi postala Karantanija odvisna od Bavarske (748), in ravno v tem času se je spreobrnjenje Slovencev dognalo. Borutovega sina Karasta in stričnika njegovega Hotimira, ki sta bila na bavarskem dvoru poroka zvestobe njegove, so ondi lepo krščansko odgojili, in ko sta se bila vrnila, sta v svojo deželo pripeljala duhovnika Majorana. Tasilo II., bavarski vojvoda in Virgilij, nadškof solnograški sta si največ v ta namen prizadevala, ter si za vselej zaslužila zahvalo Slovencev, katere sta iz teme neverstva potegnili. Virgilij sicer osebno ni prišel na Koroško, akoravno ga je vojvoda Hotimir prijazno povabil bil, pa pošiljal je rad tje gorečih in vrlih svojih duhovnikov. Prvi med vsemi je sv. Modest, ki kot škof ni imel stalnega sedeža v deželi, nego je od enega kraja do drugega hodil ter je od sela do sela oznanjeval veseli glas božje besede. Usmiljeni Bog pa je blagoslovil delo svetih mož; krstili so večino Slovencev ter jim postavljali cerkev in posvečevali duhovnikov. Poglavitni sedež misijonarjev je bil pri Gospej sveti, eno uro zunaj Celovca, kjer je tudi sv. Modest pokopan, ki si je dobro zaslužil častno ime „apostola“ Slovencev. Po njegovi smrti je bil duhovnik Latin na čelu misijonarjev, a njegovo delovanje so uporni Slovenci že zlo uvirali, in ko je leta 769 tudi Hotimir umrl, se Karantani vzdignejo zoper nemške misijonarje in izpodijo vse do slednjega iz svoje dežele. „Ko je namreč zrastla pšenica, pokaže se tudi kukolj (Mat. 13.); kukolj pa, katerega je sovražnik nasejal v verna srca, je bila hudobna misel, da misijonarji niso prišli v deželo, da bi Slovence prave, zveličavne vere naučili, nego najbolj zaradi tega, da jih popolnoma porinejo v nemški jarem. Vendar njih razburjena kri se je zopet pomirila in za vojvodo Valduha pošlje Virgilij novih misijonarjev, med katerimi nam je po imenu samo duhovnik Hainulf znan, ki so prav uspešno delovali. Toda že leta 788 se

je moral vojvoda Tasilo II. vdati frankovski sili in odsihmal se je moralo Bavarsko s Koroško vred klanjati frankovski vrhovni oblasti. — V tem času so menda gorotanski Slovenci časih bili pod solnograškimi nadškofi, časih so pa imeli tudi lastnega škofa. Okoli l. 840 je bil Ozbald škof Karantanije.

Sedaj je bila tudi bavarskim misijonarjem prosta pot med Slovence, kateri so ondi vero s tem najbolj utrjevali, da so postavljali velike opatije, ki so bile kakor trdnjave krščanske cerkve sred Slovencev. Najimenitnejši opatiji ste bili sarniška (764) in inihška na Tirolskem, in kremsmünster-ska na sedajnem Gornje-Avstrijskem (777). — Posebno zasluženje za pokristjanjenje Slovencev pa gotovo ima brižinska škofija, ker brižinski škofi so imeli na Slovenskem svojā posestva, postavimo Bohinj in pozneje tudi Bled, in prav med bukvami brižinske cerkve nahajamo najstareje spominke gorotanske slovenščine, in sicer dvoje spovednih molitev in pridigo o grehu in o pomilostenji. — Med najstarejšimi cerkvami na Koroškem omenimo posebno cerkev sv. Andraša v lavantinski dolini, katero že karantanski vojvoda in poznejši nemški cesar Arnulf (887—899) v svojih pismih omenja. Prav ta cerkev je postala v 13. stoletju škofijska cerkev, ter je ostala škofijski sedež lavantinskih škofov noter do leta 1859, v katerem letu se je škofijski sedež od ondod s skrbjo rajnega nepozabljivega knezoškofa Antona Martina Slomškega v Maribor prestavil.

182. Panonski Slovenci zdihovali so do konca osmega stoletja pod obrskim jarmom, dokler jih Karol Veliki ni osvobodil, ki je od leta 791—799 sedemkrat šel nad Obre ter je njih mogočne obročje potrl in predril, da so se razhili, kakor se čmiga razlije po zemlji in v pesku premine, kedar obroči popokajo. Na skorem preminejo Obri celo iz zgodovine.

Ko je bil Karol Veliki pridobil Norik in Panonijo, je ondi napravil Iztočno marko med Donavo in Dravo, med Anizo in med Blatnim jezerom. Takoj se je solnograški nadškof Arno, naslednik sv. Virgilija, lotil misijonskega dela ter je tje poslal oznanovalcev Kristusove vere. Arno je bil oseben prijatelj Karola Velikega, in gotovo se je lotil trudapolnega misijonskega dela v Iztočni marki tudi v smislu Karolovem, ki je dobro znal, da mu bodo verni Slovenci zvesteji državljanji, kakor poganski. Misijonarji so ljudstvo pridno učili, stavili cerkve, a Arno je posvečeval potrebnih duhovnikov ter je Slovincem postavil škofa Teodorika, ki pa še ni imel stalnega sedeža, nego je zdaj tu zdaj tam stoloval. Tako so se raztezale pravice solnograškega nadškofa zmiraj dalje proti

jugu. Vsled tega toži akvilejski nadškof Urz solnograškega nadškofa Arno-ta, češ, da mu krči pravice njegovega nadškofijskega kroga. Karol je v ti pravdi razsodil, da naj za naprej med obema nadškofijama Drava mejaši. Urzovemu nasledniku Maksenciju ova določba ni bila po volji, in tožil je solnograškega nadškofa tudi pri papežu, pa brez uspeha. Ludovik „pobožni“ je potrdil razsodbo svojega očeta, in pri tem je potlej ostalo do sedajnih časov. Toda ne samo škof Arno, ampak tudi vojvoda Ingo je za to skrbel, da bi se paganska smet kak najprvleje izmela iz lepe Koroške dežele. Pri prostem ljudstvu se je sv. vera že dobro utrdila, a pri visoki gospodi se ljubi Jezus, ki je ponižen in krotek iz srca, dolgo ni mogel prikupiti. Juterna zarja sicer najpred pozlati vrhunce gôr in vršiče dreves; a zarja milosti božje pa pred v dolini zasveti in poboža najpred cvetlice nižin. — Ingo je hotel visoke glave svojih plemenitašev nekoliko ponižati, in kakor pravijo, je napravil veliko gostijo gospodi in kmetovalcem ob enem. Poštene krščanske može iz kmetov vse povabi k svoji mizi, ki se je šibila dobrih jedi, in kjer se je žlahtna kapljica podajala v zlati posodi; paganski velikaši pa morajo zunaj pred dvermi črni kruh glodati in slabo vino iz grdih prstenih ročk piti. Gospodo močno boli, da vojvoda ž njo tako ravna, in zlo mu zamerijo in glasno mrmrajo nad njim, ker jih tako zametuje. Ingo pa jim takolé odgovori: „Vi, ki v mestih in visokih palačah stanujete, niste tako čisti, kakor ti, ki na kmetih v revnih bajticah stanujete. Ovo prosto ljudstvo in kmeti so svojo dušo v krstni kopeli umili in očistili, in vsled tega so zdaj lični in lepi; vi plemenitaši in velikaši pa, ki za grdimi bogovi hodite, ste umazane in črne duše in polni smradu, da vas ne morem okoli sebe trpeti; zategavoljo sem bil celo pravičen, ko sem kmete više od vas obcenil.“ — Takoj za vojvodo je tudi škof Arno besedo poprijel rekoč: „Ako se ne spreobrnate, tudi po smrti ne boste gledali obličja večnega kralja, in ne boste sedeli za nebeško mizo, ampak zunaj pred vratmi boste ostali združeni s smrdečimi kozli v peklenskem ognji.“ Ta beseda neki gospodo tako presune, da se v kratkem vsi spokorijo in za sv. krst pripravijo. — Za Arno-tom je zasedel Adalram (820) solnograški škofijski sedež, ki je Otona imenoval za slovenskega škofa, kateri je v mestu Salavaru stoloval, kjer je tudi knez Privina svoj trdni grad imel. Ondi je Kocelj, Privinin sin, postavil veliko cerkev, kjer je leta 865 solnograški nadškof Adalvin sam božični praznik obhajal.

Slovenci moramo tedaj zmiraj hvaležni biti solnograški škofijski stolici, ker je brez dvoma veliko storila, da se je naš narod pokristjanil. Vendar naši dedi niso imeli pravega zaupanja do nemških misijonarjev, ker so vedeli in sprevideli, da si Karol zategadelj toliko prizadeva za katoliško vero med njimi, da bi s tem tudi utrdil svojo oblast v slovenski deželi. Nek zgodovinar, kojemu pa ne vemo imena, namreč odločno pravi, da je Arno na Karolovo povelje v Panoniji cerkvene reči ogledoval in uredoval. S tem pa nočemo reči, da duhovnikov misijonarjev ni vodila edino le misel, razširjati kraljestvo božje, drugač bi si ne bili izvolili poklica, ki jim je s smrtjo pretil, in časih tudi mučeniško smrt pouzročil. Drugi uzrok, da Slovenci niso imeli pravega srea do svojih duhovnih očetov, je bil, ker so le slabo slovenski govorili, ali so jim morda celo v nemščini pridigali, ker so se Slovenci, kakor dandanes, hitro nekoliko nemškega naučili. Če bi taka ne bila, bi ne imele pravega pomena besede, ktere letopis govori o prihodu sv. Cirila in Metoda, da „so Slovenci radi bili, da so veličija božja slišali svojim jezikom.“

183. Moravskega vojvodo Privino je Mojmir leta 830 pregnal iz Morave, in ta je pobegnil črez Donavo k mejnemu grofu Radbodu, kateri ga je priporočal cesarju Ludoviku „nemškemu“, ki mu je dal v doljni Panoniji lepo kneževino kot feud t. j. kot posojeno zemljišče, in pozneje celo kot alodij t. j. kot njegovo lastnino. Ta deželica je obsegala Štajarsko med Dravo in Rabo in ogrske županije: vesprimsko, zaladsko, železno, šopronjsko in mošonjsko; najtrdnje mesto v nji je bilo Salavar na Blatnem jezeru. Privinin sin in naslednik Kocelj in moravski vojvoda Rastislav sta tedaj leta 862 prosila carigraškega cesarja Mihaela III., da jima pošlje misijonarjev, ki bi vedeli tudi v slovenskem jeziku njihovim podložnim razlagati sveto vero. Mihael je rad uslišal prošnjo mogočnih knezov, ter jima pošlje Metoda in mlajšega njegovega brata Cirila, ki se je takrat še zval Konstantin. Sv. brata se takoj podata na pot in sta leta 863 dospela na Velegrad, od koder zdaj ni le Moravski, nego tudi sosednim slovenskim deželam zasvetila luč svete vere.

Bilo je l. 867, ko se sv. Ciril in Metod prvokrat v Rim podata. Pot ju je peljala iz Morave proti jugu skoz same slovenske pokrajine tje do jadranskega morja. Potem takem sta sv. brata prišla v Koceljevo deželo, kjer so ju panonski Slovenci z velikim veseljem sprejeli. Od vseh strani so prihajali, da bi poslušali veseli glas sv. evangelija, in niso se mogli zadosti

načuditi, kako čisto in gladko sta vedela slovenski govoriti in oznanjevati čast Jezusovega imena. Kocelj je bil za sveto reč pa tudi za slovenski jezik tako zavzet, da se je sam začel učiti iz slovenskih knjig, in je tudi petdeseterim mladenčem v svoji državi isto storiti zapovedal.

Ker sta sveta slovenska misijonarja srca Slovencev s slovensko besedo celo za se zgradila, nemškim duhovnikom sevéda ni bilo po volji; vendar so nemški misijonarji zopet bolj obveljali, ko sta Ciril in Metod morala dalje odpotovati. V Rimu je papež Hadrijan II. povzdignil oba brata v škofovsko čast. Ciril je ondi l. 868 umrl, Metod pa, katerega je papež imenoval nadškofom Moravije in Panonije ter mu tudi dovolil sveto mašo v slovenskem jeziku peti, vrnil se je domu v Moravo.

184. Nemški cesar Ludovik je začel leta 868 boj z Rastislavom, ki ni več hotel nositi nemškega jarma in Metod je vsled tega počakal v Salavaru pri knezu Kocelju mirnejših časov, da se vrne na Moravsko. Vse breme apostolskih opravil se je po Cirilovi smrti zvalilo edino le na rame sv. Metoda. Sicer Koceljeva dežela ni bila več, kar se vere tiče, ledina, kakor Rastislavova Moravska, nego bila je res po prizadevanji solnograških duhovnikov h krščanski veri spreobrnena in večkrat tudi od nadškofov samih obiskovana, ki so ondi že kakih 30 cerkev posvetili. Še leta 865 je nadškof Adalvin na gradu Salavar Božič praznoval ter še tudi pozneje ondi pridigal in birmal. Pri prihodu Metodovem je pa bilo pastirstvo zaupano nadduhovniku Rihbaldu. Ko je sv. Metod prišel na Koceljev grad, se je žlahtni knez zlo razveselil in vse njegovo ljudstvo se je radovalo, ker izpolnile so se jim sedaj njih srčne želje: imeli so slovenskega duhovnika pri sebi. Okoli sv. Metoda se je ljudstvo gnjelo, kakor dobre ovce okoli svojega vernega pastirja; bilo mu je popolnoma udano, ker je slovenski pridigoval ter tudi sv. mašo v tem jeziku pel in služil, ker je službo božjo olepšal s pesmami in duhovnimi spevi in vse cerkvene obrede opravljal v slovenski besedi. Nemškega Rihbalda so tedaj ovce ena za drugo zapuščale; vsled tega se je čutil osamotenega, in žalosten in razžaljen se vrne v Solnograd. Bog ne daj, da bi mi kamenje pobirali in nehvaležni za Rihbaldom metali, ki je bil gotovo velik duhovni dobrotnik naših očetov, pa reči moramo, da je to celo naravno, če nam srce za brata gorkeje bije kakor za tujca.

Dokler je knez Kocelj živel, je Metod zamogel svobodno duhovno svojo službo opravljati in tudi celó bližnjim sosedom

proti jugu na hasek biti; vendar to se ne vidi iz zgodovine, da bi bil svoje škofovske pravice razprostil tudi čez Karantanijo, ker v povestnici o spreobrnjeni Karantancev je različno le zarad Panonije izrečena pritožba zoper Metoda, ki si namreč ondi po krivici prilastuje škofovske pravice; tudi je zavolj Metoda le panonski nadduhovnik Rihbald pobegnil nazaj v Solnograd, o karantanskem podškofu Ozbald in njegovem nasledniku Salamonu se nič ne omenja. Knez Kocelj je okoli leta 877 v boji zgubil življenje, in njegova dežela je ubogala nekaj časa cesarja Ludovika, le en majhen del z mestom Ptujem je pripadel grofu Gozvinu. Potem je cesar podelil Koceljevo deželo Svatopluku kot feud, samo med Savo in Dravo je zapovedoval vojvoda Braclav, Koceljev sin, ki se je z nemškim kraljem bolje od svojega očeta pogajal. Metod se ni več čutil dosti varnega pred svojimi sovražniki in se toraj umakne v Moravijo, kjer je bil zdaj od vojvode Svatopluka prijazno sprejet.

185. Na svoji drugi rimski poti leta 880 je Metod zopet prehodil slovensko zemljo, kjer je svoje ovčice tastran Donave v veri utrjeval, pa po svojih nasprotnikih tudi veliko preganjanja prestal. Pred svojo smrtjo (885) je sv. Metod svojega učenca Gorazda odločil za naslednika v panonsko-moravski nadškofiji; vendar niti on niti drugi učenci sv. Metoda ondi niso imeli dolgega obstanka, ker jim Svatopluk ni bil prijazen. Tudi prisilnik Vihnik, škof nitravski, vedni Metodov nasprotnik, je gospodaril le nekoliko časa v moravski in panonski cerkvi.

Leta 892 se vname huda vojska med Nemci in Moravci; nemški kralj Arnulf pokliče Madjare, divji čudski narod, ki je sem od Urala prilomastil, na pomoč zoper vojvodo Svatopluka. Svatopluk se je sicer krepko branil zoper sovražnike, pa leta 894 je umrl, in z njim je razpadla moravska država, ker njegovi sinovi niso bili zložni med seboj. Nebodijih treba Madjari pa so prekoračili Donavo in so zmiraj dalje v Panonijo grabili, in že okoli leta 900 je bila tako upostošena, da ni bilo ene cerkve več zagledati v deželi. V desetem stoletju so bili krščanski Slovenci v Panoniji zopet pod solnograškimi nadškofi, dokler ni sv. kralj Štefan I. uredil madjarske cerkve in države, ker potem so ogrski Slovenci, kar jih še ni bilo pomadjarjenih, ubogali nove madjarske škofo v Gjuru, v Vesprimu in v Pečuhu pod ostrogonskim nadškofom, in le štajarski Slovenci med Dravo, Muro in Rabo so ostali pod solnograško nadškofijo.

186. Južni Slovenci v Krajni, v Furlaniji in na Primorskem niso pozneje sprejeli svete vere, kakor korotanski Slovenci, ampak menda celo nekoliko poprej. Za nove neverne naseljence so bili kristjani, ki so se od poprejšnjih prebivalcev na slovenski zemlji bili obdržali, ondi nekakšni kvas, kterega se je sčasom tudi novo slovensko ljudstvo navzelo. Furlanija bila je pod Longobardi, in tedaj so se prijeli ondašnji Slovenci ob enem z njimi že koncem sedmega stoletja Kristusove vere. V Primorji so grški cesarji obdržali oblast, in kot podložni krščanskega cesarstva so se tudi Slovenci naskorem pokristjanili. Gotovo so tudi imeli tržaški škofje dober delež pri spreobrnitvi nevernih Slovencev, zlasti na Primorskem in na Krasu. Iz tega časa so nam po imenu znani tržaški škofje Gavdencij (680), Janez (759) in Mavricij (766). Slednjič je še od hrvatske strani utegnil priti kak dober upljiv za boljše utrjenje krščanstva med soslednimi Slovenci, ker Hrvatje so bili že za papeža Janeza IV. in grškega cesarja Heraklija okoli leta 640 zedinjeni s katoliško cerkvijo po duhovnikih, ki so jim bili iz Rima poslani.

Ko se je pa akvilejska cerkev leta 700 zedinila z rimsko stolico, od ktere je bila celih 150 let odcepljena, zarad Origenovega prepira, so začeli akvilejski očaki krepko delati za popolno zmago krščanstva na južni slovenski strani in njihovo delovanje je segalo sem gori do Drave. O Ljubljani se trdi, da je bila ondi cerkev sv. Miklavža v sedmem stoletji zidana; v Lurni (Tiburniji) je prè očak Janez za papeža Caharija in frankovskega kralja Pipina okoli leta 750 posvetil kapelo sv. Petra. Zlasti pa hvalijo sv. Pavlina, ki je bil za Karola Velikega akvilejski očak od leta 776—802. Karol je namreč l. 774 Longobardijo z Furlanijo vred osvojil, in leta 789 si tudi Krajno in Istrijo pridobil; celo verjetno je tedaj, da je verni kralj Karol tudi tukaj v južnih slovenskih krajih, kakor drugod povsod, skrbel za utrjenje krščanstva in sv. Pavlin, ki je nek bil osebni prijatelj Karolov, je z veseljem podpiral kraljeve želje. Da akvilejski očaki Slovencev niso v nemar puščali, je to živ dokaz, da so se dvakrat zaporedoma tožili s solnograškimi nadškofi za škofijsko pravico na slovenski zemlji. Tudi djanje sv. Metoda gotovo ni bilo brez haska in upljiva tje na južno slovensko stran proti jadranskemu morju, ker se je njegov slovenski obred pri svetih opravilih celo doli v dalmatinsko in istrijsko primorje razširil in se je ondi deloma še do današnjega dne ohranil. Letnik očaka Friderika iz leta 901 piše, da je imela akvilejska

cerkev oblast tje do panonske meje, samo majhen del je bival pod tržaškim in koperskim škofom, kar je tako ostalo do novejših časov, dokler niso ustanovili ljubljanske in goriške škofije.

b) Med Moravci.

Slovanska apostola sv. Ciril in sv. Metod.

187. Slovani, ki so se sred 6. stoletja ob preselovanji narodov najbolj ob reki Moravi naselili, dobili so ime Moravcev. Prvotna njihova zgodovina je v gosti temi, in še le začetkom 9. stoletja zasledimo njih ime prvokrat v zgodovini. Takrat so bili Moravci podložni Karolu Velikemu in njegovemu sinu Ludoviku, ki sta se trudila, jih s pomočjo solnograškega in pasovskega škofa spreobrniti h krščanski veri. Toda prve krščanske naprave med Moravci so bile polovične, kakor povsod, kjer so misijonarji govorili tisti jezik, kakor njih strahonje, ker Moravci so zmiraj mislili, da za nemškimi misijonarji z evangelijskimi bukvami stoji nemški strahonja z mečem ter prvemu črez ramo gleda. Ko jim ne bi Franki najpred naložili na rame težkega jarma sužnosti, bi gotovo z veseljem sprejeli iz njihovih rok sladki jarem Gospodov. Ni čuda tedaj, da krščanska vera na Moravskem ni kaj veselo napredovala. Prvi širitelji svete vere ondi so bili namreč brez izjemka nemški duhovniki, ki niso znali slovanski govoriti in se tudi niso hoteli tega jezika temeljito naučiti; sicer so ljudstvo z nekterimi krščanskimi obredi seznanili in tudi desetino od njega pobirali, ali duha prave krščanske vere jim niso navdihnili.

Še le sv. bratoma Cirilu in Metodu se je posrečilo Moravce za vselej spraviti v naročje sv. cerkve. To pa se je tako-le zgodilo. Mogočni moravski vojvoda Mojmir je težko prenašal frankovsko vrhovno oblast in celo rad bi se je bil znebil. Nemški kralj Ludovik je to lahko občutil in je leta 846 udaril na Moravsko z veliko vojsko, je prekucnil Mojmirov prestol ter je na njegovo mesto postavil za vojvodo njegovega stričnika Rastislava. Ali Ludovik takrat ni zadel svojega moža, kajti ni bilo nevarnejšega nasprotnika nemške vlade od Rastislava, ki se je trudil celo svoje življenje samo za to, da bi otresel raz sebe nemški jarem. Tudi v cerkvenem obziru bi bil rad napravil svojo državo od nemških škofov neodvisno. Odpravil je tedaj l. 861 poslance k grškemu cesarju Mihaelu III., ki mu naj naznanijo, da se njegovo ljudstvo sicer več ne

klanja malikom, vendar še ne pozna do dobrega božjih zapovedi; zarad tega mu naj cesar doloži takih mož, kateri so zmožni oznanjevati ljudstvu vero in mu kazati pot pravice. Cesar je uslišal njegovo prošnjo in mu je poslal brata Cirila in Metoda, dva Solunčana, kjer so najbolj čisto slovenski govorili.

188. Ciril in Metod sta se porodila v Solunu, v imenitnem pomorskem na pol slovenskem mestu, v pokrajini macedonski na obalu solunskega zaliva. Oče jima je bil Leon, visok častnik v vojski grškega cesarja; materino ime nam ni ohranjeno, pa morala je biti že sveta mati, ker je dva svetnika porodila. Starši so ju lepo krščansko odgojili in v vseh potrebnih rečeh izobražili. Cirilu se je neki kot sedemletnemu fanteku prikazala v sanjah modrost kot krasna nebeška devica; in res bil je tako moder mož, da so ga zvali častnim imenom modrijana. Metod pa se je posebno v malariji izuril bil. Komaj sta brata odrasla, dobila sta že tudi visoke in imenitne službe; najvišje časti pa so ju še čakale. Toda posvetni lesk je najpred omrzel starejemu bratu Metodu; zapustil je svet in stopil v samostan; nekoliko pozneje je storil isto tudi Ciril. — Apostolsko svoje delovanje sta Ciril in Metod nastopila najpred med Kozari, pri na pol divjem narodu, ki je imel svoj sedež med Črnim in Hvalinskim morjem. Kakor hitro sta se s tem ljudstvom seznanila, kmalo sta ga pridobila Jezusu. Oborožena z besedami Kristusovimi in z darom zgovornosti, sta ga hitro izpeljala iz zmot, v ktere so ga pred židi in Saraceni bili zapleli. Prvi svetovalec kneza kozarskega se je nek najprej odrekel zmot ter je učenim muhamedancem očitno rekel: *„Gost naš (sv. Ciril) je z božjo pomočjo pobil na tla napuh židovski, vaš saracenski pa je kakor pleve za reko popihnil. Bog je dal Kristusu vlado nad vsemi narodi. Brez vere v njega ne more nikdo doseči večnega življenja. To je naša vera; — bodi Bogu hvala in slava na veke!“* Tako je klical knez in vse ljudstvo njegovo. Bog sam je kazal svetnikoma svoj prijazni obraz ter jima je skazal veliko milost, da sta ondi našla ostanke sv. Klementa, rimskega papeža in mučenika, ktere sta potem s seboj nosila po svojih misijonskih potih. Po tem slavnem poslovanji pri Kozarih morala sta naša sv. brata nekoliko časa v Carigradu živeti, Ciril pri cerkvi sv. apostolov, med tem, ko Metoda nahajamo v samostanu polihromskem. V tej dobi je menda dozorela v njih velikanska misel postati apostola slovanskemu narodu.

189. Slovanski sta že od mladih nog znala; pa kar je slovanskemu jeziku še manjkalo, to je bila pisava. In glej, bistra glava Cirilova je izmislila za slovenske glasove primerna znamenja ali črke, slovanski abece „glagolico“, iz ktere je njihov učenec Klement napravil v Bulgariji sedaj tako imenovano „cirilico“, ki je tedaj prav za prav „klemenčica“. Nektere pismenke je vzel iz grščine, za one glasove pa, za ktere v grškem jeziku ni našel pismenk, je izmisli in napravil znamenja čisto nova. Rusi in Srbi še dandanašnji rabijo v pismu cirilico. Ko je tedaj Ciril slovenski abece izmisli bil, začel je brž predstavljati v slovenski jezik sv. evangelije t. j. oddelke, ki so iz sv. pisma vzeti in po cerkvenem letu na nedelje in praznike razdeljeni k branju. Najbolj učeni moške in zgodovinarji našega časa se zlagajo v tem, da je bilo narečje, v katerem je Ciril pisal staroslovensko.

Panonska legenda trdi, da se na poti v Moravsko nista sv. brata nikjer mudila, a bolgarska legenda pripoveduje, da sta gredoč Bolgarjem pridigovala in kralja njihovega, Borisa krstila, kar pa ni prav verjetno. Leta 863 dospeta srečno na Moravsko v Velegrad, v glavno mesto Rastislavovega kraljestva. Nosila sta s seboj ostanke sv. Klementa, kateri je gotovo v nebesih podpiral njuno delovanje, ktero je na zemlji hudobni duh dosti zaviral. Kakor se ovce ogledujejo na vrata in komaj pričakajo pastirja, ki jih pelje na dobro pašo, tako so Moravci gledali raz Velegrada, odkod da jim prideta sv. misijonarja. Ko sta se tedaj mestu približevala, jima je vse ljudstvo vrelo nasproti in Rastislav sam ju je sprejel z neizrečenim veseljem. Od leta 863—867 sta pobožna moža širila zveličavni nauk Kristusov po moravski deželi in sta prav vse ljudstvo oprala grehov v kopeli sv. krsta. Pridne zmožne mladence sta učila latinskega in slovenskega jezika ter sta jih vadila vsega, česar je bodočim duhovnim pastirjem treba. Velik del sv. pisma sta predstavila na slovansko in sta v tem jeziku priredila tudi druge pri službi božji potrebne knjige; da bi pa že zdaj božjo službo v slovanskem jeziku opravljala, o tem ni sledú.

190. Tako hitro kakor sta sv. Ciril in Metod Moravce, niso Nemci še nikdar nobenega naroda spreobrnili h krščanski veri, akoravno jima niso bile razmere preveč ugodne. Bila sta namreč duhovnika iztočne, grške ne pa rimske cerkve, poklical jih ni nobeden škof in delovala sta v deželi, ki je bila cerkveni oblasti pasovskega nemškega škofa podvržena. Človek bi rekel, da so se veselili po vsem krščanskem svetu

plodovitega in uspešnega delovanja slovanskih apostolov, ali jako bi se motil. Nemškim duhovnikom, ki so bili tam precej na suhem, sta sv. brata zló mrzila. Vendar Rastislav je to naj bolj želel, naj bi upljiv sv. misijonarjev le še rastel, ker je bil glavni njegov namen, da bi postala njegova država v cerkvenih zadevah od nemškega pasovskega škofa neodvisna, da tako nareja pot državni neodvisnosti Moravije. Ta zadeva se je pa zamogla edino le v Rimu rešiti in Rastislav se je pismeno obrnil do sv. očeta Miklavža I., naj sv. bratoma škofijski red podeli. Papež rad pritrdi Rastislavu in Cirila in Metoda, o katerih je že toliko lepega in dobrega slišal, v Rim pozove. Brž se vesela odpravita na dolgo in težavno pot, ker sta bila vredna od Kristusovega namestnika samega povabljeni biti. Preden dospeta v Rim, umerje papež Miklavž I. in bil mu je Hadrijan II. naslednikom izvoljen, ki je bratoma s vso svojo duhovščino pred mestna vrata proti šel, ker je bil zvedel, da s seboj nosita ostanke sv. Klementa, drugega rimskega škofa po sv. Petru. Papež se je prepričal o pravovernosti sv. bratov, in ker je bilo jasno, da sta rimski stolici zvesto udana, je obema podelil škofovsko posvečenje. Toda Ciril se ni dolgo veselil škofovske časti; 40 dni potem že umerje, komaj 42 let star, leta 868. Na papeževo povelje se je moralo za rajnim udeležiti mrtvaškega opravila vse rimsko duhovstvo in obredi za njim so se obhajali tako svečano, ko za papežem samim. Sv. Oče je tudi uslišal prošnjo Metodovo in pokopali so sv. njegovega brata v cerkvi sv. Klementa na desni strani altarja. Prav v tej cerkvi je lani s skrbjo sedanjega papeža Leona XIII. prilično tisočletne obletnice sv. slovanskih apostolov postavljen prelep nov altar sv. Cirila in Metoda.

191. Po smrti bratovi je Metod sam imel na skrbi moravsko panonsko cerkev. Rastislav je tedaj dobil za svojo deželo lastnega slovanskega škofa, ki pa bi bil sevêda od solnograškega nadškofa odvisen. Vsled tega se še enkrat obrne do papeža, naj bi bil njegov škof podvržen neposredno rimski stolici. Tudi to prošnjo je Hadrijan kralju uslišal, ter je ustanovil novo nadškofijo za njegove pokrajine in je imenoval nadškofom Metoda, ki se je zdaj podal k svoji čredi.

Gotovo je rimska stolica ustanovitev nove nadškofije pismeno naznanila nadškofu solnograškemu in škofu pasovskemu. To samo na sebi jima nepovoljno naznanilo jih je temu huje iznemirilo, ker se je nova nadškofija ustanovila, pa jih vendar ni nikdo prašal, ali jima je vse to prav ali ne. Tudi je to postopanje rimske stolice nekako razkrilo skrivne državne

namere Rastislavove. Take slutnje so menda napotile nemškega kralja Ludovika, da je koj leta 868 Rastislava s svojo vojsko zgrabil. Prvo leto se je Rastislav dobro Nemcev otresel. Med tem ko so se take reči godile, sevéda ni bilo mogoče sv. Metodu priti na Velegrad. Moral se je za čas vojske drugam obrniti: ostal je ta čas pri panonskem knezu Kocelju. Leta 870. ste se nemška in slovanska vojska zopet prijeli, vendar Nemci Moravcem niso mogli do živega priti. Toda, česar nemška prevzetnost ni mogla izvršiti; k temu mu je pomogla prokleta slovanska nesloga. Plemenitega Rastislava je izdal lastni njegov stričnik, erjav Judež Svatopolk, ki je kot namestnik za svojega strica opravljal kneževino Nitransko na severnem Ogerskem. Po zvijači vjame Rastislava, ga izroči uklenjenega kraljiču Karlmanu, ki ga s seboj odpelje v Režno, kjer so mu oči izteknili in ga v nek samostan zaprli. Tako tedaj blagi vojvoda niti ni mogel objokovati nesreče svoje mile domovine, in srce njegovo, ki je zmiraj le bilo za slovansko zemljo, niti v slovanski zemlji ne počiva. Vsem Slovanom je oskrbel slovanske duhovnike, sam pa ob slednji uri ni imel tolažbe slovanskega duhovnika. Nemcem pa prepovedamo, da slovansko lice vedno krvavo malajo in nam krutost oponašajo. Jeli „bruna v svojem očesu ne čutite?“ — pometajte najpred pred svojim pragom.

192. Toda Svatopolku so izdajstvo slabo plačevali. Naskorem so tudi njega dolžili, da ni dosti zvest novemu svojemu gospodarju, in Karlman ga pokliče na svoj dvor, da se opraviči. Zdaj še le je spoznal Svatopolk, da je volku pete lizal, ker tudi njega so v ječo vrgli, in tako je ležal tudi sam v jami, ktero je svojemu stricu skopal bil, in imel je dovolj časa pokoriti se za svoje grehe. Med tem se pa vzdignejo vsi Moravci in si izvolijo Slavomirja, sorodnika Rastislavovega, za vodjo v boji proti Nemcem, ker nemški opravitelji na Moravskem so guli in tlačili slovansko ljudstvo, da je bila groza, in niti krotki in pohlevni Slovan ni mogel več prenašati takega robstva.

Karlman ni mogel dopričati Svatopolku nobenega greha in ga je oprostil. Ko je Svatopolk zopet gledal solnce, ni več drugega mislil, kakor na to, da se maščuje nad Nemci. Vklanja se tedaj Karlmanu in se mu dobrega in zvestega kaže: celo s svojo krvjo hoče podpisati svojo zvestobo, ako mu izroči vojsko, ki je imela oditi nad Slavomirja. Karlman mu veruje in izroči vojsko njegovemu vodstvu. Svatopolk dospe pred slavni Velegrad in okoli in okoli razpostavi svoje vojaške oddelke, potem

pa se poda sam v grad, rekoč, da pregovori svoje rojake, da se zopet voljno udajo nemški nadvladi; prav za prav pa se je le šel dogovarjat, kako bi za vselej do dobrega rešil svojo domovino krutih sovražnikov. Nemški vojaki se ničesar hudega ne nadjajo ter mirno počivajo v taboru; kar na enkrat pa se zasveti kakor blisk iz vedrega neba nad njimi meč moravskih junakov, ki ga sučejo nad glavami nemške vojske. V krvavem boji so Moravci posekali skoraj vso nemško vojsko, in srečen, kdor je zdrave pete odnesel črez mejo. Tako je tedaj Svatopolk svojo jezo, katero je že dolgo kuhal v svojih prsih, razlil kot krop nad nemško vojsko, ter jo je tudi popolnem poparil.

Svatopolk je vedel, da si bodo Nemci udarce, ktere jim je pred Velegradom naštel, dobro zapisali, da jih ne pozabijo, in da se bodejo prilično maščevali nad njim; zategavoljo se je zavezal z mogočnim českim vojvodom Bořivojem. Leta 872 so poslali Nemci eno vojsko na Moravsko, drugo na Česko, a nič niso opravili, marveč Ludovik je prišel v toliko zadrego, da je Svatopolka moral mirú prositi. Tako je tedaj velika Moravija bila sama svoja.

193. Med tem je Metod izvrševal v Panoniji svojo škofijsko oblast in uvedel slovensko službo božjo. Metod je bil namreč prepričan, da se bo krščanska vera tem krepkeje utrčila med narodom, njegovi pastirski skrbi izročenim, ako se poduk in vsa služba božja vrši v narodnem jeziku. Zato sta brata Ciril in Metod že pred, ko sta bila šla v Rim, cerkvene knjige, to je mašne bukve, obrednik in breviar poslovenila bila. Slovenska služba božja je pa z dovoljenjem papeža Hadrijana II. bila upeljana, kar papeževo pismo do Rastislava, Svatopolka in Kocelja svedoči, ki je v panonski legendi ohranjeno, in ki velevala, da se berilo in evangelij pri sv. maši prvle naj latinski bere in potem še le slovenski. Ali je Metodovo delovanje že sedaj segalo tudi dalje črez Donavo v Svatopolkovo državo, ni celo jasno. Metod in Svatopolk sta se menda rada drug drugega ogibala; Metodu je gotovo mrzelo do izdajalca Rastislavovega, a Svatopolka moralo je biti sram pred Metodom. Svatopolk je bil tudi nasprotnik slovenske službe božje ter je papeža Ivana VIII. poprosil za latinsko bogoslužje in letopis o sv. Klementu, kar naravno izreka, da se je Svatopolk proti Metodu obnašal, kakor proti sovražniku. Svatopolk je rajši podpiral zloglasnega Vihinga, ki je pozneje celo škof postal in, od solnograškega in pavoškega višega duhovstva podpiran, bil tudi najhujši zopernik

Metodov. Vihing ni bil apostoljski mož, kakor Metod, in je menda rad spregledal pregrehe Svatopolkove — od tod menda nju prijateljstvo.

Metod je sicer imel od rimske stolice podeljena pisma v rokah, ki so pričala za njegova pravična zahtevanja, a nikjer ni našel potrebne podpore, nego povsod le obilo nasprotnikov; posebno med nemško višo duhovščino, ki se je upirala na nemškega kralja. Najpred je tožil Metoda solnograški nadškof Alvin pri kralji Ludoviku, ker je spodrinil njegovega namestnika Rihbalda v Panoniji. V strastnem svojem pismu nadškof niti z eno piko ne omenja tega, da je bil Metod v Rimu samem za nadškofa posvečen in da mu je stolica sv. Petra sama odkazala in okrožila nadškofijo njegovo. Ovo pisanje imenuje Metoda samo Grka ter mu očita, da je latinski rimski obred pri službi božji s slovanskim spodrinil in tako pri slovanskem ljudstvu onečastil mešo, evangelij in sploh službo božjo. — Prav takih misli je bil cerkveni zbor bavarski, pred kterega je bil Metod koncem leta 871, ali začetkom leta 872 pozvan, da se opraviči, kako se je upal polastiti duhovskih pravic v pokrajinah, solnograškemu nadškofu podložnih. — Ko so mu tedaj očitali, da v njihovi oblasti uči, jim ugovarja, rekoč: „*Ako bi bil vedel, da je vaša, bi se bil umaknil, vaša pa ni, ampak sv. Petra, to je, papeževa in neodvisna od kakšne druge nadškofije.*“ Sodniki so Metoda brez veljavnih dokazov v ječo obsodili, kjer je celi dve leti in pol zdihoval in menda tudi za oslepljene svoje sovražnike Boga molil.

Cerkvenega zbora, v katerem je bil tudi kralj Ludovik sam navzoč, udeležili so se: Alvin, nadškof solnograški, Hermanrik, nadškof pasovski in Anon, škof brižinski, ki so se vsi brezobzirno, da ne rečemo surovo, proti sv. Metodu obnašali. Kralj Ludovik bi se bil rad pri tej priložnosti z Metodom malo pošalil, a bi se menda ne bil, ko bi bil vedel, da mu bo dal Metod tako grenko požreti. Ko je po dolgem prepiranji Nemcem že besede zmanjkalo, je neki kralj vmes omenil: Nikar mi ne mučite več mojega Metoda; poti se že, kakor bi pri peči stal. Na to mu je Metod zavrnil: Že kedaj se je nekemu drugemu modrijanu tudi tako godilo, kakor danes meni, da se je potil. In ko ga vprašajo radovedni ljudje, zakaj da se poti, rekel je: prepiral sem se s samimi bedaki.

194. Sv. Metod je bil res pravi mučenik, toliko je prestal pred svojimi sovražniki. Da mi ne pretiramo stvari, o tem nam priča pismo papeža Ivana VIII. do imenovanih škofov,

v katerem jih ostro graja in v Rim na opravičenje kliče. Pismo na škofa Hermanrika, katero je nek učenjak v velikem mestu Londonu na Angleškem leta 1880 našel, se tako-le glasi: „Menimo, da za objokanje tvoje hudobije niti potok solz ne zadostuje. Je li tvoja predrznost ne prekosi krutosti, ali ne prestopi tudi živinske besnosti, da ne rečemo le vsakega škofa, temuč vsakega posvetnjaka in tudi celo trinoga; — brata našega in soškofa Metoda si v ječo vrgel, v najhujši zimi in med groznimi nalivi si ga več časa pod milim nebom imel in od cerkve, ki je njegovi vladii izročena, si ga odtrgal in tako daleč se zblaznil, da bi ga, ko so ga v zbor škofov privlekli, s konjskim bičem tepel, če bi te drugi ne bili zadržali. Prosim, se spodobi to za škofa, kateri, čem večo čast ima, tem večja je njegova pregreha. O nesrečni škof, ki s škofom tako dela. Nočemo vendar zdaj vsega naštevati, kar si učinil, da nam ni treba vsega brezobzirno razglašati, kar se je zgodilo. Pa po oblasti Boga vsemogočnega in blaženih prvakov apostolov Petra in Pavla in po oblasti, katero imamo, ti začasno zabranimo prejemati Obhajilo in občevati s svojimi duhovnimi tovarši; in če ne prideš s pričujočim častitim škofom Pavlom, ali pa z ravno ovim presvetim bratom našim Metodom v Rim, da te ž njim vred zaslišimo, ne bo izostala pravična kazen tam, kjer se je znašla takšna in tolika predrznost, in apostolska stolica nima zastonj preobilne oblasti ondi, kjer je težko breme brezmerne hudobije dokazano.“

Imenom Pavel je bil škof jakinski in ta je prinesel Hermanriku ovi list in je nadškofoma Alvinu in Hermanriku kot papežev poslanec sporočil, da je prišel Metoda zopet postaviti na njegovo prejšnje mesto, a njima za toliko časa zabraniti opravljanje duhovska opravila, koliko časa sta častitega moža od njegovega službovanja zadržavala. Gledé Metoda je imel še Pavel posebno povelje, da ga spremi k vojvodi Svatopolku v Moravijo, da ondi nadaljuje svoj posel kot nadškof (873). Tako tedaj se je papež pokazal vnetega branitelja matice, panonsko-moravske škofije. Sicer je solnograški nadškof branil svojo pravico do panonske dežele z določbo cerkvenega prava, po katerem pripada za krščansko vero znova pridobljena dežela tistemu škofu, ki je ondi prvi sv. evangelij oznanjeval, in solnograški misijonarji so dokazali, da so imeli Panonijo že 75 let v svoji oblasti. Toda rimski poslanec Pavel je moral tudi iti h kralju Ludoviku, ki je bil ravno tako za pravice solnograškega nadškofa zavzet, in ga prepričati, da je že v rimskih časih v Panoniji obstala škofijska stolica Srem, katero

je pa preselovanje narodov zatrló; zavoljo tega pa še ni nehala pravica rimskega papeža do teh nekdanj njegovi oblasti podvrženih pokrajin. Papež je s tem, da je postavil Metoda kot nadškofa panonskega, le zopet oživel nekdanjo panonsko škofijsko stolico v Sremu.

Čudom pa se čudimo, da je rimska stolica po ponslancu Pavlu leta 873 prepovedala Metodu sv. mešo slovenski služiti; ta prepoved bi menda naj Nemce nekoliko potolažila, da niso bili od papeža celo brez vsega odpravljeni. Tako dá moder oče nemarnemu otroku, ki nož poželi, kako šibico v roke, da ga zadovolji. A Metod je vendar tudi za naprej službo božjo slovenski opravljal. Ker je bil pa Metod cerkveno pravo dobro znal in je tudi bil rimskemu papežu odkritosrčno udan in vselej pokoren, si zamoremo to prikazen le tako tolmačiti, da je Metod papeževega poslanca čisto prepričal o hasnovitosti slovanske božje službe, in mu je ta tudi obljubil, da ga hoče v Rimu vrlo zagovarjati, — ker ni nobenega sledú, da bi se bil Metod s tem svojim obnašanjem v Rimu zameril.

Od leta 874 naprej je torej delal Metod več časa mirno in uspešno v svoji panonsko-moravski nadškofiji, posebno pa v Panoniji, ker Svatopolk še zmiraj ni bil prijazen svetemu možu. Ondi bilo še je vedno dosti starih paganskih grehov, ktere je moral iztrebiti; njiva je bila sicer razorana in posejena, a trebalo je še brane za debelo grudje. Bilo je v deželi več imovitih velikašev, ki so imeli po več žen, ktere so prilično tudi zopet z drugimi zamenjali. Zato je že papež Ivan VIII. sam pisal Kocelju leta 877, naj vendar brani svetost zakonske zveze in naj ne trpi med svojimi podložniki omejenjene spridenosti.

195. Med tem pride Metod po smrti Koceljevi iz Panonije zopet v Moravijo koncem leta 877, ali začetkom 878. Pa nemški škofi še vedno niso mirovali: zopet so ga dregali. Zdaj so ga tožili, da je krivoverec, posebno pa so mu očitali, da on z Grki vred ne veruje, da izbaja sv. Duh tudi iz Sina, ne pa samo iz Očeta. Potem pa — Bog nas obvaruj — Metod je službo božjo še vedno obhajal v slovanskem jeziku. Nemei niso razumeli slovanskega jezika Metodovega, a vendar so vedeli, da krivo uči. Sv. Metod se je zaradi te tožbe lahko vtolažil, saj so spijoči rimski vojaki tudi videli, da so apostoli truplo Kristusovo ukradli. Vojvoda Svatopolk sam je toraj odposlal (879) v Rim mešnika Janeza, ki bi naj papežu ustmeno poročal, da Svatopolk ne ve, kaj bi naj veroval; ker

dolžijo njemu od rimske stolice poslanega škofa Metoda, da je krivoverec.

Papež povabi Metoda s pismom v Rim na opravičenje, rekoč: *„Zapovemo ti, da se potrudiš brez vsega odloka k nam priti, da iz tvojih ust slišimo in pozvemo, jeli tako pridigaš ali ne, kakor si z besedo in pismom rimski cerkvi verjeti obljubil. Slišimo tudi, da mešo poješ v tujem, to je v slovanskem jeziku. Toraj smo ti prepovedali že v svojem listu, katerega smo ti po jakinskem škofu Pavlu doposlali, da v onem jeziku ne obhajaš več svete meše, temuč bodisi v latinskem ali v grškem jeziku, kakor to stori cerkev božja po celem svetu razširjena.“* Ob enem je pisal papež tudi knezu Svatopolku in mu naročil, naj veruje le vselej nezmotljivi nauk rimske cerkve, če bi se primerilo, da bi kateri škof ali mešnik kaj krivega učil. Mešnik Janez, ki je bil prinesel v Rim tožbo zoper Metoda, imel je tudi imenovani dve pismi izročiti Metodu in Svatopolku.

Metod se hitro in rad napoti v Rim, ker je sprevidel, da je najbolje, če enkrat sam govori s papežem, da bo ta zvedel, kaj se v cerkvi godi in kdo da nemir dela. V Rimu je papež Metoda prijazno sprejel in, ker cerkvene postave velevaljo, naj zatoženega škofa vedno sodi škofovski zbor, je toraj tudi sklical tak zbor. Metod se je pred sodniki svojimi sijajno opravičil ter dokazal svojo nedolžnost in papež kot najviši sodnik je razsodil, da se vjema v veri čisto z rimsko stolico in zategavoljo ga v njegovi nadškofijski oblasti potrdi. To je papež Svatopolku v posebnem listu naznanil (880) ter pristavil, *„naj Metoda kot svojega pravega pastirja s spodobno častjo, s spoštovanjem in z veselim srcem sprejmejo.“* Nadalje beremo v tem pismu: *„Zaukažemo, da so mešniki, diakoni in duhovniki vsake stopnje, naj si bodo Slovani ali katerega bode naroda, vašemu nadškofu podložni in v vseh zadevah pokorni, tako da ne smejo celo nič početi brez njegovega dovoljenja. Če bi se pa predrznili nasprotovati in nepokorni biti, pohujšanje dajati in razpor delati, in bi še po prvem in drugem opominjanji ne poboljšali, naročimo, da jih v našem imenu kot take, ki ljuliko sejejo, iz cerkev in iz vaših dežel izpodite.“*

Iz teh papeževih besed je razvidno, kako so Metodu njegovi duhovniki kljubovali, in glavač med njimi je baje bil mešnik Vihing, ki je bil Metoda tudi v Rim spremljal. Svatopolk in Arnulf, hotiv Karlmanov, sta pa ravno Vihinga papežu ponudila, da ga posveti škofa Nitranskega, kar je

papež tudi storil menda zavoljo tega da Nemcem postreže ter jih nekoliko utolaži, da bi se več tako ne zaganjali v Metoda. Metod pa je videl, kar Nemci s svojim Vihingom nameravajo, in zarad tega je papež pisal Svatopolku: „*Mi zapovemo, da mora Vihing svojemu nadškofu v vseh rečeh po določbah svetih cerkvenih postav pokoren biti.*“

Konečno je Metod tudi papeža naklonil, da je odobril slovansko službo božjo. V listu do Svatopolka piše namreč Ivan VIII.: „*Kar se slednjič tiče slovanskega pisma, ktero je izmislil rajni modrijan Konstantin, ga po pravici pohvalimo in zapovedujemo, da se v tem jeziku poslavljajo nauki in dela našega Gospoda Kristusa. Kajti ne samo v treh, ampak v vseh jezikih nas sveto pismo Gospoda slaviti opominja, ki velewa: „Hvalite Gospoda vsa ljudstva, hvalite ga vsi narodi.“ In apostoli polni sv. Duha so v vseh jezikih oznanjevali velika dela božja. Zaradi tega nas tudi nebeški Pavel na glas opominja: „Vsak jezik naj pričuje, da je naš Gospod Jezus Kristus v časti Boga Očeta.“ Tudi ne škoduje nikdar zdravi pameti in nauku, ako se v slovanskem jeziku popevajo meše, ali se v njem beró sveti evangeliji in berila božja novega in starega zakona dobro predstavljena in pojasnjena, ali molijo cerkvene ure; kajti ta, kateri je stvaril tri glavne jezike, namreč hebrejski, grški in latinski, On je tudi naredil vse ostale na svojo čast in slavo. — Zapovedujemo pa, da se v vseh cerkvah vaše dežele zavoljo večje veljavnosti evangelij latinski bere, in še le potem slovanski za ljudstvo, ki latinskih besed ne razumi.“ Ker pa Svatopolk še sploh ni bil prav zavzet za slovanski obred, mu je papež pisal: „Če se pa tebi in tvojim uradnikom poljubi, mešo raje v latinskem jeziku poslušati, zapovemo, da se naj meša za te latinski služi.“*

196. Tako se je Metod do dobrega otresel svojih sovražnikov pred rimsko stolico in je sovražnim svojim obrekovalcem jezike zavezal. Človek bi sodil, da bo Metodu zdaj ob večeru njegovega življenja prisijalo solnce zatega mirú; — pa dokler je živel junak, ni smel svojega meča vtekni v nožnico. Že med spremstvom svojim je imel človeka, ktereга se je tako težko obranil, kakor kedaj David svojih domačih sovražnikov. Ta človek je bil Vihing. Vihing je že pred trobil v isti rog, kakor Metodovi nasprotniki in je menda pri papežu v smislu nemških škofov menil kaj opraviti; ker pa mu je v Rimu tako grdo spodletelo, a domú bi pa vendar svojim prijateljem rad kaj veselega prinesel, je Vihing domu gredé podvrgel

pravemu pismu papeževemu na Svatopolka drugo pismo, ki je njemu in njegovim prijateljem ugajalo. Po tem podvrženem listu je papež neki Svatopolku poročal, da je bil Metod res krivoverec, a da je sedaj svojo krivo vero preklical; da je rimska stolica slovansko službo božjo čisto prepovedala; Vihingu bi pa papež prê naročil bil, da naj skrbi, da se te papeževe naredbe tudi zvesto izvršijo. Vsled te nesramne go-ljufige se vé je vojvoda Svatopolk še bolj neprijazen postal do Metoda, in od hudobnega lažnjivca in podškofa svojega, Vi-hinga, je moral veliko razžaljenja in preganjanja prestati, ker je ta zmiraj trdil, da mu je papež na tihem dal določna po-velja gledé nadškofa Metoda. Da bi bil Vihing tako predrzen, da bi si celo upal papeževa pisma ponarejavati, o tem se poštenemu Metodu sanjalo ni, ker krščanska ljubezen „ne misli hudega.“ (1. Kor. 13.)

V teh zadregah obrnil se je Metod do svetega očeta, ter se mu je potožil, kako hudo da se mu godi, in ga je tudi poprašal, jeli ima Vihing res od njega posebna skrivna naročila ali ne.

Na to pismo je papež odgovoril Metodu l. 881 tako-le: „*Pastirsko tvojo skrb, da pridobiš duše vernih za Gospoda, našega Boga, priznavamo in ker sprevidimo, da se strogo držiš prave vere, radujemo se zelo v Gospodu, ga brez konca slavimo ter se mu ne moremo zadosti zahvaliti. — Slavnemu vojvodi Svatopolku pa nismo nobenih drugih pisem poslali, razven onega, o katerem praviš, da ga je prejel, niti nismo onemu škofu (Vihingu), bodi si očitno bodi si na skrivnem kaj družega učiniti zapovedali in zopet tebi kaj družega storiti naročili. Tem manje je verjetno, da bi od onega škofa kako tajnost terjali bili v zadevah, o katerih z njim niti besedice nismo spregovorili. Zavoljo prestanega trpljenja pa ne bodi žalosten, nego to ti naj bo, kakor apostol reče, največe ve-selje, ker če je Bog s teboj, nihče ne more biti zoper tebe.*“ Konečno še pozove papež oba, Metoda in Vihinga v Rim na odgovor.

Metod je bil pripravljen se zopet v Rim podati, ne pa Vihing, ki se je na mogočnega kneza Svatopolka in Arnulfa zanašal, in ki je dobro vedel, da ga v Rimu nič kaj dobrega ne čaka. Med tem je v decembru l. 882 umrl papež Ivan VIII., blagodušen pokrovitelj po krivici preganjanega sv. Metoda in duhovnik, v vsem pravičen Slovanom; zato mu naj bo več hvaležen spomin tudi med Slovenci. Metod si ni mogel več drugače pomagati in je Vihinga izobčil. Vkljub temu je ta

gospodaril v svoji panonski škofiji, kakor samsvoj škof, ter je neprenehoma roval zoper svojega nadškofa; Metod pa je z naprej le še v Moraviji delovati zamogel in tukaj je zvest ostal svojemu poklicu do smrti. Svatopolk ga sicer še sploh ni hotel podpirati, vendar pa mu tudi ni zamogel svojega spoštovanja čisto odreči in bil mu je, posebno odkar se je bil z Arnulfom sprl, bolj naklonjen. Bolgarska legenda namreč poroča, da je bil Svatopolk nečistnik in je jako razuzdano živel; Metod nasproti pa je bil svet in pravičen mož, kako bi se tedaj bila zamogla lepo gledati? Svatopolk Metoda ni mogel ljubiti, ker strah ga je bilo pred njim, prav kakor kedaj rimskega namestnika Feliksa, ko mu je sv. apostol Pavel o „pravici in zdržljivosti“ govoril.

197. Ko je Metod že 17 let sejal „s solzami“ seme božje besede ter opravljal svojo višepastirsko službo, se mu je približala smrt in „šel je z veseljem ter nesel svoje snope“ (Ps. 125) pred sodni stol Jezusa Kristusa. Panonska legenda poroča o njem: „Ohranil je vero, pričakoval je venec pravice, skončal je svoj tek, in ker je bil Bogu drag in ljub, se mu je bližal čas miru in počitka od žalosti in stisk in čas plačila za toliko truda in dela.“ Na cvetno nedeljo je prišel Metod v cerkev, je kratko spregovoril, blagoslovil je vojvodo, duhovnike in ves narod in je rekel: „*Bodite otroci pri meni do tretjega dne.*“ Tako se je tudi zgodilo. Ko je napočil tretji dan, rekel je Metod: „*Gospod v tvoje roke izročim dušo svojo,*“ in mirno je zaspal v naročji svojih duhovnikov 6. aprila 885. leta. Kdo bi popisal žalost brezbrojne množice, ki se je zbrala k njegovemu sprevedu! Možaki so jokali, žene so si na glavi roke vile, otroci so vpili, ubogi so stokali, — a ves krič ni več prebudil dobrega pastirja. Tudi nam Slovencem panonskim lesketa solza hvaležnosti v naših očeh za ves tvoj trud, o sv. Metod, in ker naša roka ne more dosegati tvojega nadgrobnege kamena, ti naj tukaj v slovensko cerkveno zgodovino zapišemo: „*Bog plati!*“ — Pokopali so ga v sinodalni cerkvi Device Marije v Velegradu.

Nekoliko pred njegovo smrtjo so učenci Metoda prašali, kdo bi naj po njegovi volji postal njegov naslednik. Nadškof je pokazal na nekega zvestega svojega učenca ter je rekel: „*Gorazd naj bo; on je sin vaše domovine, je prebrisana glava in pravoveren; to naj bi bilo Bogu drago in vam prav, kakor je tudi meni.*“ Pa Gorazd in drugi učenci Metodovi, katerih je bilo kakih dve sto, niso imeli več dobre ure v Moraviji. Nemški duhovniki in pred vsemi Vihing, niso mirovali, dokler

jih niso popolnoma spodrinili, in ker je tudi Arnulf bil njih nasprotnik, je napeljal Svatopolka, da jih je leta 886 z vojaki preko Donave zagnal. Metodovi duhovniki so bili veseli, da so vredni postali zavoljo imena Jezusovega preganjanje trpeli, in so se podali v Bolgarijo, kjer so jih prav radi sprejeli. Najimenitnejši med njimi so bili razun G o r a z d a še K l e m e n t, N a u m, A n g e l a r in S a b a s.

V Moravi se je pa Vihing polastil škofovske časti, a ni se dolgo veselil svoje zmage. Že leta 892 se je začela med Svatopolkom in Arnulfom krvava vojska, in kakor Arnulfov ljubljeneec se ni mogel več držati v deželi in je pritekel k Arnulfu, ki ga je leta 893 napravil za svojega velikega pečatnika; leta 899 je postal tudi škof pasovski, a že leta 900 ga je solnograški nadškof zopet odstavil. Arnulf nič ni mogel kaj zdatnega zoper Svatopolka opraviti in je toraj leta 892 povabil divjake Madjarë, ki so prihruli sem od Urala, na pomoč, in se je tudi zavezal z vojvodom spodnje Panonije, B r a c l a v o m, in ga je zgrabil od treh strani. Pa dokler je Svatopolk živel, so sovražniki zmiraj odnesli krvave glave iz njegove dežele; toda leta 894 je Svatopolka pobrala smrt. Še na smrtni postelji je svojim trem sinom lepo priporočal složnost, pa zastonj; bili so njegovi sini Slovani in tedaj nesložni, in niso se mogli upirati več združeni moči Nemcev in Madjarov. V bitki pri Bratislavi l. 908 je pal M o j m i r, junaški sin Svatopolkov, in zginila je nekdanj toliko slavna država Moravska in z njo vred skoraj ves trud slovanskih misijonarjev, sv. Cirila in Metoda. Mojmir je še bil terjal od papeža Ivana IX., da naj ustanovi novo nadškofijo v njegovi deželi, in akoravno so nemški škofje zopet ugovarjali, mu papež vendar pošlje nadškofa I v a n a, ki bi naj škofov posvetil za osiroščeno deželo. Odkar je pa moravska država prenehala, je veči del Moravskega ubogal česke škofove; lastnih škofov Moravska ni imela do l. 1063, v katerem so v O l o m u c i postavili novo škofijsko stolico, na katero se je prvi vsedel benediktinec I v a n.

c) Krščanstvo na Českem.

198. Čehi so se v 6. stoletji na Českem naselili. Luč sv. vere jim je prisvetila iz Moravije, deloma tudi iz Nemčije. Štirinajst českih plemenitašev, ki so bili v zavezi s kraljem Ludovikom „nemškim“, so z njihovim spremstvom vred krstili v Reznu leta 845; to so bili prvenci krščanstva na Českem.

Pa paganski rojaki krščanskih plemenitašev niso trpeli v deželi in so jih pognali čez mejo, in le z nemško pomočjo so si zopet pridobili svoja posestva. Da ni hitro zamrla prva setev sv. evangelija, bilo je treba, da jim je škof rezenski ponudil duhovnikov, ki so jim bili v domačiji za dušne pastirje. Tako lahko razumimo, zakaj da je Česko več kot sto let dohajalo v škofijsko oblast rezenskega škofa, in še le potem je dobilo lastnega škofa. — Naš sv. Metod pa je bil, ki je vojvodo Bořivoja samega krstil ter tako sv. vero na Českem do dobrega utrdil. Že leta 871 se je Svatopolk zavezal zoper Nemce z mogočnim českim vojvodom, in ravno ta zaveza je pripeljala Bořivoja tudi leta 879 na dvor krščanskega kneza Svatopolka, kjer ga je sv. Metod pregovoril na sv. vero in mu je dal tudi duhovnika, ki bi za naprej skrbel za njegov dušni hasek. Z vojvodo vred je prejela sv. krst tudi njegova žena Ludmila, ki je potem tako lepo živela, da jo svetnicam božjim prištevamo. Celo odobrujemo, kar tukaj sloviti zgodovinar Palacký govori o Metodu: „Vkljub temu, da najstareji viri molčijo, mi vendar ne dvomimo o tem, da je Metod sam prišel tudi na Česko, da bi tukaj, če ne Ludmile krstil, saj delo spreobrnitve paganov, ki ga je tako srečno začel, z besedo in djanjem pospeševal. Ali se je morda ogibal apostolski mož, ki je največi del svojega življenja na potih za razširjanje krščanstva preživel, kratke in varne poti iz Moravskega na Česko, da bi se prepričal, kako ondi napredujejo prve od njega vsajene kali zveličanja pri mnogobrojnem ljudstvu?“

Za junakom Bořivojem so stopali še drugi plemenitaši v cerkev božjo, in dišava Ludmilinih čednosti je vlekla tudi prosto ljudstvo za seboj. Tako se je sv. vera vsaki dan bolj in bolj širila po Českem. Krščansko cerkev, kateri je Bořivoj postavil tako rekoč vogelni kamen, sta njegova sina Spitignjev in Vratislav I. veselo naprej zidala, ter jo do dobrega utrdila po vsem Českem. Vratislav je preživel in nasledil svojega starejšega brata in je vzel za ženo Dragomiro, imenitno a še pagansko polabsko Lutičanko. Iz tega zakona se je porodil Věčeslav I., kteremu ni bilo na svetu za nobeno stvar toliko mar, kakor ravno za sveto Kristusovo vero. Lepega krščanskega življenja je mladega kraljiča navadila najbolj babica njegova sv. Ludmila, ker mati Dragomira se je, odkar je vdova postala, malo za otroke brigala in je rajši vladarska opravila opravljala. Dragomira nosi sicer dragi mir v svojem imenu, a v svojem srci je kuhala črno sovraštvo do krščanske

vere. Zavezala se je z nezadovoljnimi še paganskimi plemiči, izganjala je duhovnike, podirala cerkve, zatirala kristjane. Tudi pohlevna in pobožna Ludmila se je morala umakniti pred svojo hudobno sneho, ki ni mogla prenašati, da je ljudstvo staro kneginjo bolj spoštovalo nego njo. Ali zavidni Dragomiri se srce ni upokojilo, dokler je Ludmila živel; najela je tedaj brezbožne morilce, ki so jo med molitvijo napali in umorili (927). To res ni bilo junaško djanje, umoriti staro Ludmilo, ki je po svoji starosti že itak tako rekoč umirala.

199. Ko je Věčeslav I. sam prevzel vladu, ni imel več skrbi, kakor da bi se krščanstvo po celi deželi lepo razvijalo in obrodilo dobrega sadu. Sam je pa bil dobrega kristjana najlepši zgled. Kjer še ni bilo cerkev, tam jih je pobožni knez sezidal ter jih tudi bogato obdaril; duhovnike je jako spoštoval in Bog ne daj, da bi se kdo iz svetih reči norikal, oistro bi ga bil kaznoval. Res ginljiva pa je njegova iskrena ljubezen in angeljska pobožnost do presvetega Rešnjega Telesa. Z lastno roko je neki sejal pšenico, kolikor je bilo treba za sv. hostije, in iz grozdja je sam ožemal vino, ki se je pri daritvi sv. maše darovalo. Celo po noči je vstajal in obiskaval cerkve ter je pred cerkvenimi vrati prosil klečé Boga milosti za se in za svoje ljudstvo. Pravijo, da je neko noč po snegu in ledu šel s svojim častnikom cerkev obiskovat; častnik se naveliča nočnega potovanja in se tudi pritoži pri Věčeslavu, kako hudo da ga mrazi. Svetnik mu svetuje, da naj stopa v njegove stopinje; in res, njegov sled častnika čudovito ogreje, da ne občuti več nobenega mraza. Vbogaime je obilno dajal in zmiraj tako, da skoraj levica ni vedela, kar je dala desnica; za vdove in sirote je prav po očetovsko skrbel. Toda nebeški nauk našega Odrešenika Jezusa Kristusa še ni českega naroda tako prešinil, da bi znal ceniti svetle lastnosti svojega vladarja, marveč bilo je še mnogo gospode, ki niso odobravalj njegovega vladanja, in katerim je mrzela njegova pobožnost. Na čelu jim je bil Věčeslavov brat Boleslav, ki je bil ravno tako poln hudobije, kakor njegov brat poln sv. Duha. Boleslav je težko vbogal svojega brata; najraje bi sam vladal v lepi česki deželi. Nabrusil je tedaj svoj meč, in ko je nekega jutra brat zopet klečal in molil pred cerkvenimi vrati, ga nenadoma napade s svojimi tovariši in mu pri tej priči glavo razkolje. — Česka dežela časti sv. mučenca Věčeslava kot svojega patrona.

Sedaj je vladohlepni Boleslav I. „grozoviti“ brez skrbi zasedel prestol. Takoj se je trudil krščanstvo zopet zatreti;

krščanski cerkvi je kratil pravice in katoliške duhovnike je jako preganjal. Ali ravno takrat je na Nemškem vladal mogočni kralj Oton „veliki“, ki je bil ob enem tudi rimski cesar in vsled tega tudi pokrovitelj rimsko-katoliške cerkve, in ta se je potegnil za pravice kristjanov na Češkem in ni pred s silo svojo odjenjal, dokler Boleslav ni obečal, krščanski cerkvi vse pravice povrniti (950). Ko je Boleslav umrl (967), nasledoval ga je njegov sin Boleslav II., ki pa ni bil prav nič enak svojemu očetu, ampak bil je pošten kristjan in zgodovinarji ga zovejo „pobožnega“. Boleslav je bil mogočen vojvoda in je v svoji deželi krščanstvo do dobrega utrdil. Ustanovil je v zlati „Pragi“ samostalno škofijo (973) za vse slovanske kraje, ki so spadali pod njegovo oblast. Že njegov oče je hotel imeti lastno škofijo, pa rezenski škofje so se na vso moč branili izgubiti Česko iz svoje oblasti. Še le ko je sv. Bolfenk sedel na rezenski škofijski stolici, je privolil v Boleslavovo zahtevanje, akoravno so mu njegovi korarji nasprotno bili svetovali. Bolfenk je namreč bil mož po božji volji, in ni toliko gledal na to, kako bi rezensko stolico spravil do večje časti, nego na to, kako bi se božja čast bolj širila. Sprevidel pa je, da je potrebno, da ima tako močni narod, kakor je česki, lastnega svojega pastirja, ki mu vé slovanski oznanjevati besedo božjo. Papež Benedikt VI. je ustanovitev nove škofije potrdil in praški škof je bil postavljen pod oblast nadškofa v Maincu. Prvi škof je bil menih Ditmar, rojen Sas, ki je bil celo zmožen českega jezika; ko je pa ta že l. 982 umrl, postavilo je ljudstvo domačina Vojteha na praško škofijsko stolico.

200. Vojteh je bil sin zelo mogočnega českega plemeni-taša. Že od mladih nog je bil jako pobožen, in ni imel drugih misli in večjega veselja, kakor duhovnik postati. Ko se je bil izšolal in je bil za mašnika posvečen, služil je v Pragi pri cerkvi sv. Vida, dokler ga niso za škofa izvolili. Mladi škof je ves gorel za božjo čast in prehodil je vso svojo škofijo, da uredi povsod lepo krščansko življenje. Toda Vojteh je našel med ljudstvom še veliko paganskih razvad; naletel je na ožene duhovnike, gospoda je imela po več žen, zakon jim ni bil svet in nerazrušljiv, oddajali so krščanske sužne celo judom in paganom. Vojteh je vzdignil svoj glas zoper tolike pregrehe; ker pa ga niso slušali, je zapustil svojo škofijo, vzel popotno palico v svoje roke in je v Rim romal. Ondi ga lepo sprejmejo in papež ga odveže vseh škofijskih dolžnosti ter mu dovoli ostati v Rimu, kjer je potem celo leto živel v nekem

samostanu. Doma na Českem so med tem jako pogrešali škofa, in knez Boleslav II. je poslal nekoliko mož v Rim, da Vojteha naprosijo, naj bi se zopet domu povrnil. Lepo so mu obetali, da bodo zmiraj njegove zapovedi slušali in odslej tako živeli, kakor se spodobi dobrim kristjanom. Pa kar so obljubili, so le slabo izpolnjevali; večina gospode še sploh ni pustila svojih paganskih razvad, in prosti duhovščini je mrzelo do ojstrega škofa. Z žalostnim srcem pastir drugič zapusti svoje neubogljive in svojeglavne ovce in se poda zopet v Rim. Še enkrat ga pregovorita papež in nemški cesar Oton III., da se vrne na Česko, a ker so mu nehvaležni njegovi rojaki poslali glas, da ga doma nihče ne pričakuje, podal se je na Poljsko in od ondod med paganske Pruse oznanjevat zveličanskih naukov Kristusove vere. Vojteh Pruse lepo nagovarja, naj se odpovejo mrtvim malikom in naj verujejo v živega Boga, Stvarnika vseh stvari, in na Sina njegovega Jezusa Kristusa. S tem si je nakopal sovraštvo paganskih popov, ki so planili na njega ter ga ubili (997). — Ko zvé poljski knez Boleslav „hrabri“ o mučeniški smrti slavnega škofa, pošlje po njegovo sveto truplo ter ga častno pokoplje v svojem prestolnem mestu Gnjezdnem. Od vseh krajev so pobožni kristjani romali na njegov grob, in celo cesar Oton III. je prišel častit njegovih svetih ostankov. Leta 1039 so njegovo truplo prenesli v Prago ter ga z veliko svečanostjo položili v cerkev sv. Vida. Sv. Vojteh nosi častno ime „apostola“ Prusov.

Na Českem so še le sred ednajstega stoletja ponehale paganske pregrehe, ter se je začelo razvijati lepše krščansko življenje.

d) Na Poljskem.

201. Že večkrat smo slišali v cerkveni zgodovini, kako so hčerke krščanskih kraljev, ki so se možile z nevernimi knezi, zanesle v paganske države luč sv. evangelija, — in isto moramo zopet povedati, če govorimo o pokristjanjenji Poljske. Dubravka, hči českega kneza Boleslava I., je bila tako rekoč angelj, ki je prinesel na Poljsko veseli glas zveličavnih naukov Kristusove vere, ko je bila vzela kneza Měčislava I. za svojega moža.

Poljake zovemo tiste Slovane, ki so živeli v porečji reke Odre in Visle. Njihova starejša zgodovina je polna pravljic, katerih jedro je, da je neki mogočen Leh ondi prvi zjedinił posamezne male slovanske rodove in plemena ter je tako

utemeljil poljsko državo. V devetem stoletju je bil priprosti mož Piast, pošten in gostoljuben kmet, za kneza izvoljen, in Měčislav (962—992) je prvi vladar iz te rodovine, o katerem zgodovina kaj gotovega in zanesljivega povedati zamore.

Měčislav je bil še pagan in je imel sedem žen a nič zaroda. Svetovali so mu tedaj, naj se odpové krivim bogovom in naj si vzame samo eno ženo, in Bog mu bo podaril otrok. Knez je ubogal in je prosil českega kneza Boleslava, naj mu da svojo hčer Dubravko za ženo. Boleslav mu je obečal svojo hči in pobožna Dubravka si je na vso moč prizadevala svojega moža pridobiti za Kristusa. Že leta 966 je krstil česki duhovnik Boguvid Měčislava in ž njim vred veliko število plemenitašev. Ne rečemo, da bi to bili najprvi kristjani na Poljskem. Verjetno namreč je, da so posamezni kristjani, ali tudi cele krščanske rodbine živele že pred raztrošene po deželi, posebno pa ob mejah, kjer je Poljsko s krščanskimi deželami mejašilo. Takoj je Měčislav rekel podreti tempeljne starih malikov in njih podobe je velel v reke pometati. Poljaki so sicer ubogali in malike potopili, a poleg so se na glas jokali; res prazna žalost za take bogove, ki se zamorejo vtopiti. Po vsi deželi je zidal Měčislav cerkve trojedinemu Bogu, a Bog je zdaj tudi njemu pozidal hišo ter mu dal sina, ktereга si je bil tolikanj poželet. V Poznani je ustanovil škofijo, in za prvega škofa na Poljskem je bil izbran Jordan, čegar škofija je bila pod oblastjo nemškega nadškofa v Devinu. Jordan si je vse žive dni prizadeval krščanski veri na Poljskem pomagati do popolne zmage in je zaradi tega postavljaj šole in samostane, kjer bi se naj likali in odgojevali duhovniki. Vendar včasih se je ljudstvu še stožilo po starih svojih bogovih in puntali so se zoper novo vero; pa ravno s tem, da so včasih nekoliko majali mlado drevesce krščanstva, je s tem globokeje pognalo svoje korenine.

202. Měčislava je nasledil njegov sin Boleslav I. „hrabri“ (992—1025), ki je bil mogóčen in pravičen vladar, ob enem pa tudi dober kristjan. Poljsko državo je po srečnih vojskah tako raztegnil, da je na severu segala do Baltiškega morja in na jugu do karpatskih gor in do Donave. Za toliko državo je bila ena škofija premalo, in Boleslav je s papeževim dovoljenjem in s pomočjo cesarja Otona III., za vso Poljsko utemeljil nadškofijo v Gnjezdni, kateri je podredil nove škofije v Krakovi, v Kolbergu in v Vratislavi. Pozval je menihe benediktince, katerim je izročil novo postavljeno opatijo Tinijec. Pobožni očetje bi naj Poljake učili lepo

krščansko živeti, — pa tudi omiko naj bi širili; brati in pisati, umno gospodariti in polje dobro obdelovati bi jih naj vadili. Boleslav je oistro gledal na to, da so posvetne njegove postave spoštovali, a tudi cerkvenih postav bi nikdo ne smel prezirati; brez usmiljenja ga bi bil kaznoval. Lep red je bil za Boleslava po vsem Poljskem, kakor v hiši, kjer gospodari moder gospodar in pošten krščanski oče. Leta 1025 so Poljaki svojega ljubljeneza kneza za kralja venčali, in še tisto leto ga je tudi nebeški Oče poklical iz tega sveta, da mu dà v nebesih nevsahljivi venec večnega veselja. Poljsko ljudstvo je celo leto žalovalo za svojim blagim vladarjem; celo leto niso šli Poljaki niti na ples niti na kako drugo veselico, nego žalostni so rekali: Kdo nas bo zdaj branil? Kdo nas bo tako po očetovsko ljubil?

Boleslavov sin Měčislav II. ni bil prav nič podoben slavnemu svojemu očetu. Poljska je bolj in bolj oslabela, posebno ker so jo sosedje, kateri so se jej za Boleslava morali pokoriti, od vseh strani napadali. Kralj je ustanovil še nekatere nove škofije, drugači pa se ni dosti brigal za srečo svojih podložnih, in je takó požrešno in poredno živel, da je še mlad umrl, že leta 1034. Njegov sin Kazimir I. je še bil otrok, in tedaj je njegova mati, Nemkinja Riksa, mesto njega vladala. Kraljica je Nemce visoko obrajtala in je jim dajala najimenitnejše službe. Obdajali so jo sami nemški svetovalci in nemške šege in nemški jezik bi morali v deželi obveljati. Poljaki so se naveličali takega vladanja in so Rikso spodili iz dežele. Sedaj pa v deželi prav za prav ni bilo nobenega gospodarja, in to je veliko škodilo zlasti sv. krščanski cerkvi. Pobožno življenje je propadalo in ni bilo ravno malo število tistih, kateri so za svoje stare malike z nova zidali altarje. Leta 1040 je nastopil mladi Kazimir sam vlado, in se je na vso moč trudil, da si zopet uredi deželo in da zopet prevrže malike ondi, kjer so stali po konci. Menihe je visoko častil in za samostane je dobro skrbel, ker je nek tudi sam v nekem samostanu odgojen bil. — Boleslav II. (1058—1080) je sprva bil blag in pravičen vladar, kakor oče njegov, a kmalo je zabredel v grde pregrehe. Ženska zmoti pač tudi modrega moža, in sv. Duh pravi, „*da iz oblačila pride molj, od ženske pa moževa hudobija.*“ (Sir. 42). Boleslav je tako razuzdano živel, da je bilo že vse ljudstvo nevoljno, zraven je pa bil tudi predrzen in samosilen vladar, da so Poljaki že komaj prenašali njegov jarm. Tedaj vzdigne viši pastir, škof krakovski Stanislav, svoj glas in prijazno posvari kralja

ter ga z lepega prosi, naj se poboljša in obrne na pravo pot. Ker pa Boleslav ni poslušal cerkve, ga je škof proklel in izobčil iz cerkve: „*če kdo cerkve ne posluša, naj ti bo kot nevernik in očiten grešnik.*“ (Mat. 18.) Grozno razkačen kralj takoj poišče škofa, ga najde ravno pred altarjem in mu ondi z enim mahom glavo razkolje. Mrtvo truplo je velel razsekati in kosce razmetati, a zgodilo se je po božji volji, da so se vsi kosci zopet zedinili in truplo sv. mučenika je bilo celo, kakor bi ga nikdar nikdo ranil ne bil. Papež Gregorij VII. je potem djal deželo v cerkveno prepoved in je odvezal podložne pokorščine in prisežene zvestobe do kralja, škofa Stanislava pa je za sv. mučenika razglasil. Sedaj so se razdraženi Poljaki vzdignili zoper svojega kralja in iztirali so ga iz dežele. Boleslav je pobegnil na Ogersko, kjer je nek v veliki siromaščini in v blaznosti umrl. Drugi pa pravijo, da je nepoznan stopil na Koroškem v Osojanski samostan, kjer je najprostejša dela opravljal in se pokoril do smrti svoje.

e) Na Ruskem.

203. V srednjih pokrajinah sedanje velike ruske dežele so že od nekdaj živeli Slovani, ktere imenujemo Ruse. Na severu so bili njih sosedni narodi čudske in finske krvi, na jugu pa so bili Kozari njihovi mejaši. Pa tudi ti Slovani niso bili združeni v večo državo, ampak razdrobljeni so bili na sto in še več manjših rodov, in morala je že biti turska sila, če so se časih zjediniili in so vsi ubogali skupnega vodjo.

Ruski zgodovinar Nestor piše, da bi prê sv. apostol Andrej prvi bil prinesel v te kraje veseli glas sv. evangelija. On pravi: „Dnjeper se izliva v Črno morje v treh žrelih; to morje se imenuje tudi rusko; tu je učil sv. Andrej, brat Petrov, kakor se nam poroča. Ko je tedaj Andrej učil v Sinopi (na južnem bregu morja) in je prišel v Kerzon, je izvedel, da je blizo tega mesta izliv Dnjeprov, pa je hotel priti v Rim. Prišel je v izliv Dnjeprov, in odtod je šel po Dnjepru gor, in po naključbi je prišel in stal je pod gorami na bregu reke. Ko je zjutraj vstal, rekel je učencem, ki so ž njim bili: „Vidite li te gore? Na teh gorah bode posijala milost božja, in tukaj bode veliko mesto, in mnogo cerkev bode Bog tu povzdignil.“ Ko je prišel na te gore, jih je blagoslovil in je postavil križ. Ko je k Bogu pomolil in prišel

zopet iz gore, kjer je pozneje nastal Kijev, šel je po Dnjepru gor. Prišel je toraj k Slovenom, kjer je sedaj Novgorod, in videl je tamošnje ljudi, pa običaj njihov, in kako se umivajo in brišejo, pa se jim je čudil. Pa je šel proti Varjagom (to je proti Norvegiji in Švediji) in je prišel (seveda po morji) v Rim, in je pravil, koliko se je naučil in koliko je videl, in jim je rekel: „Čudovite reči sem videl v slovan-ski zemlji, ko sem semkaj šel. Videl sem lesene kopeli, ka-tere zlo zagrejejo ter se slečejo, da so nagi, potem se po-livajo z vročo vodo, in polagajo na se mlado protje, in bijejo se ž njim sami, in se tako dolgo obdelujejo, da komaj živi izlezejo; potem se pa oblijejo s studenčno vodo in tako zopet oživijo. In to delajo vse dni, dasiravno jih nikdo ne sili, am-pak sami se silijo. To se jim zdi prijetno kopanje, ne pa mučenje. In ko so to slišali, so se čudili. Ko je bil toraj Andrej v Rimu, je prišel zopet v Sinopo.“

Kar tukaj pravi Nestor, ki je že v 11. stoletji pisal po prav starih grških virih rusko zgodovino, gotovo ni celo prazna pravljica, ampak ima konči nekaj zgodovinskega zrna. Toliko resnice menda iz teh besed smemo posneti, da je sv. Andrej, ki je v Skitiji ožnanjeval sv. vero, v svoji navdušenosti tudi prestopil Donavo in je prišel tje do Dnjepra, in potem je ondi tudi učil ter je znamenje svetega križa kak najdalje v sedanje ruske pokrajine zanesel. Koliko je to prvo zasajeno seme besede božje sadu obrodilo, sicer ni vedeti; gotovo pa je, da je tu prvo krščanstvo preselovanje narodov, ki so se prav v tistih krajih najbolj menjali, popolnoma zatrla.

204. Grški zgodovinarji pravijo, da je potem v devetem stoletji zopet prisvetila luč sv. vere na Rusko. To bi se prê bilo po nekem čudeži zgodilo. Leta 865 je pripeljal Rurik, ustanovitelj ruske države, brezštevیلno ladij pred Carigrad, tako da je spravl cesarja Mihaela in očaka Fokija v veliko zadrego. Ker si Carigračani sami niso mogli pomagati, so pri Bogu pomoči iskali in Marijo na pomoč klicali. Pri-nesli so Marijino obleko, katero so v Carigradu hranili, in so jo v slovesni procesiji nesli do pobrežja morja, kjer so jo v morji namočili; in takoj je nastala strašna burja, ki je skorej vse ruske ladje razbila in Ruse same močno prestrašila. Precej so Rusi prosili za krščanske duhovnike in so je tudi dobili, in njih večina se je spreobrnila h Kristusovi veri. O vsem tem Nestor nič ne vé razlagati in tedaj moramo reči, da je to zgolj Fokijeva zduha, katero je izmislil, da se prikupi rimskemu papežu, kateri ga ni hotel potrditi kot carigraškega

očaka. Da bi pa ložej to laž oddal, jej je tudi oblekel čudovito suknjico.

Z začetkom desetega stoletja so bili Rusi neverniki, ker v Nestorovih letnikih nahajamo listine pomirja med Rusi in Grki, v katerih se bere, da je veliki ruski knez Oleg še prisegel na ime slovanskega boga Peruna. Še le za velikega kneza Igor-ja (912—945) se je začela krščanska vera po Ruskem bolj širiti, in ko so leta 945 Rusi grškemu kralju prisegli, da hočejo od zdaj mirni biti, je že en del Rusov prisegel v krščanski cerkvi sv. Elije v Kijevu, ki je bilo poglavitno mesto ruske države. Večina Rusov sevéda je bila še sploh paganska, kakor tudi veliki knez Igor in kneginja Olga.

Po smrti svojega moža pa se je leta 955. Olga napotila v Carigrad, kjer je bila slovesno sprejeta. Očak Teofilakt sam je krstil pobožno kneginjo, cesar jej je bil za kuma, in dobila je ime Helena. Blagoslovljena po očaku se je vrnila domu, in Nestor poroča, da je pripravljala pot krščanski veri, kakor zgodnja danica, ki dan napoveduje, kakor juterna zarja, ki vshod svetlega solnea oznanuje, sijala je, kakor luna po noči, svetila se je, kakor biser iz zlata. — Olga je nagovarjala svojega sina Svetoslava (957—972), da bi se dal krstiti, ali ni ga mogla pregovoriti. Prosila je tudi cesarja Otona I., da jej pošlje misijonarjev, pa nemški duhovniki niso kaj opravili, in Adalbert, ki je bil za ruskega škofa namenjen, se je za leto dni vrnil domu na Nemško; vse njegove tovarše in spremljevalce pa so ubili na Ruskem.

205. Vladimir I., najmlajši sin Svetoslavov, je preživel svoje brate in je postal očetov naslednik. Sprva je bil Vladimir jako vnet za pagansko vero, in Nestor pravi, da se je zemlja kar kadila od vroče krvi živinskih daritev, ktere je bogu Perunu daroval. Če je vse resnično, kar Nestor poroča, so Vladimira najpred muhamedovci hteli obrniti na svojo vero; ker pa Muhamed svojim vino piti prepoveduje, je Vladimir rekel: „Rusu je pitje veselje, ne moremo brez tega biti.“ — Judom, ki so mu hvalili svojo vero, je rekel: „Ako bi Bog vas ljubil in zakon vaš, bi ne bili razpršeni po tujih zemljah.“ Tudi latinski oznanovalci sv. evangelija mu niso bili všeč. Slednjič pride še nek krščanski redovnik, mu živo popisuje veselje nebeško, pa tudi muke peklenske ter mu pokaže ob enem namalano podobo sodnega dne. To je Vladimira tako presunilo, da je sprejel sv. vero. Pa ta Nestorjeva povest je preveč nakinčana in ni prav verjetna; ne bomo

menda slabo zadeli, če rečemo, da so vse to Grki pozneje zmislili, da bi lože rusko cerkev za seboj petegnili v grško razkolništvo, rekši, da je kedaj že Vladimir tudi le grškemu oznanovalecu sv. vere pritrdil. — Vladimir snubi potem Ano, sestro grškega cesarja Vasilija II. za ženo, in dobil jo je s tem pogojem, da se pokristjani. Cesar je poslal duhovnikov v mesto Herzon, kjer so kneza Vladimira krstili ter ga ob enem poročili s kneginjo Ano l. 988. Sedaj so Rusi v Kijevu razbili malike, podobo najvišega boga Peruna so posunili v reko Dnjeper, in vse ljudstvo je moralo kar na enkrat prestopiti h krščanski veri. Vse ljudstvo namreč je moralo stopiti v vodo; velikaši so stali do vrata, drugo ljudstvo do pojasa, a fantiči so stali pri kraji v vodi reke Dnjepra, in duhovniki so molili krstne molitve nad njimi; Vladimir pa je klečal na pobrežji ter je na glas Boga hvalil za milost, katero je njemu in njegovemu ljudstvu storil. V Carigradu so posvetili več škofov za Rusko, ki so imeli svoje škofijske stolice v Kijevu, v Novgorodu, v Rostovu, v Jaroslavu in Črnigovu. Po deželi so vstajale krščanske cerkve in samostani in povsod so stavili šole, v katerih je obveljala slovanska cirilica, kakor je tudi slovanski jezik obveljal pri službi božji.

Vladimir je umrl leta 1015. Pokopan je v Kijevu sred cerkve, katero je sezidal na čast Mariji Bogorodnici. Rusi pridevajo Vladimirju častno ime „velikega“ ali tudi „apostola“ in ga svetnika častijo. Njegov sin Jaroslav (1019—1054) je krščansko cerkev na Ruskem do dobrega utrdil in je povzdignil škofijo v Kijevu za veliko škofijo cele Rusije.

f) Med polabskimi Slovani.

206. Goti in druga jim sorodna plemena so se začeli gibati proti konci drugega stoletja; zapustili so namreč svoja bivališča ob baltiskem morji in so se počasem pomikali proti jugu. Zapuščene kraje med rekama Vislo in Labo so potem zasedli sami slovanski rodovi in sred šestega stoletja ondi ni bilo več ne duha ne sluha o kakem nemškem plemenu. Pokrajine polabskih Slovanov je na severu oblivalo baltiško morje, na iztoku jih je reka Odra ločila od Poljakov, na jugu so segale do Krkonoške gore in do Rudogorja, in na zahodu so ob reki Sali in Labi mejile z nemško državo. Polabske Slovane delimo na tri glavna plemena, namreč na Lutice ali Velete med Labo in Odro, na Srbe v današnji Lužici na Saskem

in Pruskem, in na Bodrice v današnjem Meklenburškem in Holštajnskem.

Država Karola Velikega je segala do polabskih Slovanov, in Karol je imel dovolj opraviti z njimi, da jim je zabranil hoditi ropat v njegovo državo in je zategavoljo postavil močne trdnjave na meji. Za cesarja Ludovika II. so ondi Slovanom menihi iz korvejskega nemškega samostana oznanjevali besedo božjo, a niso kaj posebnega opravili. Cesar Henrik I. je Srbe in njihove zaveznike premagal (926) in je proti njim osnoval troje nemških mejnih grofij. Oton I. je prodril celo do reke Odre. Pa nemški vojskovodje so bili brez srca in zelo lakomni in tedaj tudi njihovi rojaki, nemški misijonarji, niso kaj opravili med Slovani. Boso, kaplan Otonov, se je tedaj naučil slovanskega jezika in je potem tudi z haskom pridigoval ter postal prvi škof v Merzeboru. Še tri druge škofijske stolice je Oton za Slované postavil in z dovoljenjem papeža Ivana XII. je bila ustanovljena tudi nadškofija v Devinu. Ker so pa bila škofijska mesta ob enem močne trdnjave, za katerimi so varno živeli tlačitelji slovanskih trpinov, se Bodriči pod svojim knezom Mistivojem vzdignejo zoper krščansko vero (l. 983) in pobijejo 60 duhovnikov, pokoljejo kristjane v Aldiboru in razdenejo mesto in škofijo. Pozneje se je Mistivoj kesal grozovitega upora in se je vrnil v krilo cerkve; vsled tega pa ga rojaki niso več trpeli in moral je bežati od njih. Mistivojev vnuk, vojvoda Godešalk, je vse Polabane združil v eno mogočno kraljestvo, in ker je bil od mladih nog v krščanstvu odgojen, se je na vso moč trudil, da bi vse Polabane h krščanski veri spreobrn timer. Pa trdovratni neverci se zopet spuntajo leta 1066, ubijejo svojega hrabrega vojvodo, podirajo cerkve in meklenborskega škofa Janeza živega darujejo v Retri na altarji boga Radegasta. Po tem takem je med Bodriči in Lutici paganstvo zopet zmagalo; med tem pa je med Srbi škof sv. Beno s tolikim uspehom deloval, da si je lepo ime „apostola“ Slovanov zaslužil.

g) Med Hrvati in Srbi.

207. Hrvati so imeli kedaj svoja bivališča gori nad karpatskimi gorami, zatoraj tudi nekteri mislijo, da beseda Hrvat ne pomeni nič družega, nego človeka, ki biva ob „gori“ ali „hori“, kakor nekteri Slovani to besedo izgovarjajo. V šestem stoletji so Hrvati prekoračili Karpate in so šli proti jugu iskat

nove domovine in so v posavski in podravski Panoniji in v Dalmaciji utemeljili novo hrvaško državo.

Prav v teh krajih, ktere so Hrvati zasedli, je bila krščanska cerkev že pred preselovanjem narodov lepo urejena, in ostanki starih krščanskih prebivalcev so bili menda med Hrvati prvi misijonarji. L. 619 se je grški cesar Heraklij s Hrvati zoper Obre zavezal in se je zelo trudil, zaveznike svoje za krst pridobiti. Papež Martin I. (649—655), kakor mislijo, rojen Dalmatinec, poslal je svojega poslanca Ivana iz Ravene, naj si prizadeva spreobrniti novi narod. Ivan je svoj posel srečno in dobro opravil, je stolico Solin, ktera je bila leta 639 razdjana, prestavil v Splet ter je ondi starinski tempelj Jupitrov premenil v cerkev blažene Device Marije. Ivan je bil prvi spletski nadškof. Od ondot je obhodil Hrvatsko, postavil cerkve, posvečeval škofo in menihe, ter je po malem obračal narod na krščansko vero. V panonski Hrvatski ni mogla krščanska reč tako dobro napredovati, ker niso imeli nikakove škofijske stolice. Ko je potem hrvatski knez Porga prosil grškega cesarja Konstantina „bradača“ za misijonarje, mu je ta svetoval, naj se raje v Rim obrne za nje. Od ondot jim pošlje papež duhovnikov, ki so kneza in veči del ljudstva krstili, okoli leta 670. Papež Vitalijan je Hrvate tudi sprejel v svojo apostolsko varstvo in zavetje, a junaški narod se je zavezal sv. Petru in njegovi stolici, da se ne bode brez vzroka vojskoval proti ostalim krščanskim državam, to je, da bode miroval z vsakim, kateri ga bode spoštoval in ga pri miru pustil, ali z drugo besedo, narod hrvatski je stopil v družino krščanskih narodov evropskih, kateri poglavarja sv. cerkve spoštujejo kot svojega očeta, a on jih zove prvorojene sinove svoje, kakor so papeži zmiraj zvali hrvatski narod, kar stara pisma njihova svedočijo. Po današnjem hrvatskem Primorju in v Istriji so gotovo tudi duhovniki iz Ogleja prižigali luč sv. vere. Vest o hrvatskih škofih imamo še le od leta 879. Sploh pa moramo reči, da je Hrvatska bila že koncem sedmega stoletja krščanska.

Od sedmega stoletja do Karola Velikega ostaja povestnica Hrvatov zelo temna. Oni so se pokorili vrhovni oblasti frankovski, ali kedaj in kako, to se ne zna.

Ko so po smrti Ludovika nemškega v frankovski deželi nastali domači nemiri, so dalmatinski Hrvati pod svojim županom Mojslavom odrekli furlanskemu grofu pokornost in samo posavska Hrvatska je odzdaj še bila pod frankovsko

vrhovno oblastjo, dokler sta Mojslav in njegov naslednik Terpmir neodvisno vladala nad dalmatinskimi Hrvati.

Od iztočnega cesarja Bazilija I. (867—886) je bil Hrvatom Sdeslav vrinjen za kneza (877), kateri je hotel ne samo državo, ampak tudi cerkev tesno zvezati s Carigradom, kar pa se mu ni posrečilo. Ko je naslednik njegov Branimir (879) videl, da iz Carigrada ni kaj dobrega pričakovati, je zvezo s Carigradom razdril in se je s svojim škofom Teodozijem obrnil do papeža in je obljubil rimski stolici zvestobo. Ker pa si je za cesarja Bazilija nadškof spletski svoje potrjenje izprosil v Carigradu ne pa v Rimu, se je Hrvatska ločila od nadškofije spletske in se je podala pod škofa ninskega. (Nin je bilo mesto nad Zadrom na morji).

208. Slovanski duhovniki prišli so dvakrat zaporedoma iz Moravskega in iz Panonije na Hrvatsko, da so se izognili surovosti Nemcev in Madjarov, in so prinesli seboj slovanske knjige sv. Cirila in Metoda za službo božjo. Ninski škof Teodozij je potem dognal, da so tudi tisti Hrvati, kateri so poprej spadali pod drugega latinskega škofa, odslej prišli pod njegovo oblast in da jim je bilo dovoljeno rabiti pri službi božji slovanski jezik.

Sedaj je pa nastal prepir med spletskim in ninskim škofom, ker spletski nadškof je hotel, da bi mu ninski škof bil pokoren. Ker so bile stare pravice za spletskega nadškofa, je rimska stolica slednjič odločila zoper hrvatskega škofa Teodozija, ki se je potem moral pokoriti spletskemu nadškofu. Vendar prepir še ni nehal; posebno pa je nastala zategavoljo zmešnjava, ker so spletski škofje hoteli slovanski jezik pri službi božji odpraviti. Papež Ivan X. (914—828) je poslal tedaj dva poslanca do kneza Tomislava in do škofov, da nered poravnajo. V ta namen se je začel leta 925 v Spletu cerkveni zbor, na katerem pa so bili Hrvati celo premagani.

Odsihmal so vsi hrvatski škofje spadali pod Splet, slovanski jezik pri božji službi je bil prepovedan in le to je bilo hrvatskim duhovnikom dovoljeno, da smejo slovanski jezik pri božji službi še tako dolgo ohraniti, dokler ne boče dosti takih duhovnikov, kateri so zmožni latinščine. Ninski škof Gregorij pa tudi zdaj ni miroval in tako je leta 928 bil sklican v Splet drugi cerkeni zbor, po katerem je ninska škofija prenehala, ter bila združena s zadarsko; škofu Gregoriju pa je bilo na voljo danó, svojo stolico postaviti bodi si v Skradinu, Sisku ali v Duvnem. Izbral si je mesto Skradin.

Tudi slovanskega jezika pri službi božji niso zatrli, nego večina naroda ga je ohranila.

Za Petra Krešimira „velikega“ (1050—1073) prišel je papežev poslanec kardinal Maynard v Splet ter je ondi obhajal cerkveni zbor okoli leta 1070, v katerem so bili sklepi prejšnjih zborov odobreni in papež Alexander II. jih je zopet potrdil. Ljudstvo pa ni mirovalo in je poslalo v Rim svoje poslanca pred sv. Očeta samega. Ker pa ni bilo takih mož, kakor je bil kedaj sv. Metodij in škof Gregorij, ki bi prošnje ljudstva podpirali, ostalo je vse pri starem; po časih se je vpeljala latinščina v cerkev, čeravno še dozdej ne povsod.

Cerkvena pokrajina nadškofa spletskega je obsegala škofije: Osor, Krk, Rab, Senj, Zadar, Trogir, Dubrovnik, Kotor, Nin, Knin, Beligrad (ob morji), Ston in Trebinje. V desetem stoletju je bila utemeljena že tudi nadškofijska stolica v Duklji, ki se je pa po povelji papeža Alexandra II. (1061—1073) preselila v Bar. Pod barskega nadškofa so spadale škofije: Kotor, Pulat, Skadar, Drivast, Svač, Olgun in Trebinje. Na konci ednajstega stoletja (med l. 1091—1095) ustanovil je ogerski kralj Ladislav škofijsko stolico v Zagrebu.

209. Tudi Srbi zapustijo svojo prvotno domovino za Tatrami in pridejo za Hrvati na jug okoli l. 636, in se vsedejo na izhodni strani tik hrvatskega naroda, na rekah Drini, Moravi in Mljava, v današnji Srbiji, Bosni in Hercegovini, med Hrvate in Bolgare. — Carigraški cesar Konstantin pripoveduje prihod Srbov tako-le: Eden velikaš ali župan srbskega roda prosi cesarja Herakleja, naj jim odkaže zemljo za stanovanje, in cesar mu je na prošnjo odkazal solunsko pokrajino v Makedoniji. Ali narodu se zemlja ne dopade, in žalosten se vzdigne in se vrača nazaj na svoj prvi dom. Toda na Donavi si je zopet premislil in je cesarja poprosil druge zemlje, in po zagovoru cesarskega namestnika v tistih krajih, mu je odkazal nov kraj, kjer se je tudi naselil.

Cesar Heraklej je Srbe prisilil na krst in na krščansko vero. Srbi so bili razdeljeni, kakor Hrvati na županije, in kolikor je bilo županij, toliko je bilo tudi samostalnih vladarjev, nad katerimi je vladal kot skupni vladar veliki župan. Sprva hvalijo lepo slogo med župani; veležupanska čast je prelazila v rodu od očeta na sina. Leta 827 so Srbi katoliško vero zopet zavrgli in so se potem držali starih svojih narodnih bogov. Toda cesar Bazilij I. je l. 868 Srbe premagal in morali so se mu pokoriti in zopet krščansko vero sprijeti. Nekoliko let pozneje je bolgarski kralj Simeon (888—927)

spravil Srbsko pod svojo oblast ter je Srbom po svoji volji postavljaj in odstavljal župane. Sploh je pa carigraški cesar Srbe rad hustil na Bolgare, kar se je vsakokrat zelo osvetilo na srbskem narodu.

Ko se je v prvi polovici desete stotine župan Caslav povrnil iz bolgarskega robstva, zbiral je okoli sebe narod, ki se je ali otel bolgarskega robstva, ali se je vračal iz gor, kamor se je bil zatekel, ali ki je bil k sosednim Hrvatom zbežal, in je obnovil veliko-župansko čast pod vrhovno oblastjo grškega cesarja. Ko je pa bolgarsko kraljestvo palo, je tudi Srbska zopet prišla pod grško vladu leta 1018. Knez Štefan Bojislav je pozneje osvobodil kos Srbije ter je pregnal grškega namestnika in je postavil narodno vladu, in sin njegov Mihael, knez dukljanski, (1050—1080) si je od papeža Gregorija VII. izprosil kraljevsko krono in se je proglasil za srbskega kralja.

h) Med Bolgari.

210. Bolgari so prišli iz notranje Azije in sem od Volge in so se naselili od reke Dnjestra tje do balkanskih gor, kjer so po krvavih vojskah ustanovili samostalno državo. Že začetkom šestega stoletja so bili Bolgari nevarni sosedje carigraških cesarjev, kateri so jih morali časih dobro plačati, da so se jih obranili; v devetem stoletju je Bolgarija segala celo doli do Tesalije in Fokide in prestolno mesto je bilo Ahrida. Krščanstvo med Bolgari je le malo napredovalo. Za cesarja Leona IV. († 780) je sicer kristjan postal bolgarski knez Teleros, potem ko se je svoji časti odpovedal bil, ali Manuel, škof v Adrijanopolji, kterega so Bolgari vjeli, in kteri je kot jetnik med njimi ustanovil majhno krščansko občino, moral je zavoljo tega umreti kot mučenik. Tudi vjeti menih Kifaras je po svoji moči na Bolgarskem širil sv. vero, in sestra kneza Bogorisa, ki je bila kot jetnica v Carigradu krščena, storila je za sveto vero, kolikor je mogla. Ni pa še dokazano, da bi se gredoč na Moravsko ondi pomudila in delovala tudi slovanska apostola sv. Ciril in Metod in da bi kneza Bogorisa Metod spreobrnil s tem, da mu je pokazal podobo, na kteri je bila namalana strašna poslednja sodba. Bolj gotovo je, da je Bogoris ostal pagan, dokler ga ni grška vojska in strašna lakota v njegovi deželi pripravila, da je obljubil Bolgarijo krščanskim grškim misijonarjem odpreti in sebe samega dati krstiti. Kar je obetal, je tudi

izpolnil leta 864 posebno, ker ga je njegova krščanska sestra vedno na njegovo obljubo opominjala. Po svojem kumu, cesarju Mihaelu III. je Bogoris dobil pri sv. krstu ime Mihael. Paganska stranka med Bolgari se je sedaj spuntala zoper kneza, a Mihael je s krvavim mečem zažulil vsak upor. Leta 866 je knez prosil v Rimu za latinske misijonarje, katere je tudi dobil; to je pa bil vzrok, da sta se potem Rim in Carigrad dolgo let pipala za cerkveno oblast čez Bolgarijo, kar se ve ondi ni bilo na hasek krščanski cerkvi. Od 870. leta so morali latinski duhovniki zopet pobegniti pred grškimi, in iz Carigrada so poslali nadškofa, ki je v Bolgariji vladal cerkev. Zastonj se je rimska stolica trudila, da bi Bolgarijo dobila v svojo cerkveno oblast. Tudi papež Ivan VII., ki je bil sploh prijatelj Slovanov, pri Bolgarih ni nič drugega dosegel, nego da so poslance z darili v Rim poslali, ki so ondi prazne obljube obetali.

Več upanja na dober uspeh je dobil Rim, ko je prestol zasedel hrabri Mihaelov sin Simeon, ki se je vedno vojskoval z grškimi cesarji in ki je dobro poznal rimskega papeža Formoza (891—896), kateri je bil ravno pred v Bolgariji za papeževega poslanca. Simeon je bil visokih misli in je hotel sam postati carigradski cesar, in vsled tega je za se izprosil pri papežu kraljevski naslov, za svojega nadškofa v Ahridi pa čast cerkvenega očaka. Toda po njegovi smrti (927) pod njegovim slabejim sinom Petrom je mogočna država zopet razpala; Peter sam se je oženil z Marijo, hčerjo grškega cesarja Krištofa. Ker je Roman I. oče Krištofov, Bolgarjem tudi dovolil od carigradskega očaka neodvisnega očaka v Ahridi, tako se je Bolgarija zopet s Carigradom bolj sprijaznila. Da bi Bolgari ne postali več od Carigrada odvisni, uvedli so pri službi božji slovanski jezik. Ko se je pa Peter vnovič z Grki sprl, je zopet iskal zveze z Rimom (967), a bil je od Grkov, ki so se z Rusi zvezali, premagan ter je malo pozneje tudi umrl. Bolgarska država je potem naglo propadala in je postala, po skoraj 30letnem boji, pokrajina grškega cesarstva (1019). Bolgarom so v Carigradu tako velike davke nalagali, da jih niso mogli več zmagati in vsled tega so se večkrat vzdignili zoper nestrpljivo nasilstvo. V takih okoliščinah se krščanstvo ni moglo do dobrega v deželi utrditi, in tedaj so pozneje razkolniki Bolgare tim lože dobili na svojo stran.

C. Pokristjanjenje Madjarov.

211. Madjari so prišli okoli leta 890 sem iz Azije in so zasedli staro Panonijo, sedanjo Ogersko, kjer so utemeljili stalno državo, iz ktere so potem hodili plenit v Nemčijo in Italijo, časih tudi celo v grško carevino. Najbrže je to ljudstvo finskega rodú in njihova stara vera se najbolj strinja s perzijsko vero, ker so na dobrega in hudega boga verovali ter jima na gričih in logih darovali živinske darove, zlasti bele konje. Že leta 948 so jim grški misijonarji oznanjevali sveto vero in za očaka Teofilakta († 956) sta prišla madjarska velikaša Bulesud in Gila v Carigrad in sta ondi krščena bila. Menih Kierotej je bil blagoslovljen za prvega ogrskega škofa, ki pa ni dosti opravil med paganskimi Madjari; Bulesud se je celo zopet zneveril; le rodbina Gilova je ostala verna, in hči njegova Šarolta se je omožila z vojvodo Gajzom (972—997), ktereja je pregovorila na Kristusovo vero. Vojvoda je sicer še omahoval na dve strani: rad bi služil Kristusu, pa tudi belialu se ne bi rad zameril bil. Slednjič je vendar prosil cesarja Otona II. za misijonarje, in pasovski škof Pilgrim in sv. Vojteh, škof praški in menih Bolfenk, ki je bil pozneje škof v Reznem, so odsihmal oznanjevali na Ogrskem besedo božjo. Kar so drugi začenjali, je junaški sin Gajzov, sv. Štefan, krepko dovršil; ta blagosrčni vladar je postal pravi apostol svojega ljudstva. Štefan se zaroči s pobožno Gizelo, sestro nemškega cesarja Henrika II., ki je bila ravno tako polna krščanskega duha kakor on. Najpred je mladi vojvoda zatrl divji upor velikaša Kujsana, ki je bil meč potegnil za stare narodne bogove, in potem je začel, kakor bi bil tudi škof, urejevati cerkev v svoji državi. Razun opatije Št. Martinske ustanovi še štiri druge samostane, pozove duhovnike iz Nemškega in Českega, stavi cerkve in zapové za cerkvene namene dajati desetino. Cerkev pa je tako uredil, da je ustanovil nadškofijo ostrogonsko, ktereja je podredil deset škofijskih stolic: v desnem porečji Donave Gjurm, Vesprim in Pečuh, med Donavo in Tiso: Bač, Koločo, Jegar, Vac, unkraj Tise: Veliki Varadin, Čanadin stolni Beligrad. Potem pošlje poslance v Rim, da papež njegove naredbe potrdi in da si ob enem izprosi kraljevski naslov. Sveti oče je bil silno vesel takega sina, kakor je bil sv. Štefan, ter potrdi vse njegove naprave, pa ga tudi pripozna za ogrskega kralja, mu da častni

naslov „apostolskega“ kralja in v priznanje posebne svoje zadovoljnosti mu pošlje papež s svojim blagoslovom kraljevsko zlato krono in dragocen križ ter mu dovoli, da se sme ta križ v vojski pred njegovo armado nositi. Štefan je bil potem leta 1000 v Ostrogonu svečano za kralja kronan. Naš presvitli cesar, ki so ob enem tudi ogerski kralj, še sedaj imajo častni naslov „apostolsko“ veličanstvo. Za velikega škofa cele Ogerske je papež Silvester posvetil meniha Dominika.

Štefan kralj sam je bil pa tudi dobrega kristjana najlepši izgled, in družina na njegovem dvoru je bila za podložne svitlo ogledalo. Koliko milih darov je njegova roka razdelila med uboge in sirote, pričuje čudež, da so njegovo desnico 45 let po njegovi smrti, ko njegov grob odprejo, našli nestrohnjeno. Svoje otroke je v strahu božjem odgojeval in kraljevič Emerik, ki pa je že pred očetom zamrl, je svetnikom božjim prištet. V očitnem kraljevskem pismu je razglasil preblaženo devico Marijo za varhinja svojega kraljestva, in še dandanes Ogri Marijo kot posebno patroninjo častijo. Veliki častilec Marije umrje v Gospodu ravno na veliko Gospojnico leta 1038, in papež Benedikt IX. ga je svetnika razglasil.

Med Madjari pa je bilo še zmiraj dovolj paganov, ki so že težko čakali na smrt sv. Štefana, kateri jih je z mogočno roko krotil. Kakor hitro je tedaj umrl, nastal je krvavi boj med pagani in kristjani. Štefanovega stričnika Petra, katerega so razuzdanega življenja krivili, so uporniki pahnili iz prestola in so mu oči izteknili; škofo in mešnike so neusmiljeno pobijali; takrat si je zaslužil sv. Gerard, škof čanadski mučeniški venec. Ko je slednjič Bela I. premagal vse svoje sovražnike in se je vsedel na kraljevski prestol l. 1061, so predrzni velikaši v državnem zboru naravnost tirjali, naj smejo živeti po stari paganski šegi, naj smejo zvonove razbijati in daviti duhovnike in tiste, kateri desetino pobirajo. Vendar Bela je uporne kričače hitro prijel in jih ponižal. Tako je moč paganstva na Ogerskem za vselej zatrl, ako-ravno so se paganske navade še dolgo med ljudstvom nahajale.

II. poglavje.

0 verskih bojih in prepirih.

a) Muhamed in njegova vera.

212. Muhamed se je rodil leta 570 v Meki, arab-skem mestu blizu Rudečega morja. Njegov oče Abdalah je bil malikovalec in mu je zgodaj umrl, mati pa je bila židov-kinja in je tudi umrla, ko Muhamed še ni spolnil šestega leta. Zdaj je zapuščenega dečka izrejal njegov ded, potem pa njegov stric Abu Talib. — Tudi Muhamed se je trgovine lotil, kakor njegov rajni oče, in komaj dvanajst let star je že potoval po kupčiji s svojim stricem v Sirijo. Rekel je bil svojemu stricu: „Kdo bo za me skrbel, če ti odrineš?“ Ko je bil pet in dvajset let star, nastopil je službo pri bogati vdovi Kadidži, je vodil njeno veliko trgovino in je pogo-
stoma namesto nje potoval v razna sirska mesta. Ker je bil spreten trgovec in lep mož, ponudila mu je Kadidža svojo roko in se je omožila z njim. Zavoljo njegove pravičnosti in dušnih zmožnosti je pri svojih rojakih imel mnogo veljavo in večkrat so ga naprosili, da je v verskih in drugih prepirih on razsojeval med njimi.

Arabi so potomci Abrahamovega sina Izmaela in so sprva verovali na enega Boga. Po časih pa se je ta vera bolj in bolj zgubila iz naroda, in dajali so božjo čast črnemu štiri-voglatemu kamnu, ki je bil v njihovem narodnem svetišči, v Kabi postavljen, in ki je nek iz nebes na zemljo padel. Okoli Kabe je bilo tudi še 360 drugih malikov nastavljenih. Ko je bila Kaba pogorela, potegovale so se štiri rodbine za čast, da bi smele zanesti sveti kamen na svoje prejšno mesto. Muhamed, ktere ga so izvolili, da razsodi med njimi, je velel donesti velik prt in na njega položiti sveti kamen in potem je rekel starešinom unih štirih rodbin, naj vsak prime prt za en vogel; in prepira je bil konec.

Kako je pa Muhamedu prišlo na misel, da je začel sno-vati novo vero? Da na to prašanje odgovorimo, treba je, da Muhameda prav spoznamo, kakošen človek da je to bil. Mu-hamed bil je sanjar, drugač pa bistre pameti, žive domišljije in poln živosti in ognja, kakor jutrovec sploh; bil je zgovoren in poln pesniškega duha. Sprva je bil tudi pobožen, dokler

je naposled postal očeviden slepar; bil je mož lepega obraza in prijaznega obnašanja. Muhamed, že od mladih nog sirota, ni imel matere, ki bi ga ljubila in očeta, da bi za njega skrbel; pravega Boga pa, ki je sam oče sirot, ni poznal, in tako je mlado njegovo srce ostalo prazno in nemirno. Pred Kabo ni mogel najti miru in tolažbe, ker mrzel kamen, kako bi občutil vroče njegovo srce? Tudi iz tega, kar je stvarjenega, je spoznal, da mora biti vseмогоčen Bog, ki je vse to vstvaril in vse ohranjuje, in da gluhi in slepi maliki, ki se niti ganiti ne morejo, tega niso stvarili. Ker je bila mati njegova židovkinja, mu je menda že z mlekom ponujala, čeravno skrivoma, nauk o enem pravem Bogu. Ta misel je potem z njim zrastle in postala velika, in ko je na svojih potih prišel v Sirijo in je ondi spoznaval krščansko in judovsko vero in tudi sveto pismo starega in novega zakona, je do dobrega sprevidel, da je enega Boga moliti pametno, veliko bogov pa častiti, da je nespamet. Gotovo je tudi videl veličastno službo božjo po krščanskih cerkvah, in je poleg mislil na črni umazani kamen, pred katerim so njegovi ubogi rojaki na tleh ležali. Usmilil se mu je toraj njegov rod, ki se takim bogovom vklanja in vzdigale so se v njegovem srci goreče želje pomagati svojemu ljudstvu ter ga prepričati njegove revnosti in naposled je dozorel v njem trdni sklep, svojemu ljudstvu oznanjevati vero na edinega Boga. Tako so bili prvi nameni, ktere je Mehamed gojil v svojih prsih, precej čisti, — pa pozneje, kako so se skalili! Kar je Muhamedu vedno po glavi hodilo, o tem se mu je tudi sanjalo, in v živi njegovi domišljiji je menil, da je res pozvan za preroka svojemu ljudstvu. Tako se mu je sanjalo, da je baje videl angelja Gabriela, ki mu je razodenja od Boga donášal in mu povedal, da ga je Bog izvolil za svojega preroka ter mu ukazal, da mora ponoviti in dopolniti čisto vero Abrahamovo. Ko se mu je angelj zopet prikazal, imel je nek na čelu napisano: „Bog je Bog, a Muhamed njegov prerok.“ Drugokrat se mu je zdelo, da je šel po zlati lestvici v nebesa z Abrahamom, Mojzesom in Jezusom in je obiskal vsa sedmera nebesa, dasiravno so ena od drugih pet sto let oddaljena, pa Muhamed je bil kakor blisk zdaj v enih zdaj v drugih nebesih. Visoko nad sedmim nebom so angeli držali božji prestol, iz kterega je Bog dolgo govoril z izvoljenim svojim poslancem, med tem ko so angeli večkrat ponavljali pesem, „da je le en Bog in Muhamed njegov prerok.“ Seveda to so bile gole sanje, o kterih je pa Muhamed v živi svoji

domišljiji mislil, da so resnične dogodbe. — Drugi zgodovinarji zopet trdijo, da ga je vročinska treslika tresla in božjast metala, in tako se mu je včasih kaj dozdevalo v njegovem bolehnem stanu, kar je pa on za resnico raztrobil. Enkrat je namreč prišel ves vroč iz svoje jame, v kateri je dobival razodenja, in rekel Kadidži: „Odenite me — bojim se za svojo pamet“; — večkrat ga je tudi božjast tako vila, da se je kar penil. — Pravijo, da je Muhamed kedaj beli dan spremenil v temno noč in da je ukazal mesecu, da naj se prikaže na nebu. Takoj je polni mesec zasvetil na nebu ter jel celo govoriti. Na povelje prerokovo je mesec tudi nekolikokrat smuknil skoz njegov rokav, se razcepil na dvoje ter se povzdignil nad oblake, kjer se je zopet zjedini. Je-li take in enake sanjarije niso zduhe bolehnega človeka? — Odslej je mesec postal zunanje znamenje Muhamedanske vere, kakor je postavimo sv. križ zunanje znamenje krščanske vere.

Ko se je Muhamed naposled do dobrega zbudil iz svojih sanjarij, in ko se je streznil iz omamice bolezni, — je pa že tudi sam spoznal, da ne deluje po božjem naročilu, ampak prav ob svojem; pa sedaj mu je napuh zgradil pot, da ni mogel več nazaj, in ker se je tudi kazal uspeh njegovega delovanja, je odslej do svoje smrti in sicer nalašč in premišljeno varal svoj rod. Kedar je bil v kaki zadregi, mu je moral angelj božji prinesiti razodenje, ktero je pač trebal, to je, sam si je iztuhtal tako razodenje, ki mu je ravno sodilo za njegove namene.

213. Najpred je Muhamed svojo vero širil med sorodniki in med domačini v Meki. Sprva so se mu posmehovali, po časih pa jih je več in več verjelo na njegov preroški visoki poklic. Bolje je njegova vera napredovala v bližnjem mestu Medini, in ko so se njegovi sorodniki v Meki zarotili zoper njega, pobegnil je in se srečno rešil v Medino 622. Ta prerokov beg se zove hedžra, in je zaradi tega imeniten, ker od tega bega štejejo Muhamedovci leta, kakor postavimo kristjani od rojstva Kristusovega. Iz Medine je Muhamed začel svojo vero z mečem razširjati. Ker je v prvih manjših bitkah zmagoval, dobil je sam več srca in tudi pri arabskih rodovih si je pridobil zmiraj več veljave. Leta 630 je imel že 10.000 vojakov, s kterimi je napadel Meko, in mesto se mu je moralo brez boja podati na milost in nemilost. Po tej zmagi je tako pogumen, ali prav za prav predrzen postal, da je pisal perzijskemu šahu in bizantinskemu cesarju in drugim knezom in mogotcem ter jih povabil, naj prestopijo

k njegovi veri. Ko je Muhamed leta 632 umrl, je bil gospodar, malo da ne črez celo Arabijo.

Muhamedova vera zove se islam, kar pomeni „vdanost“, in verniki se zovejo moslemi, to je „Bogu vdani.“ Njegova vera je puhla in siromašna; prav, da ni zrastle v obljubljeni deželi, nego v arabski puščavi. Muhamed je učil vero na enega samega Boga, na stvarjenje iz ničesa in na dobre in hudobne angelje, kakor tudi na vstajenje mrtvih; pravoverni in dobri dobili bodo v nebesih večno plačilo, dokler bodo neverniki trpeli v peklu neznane muke, ker pogorela koža bo jim vedno znova zrastle. Krščanska vera nas uči, „da izvoljeni v nebesih se ne bodo mogli in ženili, nego bodo kakor angelji božji,“ — a Muhamed je ondi svojim vernim obljubil vse posvetno veselje, kterokoli človeško srce poželeti zamore. — O kako sveta so vendar nebesa kristjanov, a Muhamedovcev nebesa niso drugo nego ovenčana grešna jama. Nauk o presveti Trojici, o podedovanem grehu, o večlovenjenji in o božjem Zveličarji Jezusu Kristusu, — mu je bil celo nepoznan. Abraham, Mojzes in Jezus bili so po njegovem mnenju sicer tudi poslanci božji, kateri pa so le nekaj božjega razodenja prinesli, največi med njimi je pa Muhamed, za Jude obljubljeni Mesija in za kristjane obečan Tolažnik — sv. Duh. O notranjem posvečenju po milosti sv. Duha in o svetih zakramentih se Muhamedovcem niti ne senja. Na mesto božje pravičnosti je postavil strašno osodo, ktere se nobeden človek nikdar otresti in ogniti ne more; kar je vsakemu sojeno, to ga zadene, naj stori, kar hoče.

Muhamedov nauk tudi ne meri na notranjo svetost življenja. Sovražnikov bi verni ne smeli ljubiti; nego vse, kateri v preroka ne verujejo, bi morali sovražiti in ugonobiti; vsakemu, kateri v vojski zoper nevernike umrje, so rajska vrata na strežaj odprta. Potem je prerok svojim prepustil po več žen, in sicer vsak muhamedanec bi naj štiri žene smel imeti, prerok sam in njegovi nasledniki pa toliko, kolikor se jim jih poljubi. Žena nima tistih pravic kakor mož, ampak je zgolj zato na svetu, da služi možu. Vsa dobra dela, ktera prerok svojim vernikom nalaga, so le zunanja dela, brez notranje vrednosti. Muhamedanci morajo vsak dan petkrat moliti, a pred molitvijo se morajo umiti ter se z licem obrniti proti sveti Kabi v Meko. Kedar je čas molitve, gre duhovnik, ako ga smemo tako imenovati, — pravega duhovstva namreč niti niso imeli, — na vrh turna in zakliče na vse strani te le besede: „bog je velik; ni ga boga razun enega edinega,

a Muhamed je njegov prerok.“ Tudi je svojim vernikom zapovedal vbogaime dajati in se večkrat postiti, zlasti v mesci Ramazanu. Muhamed je rad pravil: „Z molitvijo pride človek do pol pota k Bogu, post ga pripelje pred nebesa, miloščina pa mu odpre nebeška vrata.“ Vsak mozlem naj roma vsaj enkrat v svojem življenji v Meko, petek bi naj bil praznik, a hlapčevsko delo je tudi ta dan pripuščeno.

Muhamed ni nobene svojih razodenj zapisal, ampak njegovi verniki so se jih ali na pamet naučili ali deloma tudi zapisali. Še le po njegovi smrti je njegov naslednik, kalif Abu-Bekr pobiral vsa prerokova razodenja, da se ne pozgubijo, in jih je zedinil v knjigah „koran“, ki so svete bukve Muhamedancev. Kar je lepega in modrega v koranu, je Muhamed posnel iz sv. pisma starega in novega zakona; tako je postavimo ondi zapisana skorej od besede do besede zgodba o egiptovskem Jožefu. Vse drugo pa so prazne domišljije, ktere mu je narekovala prenapetost, puhla ošabnost, mesena poželjivost ali tudi odkrita hinavščina in zanikernost.

Kako se je Muhamedova vera razširjala?

214. Muhamedovci so svojo vero razširjali z ognjem in mečem. Bili so jaki in navdušeni junaki, ki se niso nobenega, še tako mogočnega sovražnika ustrašili; kdor namreč pogine v boji zoper nevernike, tistemu je prerok obljubil v raji prvo mesto in največe veselje. Tudi je rekel Muhamed, da kteremu ni sojeno umreti, tisti ne bode v boji poginil; kteremu pa je sojeno, pa umrje, čeravno doma ostane. Taki nauki so mosleme nenavadno navdušili in razgrelji, in sprva, dokler se niso nekaj ohladili, bili so skorej nepremagljivi. Najpred so udarili na bizantinsko cesarstvo. Pa ravno tiste pokrajine grške države, ki so bile ob arabski meji, so bile zelo pirave in po velikih verskih prepirih močno oslabiljene in razjedene. Že leta 633 so Arabci užugali vojsko cesarja Heraklija ter so vzeli močno sirsko mesto Damask, in leta 637 se jim je moral vdati tudi Jeruzalem, kjer je kalif Omar na torišči Salamonovega tempeljna velel postaviti mošejo, to je cerkev za mosleme. — Egipt so podjarmili leta 640 in l. 641 se jim je pokorilo imenitno mesto Aleksandrija; do leta 651 so zdrobili celo perzijsko državo. Za cesarja Konstantina „bradača“ so se arabske vojne razlile čez celo Malo Azijo in njihovo brodovje je sedem let oblegalo Carigrad, kterege pa Arabi niso mogli osvojiti, zato ker je neki Kalinik iz-

najdel tako zvani „grški ogenj“, ktereга so iz mesta v morje metali, in ker je ta ogenj tudi v vodi gorel, so tako požgali ladje sovražnikov. Vsi otoki sredozemskega morja tje do Sicilije in do Laškega so o tem času že Arabe ubogali, in celo severna Afrika je bila od leta 707, in od leta 721 tudi Španška, kalifom podložna. — Tako so bili trije mogočni krščanski patrijarhati: aleksandrijski, antiohijski in jeruzalemski v prah potlačeni, in o njihovi kedanji slavi niti sence ni ostalo.

Zakaj je pa ljubi Bog dopustil, da so Arabi toliko krščanskega sveta osvojili in njegovi sveti cerkvi toliko škode naredili? Brez božje volje nam namreč ne pade niti las raz glave, kako bi se polomile tako velike veje raz drevesa svete cerkve brez posebnih božjih namenov! Pravijo, da je Bog to dopustil, da so Muhamedovci zadušili po tolikih verskih prepirih pokvarjen krščanski nauk v bizantinskem cesarstvu, da se ne bi od ondod dalje razširjal tje v sredino Azije, kjer je zibel človeškega roda in kjer največ ljudi prebiva. Drugi trdijo, da je Bog Muhamedovce porabil, da so v brezštevilnih afrikanskih in azijskih ljudstvih zatrli strašno malikovanje in jih spravili do vere na enega edinega Boga. In ta vera na enega Boga bi naj bil po božji volji tako rekoč most, po katerem bi ona ljudstva ložej prišla v božjo cerkev. — Resnično tudi bo, da je Oče nebeški spletel bič, s katerim je tepel svoje nemarne otroke, — ničvredni in grešni krščanski svet, ter jih je tako zdramil k novemu krščanskemu življenju. Ta bič pa je Bog dal Muhamedovcem v roke; a kakor se Bog toži v starem zakonu po preroku, da so Babilonci Izraeljce bolj pokorili in tlačili, kakor jim je Bog zapovedal, tako so seveda tudi Arabi po svoji hudobni volji krščanski cerkvi več prizadajali, kakor je bila božja volja. Slednjič še recimo, da je Bog pripustil toliko nadlogo nad sv. cerkev priti, da je zopet razvidno, da je na skalo zidana in da je tudi vrata peklenška ne bodo zmagala.

b) Borba zoper svete podobe na jutrovem.

215. V starem zakonu so bile podobe prepovedane, da Judje, ki so bili močno k malikovanju nagnjeni, po časih ne bi molili podob, in pozabili moliti edinega Boga. Sv. katoliška cerkev pa svetih podob nikdar ni zametavala, dasiravno jih je v prvih časih le malo imela in sicer za tega voljo, da se Judje ne bi nad njimi pohujšali in da jim pagani ne bi kje očitali malikovanja. Pozneje pa, ko je bilo že jasno ko

beli dan, da kristjani le edinega Boga molijo, so verni visoko obrajtali svete podobe, ki so jih spodbujale k večji pobožnosti. Zlasti je bila kristjanom priljubljena podoba sv. križa, tako da so zavoljo tega kristjane radi zvali molilce križa. Namen svetih podob pa je, da bi se kristjani po njih učili lepega krščanskega življenja, in da bi ž njimi spodobno okinčali svoje cerkve. Sv. papež Gregorij „veliki“ je tedaj pograjal škofa Serena v Marseille-u, ki se je bil prenaglil ter vse podobe iz cerkve pometal, rekši: *„Ti ne bi bil smel potreti, kar v cerkvi ni bilo postavljeno na molitev, nego samo na častitev. Kaj druga je, podobo moliti in zopet kaj druga, iz podobe se naučiti, koga da moramo moliti. Kajti, kar je za tiste, ki brati znajo, pismo, to je za tiste, ki ne vejo brati, podoba, ker na njej tudi neolikani vidijo, kako je treba živeti. Iz podobe tisti berejo, kateri pisanega brati ne vejo.“*

Muhamedovci, katerim je njihov prerok sploh vse podobe prepovedal, so se tedaj nad podobami kristjanov, ki so med njimi živeli, zlo spodtikali ter so jim malikovanje očitali. Kalif Jezid II. je vsled tega že leta 823 po vseh krščanskih pokrajinah, ktere si je osvojil bil, pokončal vse podobe. Po njegovem izgledu je sirovi Leon III. leta 726 tudi v grškem cesarstvu začel borbo zoper svete podobe, ker je menda res menil, da je častenje podob malikovanje, in ker so mu pravili, da so prav podobe krive, da Muhamedovci in Judje ne prestopijo v krščansko cerkev. Najpred je cesar zapovedal vse podobe po cerkvah više obesiti, da bi se jih nihče dotakniti ali jih poljubiti ne mogel. Namalane podobe je velel z apnom pobeliti, ali tudi iz stene postrgati; pozneje je pa ukazal, sploh vse podobe zatreti in pokončati. Cesar sam pošlje vojaškega častnika, ki bi naj v mestu neko čudodelno podobo Kristusovo potrupal. Nekoliko pobožnih žen, ki so ondi stale, prosi vojaka, naj tega ne stori, ker pa se ta ne zmeni za njihove prošnje, ampak trikrat s sekiro udari po obrazu Kristusovem, mu razdražene žene podmeknejo lestvico, na kateri je stal, in ga ubijejo. Cesar se je potem hudo maščeval in je večino tistih žen umoril, a Carigračane je silil, da so po mestu pobrali vse podobe Zveličarja, Matere božje in svetnikov in jih sred mesta požgali. Veliko prebivalcev se je branilo kaj takega storiti, in bili so vsled tega na telesu poškodovani ali tudi umorjeni. V mestu Niceji, ktero so takrat Arabi obsedali, je nek vojak pognal kamen v podobo Matere božje, ki je bila v mestu postavljena, in jej je noge

zdrobil, pa že drugi dan, ko so Arabi napadali mesto, je ravno tisti vojak od kamna zadet poginil.

216. Papež Gregorij II. se je takoj vprl v dolgem pismu na cesarja njegovim naredbam, ter mu je na drobno razkazal, da kristjani ne molijo podob, nego jih le spoštujejo; tudi ga je oistro posvaril, da naj ne pohujšuje več svojih podložnikov, ki ga že itak preklinjajo, in celo otroci, da ga že zasmehujejo. „Poskusi se samo v šoli prikazati, mu je pisal papež, — in reci: jaz sem pobijalec podob, in vsi otroci bodo svoje tablice v tebe pometali.“ Pa niti papež niti pobožni carigrški očak German ni mogel zaslepljenemu cesarju kaj dopovedati, ampak German je bil celo iz svoje škofijske stolice pahnjen, njegovo čast pa je dobil drugi človek, ki se je vselej vklanjal volji cesarja Leona. Tudi sv. Janez Damasčan je zagovarjal svete podobe v posebnih knjigah. Takrat še Janez ni bil duhovnik, ampak je opravljal eno najvišjih služeb na dvoru kalifa v Damasku. Da bi se Leon nad Janezom maščeval, je nek podvrgel kalifu pismo, v katerem je Janezov rokopis posnemal, in po katerem Janez Leona vabi, da bi naj prišel v Damask nad kalifa. Kalif se je razjezil nad nevernim Janezom ter mu velel desnico odsekati, ki pa mu je prê čez noč zopet zrastle na priprošnjo Matere božje. Papež Gregorij III. je sklical v Rimu leta 732 zarad podob cerkveni zbor, ki je to vprašanje na vse plati dobro prevdarjal ter sklenil, da je špostovanje svetih podob lepa in koristna navada, ki nič ne moti spoznavanja enega pravega Boga, ter da se ima tudi za naprej ohraniti. Ob enem so zbrani škofje prokleli vse tiste, ki bi trdili, da je greh častiti slike svetnikov. Cesar Leon pa je vkljub temu le dalje preganjal častilce podob ter je celo papežu, dasiravno zastonj, po življenji stregel, dokler trdovratneža ni smrt zadela l. 741.

Njegov sin Konstantin V. „Kopronim“, je še hujše svete podobe zatiral, posebno pa je preganjal menihe, ki so češčenje podob krepko zagovarjali. Namesto podob iz Jezusovega življenja in namesto slik svetnikov je velel cerkvene stene pomalati z drevesi, pticami, z lovskimi slikami in tudi s konjskimi dirkami. — Najpred je cesar sklical v Carigrad čez tri sto škofov (752), ki so svete podobe prepovedali, ker niso imeli toliko srca, da bi se volji grozovitega cesarja zoperstavili; pa rimski papež Štefan III. in tudi trojica iztočnih očakov je zavrgla sklep tega zbora in proklela pobijalce podob. — Sedaj se je začelo krvavo preganjanje

pravovernih. Kdor se ni hotel odpovedati podobam, bičali so ga do krvi ali do smrti, odrezali so mu nos, odsekali roke ali mu iztaknili oči, ali pa so ga ob glavo djali, ali ga uteknili v vreče ter ga vrgli v morje. Nekterim menihom so tudi brado s smolo namazali in požgali, ali s težkimi podobami hubanjo prebili.

217. Pri Nikomediji je takrat živel pobožni opat Štefan, ktere ga je ljudstvo zavoljo njegovega svetega življenja jako cenilo, ter v verskih rečeh vsikdar poslušalo njegovo besedo. Ker je bil Štefan goreč zagovornik podob, poslal je cesar trumo vojakov v njegov samostan. Njegove učence so razpodili, cerkev in samostan upepelili, Štefana samega so s silo potegnili iz njegove celice, topli so ga in na vsak način mučili in slednjič so ga prognali na otok Prokonez v pregnanstvo. Za dve leti ga zopet pripeljejo na rokah in nogah zvezanega v Carigrad, da ga umorijo. Še enkrat poskusi cesar Štefana pregovoriti in ga na svojo stran pridobiti. Pošlje dva svoja služabnika v ječo, naj ga ali pregovorita ali pa ga naj bičata, dokler ne bo umiral. Ko služabnika yidita svetega mučenika v verigah, se jima močno usmili, in Štefan jih celo na pravo vero pregovori. Večkrat poljubita svetnika in potem ga zapustita, cesarju pa oznanita, da sta ga tako stolkla, da bo težko drugega jutra učakal. Drugi dan so divji vojaki Štefana privleki iz ječe na ulico in so ga ubili s kamenjem in baticami (767). — Pravijo, kako lepo da je Štefan v Carigradu pred cesarjem zagovarjal češčenje podob. Cesar mu je namreč rekel: *„Bedak, to pač vsak pameten človek sprevidi, da nikdar ne bodeš razžalil Jezusa Kristusa, ako samo njegovo podobo v blato vržeš in jo z nogami poteptaš.“* Sveti opat vzame na to denar s cesarjevo podobo in ga Konštantinu pokaže rekoč: *„Po tem takem smem tudi jaz ta denar, ki nosi tvojo sliko, vreči pod noge in se ne bom pregrešil zoper spoštovanje, katero sem ti dolžen kot svojemu vladarju.“* Po teh besedah vrže denar ob tla in ga potepta. Ko je sedaj vsa dvorska gospoda planila nanj, jih on mirno zavrne: *„Tedad tudi po vaši pameti ni prav, če kdo zasramuje podobo posvetnega kralja, — a podobo najvišega kralja nebes in zemlje onečastiti, bi naj bilo dovoljeno?“* — Kruti cesar je leta 775 za hudo boleznijo umrl, — a češčenja podob ni zatrl.

Njegov sin in naslednik Leon IV. sicer ni preklical postav svojega očeta zoper podobe, pa častilcem slik ni ravno kaj hudega prizadjal. Njegova žena Irena, ki je po njegovi

smrti (780) vladala za svojega sinka Konstantina VI., je pa bila celo verna katoličanka. Kmalo je zatiranim vernim povrnila pravice in pregnane menihe je nazaj poklicala. Očak Pavel, ki je bil tudi podpisal sklepe zoper podobe, se je zdaj jako kesal svojega čina; rad se je sam odpovedal očaški časti in na njegovo mesto je bil očakom izvoljen pošten in pravoveren Tarazij. Da bi se iztočni kristjani zopet spravili z zahodnimi, ki so vselej zvesto častili svete podobe, je Irena leta 787 pozvala, z dovoljenjem papeža Hadrijana I., sedmi vesolni zbor v Nicejo, ki bi naj končno poravnal prepir zaradi češčenja. Cerkveni očetje so enoglasno zavrgli poprejšne sklepe zoper svete podobe ter so na tanko razložili, *da je češčenje svetih podob kaj drugega, kakor molitev, ktera gre le samemu Bogu; ako se kdo pred podobami nakloni ali na kolena vrže, je to znamenje ljubezni in spoštovanja, ki je namenjeno tistemu, ktereга podoba pred oči stavi.*

Po smrti cesarice Irene (803) bil je še mir zastran podob do cesarja Leona V. (813) „Armenijca“, ktereга so slabi svetovalci pripravili, da se je borba znova začela. Posebno veliko je trpel opat Teodor Studita, ki je bil v temno ječo vržen, ker je cesarju v lice povedal, da nima nobene pravice se mešati v cerkvene stvari. Zaslepljen cesar je neki o njem rekel: *„res da je smrt zaslužil, pa nočem ga za mučenika napraviti.“*

Mihael II. „jecljavec“ (820) je sprva dovolil, da se prognani smejo vrniti domú, a pozneje je tudi začel ropotati zoper podobe. Njegovega sina Teofila (829—842) pa je sovražnik podob očak Janez Gramatik odgojeval in je že mladenčca naučil sovražiti svete podobe, in kar se v mlado sree vcepi, je rado močne kali. Še enkrat se je začelo preganjanje vernih kristjanov zavoljo svetih slik. Veliko samostanov so razdjali, nobeden menih se ni smel več v Carigradu prikazati, in meniha Lazarja, ki je podobe slikal, so do krvavega bičali, in drugim vernim umetnikom so roke neusmiljeno žgali z razbeljenimi železnimi ploščami. Dva brata, Teofan in Teodor, sta dobila vsaki po 200 batic, in lice so jima z ognjem oskrunili, ker ju cesar ni mogel pripraviti na svojo vero. Še na smrtni postelji je velel generala Teofaba ob glavo djati, in dokler drugi kristjani s svetim križem v rokah umirajo, je Teofil položil svojo roko na krvavo glavo Teofabovo in je tako izdihnil črno svojo dušo. (842).

Cesarica Teodora, ki je sedaj vladala mesto svojega

sinka Mihaela, je očaka Janeza prognala iz škofijske stolice in je imenovala pravovernega Metoda za očaka. Ta je precej sklical sinodo v Carigrad, ki je vse sovražnike podob proklela ter potrdila sklepe sedmega vesolnega cerkvenega zbora in vojska zoper svete podobe je bila na jutrovem končana. Od samega veselja, da je prava vera zopet zmagala, so vpe-ljali v grški cerkvi v spomin te zmage poseben praznik, tako imenovani „praznik pravovernosti.“

c) Borba zoper svete podobe v Galiji.

218. Carigraški cesarji so eno in drugokrat poskusili tudi frankovske kralje na svojo stran potegniti, ker rimskih papežev in zahodnih škofov nikakor niso mogli za preganjanje podob pridobiti. Pa frankovski verni kralji vseh takih vabil niso veliko kaj obražtali, in v Galiji in Nemčiji je vse, kar zadeva podobe, pri starem ostalo. Leta 791 pa je papež Hadrijan I. poslal kralju Karolu „Velikemu“ sklepe sedmega vesolnega cerkvenega zbora v Niceji, in sicer v latinski prestavi, da bi tudi v Galiji zvedeli, kar je nezmotljiva cerkev glede podob sklenila. Ko je Karol dobil papeževa pisma, se jih prebrali pred njim, a on in njegovi učeni bogoslovci so si precej takrat eden ali drugi stavek zapomnili, s katerim niso bili zadovoljni. Na Karolovo povelje so se tedaj spisale tako imenovane „Karolove knjige“, v katerih so Franki oporekali nešternim določbam jutrovcev. Bi se bil tedaj res občni zbor nicejski gledé podob zmotil? Nikakor ne; ampak Karol je dobil v roke popačene zborove sklepe. To se je pa tako zgodilo! Tisti, kdor je na povelje papeževo predstavil pismo nicejskega zbora iz grškega na latinsko, je prestavljal strogo od besede do besede in ni pazil na to, je li tudi sedaj latinske besede po svojem značaji tisto povejo, kakor grške, in ker za nekatere grške besede v latinščini ni pravega izraza zadel, in ker je slednjič tudi ločnice med važnimi besedami in stavki zmešal, tedaj so bila resnično vsa zborova pisma nekoliko nejasna, deloma tudi kriva, in cerkveni zbor v Frankobrodu leta 794 se je vsled tega izrekel zoper češčenje podob. Papež Hadrijan je potem razloge „Karolovih knjig“ ovrigel in prepir je prenehal. — Leta 825 je pa cerkveni zbor v Parizu nicejski zbor celo zavrgel, po prizadevanji turinškega škofa Klavdija in Agobarda lionskega škofa. Klavdij je tako daleč zabredel, da je hotel razven drugih podob celo podobo sv. križa iz svoje cerkve odpraviti.

Vendar Jonas, škof orleanski in menih Dungal iz samostana st. Denis-a v Parizu, sta z dobrim uspehom zagovarjala češčenje podob, tako da je prepir naskorem zaspal.

Cesar Karol, — zahodnje rimsko cesarstvo ponovljeno.

219. Malo tako slavnih mož nahajamo v zgodovini, kakor je bil frankovski kralj Karol Veliki. On je zapovedoval vsem germanskim rodov, od Labe tje do Ebra na Španskem in do Anize na Avstrijskem. Da se je v tej obširnej državi cerkveni red hitro do dobrega utrdil, k temu je razun sv. Bonifacija veliko pripomogel Karol veliki. Močno je stalo njegovo kraljestvo, ker ga je postavil na krščanski podlagi; vse njegove posvetne postave so polne pravega krščanskega duha, ker Karol je bil prepričan, da nobena postava nima potrebne veljave, če se ne naslanja na vero. Kedar je očitno govoril, nikdar ni svojega verskega prepričanja zatajil, nego srčno ga je povdarjal. V Ahenu je na priliko leta 402 v zboru duhovnih in posvetnih velikašev tako-le govoril: „*Poslušajte preljubi bratje, ker za vašega zveličanja voljo smo semkaj prišli, da vas opomnimo, kakor vam je treba v Bogu pravično in lepo živeti. — Najprej vas opominjam, da verujemo na enega Boga, vsemogočnega Očeta in Sina in sv. Duha. Verujte, da je Sin božji človek postal, da svet odreši. — Verujte le na eno cerkev in pomnite, da se le tisti zamorejo zveličati, kateri so v tej cerkvi stanovitni do konca. — Prvo je, da ljubite Boga vsemogočnega iz celega srca in iz vseh svojih moči; — pa ljubite tudi svojega bližnjega kakor sami sebe, dajajte vbogaime kolikor zamorete. Tujce jemljite pod streho, bolne obiskujte; odpuščajte si med seboj dolgove, če hočete, da vam Bog odpusti vaše dolgove. — Branite vdove in sirote — pravično sodite in krivici ne pritrjujte. — Vsak naj v tistem stanu, v katerem je, Bogu zvesto služi. — Imejte zmiraj v spominu, kar pravi apostol: „Vsi bodemo morali stopiti pred sodni stol Kristusov“ (Rimlj. 14.), — da se vsakemu plača kakor je zaslužil, ali hudo ali dobro. — Kratko je to življenje in negotov je čas smrti; kaj druga je storiti, nego da smo zmiraj pripravljeni? Mislimo, kako strašno je pasti v roke božje!“ — Kdo je slišal v naših časih ktereга si bodi krščanskega kralja tako govoriti? — Karol pa je vedel, če kralj svoje podložne vere uči, da potem na svojem prestolu trdno sedi. — Kralj si je prizadeval, čeravno ne vselej po pravih sredstvih, paganske narode za sv.*

cerkev pridobiti; s krivoverci se je tudi sam poskusil; za cerkve je ustanovil bogate ustanovitve; celo pri mizi so mu brali pridige cerkvenih učenikov, ktere je jako rad poslušal. Posebno je pa obcenil sv. Avgušтина, tako da je kedaj rekel: „da bi vsaj dvanajst takošnih mož imel, kakor je bil sv. Avguštin“. — Od vseh strani je poklical na svoj dvor pobožnih in učenih možakov, da bi njega in njegovo ljudstvo bolj in bolj olikali; pravijo, da je kralj kedaj sam sedel na šolski klopi kraj učencev v dvorni šoli. On nič ni tako želel, kakor da se ljudstvo bolj in bolj izobrazuje in da se omika pomnoži v deželi, — pa omika na krščanski podlagi; omika namreč brez verske podlage je podobna sadnemu drevesu, ki ni požlahtnjeno, in ki ob svojem času ne prinese dobrega in okusnega, nego le trpkega in bridkega sadu. Vsled takih nazorov je tudi jako častil svetega očeta in mu je njegovo posvetno državo ne le potrdil, nego tudi povekšal. Svojemu sinu in nasledniku je pa v oči naročil leto dni pred svojo smrtjo: *„Naj ti bo prva skrb Boga ljubiti čez vse in se ga bati in spolnovati njegove zapovedi. V tem smislu brani sveto cerkev, spoštuj škofo kot svoje očete in ljudstvo ljubi kot otroke svoje, hudobne pa strahuj, da jih zvabiš na pot pravice; tolaži menike in siromake.“*

220. Najimenitnejši dan njegovega življenja pa je bil božič leta 800. Ta dan je Karol v Rimu pobožno molil pred altarjem v cerkvi sv. Petra, kjer je sam papež pel slovesno sveto mešo. Po končani sveti daritvi stopi Leon III. h klečečemu kralju, mu dene nenadoma dragoceno krono na glavo ter ga okliče za rimskega cesarja. Rimsko ljudstvo, ktereга je bilo vse natlačeno v velikanski cerkvi, je veselo odobravalо papeževo djanje ter prosilo Boga, naj dolgo poživi novega rimskega cesarja. Odkar je bil leta 475 zadnji rimski cesar Romul Avgustul odstavljén, zahodna stran ni imela več svojega cesarja, dokler ni zdaj Leon III. Karola povzdignil v to imenitno čast. S tem mu sicer papež ni podelil oblasti nad rimskim mestom in nad deželami nekdanjega zahodnega rimskega cesarstva, ampak ga je postavil na čelo vsem vladarjem rimskega krščanskega sveta. Novi rimski cesar je bil tedaj od papeža izvoljen branitelj rimske katoliške cerkve, in kedar bi šlo za sveto vero in pravice sv. katoliške cerkve, bi naj rimski cesar prvi meč potegnil in bi naj one druge krščanske vladarje peljal na bojišče. Ni pa dobil rimski cesar kakove posvetne oblasti čez druge krščanske vladarje in njihove države, samo gledé varstva sv. vere in katoliške cerkve

je imel on prvo besedo med njimi. Svojo oblast bi naj rimski cesar v to obračal, da kak najdalje razširi sv. vero med paganska ljudstva in da sploh skrbi za blagor krščanske cerkve. Rimski papež in rimski cesar sta odslej bila najviša krščanska vladarja na zemlji; prvi je imel največo duševno, drugi največo posvetno oblast. Celi rimsko katoliški svet bi naj bil velika država, v kateri bi bil sveti evangelij prva in edina postava, katero je varoval papež s svojim duhovnim mečem in cesar s svojo posvetno oblastjo. Cesar je postal le tisti, kogar je papež v Rimu kronal, zato pa je tudi cesar dobil pravico potrditi vsakega na novo izvoljenega papeža. Res, to je bila blaga misel, — to je bil srečni zakon med obojo oblastjo na zemlji, v katerem ste se cerkev in država presrečni občutili. Ne da bi naj ena oblast nad drugo bila, ampak kakor dve dobri prijateljici bi naj vstric hodili posvetna in cerkvena oblast.

Karol pa je res bil tudi vreden velike časti rimskega cesarja, in sam se je potem rad imenoval „*pobožnega branitelja svete cerkve in najponižnejšega pomočnika*.“ Po vsej pravici kralja Karola zgodovinarji imenujejo „velikega“; samo v njegovem zakonskem življenji ni bilo vse v redu, kar nekoliko temni njegovo svetlo ime v zgodovini. Umrl je leta 814 v Ahenu, — a njegov spomin še več stoletij ni preminil iz hvaležnega krščanskega sveta.

Cerkev in papeži za časa Karlovičev (814—911).

221. **Ludovik** „pobožni“ (814—840) je sprva lepo ubogal svojega očeta Karola in je vrlo branil sv. cerkev; pa njegova druga žena Judita mu je popolnoma glavo zmešala in ga je pripravila, da je tudi njenemu sinu Karolu „gologlavemu“ podelil kos dežele za vladanje, in tako je prikrajšal pravice, katere je že pred dal svojim trem sinom iz prvega zakona. Vsled tega se je začel dolgotrajni boj med očetom in sinovi, ki sinom nikakor ni na čast. Papež Paskal I. je Lotarja, ki je bil sovladar Ludovikov, kronal za cesarja, ki si je že za papeža Evgenija II. začel svojiti pravico, da v Rimu izvoljenega papeža nikdar ne bi smeli posvetiti, dokler ne pride cesarjevo privoljenje. Gregorij IV. je poskusil, med Ludovikom in njegovimi sinovi posredovati, in se je vsled tega na Nemško podal, a ni se mu posrečilo jih pogoditi, in žalosten se je vrnil na Talijansko. Pri izvolitvi Sergija II. bi bil rad nek rimski dijakon sam po sili papež postal, in vsled tega so novega papeža hitro posvetili, in niso čakali na

cesarske poslance; toda Lotar je to že tako zameril, da je svojega sina Ludovika poslal z vojno v Rim. — Sergij je pred lateransko cerkvo položil svete stopnice, tistih osemnajst stopnic namreč, po katerih je Jezus kedaj moral iti v hišo Pilatovo. Leta 846 so Saraceni napadli Italijo in so prišli tudi pred Rim, kjer so opleniili predmestja in tudi cerkvi sv. apostolov Petra in Pavla, ki ste stali zunaj mestnega zida. Papež Leon IV. (847—855) je kronal Lotarjevega sina Ludovika II. za cesarja in si je veliko prizadeval zoper Saracene, ki so bili naposled na morji do dobrega pobiti. Leona je nasledil Benedikt III., pa ne papežinja „Ivana“, kakor so hudobni jeziki zmislili, ker pisma iz tistega časa in pa denar, katerega je Benedikt dal kovati, že imajo napisano leto 855, in tedaj ona debela laž nema prostora med Leonom in Benediktom.

Miklavž I. (858—876) je bil vpricho cesarja Ludovika II. izvoljen in posvečen, in prvi med poglavarji sv. cerkve tudi kronan, v znamenje najviše duhovne oblasti in časti na zemlji. On je bil jako nadarjen mož, proti pobožnim mil in prijazen, proti hudobnim pa oster kakor kedaj prerok Elija. Prava milost božja je bila to, da je ravno zdaj stopil odločen mož na krmilo sv. cerkve, ko je moč Karlovičev bolj in bolj pešala, napačnost pa med posvetno in duhovno gospodo više in više rastla. Lotar II., kralj Lotaringije, ki je bil svojo ženo pustil zavoljo grešne ljubezni do druge, se mu je moral pokoriti, in slabi škofje, ki so bili ločitev zakona odobrili, so bili odstavljani. Ko je nadškof Hinkmar brez pravega vzroka odstavil škofa Rotada Soisson-skega, mu je pravičen Miklavž zopet povrnil njegovo škofijo, zraven pa je tudi Hinkmara podučil, da nadškof brez privoljenja rimske stolice nima pravice škofov odstavljati. Istega duha kakor Miklavž je bil tudi njegov naslednik Hadrijan II. (867—872). Sedaj je prišel Lotar na Laško odveze prosit in ker se je zaprisegel, da ni nič imel opraviti s svojo baburo, odkar ga je papež izobčil bil, ga je Hadrijan odvezal in ga je tudi obhajal, v znamenje sprave s cerkvijo. Toda precej potem se je kralju zblodilo, tudi golč mu je zabegnil in naglo je umrl, tako da so ljudje sploh rekali, da je sv. obhajilo prejel bil po nevrednem. Ta papež je tudi sveta brata Cirila in Metoda leta 869 pooblastil za sveti misijon med slovanskimi narodi.

222. Papež Ivan VIII. (872—882) je na vse strani obilno deloval; papeževa oblast je vedno više rastla, in ker so bili cesarji slabi vladarji, je vse gledalo najbolj na papeža.

Po smrti cesarja Ludovika je Ivan Karola (875) „plešeca“ za cesarja kronal, ki pa svojim dolžnostim ni zadostil; niti Saracenov ni mogel ugnati, niti ne upokojiti notranjih nemirov. Med mnogimi, ki so se za njim za cesarsko krono poganjali, je papež izbral za njo Karola „debelega“ (l. 881), kateri je kmalo združil vse dežele Karola Velikega pod svojo oblastjo, ker so sorodniki skoraj vsi pomrli. Vendar Karol tudi s toliko močjo ni nič opravil, niti zoper notranje niti zoper zunanje sovražnike. Plemenitniki ga niso spoštovali, pa tudi ne podpirali: to niso bili več stari junaki, ampak pomehkužena gospoda, ki je najraje doma sedela in se med seboj prepirala, namesto da bi se sovražnikom na pot postavila. Od krepkih Normanov, ki so prihajali iz Skandinavije, ter od vseh strani napadali cesarjeve dežele, je moral za drag denar kupiti mir; tudi Saracenom nikdo ni zapiral pota v Italijo. Silno se tedaj škofje tožijo na nekem cerkvenem zboru nad revo tistih časov in pravijo, da so povsod videti razdjana mesta, podrti samostani, požgane cerkve, pusta polja; — a to da je pravična šiba božja, ker ljudje ravnaajo zoper vse božje in človeške postave. Papež Formoz (891—896) je Arnulfa, vnuka cesarja Ludovika „nemškega“ kronal za cesarja; s tem pa se je močno zameril mogočni stranki v Rimu in na Laškem sploh, ki bi rajši ktereга laškega kneza v cesarsko čast povzdignili. Po smrti papeža Formoza je ta stranka pri izvolitvi novega papeža zmagala in je svojega privrženca Stefana VII. na rimsko stolico posadila, ter si tudi svojo jezo nad umrlim Formozom ohladila. Novi papež se je namreč tako daleč spozabil, da je izkopal truplo rajnega papeža, potem ga oblekel z papeževo obleko in ga je posadil na tožno klop. Sodniki so ga obsodili, da njegova izvolitev za papeža ni bila po redu, in da je vse, kar je storil kot papež neveljavno. Potem so truplo zopet slekli, zmandrali in pa v reko Tiber vrgli. Toda ta hudobija je Formozove prijatelje tako razkačila, da so se vzdignili za njegovo čast in so Stefana prijeli in ga v ječi zadušili. Zdaj so prišli za cerkev in za rimsko stolico posebno žalostni in hudi časi. V osmih letih je bilo devet papežev, dokler ni bil leta 904 Sergij III. papežem izvoljen.

Papeži desetega stoletja.

223. Ko so Karloviči pomrli, so se najimenitneje laške rodbine potegovala za cesarsko čast, in tudi na papežev sedež

je zdaj ena, zdaj druga laška rodbina porinila svojega sorodnika ali vsaj svojega privrženca. Ni jim bilo sicer toliko zato mar, da bi kateri njihovih papež postal, ampak to so visoko ocenili, da je papež ob enem bil tudi posvetni gospodar Rima in papeževe države, in da je papež imel pravico kronati cesarja. Po takih človeških nakanah se je zgodilo, da so v desetem stoletju sedeli papeži na rimski stolici, o katerih moramo reči, da bi jih boljše ne bilo. Zgodovina ravno tega stoletja je prav umazan list v cerkveni zgodovini in najraje bi ga iztrgali, samo da bi potem knjige več cele ne bile. Bog pa je trpel po svoji neizvedljivi modrosti take nevredne papeže na rimski stolici, kakor je kedaj trpel tudi izdajalec Judeža med svojimi apostoli. Toda tudi nevredni papeži so bili nasledniki Kristusovi na svetu, in sv. papež Leon pravi, „*da ta čast tudi v nevrednem nasledniku ne mine.*“

Začetkom desetega stoletja je imel Adalbert, mejni grof toskanski, največo oblast v Rimu, in troje imenitnih a nesramnih babur je takrat jako uplivalo na izvolitev papežev, in sicer Teodora in njeni dve hčeri Teodora mlajša in Marocija. Najpred povzdignejo na rimsko stolico ljubljenca svojega Sergija III. (904—911), ki pa je bil še precej dober papež. Leta 914 je bil papežem izvoljen sorodnik starejše Theodore Ivan X., ki si je prizadeval Saracene iz Laškega iztirati, kar se mu je tudi deloma posrečilo. Na čast tega papeža moramo povedati, da bi se bil rad znebil spon, v ktere so ga pokrovitelji njegovi vklenili; toda ravno to je bilo krivo, da ga je mogočna in hudobna Marocija vrgla v ječo, kjer je umrl leta 928. Nekoliko pozneje, leta 931 je Marocija celo svojega sina iz prvega zakona, Ivana XI., povzdignila v papeževo čast, ki je po takem bil popolnoma odvisen sprva od matere, pozneje pa od svojega brata Alberika, ki ga je slednjič tudi v ječo zaprl. Po Ivanovi smrti je sledilo nekoliko pobožnih papežev, ki pa niso mogli kaj posebnega opraviti, ker so njihovo delovanje v Rimu ovirale mogočne stranke, ki so se vedno med seboj prepirale.

224. Toda kjer je velika sila, je roka božja najbolj mila: božja previdnost je nemškega kralja Otona I. izvolila, naj zmešnjave v Italiji in v Rimu zopet v pravi red spravi. Veliko mogotcev na Laškem je namreč že bilo nevoljnih ter se je naveličalo vednega boja; papež Ivan XII. (956—964) in drugi mogotei so tedaj Otona naprosili, naj pride za božjo voljo in zavoljo svetih apostolov, kateri so sveto cerkev utemeljili, v Italijo, da cerkev reši trinogov, ki jo zatirajo. Otona

v Rimu sijajno sprejmejo in papež ga ovenča leta 962 s cesarsko krono. Pri tej priliki je cesar prisegel papežu, da bo njega, pa tudi vse pravice in vsa posestva rimske cerkve zvesto varoval, in da se ne bo nikdar vtikal v papeževa prava. Vendar pozneje se je Oton tako obnašal, kakor bi bil najviši posvetni gospodar tudi papežev in v papeževi državi, in vsled tega se je papež pri cesarji pritožil. Tako sta se cesar in papež sprla, in Ivan je bežal iz Rima, kjer je Oton potem na njegovo mesto postavil drugega papeža. To je bil samovoljen čin cesarja, in kakor hitro je Oton Rim zapustil, pokličejo Rimljani Ivana nazaj, ki se je nad svojimi sovražniki strašno znosil. Ivan, ki je bil še le osemnajst let star, ko je papež postal, sprvega sicer ni lepo živel, čeravno menda ni vse resnično, kar mu zgodovinarji očitajo, a naposled je Bog tako napravil, da je moral tudi ta papež zagovarjati in se vojskovati za pravice rimske cerkve. Umrl je od mrtuda zadet l. 964.

Za papeža Ivana XIII. (965—972) so se stranke v Rimu zopet spoprijele, in Oton je šel tretjokrat črez Alpe na Laško in je papeževe nasprotnike ostro kaznoval, papež pa je štirinajstletnega njegovega sina Otona II. ovenčal za cesarja. Ko je bil Oton umrl, in ker je njegov sin bil še premlad, da bi se ga laški razbojniki bali bili, so se zopet vzdignili in ravsali za papeževo stolico, in v desetih letih so trije papeži storili smrt po sili. Tudi na papeža Ivana XV. (985—996) je neka stranka tako stiskala, da se ni mogel prav gibati ali kaj odločnega na hasek sv. cerkve opraviti. Leta 996 pa je cesar Oton III. Rimljanom svojega stričnika za papeža svetoval, ki je bil tudi kot Gregorij V. izvoljen, in kateri je potem Otona za cesarja kronal. Gregorij je prvi nemški papež, kakor njegov naslednik Silvester († 1003) prvi francoski, ki sta oba sveto cerkev krepko in previdno vladala, in pravice rimske stolice skrbno, čeravno tudi z vso krotkostjo branila.

Papeži enajstega stoletja do Gregorija VII.

225. Ko sta leta 1003 papež Silvester in cesar Oton eden za drugim umrla, ste se v Rimu zopet dve stranki potegovali za papeževo stolico, da na njo spravite svoje strankarje. Najpred se je grofom Tuskulčanom posrečilo, da so svojega Ivana XVII. postavili za papeža, a za njim so grofi Krescencijčani dva svoja privrženca, Ivana XVIII. in Ser-

gija IV. posadili na rimski sedež; Benedikt VIII. (1012 do 1024) je bil zopet ud tuskulske grofovske rodbine. Ta je poklical cesarja Henrik II. v Italijo in ga je leta 1014 ovenčal za cesarja, potem ko je bil obljubil, da hoče zvesto braniti rimsko cerkev. Henrik je ostal zvest svoji obljubi, je postavil cerkvenega zbora v Paviji l. 1018 za izboljšanje krščanskega življenja odobril in razglasil tudi kot državne postave, in sploh je s papežem tako vzajemno deloval, da mu nek nemški zgodovinar prisoja venec med rimskimi cesarji. Za Benediktom, ki je Italijo krepko branil tudi pred Saraceni, je bil njegov brat Ivan XIX. papežem izvoljen, ki še do zdaj ni bil duhoven, ki pa je prav lepo vladal sv. cerkev: tudi je prvega nemškega kralja iz frankovske rodbine Konrada II. ovenčal za cesarja. Po smrti Ivanovi l. 1033 pa grof Alberik Krescencijčan ni več trpel, da bi zopet tuskulska rodbina svojega moža porinila na rimsko stolico; zategadelj podmiti tiste, ki so imeli pri volitvi prvo besedo, da njegovega lastnega nemarnega, še le osemnajst let starega sina povzdignejo v apostolsko čast. Ker so namreč najvišji glavarji katoliške cerkve bili ob enem vladarji rimske dežele, bila je stara navada, da so tudi posvetni gospodje volili papeža. Benedikt IX., tako se je namreč zval novi papež, je tako zlobno živel, da ni dopovedati. Njegovo grdo obnašanje je razčemerilo rimsko ljudstvo, in dvakrat ga je pognalo iz Rima; tretjokrat pa je papež sam zapustil Rim in se je za dober denar odpovedal tudi papeževi časti, da bi ljudje njegovega življenja več tako ne opazovali, če sam za se živi. Že pred so na mesto nevrednega papeža izvolili Silvestra III., in zdaj, ko je sam zapustil rimsko stolico, so postavili za papeža Gregorija VI.; toda Benedikt se je hitro kesal, da je odstopil, in od svojih sorodnikov podpiran, je zopet zasedel papežev sedež. Tako je bila rimska cerkev globoko ponižana: trije papeži so hoteli ob enem vladati!

Zdaj pride nemški kralj Henrik III. v Italijo, da razsodi žalosten prepir. Henrik je imel lepo navado, da se je vselej posvetoval z modrimi duhovniki, kedar se je moral vtikati v cerkvene reči. Tako je ravnal tudi zdaj in prišel na Laško je sklical cerkveni zbor v Sutri leta 1046., ki je odpravil vse tri papeže ter na mesto njih izvolil modrega in pobožnega nemškega škofa, ki se je kot papež imenoval Klement II. Na božič istega leta je novi papež Henrika in njegovo soprogo Nežo v cerkvi sv. Petra ovenčal s cesarsko krono. Klement je ostro kaznoval vse, kateri so cerkvene

službe za denar prodajali ali kupovali, a že za leto dni je umrl. Zdaj so Rimljani cesarja prosili, da jim imenuje papeža, in cesar je izvolil Damaza II. za naslednika sv. Petra, ki je pa tudi že leta 1048 umrl. Še enkrat bi bil Benedikt IX. rad nekaj rovati začel; pa slutil je, da se mu smrt bliža, in skesanega srca se poda v samostan, kjer tudi umrje.

226. Ker so bile cerkvene reči zelo zmešane, in ker je krščansko življenje povsod pešalo, sedaj dolgo niso mogli od nikod papeža dobiti. Slednjič je prevzel težko breme papeževe časti in odgovornosti škof toulski kot Leon IX. (1049—1054). Menih Hildebrand, ki je novega papeža v Rim spremljal, je bil posvečen za subdijakona, in Leon mu je izročil jako težavno službo oskrbnika posestev Petrove stolice, ker papež niti pisanega beliča ni našel v papeževi blagajnici. Prva papeževa skrb je bila, da zaceli najhujše rane sv. cerkve, in zategadel je izdal ostre postave zoper oženjene in prešestne duhovnike in zoper simonijo. Kako je bilo takrat krščansko življenje v cerkvi na slabem, popisuje pobožni kardinal Peter Damijanov v svoji „gomorski knjigi“, ktero je zategavaljo tako imenoval, — ker so nek kristjani tiste dobe blizu tako živeli, kakor kedaj Gomorčani. Leon je prepotoval Laško, Francosko in Nemško, in kamor ni mogel sam priti, tje je svoje poslanca poslal, da so nevredne duhovnike ali odstavili ali pa pripravili k pokori. Papež Viktor II. je celo v smislu svojega prednika deloval in je potem še cerkveno premoženje in porabo istega premoženja edino le cerkveni oblasti pridržal. Cesar Henrik III. je papeža poklical pred svojo smrtjo na Nemško in mu je ondi v skrb priporočil svojo ženo Nežo in sinka svojega štiriletnega Henrika IV. — Viktorja je nasledoval papež Štefan X. in škoda je, da ni daleč nego leto dni vladal.

Po smrti tega papeža ste bili v Rimu zopet dve stranki; na eno stran so vlekli posvetna gospoda in bolj nemarni duhovniki, na drugi strani pa so stali pošteni kardinali in Hildebrand. Ta stranka je slednjič tudi zmagala in Miklavž II. papežem izvolila. Miklavž (1058—1061) je hitro spoznal, kako potreben je novi red za izvolitev papeža, da se odstranijo posvetni mogotci, ki pri tem poslu niso nikoli imeli cerkvenih potreb v očeh, nego najbolj svoj lastni hasek. Zaukazal je tedaj na rimski sinodi l. 1059: „po smrti papeža naj se posebno škofi kardinali posvetujejo, zraven pa se naj tudi ozirajo na želje rimskega duhovstva in ljudstva. Ljudskega le takrat naj volijo, ako med rimskimi duhovniki ni

sposobnega moža. Če bi kedaj v Rimu ne mogli svobodno voliti, se sme volitev tudi drugod vršiti. Nikdar pa ne sme biti papež tisti, kateri po uporu pride na papežev sedež.“ — Poleg tega je sinoda tudi dala postave zoper simonijo in zoper nezdržne duhovnike ter je določila, da naj nikdo ne gre k meši takega duhovnika. Roberta Gviskarda, junaškega poveljnika Normanov v južni Italiji, je Miklavž pripoznal za vojvodo Kalabrije in Apulije, vendar tako, da ostane papežev vasal, a Robert se je zavezal papežu zvest ostati, mu davek dajati in pa rimsko cerkev in svobodno izvolitev papežev braniti.

Po smrti papeža Miklavža so kardinali izvolili Aleksandra II. za papeža, in si niso popred po cesarsko dovoljenje hodili. To je Nemce in njihovo cesarico tako razdražilo, da so Aleksandru nasproti drugega papeža postavili, ki pa se ni mogel obdržati, ker se je Aleksander upiral na močne Normane. Nemci so se zdaj tožili, da se jim kratijo pravice glede izvolitve papežev, a cerkveni zbor v Mantui l. 1064 je zavrgel to pritožbo in rekel, da so papeži cesarjem le zategavoljo podelili pravico potrjevati papeže, da nered pri izvolitvi zabranijo, nikakor pa ne, da bi jih potrdilo izvolitev še le veljavno storilo. — Nemški mladi kralj Henrik IV. bi se bil rad ločil od svoje blage žene Berte, da bi se lože z drugimi družil, kar pa mu je papež odločno zabranil. Takrat že je Henrik rekel: „Tedaj pa se hočem premagovati in jarem nositi, ktere ga se znebiti ne morem.“ Sedaj so tudi Sasi Henrika pri papežu tožili, da jih neusmiljeno tlači, in da njegovi svetovalci cerkvene službe prodajajo. Brezbožne svetovalce je papež takoj izobčil, tudi Henriku se je pogrozil in ga je malo pred svojo smrtjo v Rim poklical, da se ondi izpriča.

d) O grškem razkolništvu.

227. Odkar se je veliko rimsko cesarstvo razdelilo na dvoje, in so v Carigradu stolovali iztočni cesarji, so si carigraški škofje svojili večkrat neko večjo čast in oblast na jutrovem, kakor so imeli škofi antijohijski, jeruzalemski in aleksandrijski, ki so sedeli na stolicah, ktere so apostoli sami postavili, dokler vendar carigraška škofija ni bila apostolskega početka; a nekteri ondašnji škofje so se hteli celo z rimskim papežem meriti, ki ima ključe sv. Petra in prvo in največjo oblast v sveti katoliški cerkvi. To prizadevanje carigraških

škofov so cesarji navadno jako podpirali, ker, čem više so stopili škofi v čast, tem imenitnejše je postajalo tudi njihovo prestolno mesto Carigrad. Toda rimska stolica je odločno branila svoje pravice in ni hotela nikomur prepustiti oblasti, ktero je Jezus Kristus sam sv. Petru izročil, branila pa je tudi prednost apostolskih cerkev pred dosti mlajšo cerkvo carigraško. Ta prepir med Rimom in Carigradom je bil prvi vzrok, da je začela vez ljubezni med obema popuščati. Drugič so bili bizantinski cesarji močno samosilni in svojeglavni in so hoteli vladati ne samo v državi, ampak tudi v cerkvi, in celo v verskih rečeh so si svojili prvo besedo. Papež, ki je varh cerkvenih pravic, je večkrat moral cesarja oestro zavrnuti črez mejo v njegov delokrog, in tako sta se soseda začela hudo gledati. Nadalje so se jutrovske škofje v dolgih verskih prepirih tako rekoč navadili cesarjevega nasilstva, ter so bili preslabi in premehki, da bi se posvetni sili srčno zoperstavljali; zavoljo tega greha jih je Rim večkrat oestro pokoril, a jutrovske škofi so se bolj in bolj lecali rimske stolice, kakor se otrok, ki ima slabo vest, ogiba očeta, ki ima šibo v rokah. — Nekteri visoki in prevzetni carigraški očaki so se radi obnašali kakor poglavarji jutrovske cerkve, in seveda se s tem niso zamerili cesarjem, pa tudi ošabnemu ljudstvu so se s tem prikupili, ki zahodnih kristjanov itak ni posebno kaj obrajtalo. Kdor pa si tuje blago svoji, pred lastnikom rad beži, — in tudi carigraški očaki so se bolj in bolj oddaljali od Rima. — Pozneje ko je v Rimu nastala papeževa država in ko je papež imenoval frankovskega kralja „Karola“ častnim naslovom „rimskega cesarja,“ so mislili carigraški cesarji, da se jim krivica godi, in da jih rimska stolica zanemarja, ter so se nevoljni obračali proč od Rima. Naposled je še borba o svetih podobah skoraj popolnoma razčiniła cerkveno vez med Rimom in Carigradom.

228. Tako se je tedaj dolgo pripravljalo grško razkolništvo, dokler se ni cerkev do dobrega razklala na dvoje za cesarja Mihaela (842—866). Cesar Mihael je bil še mlad, zraven pa jako razkošen in poželjiv človek, tako da ga zgodovinarji zovejo „pijanec.“ Vsa vladarska opravila je poveril svojemu uju Bardu, sam pa se je družil z najbolj razuzdanimi ljudmi, s katerimi je po cele noči pijančeval ter zasmehoval najsvetejše reči. Sčasom je imel Barda cesarja tako popolnoma v svoji oblasti, da je celo njegovo mater Teodoro na cesarskem dvoru spodrinil in v nek samostan posilil. Sedaj pa je tako brezobzirno in brezbožno živel, da se je celo s

ženo svojega sina družil, in pobožni oče Ignacij mu ni mogel več prizanesti, ampak mu je na praznik razglašenja Gospodovega sv. obhajilo očitno odrekel. S tem se ve si je nakopal Bardovo jezo, ki je Ignacija tako dolgo po krivem tožil veleizdajstva, dokler ga cesar ni odstavil leta 857.

Na njegovo mesto so sedaj porinili na očaško stolico Fokija, dasiravno še dozdej ni bil duhovnik. Fokij je bil cesarskega pokolenja, bistroumen in prebrisan mož, ob enem pa zvit in prekanjen človek. Večina škofov je iz slabosti Bardi pritrdila in Ignacija odstavila; samo pet škofov je vernih ostalo postavnemu očaku. Dvorska gospoda se je tedaj obrnila do papeža Miklavža I., da bi Fokija za očaka potrdil, in da bi papeža tem lažje prekanili, mu je tudi Fokij pismo pisal rekši, da se je upiral zoper očaško čast, dokler je mogel. Toda papež se ni dal prevariti in odposlal je dva poslanca v Carigrad, da ondi stvar natanjko preiščeta in presodita. Poslanca pa v Carigradu nista mogla nič pravega zvedeti, in ker so ju tudi dobro podmitili in nekaj menda tudi prestrašili, sta na cerkvenem zboru leta 861 privolila in odločila, da je Ignacij odstavljen, a Fokij da je pravi oče. Toda modri Miklavž je pregledal njihove misli in ni potrdil zborovih sklepov, nego nemarna poslanca je proklel in lažnjivega Fokija je odstavil od vsake duhovske službe.

V Carigradu pa je ostalo, kar je Fokija zadevalo, vse pri starem; za papeževa pisma se nihče niti ni zmenil, Fokij pa je zdaj tem bolj roval zoper Rim, posebno ker se je bolgarski knez podal v očaško oblast rimskega škofa; zmislil je, da se je s cesarjem kedaj tudi prva stolica iz Rima v Carigrad preselila, in da so od tiste dobe, odkar cesarji v Carigradu vladajo, carigraški očaki poglavarji vesolne katoliške cerkve; slednjič je trdil, da so nek zahodni kristjani s papežem vred sami krivoverci, ker učijo, da sv. Duh ne izhaja le iz Očeta, ampak tudi iz Sina. Fokij je bil tako prevzet in predrzen, da je na sinodi v Carigradu leta 867 celo papeža izobčil, in od zdaj je očitno na to delal, da bi se iztočni kristjani popolnoma odcepili od Rima.

Vendar zdaj sta Fokijeva branitelja, Barda in Mihael, zaporedoma bila umorjena. Novi cesar Vasilij I. (867—886) je pa Fokija takoj odstavil in v samostan zaprl, in sv. Ignacij je bil z veliko častjo zopet na svoje mesto postavljen. Vasilij in Ignacij sta se sporazumela in sta z dovoljenjem papeža Hadrijana II. sklicala v Carigrad osmi vesolni cerkveni zbor l. 869., na katerem bi se naj v prvi vrsti Ignacij

cijeva in Fokijeva reč presodila. — Kako je bilo sedaj pač vse drugače na krščanskem svetu, kakor kedaj popred! Le na posebno cesarjevo prošnjo je arabska vlada dovolila, da so antijohijski, jeruzalemski in aleksandrijski očaki ali njihovi poslanci smeli potovati v Carigrad, in veliko manje škofov se je bilo zbralo, kakor navadno. Po prizadevanji papeževih poslancev obsodijo in prekolnejo Fokija kot prisiljenca v cerkveno čast in kot začetnika razkolništva in tudi vse druge njegove nasledovalce izobčijo. Sedaj je bil razpor med Latinci in Grki zopet poravnan, ko bi prašanje zaradi cerkvene oblasti črez Bulgarijo obojih zopet ne iznemirjalo; niti sv. oče Ignacij se ni mogel tako do dobrega odločiti, da bi Bulgarijo celo prepustil v oblast rimskega patrijarha.

229. Ko je pa leta 877 Ignacij umrl, je premeteni Fokij znova postal oče, ker se je vedel cesarju prikupiti, škofom pa zvito svoje namene prikrivati. Papež Ivan VIII. ga je sedaj tudi pogojno pripoznal, namreč, ako se pred sinodo opraviči in odpuščenja prosi, in ako obljubi zanaprej lepo krščansko živeti. Toda zviti Fokij je latinska pisma, ktera so rimski poslanci se seboj prinesli, prestavil na grško in jih tako spremenil, kakor so mu najbolj sodila. Poslance, ki grški niso znali, je Fokij tako popolnoma zvodil, da so na cerkvenem zboru v Carigradu l. 879 skorej vse sklepe odobrili, akoravno se je Fokij že kakor drugi papež obnašal, in so njegovi privrženci osmi vesolni zbor zavrgli. Papež je tedaj v cerkvi sv. Petra z evangelijskimi bukvami v rokah zopet proklel Fokija, in cesar Leon VI., ki je leta 886 vlado nastopil, mu je za zmiraj vzel to imenitno cerkveno službo, ktere itak nikdar ni bil vreden, ter ga je odpravil v samostan, kjer je kmalo potem umrl leta 891.

V celem desetem stoletji je bilo življenje med zahodno in iztočno cerkvo tako, kakor med dvema sosedoma, ktera drug drugemu ne zaupata ter se pisano gledata. Sred enajstega stoletja pa je ošaben carigraški oče Mihael Cerularij tudi zadnjo nit, ki je še vezala grško cerkev na Rim, predrzno pretrgal in tako iztočno cerkev do dobrega odcepil od rimsko-katoliške. Za cesarja Konstantina IX. († l. 1054) je Mihael napisal v svojem imenu in v imenu Leona, velikega škofa bulgarskega, okrožno pismo, v katerem napada rimsko cerkev ter jej očita, da ne veruje več tega, kar so apostoli verovali, nego uči, da izhaja sv. Duh iz Očeta in Sina; zraven tega se rimski duhovniki ne ženijo, se pri sveti daritvi opresnega kruha poslužujejo, se v soboto postijo

in v postnem času pri cerkvenih molitvah alelujo izpuščajo. Toda vsa ta očitanja so jalova in se tičejo samo cerkvenih obredov, v katerih je edinstvo v celi cerkvi želeti, a ni neobhodno potrebna. Imenitno je edino versko prašanje, je-li sv. Duh izhaja tudi iz Sina. To resnico pa, katero so v zahodni cerkvi prej sprijeli v veroizpoznanje kakor v iztočni, so od nekdanj grški cerkveni učeniki ravno tako jasno učili kakor latinski, kar so katoliški bogoslovci že stokrat dopričali in Grke že tudi prepričali, — a oni zmiraj zopet v stari rog trobijo. Papež Leon IX., ki je v učeni in temeljiti razpravi do dobrega opravičil katoliško cerkev in njene običaje, je res pravo besedo postavil, ko je Grkom ob konci lista bil rekel, *„da razloček v cerkvenih običajih ni na škodo zveličanju našemu, pač pa pomanjkanje vere in ljubezni.“* Papeževi poslanci, ktere je potem Leon IX. zaradi sprave poslal v Carigrad, z visokim očakom Mihaelom niso mogli ničesar opraviti, dasiravno jih je cesar Konstantin sam dobrovoljno sprijel. Ker je Mihael velel v Carigradu vse katoliške cerkve zapreti in je tudi ljudstvo hujskal zoper papeževe poslane, so ti v cerkvi, posvečeni „božjej modrosti“, očitno prokleli Cerularija in vso carigraško duhovščino leta 1054, ta pa je na to proklela papeža in vse katoličane. Sedaj je Cerulariju tako greben zrastel, da se je začel nositi kakor cesar ter se je v škrlat oblačil in je hotel ob enem tudi cesar biti. Za tega voljo ga je cesar prognal iz Carigrada, a nesreča razkolništva, katero je ondi pouzročil, je ostala. Odslej so v Carigradu nas katoličane prištevali krivovercem, sami sebe pa so zvali pravoverne ali pravoslavne kristjane, — in tudi mi jih sedaj tako imenujemo. — Nad grškimi razkolniki je potem strašno pela ojstra šiba božja, da bi jih zopet zavrnila nazaj v hlev Kristusov, — a do današnjega dne so utrdili svoja srca in nočejo razumeti glasu božjega.

e) Kriva vera škofov Elipanda in Feliksa.

230. Toledski škof Elipand in urgelski škof Feliks sta okoli leta 780 na Španskem trosila krivi nauk, da je Kristus le po svoji božji natori pravi božji Sin, a po svoji človeški natori da je samo posinovljen Sin božji, namreč, da je Bog človeka Kristusa iz milosti posinovil. To je pa kriv nauk in očivesno Kristusa razdira, ker po takem bi bili v Kristusu dve osebi, — božja in človeška, kar pa ni drugo, kakor stara Nestorijeva krivovera v novi suknji. Mi katoličani

namreč verujemo, da je Kristus kakor Bog in človek (v eni osebi) pravi Sin božji. Elipandu, ki je svojo škofijo imel pod ljudsko muhamedansko vlado, katoliški svet ni mogel do živenga; Feliksova škofija pa je spadala pod oblast Karola Velikega, in Feliks je moral priti v Režno na sinodo, ki je njegov nauk obsodila, njega pa pripravila, da se je novi veri odpovedal leta 792. Potem je šel še v Rim, kjer je tudi pred papežem svojo odpoved ponovil. Toda komaj se je Feliks bil vrnil v svojo škofijo, je že tudi širil prejšno krivo vero, kar je učenega Alkuina na Karolovem dvoru nagnilo, da mu je pisal prijazen list, v katerem mu je temeljito dokazal napačnost njegovega nauka. Leta 794 skliče Karol Veliki cerkveni zbor v Frankobrod, ki je krivoverca Feliksa zopet obsodil, ki se pa takrat ni več upal prikazati, da bi svoj nauk zagovarjal. Sedaj se je krivovera že tudi po južnem Francoskem razširila, za tega voljo je Karol poslal dva škofa na Špansko, ki bi naj zapeljano ljudstvo podučila, a Feliksa da bi naj pregovorila obiskati v Ahen u cerkveni zbor (leta 799). Feliks je res prišel v Ahen, kjer se je Alkuin šest celih dni z njim prepiral ter ga slednjič tudi premagal. Zopet se je krivoveri odpovedal, a da bi se kje zopet ne izneveril, so ga izročili lionskemu škofu Leidradu v oblast in na opazovanje. Ošaben starec Elipand do smrti ni popustil krive vere, pa tudi o Feliksu ne moremo reči, je li se je popolnoma zmoti odrekel, ker po njegovi smrti so našli listke, na katerih se je še trudil dokazati, da bi vendar mogoče bilo, da ima on prav.

f) Godešalkova krivovera.

231. Godešalk, sin nekega sasonskega grofa, je bil že od mladih nog po svojih starših odločen za meniški stan, ter je v samostanu v Fuldi živel, menda bolj prisiljen od staršev, kakor iz lastnega poklica. Da bi našel dušni mir, je pridno prebiral knjige sv. Avguština; ker pa v verskih rečeh ni imel posebne učenosti, ni dobro razumel visokih misli tega sv. učenika; zraven je bil tudi sploh prenapet človek, ki je vsako reč rad pretiral. Našel je tedaj v bukvah sv. Avguština verske nauke, katerih pa tisti nikdar ni učil, in je rekel: da je dvojna božja izvolitev, in da je po eni izvolitvi Bog za naprej nektare ljudi za večno pogubo odločil. To je pač pretirana beseda! Sv. Duh namreč govori: „*Glej vsakemu povrnem po njegovih*

delih". (Razod. 22.), to je: Bog se ozira na naša dela, dobra ali hudobna, in po teh nam bo odločil nebesa ali pekel: Ker je Godešalk hodil po krivi poti, je zabredel zmiraj dalje in dalje v zmoto in je učil, da sv. zakramenti odločenim v pogubo nič ne pomagajo, in da jim Bog ne daje potrebnih milosti za zveličanje, — da je Kristus samo za izvoljene umrl, in da Bog noče, da bi vsi ljudje zveličani bili, dokler vendar že vsak otrok na šolski klopi ve, — da Bog hoče, da bi se vsi ljudje zveličali, ter tudi vsakemu daje toliko milosti, da se zamore zveličati, če je njegova volja. — Sinoda v Mainzu l. 848 je zavrгла strašni nauk Godešalkov, ki bi človeka res lahko v obupanje pripravil. Isto to je storil cerkveni zbor v Karizjaku (Quiercy) l. 849, ki je ob enem velel krivoverca v samostan zapreti, njegova pisma pa požgati. Toda kazen ga ni spokorila, ampak ga je v njegovi trmi potrdila; umrl je leta 868 in ni se spravljal z Bogom.

g) Prepiri o zakramentu presv. Rešnjega Telesa.

232. Sveta katoliška cerkev je vedno učila, da je v zakramentu presv. Rešnjega Telesa Jezus Kristus resnično in bivstveno pričujoč v podobah kruha in vina; veliki učeniki prvih stoletij so to resnico jasno učili, in verna srea srečnih kristjanov so jo vselej s ponižnim čiščenjem in duhovnim veseljem sprijemala. Človeška pamet, ki se je do devetega stoletja že tako rekoč z vsako versko resnico pravdala in skregala, se do skrivnosti presv. zakramenta ni upala; — kako bi tudi majhen človek segal za visokim solncem, doseglj itak ne bi nikdar! Tudi Paskazij Radbert, korbejski menih, ki je leta 831 pisal krščanski nauk o presv. zakramentu, ni učil nič krivega, samo rabil je nekatere nenavadne in okorne izraze, katerim so drugi oporekali. Rekel je postavimo: po novem čudeži božje vseomogočnosti je v roki mešnikovi Kristus ravno v tistem mesu pričujoč, ki je bilo rojeno iz Marije, ki je umrlo na križi in je zopet vstalo. — To je pa tudi gola resnica; samo toliko so mu ugovarjali nadškof Raban Mavr in še nekateri drugi, da je za naše oči vendar razloček med presv. zakramentom in med Jezusovim telesom na križi, ker ondi je človeško oko gledalo res človeško telo, tukaj pa vidijo naše oči podobo kruha, dasi ravno je pravo živo telo Kristusovo.

Očitno kriv nauk o presv. zakramentu je pa Berengar, učenik na Turonski šoli, spraval na dan okoli leta 1040. Pot mu je nekako pripravil Janez Skot Erigena, ki je tako modroval o ti skrivnosti, kakor bi Kristus ne bil resnično in bivstveno pričujoč v podobi kruha; vendar njegove besede so pretemne, da se ne ve, kar je prav za prav hotel povedati. Dalje modroval je potem za njim Berengar; toda njegova modrost ga je kmalo zapustila, ker popolnoma je zgrešil pravo pot. Krščanski nauk o presv. Rešnjem Telesu je namreč tako visoka in globoka skrivnost, kakor je globoko neizmerno morje; varno pot po morji ima le tisti, kateri je v ladji, — tako tudi o skrivnostih sv. vere le tisti pravo uči, kateri je v ladjici sv. Petra, t. j. kateri se zvesto drži nauka sv. cerkve; vsak drug, kateri ladjo zapusti, se ne obdrži dolgo na vodi, nego vtopi se v neznane globočine. Tako se je tudi Berengarju, ki se je na svojo lastno pamet zanašal, precej v glavi zmotilo in zabredel je globoko v zmote. Učil je, da je Kristus v zakramentu le na duhovni način pričujoč, nikakor pa ne bivstveno, in besede Jezusove: „*To je moje telo, — moja kri,*“ so ravno tako po priliki povedane, kakor sv. pismo Kristusa samo po priliki in ne v resnici imenuje leva ali jagnje ali vogelni kamen. — Berengarjev krivi nauk je bil na večjih zborih obsojen in tudi bukve Erigenove o presv. Telesu Gospodovem so bile sežgane, ker so bile Berengarja zmotile. Dvakrat je Berengar svoj nauk preklical in dvakrat ga je zopet povzel; naposled se je pa vendar ponižal, in ker Bog ponižnim daje svojo milost, je dal tudi njemu milost, da je spoznal pravi nauk katoliške cerkve, ter je kot izgled pravega spokorjenca umrl leta 1088.

III. poglavje.

Notranje cerkvene zadeve.

a) Razmere med cerkvo in državo v tej dobi.

233. Razmere med novimi slovanskimi in germanskimi državami in med cerkvo so bile celo druge, kakor nekdaj med cerkvo in med rimsko državo. V prejšnji dobi je bila, kakor smo rekli, cerkev v rimski državi že gospodinja, pri-

dobila si je v hramu že vse svoje pravice. Dokler se je tedaj v rimsko državo cerkev tako rekoč priženila in si le po časih pridobila veljavo v državi, je v novih državah bila kot skrbna mati, in kakor pred očmi maternimi rastejo njeni otroci, tako so se pod varstvom cerkve in po njeni skrbi snovale nove države in nova kraljestva. Otroci pa, dokler niso sprideni, najbolj poslušajo materno besedo, in tako je tudi v novih državah, ki so se po preseljevanji narodov na krščanski podlagi začele, sv. cerkev imela prvo in odločilno besedo, in poglavarja cerkve so narodi spoštovali kakor svojega očeta. Zategadel so postavimo Franki šli v Rim prašat, jeli bi prav bilo, da si izvolijo novega kralja; Hrvati so se zatekli pod obrambo rimskega papeža in madjarski kralj sv. Štefan je sv. očeta poprosil, da ga on povzdigne v kraljevsko čast. Postave novih držav so bile prav take, kakor bi jih bili izpisali iz sv. evangelija.

Dostikrat pa se zgodi, da otroci izrastejo, a za svojo mater le malo porajtajo, se izmuznejo iz njenih rok, ne poslušajo več njenega svarilnega glasú, tudi celo na njo se stavijo in svojo zlobno roko nad njo povzdigujejo. Prav tako se je godilo v tej dobi sv. materi cerkvi. Ko so se nove države že utrdile in stale na močnih nogah, jim je bila mati za mizo na poti in so jo za dveri pahali, in če ni otrokom storila vsega po njihovi volji, so se tudi skušali ž njo.

Nemci so nekdanjim prebivalcem rimskega cesarstva vzeli mnogo sveta ter si ga razdelili med seboj. Vsak prost vojščak je dobil svoje zemljišče, plemenitaši so dobili še večje kose, kralji pa so navadno dobili toliko sveta, da ga niso mogli vsega obdelovati. Dali so tedaj nekoliko graščin plemenitašem v najem in taki najemniki so se zvali „vasali.“ Že Karloviči, pa tudi pozneje so nemški kralji zemljišča in graščine svoje najrajši oddajali duhovnim gospodom, ker so se na njihovo pomoč in vernost najbolj zanesli, nekaj pa tudi zategavoljo, ker škofi niso imeli zaroda, ki bi feud po njihovi smrti svojili, dokler so si posvetni vasali zmiraj prizadevali, da je feud ostal tudi njihovim moškim naslednikom. Škofi so svoje feude obdržali do smrti, a po njihovi smrti so spadali na kralja nazaj, in kralj je zamogel znova kterega zasluženega plemenitaša ali pa kterega vernega škofa ž njim obdariti. Škofi so po tem takem postali vasali krone.

234. Ker so tedaj škofje in opati bili ob enem bogati gospodje in imenitni državni dostojanstveniki, je to imelo za cerkev svojo solnčno a tudi svojo senčno stran. Dobro je

bilo, da je duhovna gosposka imela tudi besedo v državnih rečeh, ker vsled tega je lažje z večim uspehom delovala med novimi narodi, in so po časih lahko odpravili ali vsaj popravili stare postave ter jih napolnili s krščanskim duhom. Slabo, zelo slabo pa je bilo, da so škofi postali odvisni od kralja, kteremu so kot njegovi vasali prisegali vernost in vdanost. Zgodilo se je potem, da so posvetni mogotci preveč uplivali na izvolitev škofov, in so najbolj na tistega moža merili, na kterega bi se lahko najbolj zanesli, ne pa na takega moža, ki bi bil najboljši duhovni pastir. S tem sicer nočemo reči, da bi posvetni vladarji ne smeli niti besede spregovoriti pri volitvi škofov in opatov, ker cerkev je vselej na pravična zahtevanja poštenih vladarjev ozir jemala; samo to je bilo cerkvi na kvar, če so samovlastni vladarji meje svoje oblasti prekoračili. Tako so vladarji časih celo ob svojem imenovali škofove, časih so mladenčje imenitnih rodbin povzdigali na škofijske sedeže, da so jih tako oskrbeli, časih so škofijsko palico izročili tistemu, kteri jo je najboljšje plačal, časih niso izpraznjenih stolic tudi nikomur oddali, ampak so škofove dohodke sebi ohranili. Taki pastirji pa niso prišli skozi prava vrata v ovčji hlev, ampak so drugod vanj prilazili, in tedaj so bili dostikrat tati in razbojniki, ne pa dobri pastirji. Ker pa škofi niso imeli pravega božjega duha, tudi nižji duhovniki niso bili kaj prida in so semtertje zelo posvetno živeli in tudi v znanostih močno zastajali. V desetem stoletju nahajamo škofove, ki so morali svoje duhovnike opominjati, naj se vsaj toliko potrudijo, da se „očenaša“ in „apostoljske vere“ pošteno naučijo. Že Karol veliki pa je priredil že izdelane pridige za take duhovnike, ki niso bili zmožni si sami pridige napraviti.

Kraljevi vasali so morali iti tudi na vojsko, kolikokrat jim je kralj zapovedal, in tedaj se je tudi duhovna gospoda, ki je imela kraljevska zemljišča, morala večkrat nehoté podati v boj, da ni zaostala za posvetnimi mogočnimi vasali, — a dolžnosti svojega stanú in poklica pa je zanemarjala. Sploh so imeli škofi kot posvetni dostojanstveniki navadno toliko posvetnega posla, da so zraven tega duhovna svoja opravila zamujali. Da cerkev ne trpi po krivici še večje škode, so papeži sred enajstega stoletja začeli vrlo braniti stare cerkvene pravice in cerkveni zbor v Rheims-u l. 1049 je določil, da nikdo ne sme več škof biti, kterega ni duhovstvo in krščansko ljudstvo izvolilo.

b) Duhovstvo.

O prvaštvu papežev, — o kardinalih.

235. Vsi pisatelji te debe priznavajo papeža za poglavarja vesoljne cerkve in prav zavoljo tega, ker je sv. Peter postavil rimsko stolico. Med postavami Karola velikega toraj nahajamo besedo: „*Vse postave apostolskega sedeža se morajo tako sprejeti, kakor bi jih božji glas Petrov potrdil.*“ Cerkveni zbori, škofje in posvetni knezi so videli, kako se je delovanje rimskih škofov raztezalo po celem krščanskem svetu, in nikdo se ni našel, ki bi bil papežem očital, da so s tem meje svoje oblasti prestopili. Kot poglavarji cerkve so rimski papeži skrbeli za razširjanje sv. vere, so pooblaščali misijonarje, pa so tudi branili sv. vero, da je nikdo ni popačil. Sedaj so sami papeži nove škofije ustanovljali ali že obstoječe delili, dokler so v najprvih časih to veliki škofi ali metropolitni storiti zamogli. Tudi škofo so le papeži predstavljali ali odstavljal, in cerkveni zbor v Troyes-u l. 867 je celo sv. očeta Miklavža poprosil, da naj za to skrbi, da ne bode nobeden škof več brez papeževega dovoljenja odstavljen. Škofi, kateri so bili od svojih metropolitov ali pa od pokrajinskih cerkvenih zborov obsojeni, so se pritoževali pri papežu, ki je potem obsodbo ali odobril, ali spremenil ali tudi celo zavrgel. Celu prosti duhovniki, kateri so mislili, da se jim krivica godi, so se do sv. očeta obračali. Ker pa papež ne more povsod biti in vsega sam storiti in se vsega z lastnimi očmi prepričati, je pošiljal v razne dežele svoje vikarje ali namestnike, ki so mesto njega in v njegovem imenu v cerkvenih pravdah razsojevali in sploh vse cerkvene reči urejali. Časih je papež tudi doma, v deželi sami, ktereга škofa izvolil ter ga postavil za svojega vikarja za tisto deželo.

Med drugimi častnimi naslovi so škofu sploh tudi pridevali ime „kardinala“. Beseda „kardinal“ se izpeljuje od latinske besede „cardo“, kar v slovenščini pomeni „tečaj“. Kakor namreč hišna vrata visijo in tečejo ob tečaji, ravno tako sloni vsa skrb za cerkev božjo na ramah škofovih, in kakor nikdo ne more ulomiti v hram, če tečaj pri durih ne popusti, ravno tako ne more nobeden tat in razbojnik v hlev Kristusov, dokler močni višji pastirji na straži stojijo in sovražniku pot do črede zapirajo. Sem od enajstega stoletja pa so častni naslov „kardinala“ dobivali zlasti škofje sedmerih najbližjih škofij okoli Rima, potem župniki 28 župnij rimskega

mesta in tudi 18 dijakonov rimske cerkve, in papež Miklavž II. je zapovedal, da se razun teh imenovanih kardinalov zanaprej nikdo več ne sme volitve papeža udeležiti.

O škofih, o pomočnih škofih in o kanonikih.

236. Cerkevni zbori škofom naročajo, da naj svoje škofije pridno in vestno ogledujejo ali vizitirajo, da naj takih duhovnikov ne trpijo, kateri se po svetu klatijo in nobene pravega škofa nemajo, a svojo duhovščino da naj imajo lepo na skrbi. Ob enem pa cerkvene postave škofom prepovedujejo, ž njihovimi duhovniki kakor si bodi ravnati. Škofje sami imajo pravico, da župnije svoje škofije oddajajo; toda ta pravica se jim je v tem času nekoliko skrčila, ker je „patron“ cerkve, t. j. tisti, kateri je cerkev postavil in župnijo ustanovil s svojim premoženjem, dobil to pravico. Patroni pa niso bili vselej pravi možje in dobri kristjani, in so toraj dostikrat duhovnikom kratili dohodke, ali so jim jih tudi celo odrekli, časih so patroni celo na svete meše mesto duhovnikov jemali in so potem duhovniku kaj malega na sv. mešo dali, ostalo pa za se obdržali.

Škofje brez stalnega sedeža so v tej dobi preminjali ter so v desetem stoletji celo preminili. Na njihovo mesto so stopili „pomočni škofje“ na stran takim škofom, kateri so bili ali z delom preobloženi ali zarad starosti niso mogli več opravljati svojih škofijskih poslov. Ker pomočni škofje niso imeli svojih lastnih škofovskih cerkev, dobivali so imena takih škofovskih cerkev, v katerih so nekdanj stale škofijske stolice, a so potem prišle v last paganov, ki so je porušili.

Sv. Avguštín in tudi drugi škofje so se že v prejšnjih časih trudili svoje duhovstvo zediniti k skupnemu, tako rekoč meniškemu življenju. Živelí so s svojimi duhovniki v enem hramu po določenih pravilih, jedli so ž njimi pri eni mizi, skupno so opravljali svoje molitve. Sedaj je pa škof Krodegang v Metz-u l. 765 tudi združil duhovnike svoje katedrale ali škofovske cerkve okoli sebe, in jim je predpisal posebna pravila ali „kanone“, po katerih so morali živeti. Poglavitni namen pri tem podvzetji mu je bil, da se duhovniki „kanoniki“ privadijo čednega krščanskega življenja, ob enem pa tudi, da se v bogoslovskih vedah dobro izurijo. Kar je Krodegang začel, so drugi škofje posnemali in tako so nastali „stolni kapitoli.“ — Tudi pri cerkvah na kmetih so se du-

hovniki tu in tam družili k skupnemu življenju, in tako so nastali „kapitoli in kanoniki na kmetih.“

Služba stolnih kanonikov, ki so bili škofovi svetovalci in so škofa v oskrbovanji škofije podpirali, je sčasom postala zlo imenitna. — Pa prva gorečnost kanonikov se je po časih ohladila in ker so se naveličali skupnega rednega življenja, so se razvezali, so dohodke med seboj razdelili in zopet vsak za se živeli. Taki kanoniki so se zvali „posvetni“, dokler so tiste, ki so v zvezi ostali, „redovne“ kanonike imenovali. — Omeniti še moramo, da je do sredine enajstega stoletja škofovska cerkev bila edina farna cerkev v škofovskih mestih, in še le odsihmal so nastajale poleg škofijske cerkve tudi druge fare.

c) Bogočastje.

237. Katoliška cerkev je za to skrbela, da se je služba božja jako lepo in slovesno obhajala, da so se srca na novo pokristjanjenih narodov bolj in bolj zanimala za njo. Povsod so stavili lepe hiše božje, da bi bile vredna stanovanlišča Gospoda nebes in zemlje. Z večino so bile cerkve sicer še lesene, pa tudi zidanih velikanskih in veličastnih hramov božjih že nahajamo. Poleg cerkve, ali tudi združen s cerkvo je stal stolp, v katerem so zvonovi viseli. Zvonove so pred porabo blagoslavljali ali krstili, in tedaj je obveljala navada, da so jim tudi imena svetnikov pridajali.

V tej dobi se lepo razvija češčenje bogorodnice blažene Device Marije; več Marijinih praznikov je znova v cerkvi upeljanih: praznik oznanenja in praznik očiščenja Marijinega, mala in velika gospojnica. Kristjani so radi ponavljali mili pozdrav angeljev do Marije: „*Zdrava si Marija, milosti polna, Gospod je s teboj, blažena si med ženami.*“ Zraven pa so tudi dodajali eno ali drugo skrivnost Jezusovega življenja ter so tako začeli spletati Mariji na čast „rožne vence“ ali „rožne krone“, iz katerih je nekaj pozneje naš sedanji „Marijin rožni venec“ nastal. Od leta 1000 je sabota za posebno častenje Marijino odločena, in dokler so do enajstega stoletja kristjani „očenaš“ sam za se molili, so odsihmal „očenašu“ zmiraj dodajali „Češčena si Marija“, kar je ostalo do današnjega dne v katoliški cerkvi navada.

Da bi krščansko ljudstvo ne zablodilo in ne častilo koga-sibodi za svetnika, ki ni resnično sveto živel, so rimski papeži sem od desetega stoletja češčenje le takih svetnikov pripuščali, kateri so bili od rimske stolice za svetnike pro-

glašeni. — Papež Bonifacij IV. je upeljal praznik „vseh svetnikov“, in okoli l. 1000 so začeli obhajati tudi „spomin na verne duše.“

Gledè sv. zakramentov in službe božje samo to kratko povemo, kar je v tej dobi drugače postalo, kakor je bilo popred. — Čestokrat nahajamo pritožbo, da se je zakrament sv. poslednjega olja zanemarjal. Orlean-ski škof Jonas je tedaj maziljenje bolnih s sv. oljem oestro naročil, in isto to je storila tudi sinoda v Paviji l. 850. Pri sv. Obhajilu so zdaj sploh le neopresni kruh jemali; da bi se presveta kri kje ne razlivala, povživali so jo po zlatih cevkah ali so posvečen kruh v krvi Kristusovi namakali. Da se služba božja kak najlepše uredi, upeljal je Karol v cerkvi rimski obrednik Gregorija velikega in tudi Gregorijansko petje. Vsled tega pokliče Karol iz Rima pevcev, ker dijakon Ivan pravi: „da so bila nemška grla še prenerodna in prehripava, da bi zamogla poblažene rimske melodije zapeti.“ Rimski pevci so pozneje razlagali, da so Nemci takrat še bolj tulili kakor peli. V Metzu in Soissons-u ustanovi Karol pevske šole, in orglje so odsihmal mnogo pripomagale k vrlemu petju; prve orglje je bil grški cesar Konstantin Kopronim daroval Karolovemu očetu Pipinu.

Svete ostanke Kristusove, sv. apostolov in drugih slavnih svetnikov, so kristjani visoko cenili, ob enem pa je cerkev zvesto pazila, da ni kdo sleparil ter ljudstva z lažnjivimi ostanki opeharil. Cesar Henrik I. je umetno izdelano sulico, v katero je bil zateknjen žrebelj križa Kristusovega, po vsej sili hotel v svojo last dobiti in je vojvodi burgundskemu Rudolfu dal za njo lep kos dežele. Ravno tako so si trgovci iz Benetek za veliko denarja kupili truplo sv. evangelista Marka. Na božjo pot so kristjani najrajši hodili v Jeruzalem, ali v Rim, ali v Tours na Francosko na grob sv. Martina, ali v Kompostelo na Špansko na grob sv. apostola Jakoba, deloma za to, da se spokorijo, deloma pa tudi zategavoljo, da si zaslužijo posebnih milosti ter ponovijo v sebi duha prave ljubezni božje.

d) Krščansko življenje.

238. Kakor svitle zvezde so izhajali na obnebj krščanskega življenja tudi v tem veku sveti možje, kakor postavimo sv. škofje: Patricij, Avguštin, Severin, Rupert, Bonifacij, Ciril in Metod, in sv. opatje: Gregorij, Šturm in Beda „časti-

vredni“; toda tudi senčne strani tega časa ne smemo pregledati. Po končanem preseljevanju narodov je namreč krščansko življenje sploh zelo hiraló, zlasti na Francoskem za časa Merovejcev. Nekoliko se je stvar zboljšala za časa Karlovičev; toda nekterih paganskih razvad cerkev nikakor ni mogla odstraniti, nego jih je morala z veliko potrpežljivostjo prenašati. Posebno dolgo so trajale tako zvane „božje sodbe“, dasiravno jim je cerkev dosti nasprotovala. Skorej vsi paganski narodi so bili namreč prepričani, da, ako človek sam ne more dopričati svoje nedolžnosti, se potem mora Bog sam, če prav na čudoviten način, potegniti za tistega, kateri je po krivici obdolžen. Na tem prepričanju slonijo vse „božje sodbe“. Cerkev božjih sodb dolgo ni mogla zatreti, pa spravila jih je pod svojo nadzorstvo s tem, da jih je v cerkev prestavila. Takova božja sodba je postavimo bila „poskušnja z grizljajem kruha.“ Obdolžencu so podali v cerkvi kos blagoslovljenega kruha; če ga je lahko požrl in mu ni škodil, je bilo to znamenje, da ni kriv hudobije, ktere ga tožijo; ako pa se je dolgo davil ž njim in ga slednjič vendar ni mogel požreti, ali ako se je zadavil ž njim, je to svedočilo, da je kriv. Navadna je bila tudi „poskušnja s presv. Obhajilom.“ Kdor je Obhajilo prejel, da bi se opravičil, in je potem naskorem umrl, o tem so sodili, da je krivičnik. Celo svetniki božji so časih po božji sodbi dopričali svojo nedolžnost. Sv. Kunigundo, deviško soprogo cesarja Henrika II., so nekdaj obdolžili, da je v zakonu nezvesta svojemu možu. Da bi spričala svojo nedolžnost, je brez škode stopila bosa na položene razbeljene plužne lemeže, in ni se prav nič opekla.

Bolj posvetne božje sodbe so bile „tehtanje copernic“ in „kopanje copernic“. Ako je bila copernica nenavadno lahka, če so jo tehtali; ali pa se je vtapljala, če so jo na vodo položili, bilo je to znamenje, da je prava copernica. Pri tako zvani „križevi“ božji sodbi je stal vsak zatoženec ob svojem križu z razprostrtimi rokami; kateri je prvi pobesil roke, bil je kriv. Takih in enakih božjih sodb je bilo še več med ljudmi; naposled pa so verni kristjani vendar spoznali, da je to klicanje Boga na sodbo — predrzno, in božje sodbe so redkeje postajale.

239. V srednjem veku je bila „pravica močnejše pesti“ utrjena. To pa ni tako razumeti, da bikdohodi močnejši imel pravico vdariti na slabega svojega soseda kedajbodi in kako-sibodi; ampak vsak je moral svojo pravico iskati najpred pri postavnem sodniku. Toda takrat ni bilo toliko sodnikov in

sodnije niso bile tako lepo urejene kakor dandanes, nego dostikrat se je zgodilo, da kdo ni mogel do svoje pravice priti, bodi si zavoljo nemarnosti, bodi si zavoljo slabosti ali boječnosti sodnikov. V takem hipu je imel državljan sam pravico se vzdigniti zoper svojega nasprotnika in ga s trdo pestjo in z mečem v roki prisiliti, da mu je pravičen; samo toliko je bilo zapovedano, da je tisti, kateri je prasko začel, to pred tri dni svojemu sovražniku moral naznaniti, da se je zamogel ali pripraviti na brambo, ali pa se z dobra pogoditi. Pa ravno to pravico so zlorabili bojaželjni vitezi in lačni plemenitaši, tako da je bila osebna varnost in varnost imetja popolnoma podkopana. V letnikih tistega časa je na vsaki strani brati, kako so samosilneži brez vsakega vzroka vasi upepelili, prebivalce oropali, in polja pomandrali. Posvetna oblast sama ni mogla več brzdati takove sirove sile, morala se je začeti naslanjati na višo duhovno oblast. Cerkev je tedaj upeljala tako zvaní „božji mir“, in knezi in velikaši so obljubili se pogajati med seboj in lepo v miru živeti. Toda škofje so precej sprevideli, da takega občnega in večnega božjega miru ne bode moči ohraniti, in zategadel so ga prikrčili le na nekoliko dni v tednu. Od srede po solnčnem zahodu in do pondelka do solnčnega izhoda nikdo ni smel svaje začeti, ker ti dnevi so po trpljenji Jezusa, Sinú božjega, posvečeni; in če bi se kdo vendar bil podstopil to storiti, ta je bil izobčen iz cerkve in propal je v cerkveno prepoved. Tako je cerkev nedolžne in revne velikih nezgod in dosti nevolje obvarovala ter se tako do dobrega za pravico slabejših potegovala. „Mir božji“ je le po časih povsod obveljal.

Sploh pa bomo menda zadeli, če o tem veku rečemo, da se je takrat cerkev trudila mlade narode na jarem Kristusov navaditi, — a časih so se jej izmuznili iz rok in so zopet svobodno vzdigali svoje glave ter jih po konci nosili, dokler jih slednjič sv. cerkev ni bodi si z dobra bodi si s huda vendar pokorila.

Redovniki tega časa.

240. Redovniki so bili vseskozi sami benediktinci. V burnih in nepogodnih časih je redovno življenje že precej hiraló, a sv. Bonifacij je zopet do dobrega na svetlo spravil pravila sv. Benedikta, in nastali so nekteri zelo slavní benediktinski samostani, kakor postavimo v Fuldi, pri sv. Gali, v Reichenavi, v Korveji, pri sv. Blaži in drugod.

Ko pa so nemške dežele pomandrali Normani od zahodne, in Madjari od iztočne strani, — so veliko samostanov oropali in podrli, menihe pa razpodili; takrat so se samostani močno pokvarili, ker so po svetu razpršeni menihi v samostan nazaj prinesli posvetnega duha. Tudi bogastvo, katerega so si pridobili, je menihe močno težilo in tiščalo na zemljo, da niso mogli več tako prosto gledati proti nebesom; imeli so po samostanih večkrat posvetne gospode za opate, kar je bilo redovnim hišam posebno velik kvar. — Iz tega grešnega spanja se je najpred zdramila opatija Clugny (r. Klūni) na Francoskem, kateri je že prvi opat Berno dobro ime pripravil in ktera je potem čudovitno upljivala na vse samostane daleč okoli. Opata sv. Odo (†941) in Odilo († 1048) sta ondi samostan tako lepo uredila, da so tudi drugi samostani celo na Španskem in Poljskem ubogali opata v Clugny-ji. Tukaj so na tanjko spolnovali ojstra pravila sv. Benedikta; vedno so molčali, grehov so se očitno spovedavali, delali so in med delom so Bogu veselo psalme prepevali. Za deveto in deseto stoletje je bila prav ta opatija nov kvas lepega krščanskega življenja; vse kar je pobožnost pospeševalo, se je ondi rodilo in tudi v znanostih se je ondi največ storilo.

Na Laškem, kjer je bilo takrat krščansko življenje menda najbolj podrovano, sta za nov red v samostanih mnogo storila sv. Romuald in Janez Gualbert. Romuald je bil rodom vojvoda ravenaški, ki je v mladih letih precej lahko in nemarno živel. Trideset let star je gledal dvoboj, v katerem je oče njegov ubil nekega sorodnika, s katerim se je bil skregal. Ta prizor je njegovo srce tako presunil, da je precej zbežal v samostan Montecasino, kjer se je pokoril grehov svojih. Ko je med menihe sprejet, prehodi velik del Italije in povsod pridiga zoper pregrehe in spridenost tistega časa, zlasti zoper simonijo; po samostanih priporoča redovna pravila, in mlačne nagiba na gorečo ljubezen do Boga. Slednjič se naseli s svojimi učenci v pustih apeninskih gorah in ustanovi samostan Camaldoli l. 1018.

Sv. Janez Gualbert bi se bil moral krvavo maščevati nad morilcem, ki je ubil nekega njegovih sorodnikov. Ravno na veliki četrtek ga sreča morilec na takem mestu, kjer se mu ni mogel umakniti. Morilec ga prosi klečé za božjo voljo milosti, in Janez mu pusti življenje. Takoj začne tudi spokorno živeti in ustanovi samostan Vallombroso na Toskan-skem. Njegovi učenci so nosili pepelnato obleko in so do pike spolnovali pravila sv. Benedikta.

II. doba.

Od Gregorija VII. do Luterja 1517. — Oblast papežev zraste do vrhunca — a za Bonifacija VIII. začne zopet pešati; — čas sovražnikov oblasti papeževe; — cerkveni zbori za ponovljenje krščanskega življenja; — najden je novi svet.

I. poglavje.

Razširjanje krščanske cerkve.

A. Križne vojske.

241. Izaija je v duhu gledal grob Kristusov in je pre-rokoval: „Njegov grob bo častitljiv.“ (Iz. 11.) In resnično, odkar je Jezus svet zapustil, so pobožni kristjani zmiraj romali k grobu Kristusovemu ter so ondi častili dobrega Pastirja, „ki je dal življenje za svoje ovce.“ To svedoči sv. Jeronim, rekoč: „Predaleč bi zašli, če bi vsaki čas od Gospodovega vnebohoda do današnjega dne posebej preiskovali in dokazovali, koliko škofov, mučenikov in v krščanskem nauku zgovornih mož je prišlo v Jeruzalem, ker so menili, da drugači niso dosti sveti in učeni, in ker se jim je zdelo, da njihovi čednosti nekaj manjka, dokler niso na onih svetih mestih Kristusa molili.“ Najbolj se je pa bila božja pot v sveto deželo vgladila, ko je sv. Helena, mati cesarja Konstantina, našla sv. križ in je nad božjem grobu pozidala prekrasno cerkev. O svojih časih potem pravi ravno tisti sv. Jeronim, da dohaja od vseh krajev veliko število romarjev v sveto deželo, ki sicer „govorijo razne jezike, toda pobožnost je pri vseh ravno tista.“

Pobožne duše so bile presrečne, ako so zamogle poklek-niti na Kristusovem grobu ter poljubovati zemljo, ktero je kropila presveta Jezusova kri. „Kjer je mrtvo truplo, ondi se zbirajo orli“: kjer je počivalo nekdanj truplo Jezusovo, ondi se pač najrajši zbirajo pobožne duše, ki po nebesih koprnijo,

kakor tudi ptica orel ne poletava nizko pri zemlji, nego se visoko proti nebesom vzdiguje.

Za časa grških cesarjev tedaj je bila kristjanom prosta pot v Jeruzalem, in ko so Arabci bili mesto vzeli, tudi kalifi sprva niso branili kristjanom obiskovati svete kraje, zlasti zategavoljo ne, ker so razumni muhamedanci hitro spredvideli, da tujci mnogo denarjev v deželo donašajo; toda pozneje je jeza do sv. križa muhamedance že tako oslepila, da je kalif Hakim razdril cerkev, ki je bila na čast Kristusovega vstajenja pozidana. Še hujše se je kristjanom godilo, ko je sveta dežela prišla v oblast turških divjakov. Nikdo ni smel vstopiti v Jeruzalem, kateri ni pred plačal suhega cekina. Pa kako bi reveži naj plačevali, ktere so Turki že med potom do dobrega oropali, tako da so komaj živi prišli do svetega mesta, in odkod bi naj jemali, da odrajtajo vstopnino? Pripetilo se je tedaj, da je po tisoč romarjev ležalo kupoma pred mestnim zidom, ki so nagi in lačni čakali dopuščanja vstopiti v mesto, in mnogo jih je pomrlo, predno so videli grob svojega Zveličarja. Trda se je godila tudi v mestu domačim kristjanom. Nek zgodovinar na primer poroča: „*Med božjo službo so nenadoma prilomastili neverci, so se na altar vsedli, so prevrgli kelih in so zgrabili očaka za lase in brado ter ga vrgli ob tla.*“

V takošnih stiskah so se iztočni kristjani obrnili do svojih evropejskih bratov, in že papež Gregorij VII. je mislil oklicati sveto vojsko, ali ravno takrat se je bil najhujše poprijel z nemškim kraljem Henrikom.

242. Najpred je neki puščavnik Peter povzdignil svoj glas za trpeče kristjane na iztoku. Zovejo ga Petra amienskega, ker je bil doma iz francoskega mesta Amiens. On je romal v sveto deželo in si je tam skusil vse nadloge, ktere je moral prestati pobožni romar, in je na svetih mestih z lastnimi očmi videl, koliko so tamošnji kristjani trpeli pod sramotnim jarmom grozovitih Turkov. Jeruzalemski očak Simon mu izroči pisma do sv. očeta in do krščanskih knezov na zahodu, in česar pisma niso povedala, to je doma razodel zgovorni jezik navdušenega Petra. Preden se iz Jeruzalema na pot odpravi, še enkrat celo noč v cerkvi sv. groba v molitvi prebudi. Ko ga ondi nekoliko spanec posili, se mu v sanji prikaže Kristus, ki ga spodbuja, rekoč: „*Vstani, dobri prijatelj, in brez strahu izvrši, kar ti je izročeno, kajti jaz sem s teboj. Čas je že, da se očisti moje svetišče in dojde pomoč mojim spoznovalcem.*“ Ta prikazen je Petra do do-

brega okrepila in vesel se je poprijel pretežavnega svojega posla.

V Rimu ga je papež Urban II. lepo sprejel, in Peter mu je prav živo popisoval trpljenje in strahovanje, katero mora ubogo krščansko ljudstvo na jutrovem prenašati, in pokazal mu je vso hudobijo nevercev, ki se ondi na svetih mestih šopiri. Papež Urban obljubi pomoči; za zdaj pa pošlje Petra po krščanskem svetu, da pridiguje križ zoper nevernike in zove na boj v sv. deželo. Peter je obhodil skorej celo Laško in Francosko in čudovito je, kako je njegova navdušena beseda v vseh srcih odmevala. Povsod, kjer se je prikazal, mu je ljudstvo nasproti vrelo in častilo ga je prav kakor apostola Kristusovega. Pobožni kristjani so bili tako navdušeni, kedar je govoril o oskrunjenji svetih mest v Jeruzalemu in v Betlehemu, da jim je lice kar gorelo od notranje navdušenosti, in sveta jeza jih je večkrat tako vnela, da so že prijemali za meč, da bi ga sukali nad turškimi glavami.

Leta 1095 je bil Urban sklical cerkveni zbor v Klermont najbolj zavoljo svete vojske. Nad dve sto škofov je bilo zbranih in toliko število drugega ljudstva, da so morali zborovati zunaj cerkve v neki široki in prostorni ulici. Najpred poprime Peter besedo, in ljudstvo je na glas jokalo, ko je slišalo grozne reči, ki se godijo v sv. deželi. Zdaj še tudi Urban povzdigne svoj očetovski glas in pravi: „*Osrčite se, dragi bratje in primate za orožje, da rešite sveto deželo iz rok nevernikov. Resnično in po vsej pravici je to sveta dežela, v kateri ni pednja zemlje, ktere ne bi poveljčalo in posvetilo ali telo ali senca Odrešenikova, ali častita pričejočnost svete božje Porodnice, ali družba svetih apostolov, ali prelita kri mučenikov. Toda kjer so bila pred sveta torišča, ondi so zdaj štale, duhovniki so pomorjeni, device so onečastene. Mi hočemo iti svojim bratom na pomoč.*“ Po teh besedah je vse ljudstvo na glas klicalo: „*Sam Bog to hoče, sam Bog hoče vojsko*“. Urban povzdigne hvaležno svoje oči proti nebesom in pravi: „*Bog sam to hoče, to naj bo beseda, po kateri se bote v vojski spoznavali, in kdor se hoče Bogu darovati, naj pripne znamenje svetega križa na svoja prsa.*“ Na to pristopi škof Adamar, mož veličastne postave in vedrega lica, in poklekne prvi pred sv. očeta ter ga poprosi za rudeči križ in za sveti blagoslov; za njim še cela vrsta drugih junakov in korenjakov sega za križem, tako da jih je papežu zmanjkalo in da je moral svoj lastni plašč razrezati in ga porabiti za križecce. Vsak pa, kateri je vzel rudeči suknjast križec, je s tem obljubil, da pojde

bojevat se v sv. deželo. Po tem znamenji svetega križa, ki je pomenil visoki cilj svetega boja, so se bojevalci zvali križniki, vojne pa križne vojne.

a) Prva križna vojska.

243. Ko je bila sveta vojska sklenjena, začeli so se po vseh krajih oboroževati in pripravljati na težavno dolgo pot, in po celi zahodni Evropi je bilo živahno gibanje, kakor je na mravljinjaku vse živo, če se mravlje pripravljajo na boj zoper krivične sosedinje. Kraljev se ni nihče vdeležil prve vojne, pač pa se je oglasilo mnogo druge veljavne gospode. Najimenitnejši so bili: Toulonski grof Rajmund, knez Boemund in njegov stric Tankred, posebno pa vojvoda Gottfried Bouillonski, poznan kot vrl junak in pošten možak, ktereга so zategavaljo tudi zvolili za vrhovnega poveljnika prve križne vojske.

Vendar prosto ljudstvo, ki je bilo kakor ogenj vneto za sveto stvar, ni htelo počakati, da se plemenitaši do dobrega oborožijo, temuč izvolivši Kristusa za svojega višega poveljnika, je šlo za Petrom amienskim skozi Ogersko in Bulgarsko proti Carigradu. Toda te prve čete niso bile srečne. Že med potom jih je mnogo poginilo gladu in drugih nadlog, in ko so se črez morje pripeljali v Malo Azijo, je nespametne romarje, ki tudi med seboj niso bili složni, skorej vse poklal ostri turški meč. Začetkom l. 1097 je došla tudi velika vojska, okoli šest sto tisuč mož, pod Gottfriedom Bouillonskim pred Carigrad. Grški cesar Aleksij se ustraši tolike vojske, ki se je kakor velika povodenj valjala skozi njegove dežele, in jej dolgo samopridno nagaja, dokler jej slednjič vendar dovoli ladij, da se po malem prepelja v Malo Azijo. Kako hitro so stopili vojaki na turška tla, so že morali obsedati trdno mesto Nikejo, ktero so še le po težavnem boju vzeli. Pri Dorileji prime prvokrat močna turška vojska, ki je štela 150.000 vojakov, Boemunda in slabo bi se mu bilo godilo, če mu ne bi še o pravem času Gottfried prišel na pomoč; zdaj pa križniki Turke popolnoma potolčejo in dobijo v taboru dosti bogatega plena. Na dolgem potu proti Antijohiji so potem kristjani veliko veliko prestali. Turki so namreč vso deželo pred njimi tako opustošili, da so križniki zmiraj glad in žejo trpeli; zraven tega so romarje po noči in po dnevu nadlegovali, so na urnih svojih konjičih prihajali, zdaj eno zdaj drugo četo napadli in pobili, in preden je prišla zdatna pomoč, so pa zopet pre-

minili Bog vè kam. Tudi neznanska vročina jim je veliko prizadevala in vročinske bolezni so romarje kar kosile. Samo pol križne armade še dojde do Antijohije. Mesto je bilo s trdnim visokim zidom ograjeno, a za zidom je stala močna turška posadka, ki je celih devet mescev hlabro odbijala vsak napad že utrujenih križnikov, tako da je že najsrčnejim upadalo srce. Toda sedaj odpre po noči neki razžaljen turški poveljnik kristjanom vrata, in takoj se križniki vsipljejo v mesto, posekajo turško posadko in se polastijo bogatega mesta. Komaj tri dni so še bili križniki gospodarili v Antijohiji, in že se prikaže pod mestnim zidom velikanska turška armada, ki bi jim zopet rada iz rok iztrgala lepo mesto. Le za en las je manjkalo, in kristjani bi bili zopet Antijohijo zgubili, ker lakota je bila toliko, da je bil vsakdo prepričan, da bode treba podati se pred ali slej grozovitnemu sovražniku. V tej strašnej stiski prinese nek francoski duhovnik na svitlo sulico, s katero je nekdanj rimski vojak prebodel srce križanega Jezusa in katero je bil izkopal v cerkvi sv. Petra v Antijohiji. Sv. apostol Andrej se mu je namreč bil že večkrat v sanjah prikazal, ter mu je obetal, da bodo križniki zmagali, če s to sulico vdarijo na sovražnike. Ta dragocena svetinja jih neizrečeno potolaži v nadlogi ter jih znova osrči; ne občutijo več niti gladú niti žeje, kakor levi planejo za sveto sulico iz mesta na sovražnika, in preden je solnce šlo za božjo milost, pobijejo in razkadijo celo turško vojsko. Ko so se vsemogočnemu Bogu lepo zahvalili za moč in pomoč, izvolijo Boemunda za antijohijskega kneza, ter se podajo na pot dalje proti sv. deželi.

244. „Le naprej proti sv. grobu“ — tako so se križniki drug drugega navduševali in kakor na perutnicah ljubezni so hiteli naprej proti sv. mestu. Nekega dne je ravno večerno solnce s svojimi zlatimi žarki jeruzalemsko mesto lepo pozlatilo, ko pobožni romarji Jeruzalem zagledajo. Pero je preokorno, da bi popisalo vso radost, katero so v tem hipu kristjani občutili. „Jeruzalem, Jeruzalem“ vsi na glas kličejo; v očeh jim igra solza veselja, iz lica se jim sveti zadovoljnost, srce jim hoče razpočiti, — prepolno je dozdej nepoznanih občutkov: tako srečni so, da tega jezik ne more dopovedati. Križniki padejo na tla in poljubujejo zemljo in jo močijo s svojimi solzami; tudi sezujejo se, ker se spominjajo besed, ktere je Bog nekdanj iz gorečega grma Mojzesu govoril: „Sezuj se, kajti svet je kraj, na katerem stojiš.“ Toda od preštevilne križne vojske je le dvajset tisuč mož dospelo do Je-

ruzalema. Zopet tukaj je čakalo križnike krvavo delo, ker štirideset tisuč muhamedancev je bilo v mestu zaprtih, ki so hrabro branili njegovo trdno zidovje. Že mesec dni so kristjani obsedali mesto; naposled se jim 15. julija l. 1099 posreči leseni stolp, katerega so si napravili, celo blizu do mestnega zida poriniti. Takaj poskačejo iz stolpa nekteri srčni vitezi na mestni zid, Gottfried Bouillonski naprej in po strašnem boji porinejo Turke toliko nazaj, da svojim odprejo mestna vrata. Kakor povodenj se vsujejo križniki v mesto in se razlijejo po celém mestu, in razkačeni res celo pozabijo na zapoved krščanske ljubezni in vse pokoljejo in podavijo, kar jim pride na pot, niti nedolžnim otrokom in slabemu ženskemu spolu ne prizanašajo. Ko se romarjem poleže prva divja jeza, se prepozno kesajo svojega grozovitega čina. V cerkvi vstajenja Gospodovega se romarji zahvalijo Bogu, da jim je pomagal oteti sveto deželo iz rok nevernih divjakov.

V sveti deželi osnovajo sedaj krščansko državo in pobožnega in pravičnega Gottfrieda Bouillonskega izvolijo jeruzalemskim kraljem. Ponižni vojvoda je sicer volitev sprejel, toda zlate kraljeve krone nikakor ni hotel ondi na svoji glavi nositi, kjer je Jezus „kralj vseh kraljev“ nekđaj nosil trnovo krono. Ko je Gottfried že za leto dni umrl, nasledil ga je njegov brat Balduin I. Toda pravega miru si je jeruzalemsko kraljestvo le malo zavžilo, ker so si muhamedanski sosedni vladarji zmiraj prizadevali, da bi kristjanom po časih zopet iz rok izvili sveto deželo.

Duhovni viteški redi.

245. Da se je jeruzalemska država ložej ohranila nevernikov, k temu so dosti pripomogli duhovni viteški redi. Duhovni vitezi so bili namreč menihi, ki so ob enem tudi dobro vedeli meč sukati, ali vitezi, ki so spokorno in pobožno kakor menihi živeli. Slušali so na meniški zvon, ki jih je vabil k molitvi, in ravno tako hitro so ubogali, če je bojna trompeta zapela ter jim v boj iti velela.

Italijanski trgovci iz Amalfija so bili že leta 1048. blizu božjega groba v Jeruzalemu ustanovili samostan, kjer so romarji prenočevali in kjer so bolehe in uboge romarje lepo oskrbovali. Patron te bratovščine je bil sv. Ivan Krstnik, in po njem so zvali brate tega samostana Ivanovce. Drugi predstojnik Rajmund je samostan tako uredil (1118), da so brati razun trojih navadnih redovnih obljub še sprejeli četrto obljubo: vojskovati se hrabro zoper nevernike. V samo-

stanu so bili združeni duhovniki, vitezi in služebni bratje. Duhovniki bi naj opravljali službo božjo in bolne oskrbovali, vitezi so spremljali in branili romarje in se vojskovali zoper nevernike, služeči bratje pa so ali duhovnikom ali vitezom segali pod roke. Poglavar vseh redovnikov zval se je veliki mojster. Papež Kalist II. je potrdil ta duhovni viteški red, ki se je pozneje, ko so neverniki sveto deželo kristjanom zopet vzeli, najprej preselil na otok Malto, in vsled tega so viteze tudi Maltezarje imenovali.

Ravno tudi l. 1118 napravi devet vitezov, katerim je bil Hugo de Payens (reci Pejen) na čelu, obljubo duhovnega viteštva. Jeruzalemski kralj jim je podaril svojo palačo poleg nekdanjega Salamonovega tempelja, in od tod so dobili ime templarjev. Papež Honorij II. je vitezom določeneje odkazal njihovo nalogo, ter jim naročil, da naj na cestah popotnike tatov in roparjev varujejo in se v križnih bojih v prvi vrsti vojskujejo. V vojskah zoper Turke in Saracene so se templarji izvirno obnašali in zelo odlikovali. Ko so kristjani l. 1291 mesto Ptolomais zgubili, so se templarji nekaj časa na otoku Cipru zdržavali, a potem je bilo njihovo glavno selo v Parizu.

Od l. 1128 je v Jeruzalemu imela tudi nemška bratovščina svojo bolnišnico, v kateri je oskrbovala bolehe in uboge romarje iz Nemškega. Ta bratovščina se je pozneje s papeževim dovoljenjem prestrojila v nemški viteški red, kateremu je bila Devica Marija patroninja, a Henrik od Valpot-a prvi veliki mojster (1190). Leta 1226 za velikega mojstra Hermana od Salce so se nemški vitezi preselili na Prusko, in so se zavezali ondi braniti kristjane zoper sosedne nevernike. Njihov sedež je bil od leta 1309 v Marienburgu na Pruskem, kjer so nemški vitezi utemljili svojo državo, koja se je veliko bojevala s sosednimi Poljaki in Litavci. Ko je pa veliki mojster Albreht Braniborski l. 1525 prestopil k protestantizmu, je iz te države postala posvetna pruska vojvodina, v kateri je vladal rod Albrehtov, in iz ktere je zrastle pruska kraljevina.

b) Druga križna vojska.

246. Kristjani na jutrovm nikakor niso bili na dobrem slovesu. Bili so med seboj nesložni in *„kraljestvo samo zoper sebe razdvojeno, kako zamore obstati?“* (Mark 3.) Mogočni krščanski knezi v Edesi, v Antiohiji in v Tiberias-u

niso podpirali jeruzalemskega vladarja, nego vlekli so vsak na svojo stran in tako so moč kristjanov na jutrovem hitro razvlekli. Otroci, ki so se romarjem rodili v sveti deželi, niso imeli dobrega duha svojih staršev, ampak bili so tako svadljivi, mehkužni in trmasti, da so jih psovali „pulane“ t. j. žrebeta. Takov rod se pač ni mogel obraniti turške sile, in že l. 1144 se je Edesa mogla podati silnemu turškemu poveljniku Nuradinu. To je bila prežalostna vest za zahodne kristjane. Papež Evgenij III. je takoj sklical na novo križno vojno, da bi se na jutrovem ne zgubilo vse, kar se je s tolikim trudom pridobilo. Najpred je slušal njegov glas francoski kralj Ludovik VII., ki je rad prijel križ, da bi se v križni vojni ložej spokoril, ker je nekdanj v jezi sžgal cerkev, v kateri je zgorelo več stotin ljudi. Velikega sv. Bernarda, opata v samostanu Clairvaux (beri: Klervó) na Francoskem papež izvoli, da navduši tudi ljudstvo za novo križno vojsko. Evgenij res za ta posel ni mogel bolj sposobnega moža zadeti, ker njegovi krepki besedi in mili zgovornosti se srca niso mogla ustavljati, in povsod je ljudstvo klicalo: „Križev — križev nam dajte!“ Tudi na Nemškem njegova beseda ni bila zastonj, ker veliko gospode se je odločilo za križno vojno. Edino le nemški kralj Konrad III. ni bil voljen vzeti križa, in se je vsled tega ogibal sv. Bernarda, kolikor je le mogel. Toda sv. Bernard bil je kralju povsod za petami. Koncem leta 1146. skliče Konrad v Špejer državni zbor; tudi sv. Bernard prihiti tje. Ljudstvo ga sprejme kakor svetnika in ga v slovesni procesiji pelje v stolno cerkev. Mešniki molijo na glas molitev: „Salve regina“, t. j. „Češčena si kraljica“, — in ko odmolijo, nastane velika tihota. Sedaj pade sv. Bernard na kolena pred podobo Matere božje in kliče na ves glas: „O dobrotljiva, o usmiljena, o sladka Devica Marija!“ Od tega časa pristavljajo kristjani molitvi „Češčena kraljica“ te besede. Po veliki sveti meši, katero je pel Bernard sam, se sv. opat obrne do kralja in mu pravi: „Kako se bodeš na sodnji dan opravičeval? Ali boš mogel reči, da si storil svojo dolžnost?“ Ta beseda je zadela kraljevo srce; sv. Bernard mu pred altarjem pripne znamenje sv. križa in mu poda v roke blagoslovljeno vojno bandero.

Leta 1147 sta bila dva najmogočnejša zahodna vladarja na poti v sveto deželo. Toda med križniki sedaj ni bilo tiste svete navdušenosti kakor prvokrat, nego zanašali so se bolj na svojo lastno moč. Mogočni vojski ste do Carigrada precej srečno hodili; ondi pa in pa v Mali Aziji je zanikrnost grškega

cesarja Manuela zakrivila, da je skorej vsa križna vojska deloma gladú, deloma po turškem meču poginila; Ludovik in Konrad sta le male odlomke svojih vojakov domu pripeljala in nista tako rekoč nič opravila. — Sedaj je moral sv. Bernard bridke požirati, ker on je najbolj spravil toliko vojsko na noge. Toda svetnik božji se je izgovarjal, da so božja pota nezvedljiva in da so grehi križnikov najbolj vso nevoljo zakrivili. Porok tega pa, da on ni kriv prerok, ampak da je po božji volji pozival na sveto vojsko, je to, da je Bog po njem čudeže delal ter s tem potrjeval njegovo podvzetje.

c) Tretja križna vojska.

247. V sveti deželi je sedaj vse šlo rakovo pot; egiptovski slavni sultan Saladin je l. 1187 obsedal Jeruzalem sam. Križna posadka se ni mogla več braniti, zategadelj se je vdala sultanu s tem, da cerkev božjega groba in bolnica Ivanovcev ostanete kristjanom, in da vsak, kdor plača odločeni denar, svobodno obišče sveta mesta. Ko se je po Evropi raznesel glas, da je Jeruzalem zopet v rokah nevernikov, napolnil je vseh srea neki čut, ki je bil žalost in sveta jeza ob enem. Vse noge so se gibale in vse roke so hitele, da se oborožijo in pripravijo na novo križno vojsko: telo jim je vse prepočasno, njih duh se je že davno vojskoval v sveti deželi. Na državnem zboru v Maincu l. 1188 vzame cesar Friderik I. „rudečebredec“ križ in mnogo nemških knezov ga posnema. Tudi angleški kralj Rikard „z levjim srcem“ in francoski kralj Filip II. obljubita iti na sveto vojsko. Mogočni cesar Friderik se je napravil prvi na pot. Zopet je delal grški cesar Izak kristjanom največ preglavice in niti ladij ni hotel dati za prevožnjo, dokler se mu Friderik ni zagrozil, da udari drugače vojska po Carigradu, če se noče z dobrega ž njimi pogajati. V mali Aziji je armada med vednim bojevanjem in večnimi bitkami prišla do reke Salefa. Vojska se je ondi cesarju prepomalem po ozkem mostu črez reko pomikala, zategavoljo podbode svojega konja in ga požene v reko, da jo preplava. Toda dereča voda podnese konju noge ter ga pokopa z jahačem vred. Po tej nesrečnej dogodbi so se nekteri križniki vrnili naravnost domu, ostali pa so izvolili cesarjevega sina Friderika za vrhovnega poveljnika ter so šli dalje v sveto deželo. V Palestini so križniki najprvo obsedali imenitno primorsko mesto Akon, kjer je tudi vojvoda Friderik za kugo umrl, in nemški romarji so si izvolili Leopolda

avstrijskega za svojega vodjo. Med tem sta tudi francoski in angleški kralj po morji dospela v Palestino, in zdaj so se vse tri vojne združile pred Akonom.

Sultan Saladin pride mestu na pomoč in križno vojsko od vseh strani obkoli, tako, da so se križniki morali od dveh strani braniti sovražnika, od spredej mestne posadke in od zadej Saladina. Križniki sicer med seboj niso bili prav složni, ali kedar so šli nad sovražnika, se to ni poznalo, temveč poskušali so se med seboj, kako bi drug drugega v srčnosti prekosili. Mesto Akon se je moralo kmalo podati. Sedaj bi bila Rikardu prosta pot v Jeruzalem, a zamudil je lepo priliko, ker Rikard je bil sicer srčen vojak, ne pa moder poveljnik. Odslej je pa število in moč križnikov od dne do dne pojemala. Najpred je zapustil sveto deželo kralj Filip, ker se ni mogel privaditi tamošnjemu nebu; nekoliko poprej je odjadral tudi avstrijski vojvoda Leopold, ker ga je Rikard razžalil bil; sam Rikard pa je bil preslab, da bi se lotil Jeruzalema, in ker je tudi z doma dobival žalostna poročila, in ker so lagodne bolezni med križniki razsajale, je raji sklenil s Saladinom pomirje na tri leta. Po ti pogodbi so kristjani obdržali obrežje od Tira do Jope, ter so smeli v Jeruzalem in druge svete kraje prosto hoditi na božjo pot. To je bil ogromnega dela pičli hasek. Rikard je stopil v jesen l. 1192 na ladjo, da bi se vozil proti domu, toda vožnja po morji je bila zelo neugodna. Hudi viharji so njegovo ladjo več tednov gonili sem ter tje po sredozemskem morji in so jo naposled zanesli iz pravega tira v jadransko morje. Tukaj je stopil med Benetkami in Oglejem na suho in se je preoblečen napolnil čez Avstrijsko in Nemško domu na Angleško. Toda blizu Dunaja so vohuni Rikarda izvohali in prijeli ter izročili vojvodi Leopoldu, ki se je sedaj maščeval nad njim ter ga v ječo vrgel. Pozneje ga je še dal v roke nemškemu cesarju Henrik VI., ki je Rikarda tako dolgo hranil vjetega, dokler ga Angleži niso za dobre denarje odkupili.

d) Četrta križna vojska.

248. Kristjani niso pozabili na sv. deželo; seri papež Celestin III. je storil, kar je bilo mogoče, da bi spravil novo križno vojsko na noge. Saladin je bil namreč l. 1193 umrl; ni se bilo več bati njegove močne roke in krvavega njegovega meča. Cesar Henrik VI. je poslal nekoliko vojske v sveto deželo, kamor se je bil tudi sam namenil; ali ker ga

je smrt že leta 1198 prehitela, so se njegove čete brez vsakega vspeha vrnile domú. Prav v tistem letu je postal slavní Inocencij III. rimski papež. On je vse moči napenjal, je tudi sam največ denarja potrosil za križno vojsko, in ni opešal, dokler ni navdušil kristjanov za nov boj proti sovražnikom Kristusovega imena. Takrat sta vodila razne čete grof Bonifacij od Montferrata in grof Balduin flanderski ter jih srečno pripeljala v Benetke. Benečani so bili obljubili ladij za prevoznjo; ker pa križniki niso mogli pobotane prevoznine plačati, jih beneški vojvoda ali duždo Dandolo pregovori, da so križniki Benečanom za prevoznjo najpred zopet pridobili dalmatinsko mesto Zadar, ki se Benečanom ni hotelo več pokoriti. Drugi, ki je križnikom pot v sveto deželo zmešal, je bil grški cesar Aleksij, ki je križnike naprosil, da so mu v Carigradu znova pomagali na cesarski prestol. Pa Aleksij si sam ni vedel pomagati in potem takem tudi križnikom ni bil zeló na hasek, ker jim ni mogel vsega izpolniti, kar jim je bil popred obetal; pri vsem tem podvzetji so imeli zopet le Benečani največ haska. Da bi cesar Aleksij nabral obljubljenih novcev, jih je s silo iztirjal od svojih podložnih, ki so se pa zategavoljo zoper cesarja vzdignili in ga umorili. Zdaj križniki še enkrat udarijo na Carigrad in se ga zopet polastijo, a takrat za se, in tam ustanovijo novo samostalno „latinsko cesarstvo“ in cesarjem izvolijo grofa Balduina l. 1204. Papež Inocencij je oistro grajal križnike, da napadajo krščanske države, namesto da bi šli nad sovražnika sv. križa. Da bi se križniki papežu zopet prikupili, so rekli, da se bodo zdaj grški razkolniki lože z rimsko cerkvo zedinili, ker je glavno mesto Carigrad v rokah katoliškega vladarja Balduina, in da se Grkom ni krivica zgodila, ker so oni največ zakrivili, da so se prve tri križne vojske tako slabo obnesle. Inocencij se je potem nekoliko vpokojil; vendar ko je slišal o sramotnem in grozovitnem obnašanji križnikov v Carigradu, je na glas rekel, da bodo črna dela Latincev Grke še le prav odvrčale, da se ne vrnejo v katoliško cerkev.

249. Tedaj tudi četrta križna vojska ni dosegla svojega cilja; križniki svete dežele niti videli niso, pa tudi Egipta ne, kamor so bili najpred namenjeni, da bi iz Egipta tem lože se lotili svete dežele. Po celi Evropi je bilo krščansko ljudstvo nevoljno, da je bil Jeruzalem še zmiraj v oblasti nevernikov. Ljudje so začeli govoriti, da Bog grešnikom noče dati svete dežele, ampak le nedolžni otroci so vredni božje pomoči in le oni zamorejo nevernike premagati. Tako se je

začela otročja križna vojska. Nek pastirček Štefan na Francoskem je trdil, da se mu je Kristus na paši prikazal, ter mu naročil, naj oznanjuje sveto vojsko. Prehodil je mesta in grajščine in povsod je popeval: „*Gospod Jezus Kristus, pomagaj nam zopet do sv. križa.*“ Povsod, kjer se prikaže, tam grejo mu dečki z banderami nasproti, in kmalo se je po vsem Francoskem oglasilo blizo trideset tisoč romarčkov, ki so se s Štefanom namenili v sveto deželo. Če so jih pitali: kam pa greste? so jim odgovarjali: „*k Bogu tje za morje, ondi hočemo sveti križ poiskati.*“ Nič ni pomagalo, če so jim stariši branili oditi; zbežali so jim ter se pridružili Štefanu in vsak otrok je bil zelo srečen, če je le njegov las, ali kako nit iz njegove obleke imenoval svojo lastnino. Kralj Filip Avgust je vprašal duhovnike za svet, in ti niso odobrili, kar otroci počenjajo; toda tudi kralj je otrokom zastonj zapovedoval, naj se vrnejo k svojim starišem. Ko je papež Inocencij III. slišal o početji dečkov, je neki zdihoval, ter rekel: „*Ti dečki nas osramotijo; dokler mi spimo, se ti sigurno spravljajo na pot, da rešijo sveto deželo.*“ V Marseillu sta se otrokom ponujala dva sleparja, ki sta imela svoje ladje, rekoč, da jih rada zastonj prepeljata v sveto deželo, ker nič tako ne želita, kakor da pridejo sveti kraji zopet v oblast kristjanov. Toda goljufa sta imela celo druge misli. Peljala sta dečke na jutrovo, da bi jih ondi v sužnike oddala turškim muhamedancem. Po vsem pa se jima njihova hudobija vendar ni posrečila. Pri otoku Sardiniji se razbijete dve ladiji in večina otrok se potopi v valovih sredozemskega morja, in le ostale sta nečloveška barantača v Aleksandriji oddala.

Tudi na Nemškem vzame kakih dvajset tisoč dečkov in deklic sveti križ, oblečejo se v dolge halje in s palco v roki in s torbo na hrbtu napotijo se čez Alpe v Italijo. Ljudje so zaupali na čudeže: otroci bodo neki kar s suhimi nogami čez morje šli, Jeruzalem se jim bode hitro podal in napravili bodo stalen mir na svetu. Toda po temnih gajih in visokih alpskih gorah jih že pogine več tisuč in samo kakih sedem tisuč, ki so pa bili bolj smrti, kakor človeku podobni, jih pride do Genove. Nekteri so še šli potem dalje v doleno Italijo do Brindisija, kjer pa jim je modri škof prevoznjo zabranil, prepričan, da jih brezvestni barantači le za tega voljo na ladjo vabijo, da jih zapeljejo v sužnost. Zapuščeni in izstradani otroci so kar na cesti umirali in le nekoliko romarčkov je doseglo Rim, kjer jim je papež njihovo obljubo, potovati v svete kraje, preložil na moška leta. Še več sto let potem so

se nektare imenitne rodbine po Italiji ponašale, da so njihovi predniki bili mali romarčki. Kako pa bomo mi sodili o teh otročjih križnih vojskah? Recimo: struna dobro napeta lepo poje, — prenapeta pa se vtrga; ravno tako je bila velika navdušenost za svete kraje kristjanom na čast; ko je pa prekipela, bila je zdravi pameti na škodo.

e) Peta križna vojska.

250. Papež Inocencij III. do svoje smrti ni odjenjal ter je krščanske vladarje tako dolgo priganjal na sveti boj, dokler mu ga nekoliko vladarjev ni obljubilo. Toda vsi vladarji so pozabili obljube; edini ogersko-hrvatski kralj Andrej II. ostane mož beseda in pelje precej številno vojsko na jutrovo l. 1217. Zopet so bile nekaj krive sebične trgovske duše v Benetkah, da romarji niso mogli hitro črez morje, nekaj pa je tudi bil Andrej sam preslab, da se ni upal vzeti dobro utrjenega Jeruzalema. Ogerski kralj se je moral l. 1218 vrniti nazaj na Ogersko.

Papež Honorij III. se je tolažil, da bode nemški cesar Friderik II. bolj srečen. Ta je namreč že l. 1215 v Ahenu obljubil bil križno vojsko, ko je bil ondi za nemškega cesarja venčan. Osemkrat še je potem cesar obljubil iti v Palestino, pa vselej je zopet pozabil na svojo besedo. Temu je bilo nekaj krivo sicer to, da je imel v Italiji in doma na Nemškem obilno posla, pa pravi vzrok pri cesarji je bil, da ni imel dobrega božjega duha: če pa ugodnega vetra ni, ladja obstoji. Cesarju namreč ni bilo prav nič mar, ali kristjan ali pagan v Jeruzalemu zapoveduje. Ko se je bil Friderik oženil z Jolanto, edino hčerko Ivana Brienskega, jeruzalemskega kralja, so vendar mislili, da se bo cesar bolj začel brigati za sveto deželo, pa tudi zdaj je še odlašal pot v Palestino. Cesar je dobro sprevidel, da se naposled vendar mora začeti gibati, drugače ga njegovi lastni podložni zaničujejo, in ker se mu je tudi odločni papež Gregorij IX. popretil, se je podal na ladjo ter se je na posebnem brodu odpeljal za križno vojsko, ki se je že pred bila podala na morje. Pa že tretji dan se pripelje nazaj v Italijo; delal se je namreč bolnega in je šel rajši v neke toplice. Križna vojska pa, ki je toliko truda in denarja stala, bila je sedaj kakor roj brez matice in se je raztepla na vse vetre. Slednjič si papež ni vedel več pomagati in je lažnjivega cesarja proklel. To je pomagalo. Friderik se je l. 1228 podal v sv. deželo, — a za

njim je šla tudi cerkvena kletev, in tako ni bilo mogoče, da bi ondi kaj zdatnega opraviti zamogel. Sploh pa se cesar ni menil vojskovati za svete kraje, ampak on se je z lepa pogajal z egiptovskim sultanom Hamel-om in se je z njim tudi tako pogodil, da mu na deset let prepusti mesta Jeruzalem, Betlehem in Nacaret, pa tudi ves svet, ki leži med temi mesti in tje do morja. Cesar je 17. marca l. 1229 slovesno šel v Jeruzalem, je obiskal cerkev božjega groba, kjer se je sam ovenčal za jeruzalemskega kralja; duhovniki namreč niso mogli občeovati z njim, ker je bil od papeža proklet. Potem je cesar takoj stopil na ladjo in se odpeljal nazaj v Italijo, — a v sveti deželi je ostalo vse le samo tako na pol urejeno.

f) Šesta in sedma križna vojska.

251. Leta 1244 so udarili divji Hovaresmijani, ki so bili turškega plemena, in so bežali pred Mongoli, na sveto deželo in na Jeruzalem ter so ga vzeli v svojo oblast. Papež Inocencij IV. je glasno klical na pomoč zahodne kristjane. Toda kako so se časi spremenili, — nikdo se ni več kaj zmenil za svete kraje, prva navdušenost se je do dobrega ohladila. Edini kralj francoski sv. Ludovik IX. je še mislil na sv. deželo, in tudi njega je prav za prav pripravila na križno vojno le obljuba, katero je storil v neki hudi bolezni. Njegova sveta mati Blanka in njegovi bratje so si bili sicer na vso moč prizadevali, da bi ga odvrnili od križnega boja; pa stanovitni kralj se nikakor ni dal zmotiti, nego je po zvižjači tudi mnogo velikašev dobil na svojo stran. Na kraljevem dvoru je bila namreč navada, da so dvorni velikaši dobivali na božični praznik zjutraj rano plašče v dar, s katerimi so potem šli v procesiji k službi božji. Na vse plašče je kralj že pred velem pripeti križe, ktere so vitezi še le potlej pri belem dnevu, ko so prišli iz cerkve, zapazili in sedaj se jih je veliko sramovalo odstopiti in odločili so se za sveto vojsko. Mesca avgusta l. 1248 je križna vojska stopila na ladje, in je odveslala v Egipt, kjer je po velikih nezgodah še le junija l. 1249 stopila na suho. V prvem strahu popustijo muhamedanci močno trdnjavo Damietto križnikom, in ko bi križna vojska hitro stopala naprej, bi menda lahko zmagala sovražnika. Toda v Damietti so vojščaki lepo počivali, dokler sovražnikom ni minil prvi strah in dokler se niso zopet osrčili, da so se jih Francozi v bitki pri Manzuri komaj obranili.

V tej bitki je križna vojska zgubila toliko vojakov korenjakov, da je kralj točil solze za nje; skorej vsi vitezi pa, ki so še živeli, so bili ranjeni: treba je bilo se hitro v Damietto nazaj pomekniti. Toda nevolja redko sama po sveti hodi. Tudi sedaj je pomor moril vojščake in tako strašen glad je strahoval križnike, da so Francozi Damietto ponujali sovražniku s tem pogojem, da se smejo svobodno vrniti nazaj domú. Sultan je tirjal, da mora kralj zaostati za poroka. Na to odgovorijo francoski baroni: *„Rajši nas Saraceni naj vse pomorijo ali polovijo, kakor da bi nam kdo oponašal, da smo mi kralja svojega zastavili.“* Sedaj so se križniki hoteli z mečem prebiti do morja, toda preslabi so bili. Saraceni so jih premagali in skoraj vse posekali, ker so se bali, da se ne nalezejo kuge od njih; tudi kralja samega so vjeli. Ludovik je v molitvi iskal in našel moči, da v toliki nadlogi ni obupal. Damietto je moral sultanu podati in za se je platil 900.000 bizantinskih zlatov odkupnine. Precej potem se je Ludovik peljal črez morje v Akon ali Ptolomais, ker se ni hotel vrniti domu na Francosko, da ne bi videl svete dežele. Ondi je hotel počakati novih vojščakov iz Francoskega, s katerimi je nameraval vojsko nadaljevati. Zastonj ga je njegova skrbna mati Blanka domú pozivala rekši, da ni dobro za državo, če kralj predolgo z doma ostaja. Pobožni sin jej je odgovoril, da Francoski ni treba boljšega vladarja, nego je gospa Blanka. Do leta 1253 je kralj ondi čakal pomoči, a ni je dočakal, pač pa ga je iz doma iznenadila žalostna novica, da mu je umrla blaga in sveta njegova mati. Ker je bil kraljevič sinko še komaj 11 let star, je bil kralj sedaj primoran se vrniti na Francosko. V Parizu je kralju njegovo vdano ljudstvo veselo nasproti vriskalo, ter mu donašalo vsake sorte darila; toda nesrečna križna vojska mu je tako težila srce, da je skorej vse veselje svojih podložnih preslišal; niti kvišku ni pogledal, le zdihoval je in je vso nezgodo pripisoval svojim grehom; ali več so menda bili nesreče - krivi kristjani na jutrovem, ki so hujše kakor pagani živeli. Zlasti v mestu Akonu, ki je bilo takrat središče izhodnih kristjanov, pravi papežev namestnik: *„Nihče ne ve za vse strašne pregrehe, katerih je Akon kriv, kakor jaz sam. Bog jih bode moral tako kaznovati, da se bode mesto s krvjo prebivalcev svojih izpralo.“*

252. Med obilnim vladarskim poslom pa Ludovik ni pozabil svoje obljube: rešiti Jeruzalem in sveto deželo iz rok nevernikov. Zmiraj je še nosil rudeči križec na svoji obleki,

ki ga je dan za dnevom spominjal na novo križno vojsko. Iz jutrovega je en žalosten glas drugega pritiral. Po odhodu francoske vojske je namreč mogočni egiptovski sultan Bibars prihrul v sveto deželo, in koliko je še bilo ondi svobodnih krščanskih mest, morala so se druga za drugim podati zmagovalnemu sovražniku. Kako strašno je sultan ravnal s kristjani na jutrovem, nam dovolj kaže ta edina vest, da je v mestu Sa phad-u, ko ga je bil premagal, šest sto kristjanov ob glavo djal, a dva frančiškana je pri živem telesu gulil, ker sta kristjanom svetovala, da se naj dobro branijo. Vsaka taka vest je najbolj zbolela kralja Ludovika, in vsak žalosten glas je najbolj globoko segal v njegovo srce. Leta 1267 dene kralj v državnem zboru v Parizu trnovo krono Jezusa Kristusa na svojo glavo in opominja svoje podložne, da naj odvzamejo sramoto od sv. dežele. Zopet vzame dosti velikašev in vitezev križ, pa bolj iz ljubezni in postrežljivosti do kralja, kakor iz lastnega prepričanja. Tri leta so se križniki oboroževali in leta 1270 so potem udarili črez morje najprej na muhamedansko državo z imenom Tunis. Tako ravnati je imel Ludovik več vzrokov. Prvič je bilo Tunis zlo bogato mesto, ki je egiptovskega sultana zmiraj podpiralo zoper križnike. Drugič je kralj imel že od poprej nekoliko upanja, da bode tuniškega sultana preobrnil h krščanski veri. Potem je svetega moža tudi zlo mikala blaga misel, da domovino sv. Ciprijana in sv. Avgušтина, dvojih velikih cerkvenih učencov, zopet pridobi za katoliško cerkev. Toda križniki zopet niso niti enega teh treh namenov dosegli. Pod vročim in žarečim južnim nebom je nastal med križno vojsko strašen pomor, za katerim je kralj sam zbolel in tudi umrl l. 1271. Ležeč na kupu pepela je umiraje vzdigal svoje roke proti nebesom ter klical: „*Lepi Gospod Bog, usmili se tega ljudstva, ki se tukaj zdržuje, in vodi ga srečno na njegov dom, da ne pade v roke svojih sovražnikov.*“ Zgodovina ne ve lepšega izgleda vladarjem, kateri želijo po božji volji in svojemu ljudstvu na hasek vladati, kakor je bil sv. Ludovik. Z Ludovikom je minila navdušenost za svete kraje. Leta 1291 so zgubili kristjani na jutrovem še svoje zadnje mesto Akon. Iz Rima so papeži še zmiraj zvali na sveti boj, toda ušesa zahodnih kristjanov so bila že preposvetna in niso več slušala na glas sv. očeta.

Kaj so križne vojske koristile?

253. Celih dve sto let so trpele strašne križne vojske, sto in sto tisuč kristjanov je storilo smrt za svete kraje, — in kaj so naposled dosegli? Sveta dežela je bila zopet v rokah nevernikov kakor nekdej? Marsikdo je tedaj rekel, da je pač škoda toliko prelite krvi, in da križne vojske niso bile nič druga, nego trma nekterih prenapetih kristjanov in gola zduha samopridnih papežev, ki so si s križnimi boji hoteli tudi do najvišje posvetne oblasti pomagati; z eno besedo, križne vojske so jim pravi nebodijhtreba. Toda kdor tako govori, ne pozna zgodovine in ne vidi na tanko; sovraštvo do sv. katoliške cerkve ga je oslepilo. Vedro krščansko oko pa hitro vidi, koliko so križne vojske koristile, dasiravno prvega svojega namena niso dosegle, in niso rešile sv. dežele iz rok sovražnikov.

Nijeden moder ne graja sv. mučenikov prvih krščanskih stoletij, ki so za sveto vero dali svoje življenje, in tudi križnikov ne moremo grajati, če so za svete kraje darovali svojo kri. Mučeniki so bili cvet rimskega in grškega krščanskega sveta, in tudi križne vojske so bile še le takrat mogoče, ko se je krščanstvo med novimi krščanskimi narodi že lepo razcveto. Kdo bi grajal mladeniča, ki za svojo domovino gre v boj, če mu tudi vojna sreča ni mila, — kdo bi grajal možaka, ki ne odstopi za las od pravice, če mu tudi s smrtnim nožem pretijo? Tako tudi križnikov ne moremo obsoditi, ampak občudovati moramo njih plemenito srce, ki so zapustili svoj dom in svoj glešt, da se niso borili za posvetno bogastvo in za lastni prid, nego da so svoje življenje zastavljali za svete kraje, kjer je nekdej bival naš Odrešenik, božji Sin Jezus Kristus, da si naberejo zaslug za boljše življenje na onem svetu. Mila mi je ptica, ki se prosto in veselo vzdiguje visoko proti nebesom; črni kavran mi mrzi, ki s svojim kljunom blato na cesti razkapa. Do tako zvišenih misli se pač naš sedanji svet ne more vzdigniti, ki samo posvetno gleda, za nadzemeljske reči pa nima oči. Neverne duše, katerim je Kristus norost, ne bodo križnih vojsk nikdar po vrednosti ocenile, le verni kristjani jih zamorejo čislati, kateri svoje oči proti nebesom povzdigujejo ter zdihujejo: Moj Bog, moje vse! Mali človek nikamur ne vidi, le velike duše zapopadajo velika dela. Zdaj če bi kdo klical na križni boj krščanski svet, ne spravi ga na noge sto let, — to pa je tudi znamenje, da zdaj krščanska pobožnost spi, dokler je

takrat veselo bedela. Celo neverni muhamedanci so se čudom čudili sveti navdušenosti krščanskih junakov in so začeli bolj ceniti krščansko vero. Ko so v prvi križni vojski bili moslemi pri Antijohiji popolnoma pobiti, se jih je mnogo pokristjaniło, ker so djali, da krščanska vera dela boljše junake, kakor njihov islam. Samo zategavoljo so križne vojske pomenljive, ker so svetu pokazale, kako je krščanska vera sirova srca evropskih narodov oblačila, da si niso več zbirali zakladov na zemlji, ampak v nebesih.

254. Največi hasek križnih vojsk pa je brez dvoma ta, da so križniki muhamedansko svetno moč doma v Aziji poiskali, in jo ondi toliko ponižali, da se več sto let ni mogla hapiti Evrope, in ko se je slednjič zopet toliko okrepila, da je prestopila v Evropo, bila je preslaba in ni mogla do dobrega premagati zahodnih krščanskih narodov. Grki pravijo, da je trojanski kralj Laomedon nekaj morskega boga razžalil. Vsled tega je bog mesto Troja kaznoval z morskim zmajem, katerega kralj ni mogel drugače potolažiti, kakor da je svojo lastno hčerko nastavil na morskem pobrežji zmaju, da jo pogoltne. Ravno takrat pa pride po sreči v Trojo junak Herkul ter obljubi rešiti kraljevsko hčer. Oborožen skoči v žrelo strašne pošasti, tri dni rova v njegovem drobu in ga razsekuje, dokler tretji dan zopet pride zdrav na svetlo, samo le svojih lasi se je bil znebil. Prav tako je muhamedanski zmaj že priroval do grškega morja in je ondi prežal na priložnost, da pogoltne deviško krščansko Evropo. Toda sedaj se podajo mnogoštevilne križne čete v Azijo, ktere je strašni zmaj sicer vse pogoltnil, ali križniki so vendar tako strašno razsajali v njegovem drobu in osrčji, da je dolgo na teh ranah bolehal, in nikdar več ni dobil prve svoje moči. Ko so namreč Turki v 15. stoletji vzeli Carigrad ter se razlili po Evropi, so sicer kakor z železnimi rokami objemali krščanske narode, toda toliko moči niso več imeli, da bi jih zdrobili, nego so se morali pred krščanskim mečem dalje in dalje nazaj pomikati.

Papeži, ki so najbolj na križne boje klicali, so si s tem veljavo pridobili, ker so se krščansko ljudstvo, kakor tudi kralji in cesarji navadili papeža ubogati, kakor svojega očeta. Kako je oče zapovedaval, tako se je v hiši katoliških narodov vse vršilo, in njegovi besedi se nobena posvetna oblast ni upala upirati. S tem pa posvetni vladarji niso nič zgubili, če je papeževa oblast više in više rastla, ampak križne vojne, katerim so krščanski vladarji bili na čelu, so pozročile, da je verno ljudstvo častilo svoje vladarje kot od

Boga postavljene oblastnike. V časti so imeli svoje vladarje, ki so jih vodili v sveto deželo, kakor kedaj Izraelci Mojzesa. Zraven tega so vladarji v tem času zelo obogateli, ker so posestva tistih plemenitašev, kateri so v svetih bojih poginili, jim ostala, pa tudi so okrepili svojo kraljevsko moč, ker dosti velikašev, ki so zmiraj majali ob kraljevskem stolu in njegovih pravicah, ni več bilo nazaj iz sv. dežele. Sv. cerkev novih pokristjanjenih narodov najdlje ni mogla navaditi na pošteno delo. Delal bi naj nesvoboden kmet, in živel svojega plemenitnega grajščaka. Viteze in plemenitaše je le krvavo delo veselilo. Da tedaj vitezi niso več doma drug drugega po krivici napadali in ubogega krščanskega ljudstva zatirali, ampak so s svojo močjo rajši služili sveti stvari, to so zopet napravile križne vojske. Pred so meči vitezov rjaveli od krščanske prelite krvi, a sedaj so se svetili v službi svete vere. Mislimo tukaj na viteške duhovne rede, ki so se za časa križnih vojsk osnovali. —

255. Največ se je v teh časih spremenilo po mestih, ki so se po križnih vojskah prav za prav še le začela. Mesta so namreč tako nastala, da so se svobodni in tudi nesvobodni podložni okoli grajščin naselili ter so svoje stanje ogradili z zidom, za katerim so jih grajščaki s svojimi oboroženimi hlapci branili krivičnih napadov. Ti mestjani so bili pravi sužnji svojih gospodarjev, in niso imeli nobenih pravic in nobene svobode. Ko ste pa v križnih vojskah oživel trgovina in obrtnija, so mestjani čem dalje bolj obogateli, in so si začeli kupovati od svojih gospodarjev, katerim je bilo treba dosti denarja za dolgo pot v sv. deželo, več in več pravic, in ker so plemenitaši dostikrat v križnih bojih poginili, so mesta postala celo svobodna in samosvoja. Ko je pa mestom enkrat prisijalo solnce svobode, je tako naglo rastla njih moč in njih blagostanje, da nahajamo koncem križnih bojev mesta, ki so gleštala več kakor cele dežele, ter so imela marsikterokrat toliko vojakov, kakor kateri si bodi vladar.

Ravno na isti način kakor mesta se je osvobodil tudi prosti kmet, ki je bil pred pravi trpin in suženj in je moral delati tlako svojemu grajščaku. Na papeževo besedo je moral grajščak spustiti vsakega, ki je sprejel romarski križ, in ker se je vsled vojske zmiraj manjšalo število delavcev, morala je gospoda začeti lepše ravnati s kmeti, da jej niso odbežali k drugemu gospodarju, ali pa so jim morali prepustiti nekoliko svojega zemljišča v last, na katerem je bil potem kmet sam svoj gospodar. Če bi križne vojske ne bile storile nič drugega,

nego da so le raztrgale verige nestrpljivega robstva prostega kmeta, dovolj so storile.

Pred križnimi vojskami je bil vsak narod, vsaka država za se kakor bi bila s plotom ograjena in z blanjami obita. S križnimi vojskami se je pa začelo živahno gibanje med narodi, kar je hasnilo vedam, umetnosti pa tudi obrtniji in kupčiji. Meje so se odprle, narod se je učil od naroda, kakor če kmet pogleda črez mejo in vidi pri sosedu kaj novega in reče, to je pametno, to hočem tudi jaz poskusiti. Več glav več vê, pa tudi kdor več vidi, več vê povedati. Na jutrovem so našli zaklade nekdanje učenosti, ter so jih prinesli domú, in so ž njimu vzbudili toliko ljubezen do učenja, da so nastale ljudske šole in tudi visoke šole tako goste, kakor bi jih nasejal bil. Nekdo pa pravi, da so bile križne vojske same ne k a k o v a šola za narode. Videli so križniki na dolgem potu na jutrovi strani kaj lepih stavb, in tako so tudi doma najprej na Laškem, pozneje tudi na Nemškem, stavili velikanske krasne cerkve, katerim se še dandanes čudimo. Pobožnih ustanovitev za dušni blagor in dobrotivnih zavodov niso nikdar toliko napravili, kakor ravno v tem času.

Vendar nobena reč na svetu ni tako svetla, da bi se vsaj nekaj prahù na njej ne obdržalo, in tudi križne vojske imajo svojo senčno stran. Resnica je namreč, da so križniki prinesli nalezljive bolezni iz jutrovega, da so se ondi naučili razkošno in mehkužno živeti, da jih je veliko šlo v sveto deželo iz sebičnih namenov, in da se je križnikom časih v previsokem navdušenju zavrtilo v glavi, da so postali prav praznovorni; toda hasek križnih vojsk je tako velik, da ga kvar, katerega so pozročile, nikdar dosegel ne bode.

g) Krščanstvo v Pomorji in pri drugih polabskih Slovanih.

256. Pomorje je bila dežela od polabskih Slovanov dalje na jutro ob Iztočnem jezeru. Ondi se je krščanska vera še le takrat začela bolj širiti, ko je poljski vojvoda Boleslav III. Pomorce premagal, ter vzel trdno njihovo mesto Štetin l. 1121 in si pokoril njihovega vojvodo Vratislava, ki je moral Poljake spoznavati svoje gospodarje. Najpred je ondi španski misijonar Bernard oznanoval sv. križ, a imenitni Pomorci niso marali ubogega meniha ter so ga zasmehovali in rekali, da si Gospodar celega sveta ne bode izvolil berača za svojega poslanika. Tedaj pooblasti papež Kalikst II. bamberskega

škofa Otona za misijonarja med Pomorci. Oton se poda bogato oblečen in s številnim sijajnim spremstvom na svoje delo, ker mu je Bernard, ki se je pri njem glasil, povedal, zakaj da on ni nič veljal pri Pomorcih. Med potom je Oton obiskal poljskega vojvodo v Gnjezdni in potem se napoti k pomorskemu vojvodi Vratislavu, ki je že bil pred v Merzeburgu krščen, toda zavoljo svojega ljudstva si ni upal svoje vere kazati, ampak držal se je še paganskih navad. Že med potom je Oton naletel na ljudi, ki so skrivoma bili že krščeni, in tudi na take, ki so njega prosili za krst. Oton se je modro in blago obnašal, se je povsod sijajno prikazal, zraven pa je bil tako dobrotljiv in radodaren, da se je paganskim Pomorcem zelo prikupil, ki do svojih bogov itak niso imeli več pravega zaupanja, ker so jim v slednjih vojskah le slabo bili pomagali. Na vojvodinem gradu Pirici je zamogel v kratkem več tisuč paganov krstiti. Vojvoda in več velikašev je očitno sprejelo krščansko vero. V Kaminu je vojvodinja sama pripravila mnogo ljudi za sv. krst, in nekteri odpadenci so se zopet spravili s sv. cerkvo. Oton jim je prepovedal po več žen imeti, in novorojene deklice moriti, in kar je on rekel, je skorej vselej obveljalo, ker je svojo besedo z bogatimi darili podpiral. Zapustivši v Kaminu duhovnika potuje Oton v bogata pomorska mesta Julin in Volin, kjer so večinoma živeli mornarji in vojaki. Tukaj Oton sicer ni veliko opravil, pa toliko so mu nazadnje Julinčani obljubili, da se bodo v verskih rečeh ravnali po Štetinu, ki je najstareje in najimennitnejše mesto pomorsko. Štetinčani so sprva tudi rekli, da ne potrebujejo nove vere, ker jim je stara celo povoljna; vendar ko jim je Oton poljski jarem po svoji priprošnji pri poljskem vojvodi zdatno polajšal, pridobil je srca Štetinčanov, ki so začeli podirati tempeljne svojih krivih bogov. Sedaj so res tudi Julinčani posnemali Štetinčane in v dveh mesecih je bilo nad dvajset tisuč Pomorcev krščenih. Duhovnika Adalberta je Oton posvetil škofom in njegovo stolico postavil v Julinu, sam pa se je podal nazaj v svojo škofijo v Bamberg. Kmalo za njim je prišel v Bamberg tudi žalostni glas, da so se Pomorci, našuntani po brezbožnih popih, po mestih krščanstvu zopet izneverili. Takoj se Oton v drugič napoti na Pomorsko in ondi pomiri razdražena srca, ki so se ljubeznivemu škofu zopet vdala, in ljudstvo je na številnem zboru v Usedomu po celi deželi krščansko vero vpeljati sklenilo. Julinsko škofijsko stolico je papež Inocencij II. prestavil v mesto Kamin l. 1170.

Med Lužičani je deloval kot izvrsten misijonar sv. Vicelin škof odenburški † 1154. Toda kar je on opravil in kar so sosedni škofje hasnovali krščanstvu, to so nemški knezi in seosebno saska vojvoda Henrik „lev“ in Albrecht „medved“ zopet skazili, zlasti po svoji skoposti in kratosti. Nek nemški zgodovinar sam pravi: *„Ako bi bili posvetni knezi bolj gledali na božjo reč kakor na svoj lastni dobiček, bila bi krščanska vera lože in hitreje paganstvo premagala.“* Polabski Slovani so se tako rekoč do zadnjega moža bili za za svojo domovino, vsled tega je bil narod že redko naseljan, in nemški knezi so napravili med njimi nemške nasebine, ki so po časih pokristjanili pa tudi ponemčili še ostale polabske Slované. Najdalje so se severni Slovani na otoku Rujani branili nemške sile, in tudi krščanske vere; ali danski kralj Valdemar I. ni pred odjenjal, dokler ni vzel dobro zavarovanega otoka in trdnega glavnega mesta Arkone l. 1168. Tam, kjer je pred stal tempelj boga Svetovida, so zmagovalci sèzidali krščansko cerkev in otok Rujana je ostal pod višo oblastjo danskega kralja. Slovanski narod ob Labi pa je bolj in bolj ginil; tu in tam so prebivalci še govorili slovansko narečje, dokler se niso popolnoma ponemčili. Le drobtina nekdanjih mogočnih severnih Slovanov se je ohranila; peščica lužičkih Srbov še namreč dandanes govori slovanski.

B. Cerkev in država.

a) Petdesetletni boj za investituro.

Med Gregorijem VII. in Henrikom IV.

257. Leta 1073 je bil v Rimu slavní Gregorij VII. od duhovstva in ljudstva enoglasno papežem izvoljen. Povzdignili so Gregorija s tem k najviši časti namestnika Kristusovega na zemlji, pa ob enem mu naložili tudi težek križ na njegove rame, ktereга je moral do svoje smrti nositi. Kardinal Hildebrand, tako se je Gregorij pred zval, je dobro vedel, kaj ga čaka na rimski stolici, in vsled tega se je v resnični ponižnosti branil visoke časti in tolike odgovornosti. Pisal je tedaj nemškemu kralju Henriku IV. pismo, v katerem ga prosi, da naj ne potrđi njegove volitve, ker on bi mu zavoljo njegovih večih in obče znanih pregreh nikakor ne mogel priza-
našati. Kralj pa je le potrđil njegovo volitev, in tako je Gre-

gorij moral nastopiti svojo visoko službo. Že od poprej je Gregor poznal žalostni stan sv. cerkve, ker je kot pa-pežev poslanec prehodil skorej vse dežele, ter se je tako lahko sam prepričal vsakovrstnih napak, in je z lastnimi očmi videl rane, na katerih je nevesta Kristusova bolehal. Zatorej ga je bilo zdaj strah dela, ko je moral sam nastopiti službo zdravnika, in glasno se je tožil: „*Jutrova cerkev se je izneverila. Naj pogleda človek na večerno stran, na jug ali na sever, ni ga skorej škofa, ki je na pravični način dospel do svoje službe ali kteri bi po svojem stanu spodobno živel; ni ga kneza, kteri bi se poganjal bolj za božjo čast kakor za svojo, ter bi pravico više cenil nego lastni svoj dobiček. Ljudje v Rimu, med kterimi sam živim, Rimljani, Longobardi, Normani so, kar jim večkrat pravim, hujši od judov in paganov. In če sam sebe pogledam, me grehi moji tako težijo, da le od usmiljenega Kristusa zveličanja upam. Če bi namreč ne upal enkrat priti v boljše življenje in sveti cerkvi koristiti, bi nikakor v Rimu ne ostal, kjer že dvajset let bógme prisiljen živim.*“ Toda že je Gregor položil roko na plug, in ni se več ogledoval, akoravno je videl, da bode trdo oral.

Največ je katoliški cerkvi škodovalo to, da škofov in opatov niso po cerkvenih postavah postavljali. Škofje in opati so bili namreč ob enem tudi posvetni knezi, ki so imeli od kraljev feude ali posojena zemljišča. Ako je tedaj škof umrl, oddal je kralj feud komu drugemu s tem, da mu je izročil škofovo palico in prstan. Škofova palica pa in prstan sta znamenje duhovske škofovske oblasti in na ta način je tisti, ki je dobil feud, bil ob enem tudi škof, dokler vendar nobena posvetna oblast nima pravice škofov postavljati. To podeljenje škofij po posvetni gospodi z izročenjem škofovske palice in prstana, se je imenovalo po latinski investitura, in prepri, ki se je zdaj zarad oddajanja duhovnij med najvišjo cerkveno in posvetno oblastjo začel, zove se boj za investituro. Poleg posvetne investiture je bila cerkvi zlo-na kvar tudi ženitev duhovnikov in pa simonija. Toliki nered je bil namreč takrat v cerkvi božji, da so se duhovniki v nemar ženili, kar je bil se ve da le divji zakon, in da so posvetni in duhovni patroni cerkvene službe za denar ponujali in jih tistemu prodajali, kteri je bil za njo največ obljubil. Gregor vzame takoj ojster vinjak, da otrebi žlahtno trto divjakov, ki so pili trtin sok ter jo tako kvarili. Na sinodi v Rimu l. 1074 je ponovil stare postave, ki du-

hovnikom zdržljivost zapovedujejo in je oženjenim duhovnikom prepovedal vsaktero duhovno službo, a od krščanskega ljudstva je zahteval, naj se ogibljejo oženjenih duhovnikov, in naj nobene službe ne tirjajo od njih. Duhovniki so na glas kričali, da se jim po tem ukazu krivica godi, in na Nemškem so duhovniki papeževim poslancem rekli: „*da raji pustijo duhovstvo kakor zakon; papež naj si le gre angeljev iskat za cerkveno službo, če mu ljudje več ne zadostujejo.*“ In tudi nekteri francoski škofje so na cerkv. zboru v Parizu rekli: „*da so Gregorijevi ukazi nestrpljivi in za tega voljo tudi nespametni.*“ Toda papež ni za en las odjenjal od svoje besede, in duhovniki so se mu morali pokoriti. Ljudstvo nikdar in nikoli ni maralo za oženjene duhovnike, ampak želelo si je čistih mešnikov, in tako je krščansko ljudstvo hitro stopilo na stran papeževo in je njegove ukaze podpiralo, a nepokorni duhovniki so obsedeli na suhem. Ravno tista sinoda je sklenila: „*da vsak zgubi duhovnijo, kateri jo je za denar kupil, in da prihodnjič nikdo ne sme cerkvene službe oddajati ali kupovati.*“ Ker je bila investitura v tesni zvezi s simonijo, je potem l. 1075 rimska sinoda tudi zapovedala: „*Kdorkoli prejme bodisi škofijo, bodisi opatijo ali ktero si bodi nižjo cerkveno službo iz posvetnih rok, je odstavljen, in knezi, kateri za taka mesta investirajo, so izobčeni iz katoliške cerkve.*“

Papeževi ukazi so najbolj zboleli v gornji Italiji, na Francoskem, zlasti pa na Nemškem, kjer je vladal razuzdani in samosilni kralj Henrik IV. Nemški kralj se je najraje mudil na gradu v Goslaru, kjer je imel celi šok brezvestnih svetovalcev in nemarnih žensk okoli sebe. Henrik je kar trosil denarje med nje in zarad tega mu jih je rado zmenjkalo. Da si tedaj pripravi novega denarja, kupčeval je s škofijami in duhovnijami sploh, ali jih je časih tudi poklanjal svojim ničvrednim tovaršem. Kdor je tedaj hotel imeti škofijsko stolico, moral je polno mošnjo prinesiti na kraljev dvor, da je zamogel vse prazne žepe napolniti, in vse kraljeve ljubljenske zadovoljiti. Vsakemu le na pol poštenemu človeku seveda se je taka barantija zgabila, in bila je očitna nevarnost, da same spake dospejo do najviših cerkvenih služb. Gregor je najprej zdobra govoril s kraljem. Kralj ponižno obljubi se poboljšati, pa izpolnil ni, kar je obetal, nego je cesarske svetovalce, ki so bili zavoljo simonije izobčeni iz katoliške cerkve, zopet pozval v službo, naprej oddajal duhovnije največim nepoštenjakom in je tudi sicer verne podložnike Sase neznano tlačil.

Ves nevoljen pokliče zdaj Gregor kralja v Rim na be-

sedo, da se opraviči. Henrik, ki je bil ravno Sase premagal, in je vsled tega še glavo bolj po konci nosil, zapodi papeževe poslance iz dežele ter pozove svoje škofo na zbor v Worms (1076), kjer so papeža odstavili in mu ob enem celo red hudobij in pregreh očitali. Nek zgodovinar tukaj pravi: „*To je pač dokaz, kako so takovi škofoje kakor slepci služili posvetni oblasti, in kako jim je bilo treba ojestrega poglavarja na čelu.*“ Ko je tedaj Gregor v Rimu zvedel sklep vormskega zbora, je Henrika svečano proklel ter nemško ljudstvo odvezal pri-sege zvestobe, ki so jo bili dolžni svojemu kralju. To ojestro papeževo postopanje je na Nemškem mnogo škofov streznilo, ki so zdaj stopili na papeževo stran, in ker je tudi posvetnim velikašem že davno presedalo samovoljno kraljevo vladanje, je v zboru v Triburu duhovna in posvetna nemška gospoda po stari nemški postavi sklenila, da kralj ne sme dalje izvrševati vladarske oblasti, in ko bi se za leto dni ne znebil cerkvenega prokletstva, si hoče gospoda izvoliti novega kralja.

258. Henrik je dobro vedel, da se je zdaj treba podvzati in spraviti s papežem, drugači zgubi krono in kraljestvo. Takoj po zimi l. 1077 se napoti na Talijansko s svojo ženo Berto, s sinčkom in z nekterimi spremljevalci. Njegovi sovražniki pa so mu ravni pot na Laško zaprli in tako je moral zlo na vanjk hoditi in visoke francoske Alpe prekoračiti, kjer je že vse polno snega zapalo. Prevzetni Henrik je moral po teh gorah bolj plaziti kot hoditi, ali vse je voljno trpel, da le papeža dobi še doma na Talijanskem, kateri se je že tudi na Nemško napotil bil, da se ondi kralj pred njim opraviči. Gregor se na trdnem gradu Kanosi toliko pomudi pri pobožni toskanski grofinji Matildi, da pozve, zakaj da Henrik prav za prav prihaja na Laško. Ko se tedaj kralj prikaže pred kanoškim gradom kot pobožni in škesani romar in papeža odveze prosi, se Gregor razveseli nad spokorjencem, akoravno mu ni celo zaupal, ker je že poznal nestanovitnega kralja. V tistem času so se pa grešniki bolj ostro pokorili, kakor se mi pokorimo, in tudi Henrik je moral obleči spokorno haljo, ter je tri dni od zore do mraka bos, gologlav in tešč stal na grajskem dvorišči in je čakal odveze. Še le četrti dan ga Gregor odveže prokletstva in mu podeli v znamenje popolne sprave presveto obhajilo, ob enem pa mu tudi naznani, da kraljeve oblasti ne sme prevzeti, dokler nemški državni zbor o tem ne izreče svoje sodbe. Prav ta dogodek pri Kanosi so nemški pisači in tudi drugi kričači, ki pravice in

resnice ne ljubijo, katoliški cerkvi in papežu zeló zamerili, rekši, da je to bilo osramotenje nemškega kralja, in da je takrat obledel in otemnil lesk in blesk nemškega cesarstva. Je li res pokora — sramota, in je to osramotenje, če se ubogi grešnik poniža pred večnim Bogom? Je li to škodilo glavi kralja Davida, da je na svojo glavo prah in pepel trosil ter svojo pijačo s solzami mešal? Zgodovinar Leo tedaj celo pametno govori, ko pravi: *„Ako bi se Henrik bil pod trnovo krono, ktero si je sam djal na glavo, tudi v srci preobrnil bil, bi se sedaj njegovo ime v zgodovini prelepo svetilo, — svetloba Kristusa bi ga razsvetovala in poslavljala. Ker mu je pa bila trnova krona samo šema, s ktero je zakrival svoje pravo lice, se hočemo božje pravičnosti veseliti, ki je notranje spridenega človeka zadela, dasiravno je bil zunanje kralj in kraljevo dete.“* Če je Kristus, kralj nebes in zemlje, nosil težki križ za naših grehov volje, ne more za krščanskega kralja sramotno biti, ako zavoljo svojih lastnih grehov obleče spokorno haljo.

Kar je bil papež slutil, to se je zgodilo. Navzlic vsem svojim obljubam je Henrik začel že v gornji Italiji zbirati svoje prijatelje ter se na boj zoper papeža pripravljati. Sedaj si izvolijo nemški velikaši Rudolfa švabskega za kralja, dasiravno jim je Gregor to odsvetoval. Henrik se vrne na Nemško in našel je še dosti zaveznikov, da je začel krvavi boj zoper svojega nasprotnika. Papež je pripoznal Rudolfa za nemškega kralja, a Henrika je znova proklel, dokler so škofje v Paviji, sami Henrikovi privrženci, Gregoriju vzeli papežev oblast, in so namesto njega zvolili novega papeža Klementa II. Henrik je zbral močno vojsko ter jo peljal naravnost proti Rimu. Gregor se mu je umaknil v Rimu na angeljski grad, in se je naslanjal na mogočnega normanskega vojvodo Roberta Guiskarda, ki je bil že iz rok papeža Miklavža II. spodnjo Italijo prejel kot fevd. Tri leta zaporedoma je Henrik obsedal Rim in še le v spomladi l. 1048 je po izdaji premagal mesto. Kralj je Gregorju vse mogoče obetal, da bi ga potegnil na svojo stran, celo svojega papeža Klementa mu je obljubil opustiti. Toda Gregor se s praznimi obljubami ni dal več prevariti, ampak je terjal istinito pokoro in je ob enem ponovil cerkveno kletv čez vse sovražnike sv. cerkve. Na to je velel tudi Henrik neki sinodi papeža Gregorja zakleti, in njegov papež Klement ga je prav na veliko noč v cerkvi sv. Petra ovenčal za cesarja. Papežu se je na angeljskem gradu že trda godila, ko mu pride še ravno v

pravem času vojvoda Robert Guiskard na pomoč. Zdaj je Gregor iz Rima zbežal v mesto Salerno, kjer precej med velikimi stiskami, a tudi z veselim upanjem na boljše življenje umrje. Njegove zadnje besede so bile: „*Ljubil sem pravico in sovražil krivico, zato umiram prognan.*“

Sovražniki velikemu papežu Gregorju tudi oponašajo, da je učil, da ima posvetna oblast svoj začetek od hudega duha. Toda to je gola laž. Gregor je le učil, da je duhovna oblast nad posvetno oblast povzdignena, in je primerjal obe oblasti solncu in mescu in očesoma telesa. Kakor dobi mesec svojo luč od solnca, tako bi naj vsaka krščanska posvetna oblast spoznala nad seboj duhovno oblast namestnika Kristusovega, in bi naj cerkev kot gospo, ne pa kot deklo imela; in kakor oba očesa človeku svetita in ga varujeta nezgode, ravno tako obe oblasti branita človeštvo nesreče in mu svetita k njegovi sreči. — Da bi bil še le Gregor v cerkvi uvedel celibat t. j. sebiten stan duhovnikov, to dandanes samo tisti še trdijo in ponavljajo, kateri povestnico le po imenu poznajo.

Od smrti Gregorja VII. do vormske pogodbe.

259. Gregorjev naslednik Viktor III. je samo dve leti vladal sveto cerkev, pa tudi on je izdal prepoved zoper simonijo in investituro. Za njim je bil Urban II. papežem izvoljen (1088—1099), ki pa niti v Rimu stolovati ni mogel, kjer je Henrik svojega papeža Klementa podpiral. Toda sedaj je hitela rasti setev, katero si je Henrik nasejal. Bojna sreča ga je začela zapuščati, njegovi prijatelji so se večnega boja naveličali, njegova lastna žena ga je obtožila grdih pregreh in celo njegov stareji sin Konrad se je vzdignil l. 1093 zoper svojega očeta. Na cerkvenem zboru v Klermontu l. 1095 je papež prepovedal vsem duhovnikom prisegati homagij posvetni gospodi, t. j. tako prisego zvestobe, kakor jo prisegajo posvetni vazali svojim gospodarjem, ker taka prisega je spravila dostikrat duhovnike v zadrego, kateri morajo v prvi vrsti svoje dolžnosti do cerkve izpolnovati. Na Italijanskem je stanovitna toskanska vojvodinja Matilda Henrika po malem celo spodrinila, in ker je navdušenost za križno vojsko njegovo moč še bolj poparila, zapustil je l. 1097 Italijo in papež Urban se je lahko pred svojo smrtjo slovesno podal v Rim ter se ondi vsedel na papežev stol. Urban se je moral tudi s francoskim kraljem Filipom I. vojskovati, ktereга

je zavoljo njegove pregrešne tovaršije z neko Bertrando izobčil iz svete cerkve.

Papež Paskal II. (1099—1118) je bil mož dobrega duha in zdravih načel. Rekel je: da je treba kležečemu pripogniti se, toda pregugniti se ne smemo t. j. ravnotežja ne smemo zgubiti. Tudi Henrik se je delal, kakor bi se hotel s papežem pogoditi; a ker je cesar vedno drugači govoril in drugači mislil, zopet ni prišlo do sprave. Cesar je rival svojo mater, sveto cerkev, do praga ter jej njene pravice kratil v svoji državi, a Henrika je njegov lastni sin Henrik porinil črez prag in mu vzel krono in državo. Prav tako zanikerno in hinavsko, kakor se je obnašal stari Henrik zoper cerkev, tako se je obnašal mladi Henrik zoper svojega očeta. Ko se je tedaj oče prisiljen moral odpovedati kraljevski oblasti, je opominjal svojega sina: „*Naj se ti godi kakor očetu tvojemu, če ne bodeš pravično vladal in cerkve branil.*“ Henrik IV. je umrl l. 1106 brez da bi se bil spravil s sveto cerkvo.

260. S Henrikom V. (1106—1125) pa cerkev ni nič kaj pridobila, ker Henrik je bil pravi sin svojega očeta, in je s svojo materjo cerkvo ravno tako brezvestno ravnal, kakor popred s svojim telesnim očetom. Komaj da je kralj trdno sedel na kraljevem prestolu, je že odločno tirjal od papeža pravico imenovati škofove v svoji državi, česar mu pa Paskal nikakor ni dovolil, ampak mu je oznanil, da po Kristusovi krvi osvobodjena cerkev ne sme več za deklo služiti. Zaradi tega pelje Henrik močno vojsko na Italijansko, kjer sta se v Sutri l. 1111 s papežem tako-le pogodila, da škoofje in opati kot posvetni knezi vsa svoja velika posestva kralju povrnejo proti temu, da on imenovanje škofov prepusti papežu. Blagi Paskal je namreč mislil in je bil prepričan, da se bo cerkev bolje počutila, če je tudi uboga pa zato svobodna, nego če je sicer bogata pa sužnja, kakor je tudi ptica v prostem zraku vselejša pri pičlem strošku kakor v kletki pri polni kopanji. Duhovniki bi se najraje, je rekel papež, v svojih cerkvah zdržavali, kakor se potikali na cesarskem dvoru. Kralj je bil seveda s to pogodbo jako zadovoljen; toda zdaj so zoper njo na glas vpili nemški knezoškofje, kateri se nikakor niso hotli odpovedati svoji posvetni oblasti in svojemu premoženju, in tudi posvetnim knezom se je pogodba kriva zdela, kateri so se bali, da bi kralj zdaj bil premogočen. Po tem takem papež ni mogel pogodbe izvršiti, in vsled tega se tudi kralj ni hotel investiture odpovedati, in tako je ostalo zopet vse pri starem. Ker se je Paskal odločno branil Henrika za cesarja kronati,

je to cesarja tako raztogotilo, da je velel papeža in več njegovih kardinalov zgrabiti in jih odpeljati v svoj tabor. Ves Rim je bil na nogah zavoljo tolike cesarjeve hudobije in Henrik je moral Rimljane z mečem miriti. Zdaj so se vsi Henrikovi privrženci zagnali na dobrega papeža, kakor ose na med, in so ga deloma s protenjem deloma z dobra naposled pripravili, da je cesarju prepustil pravico podeljevati škofije s škofijsko palico in s prstanom, in mu je ob enem prisegel, da ga ne bode nikdar več preklel. Paskal je zdaj Henrika V. tudi v cerkvi sv. Petra za cesarja kronal in se je izgovarjal, rekoč: „*Prisiljen sem to zavoljo cerkvenega miru in svobode trpeti, cesar pred ne bi trpel, če bi tudi trebalo kri in življenje dati.*“ Sto pogodbo je šlo vse po vodi, kar je Gregor VII. za cerkev stoliko težavo priboril.

Henrik je tedaj na Italijanskem našel, kar je iskal, in se je zadovoljen vrnil nazaj na Nemško. Pa kmalo niso le v Italiji, ampak tako rekoč po vsem katoliškem svetu svarili papeža zavoljo jalove pogodbe, katero je s cesarjem sklenil. Sinoda v Lateranu l. 1112 je celo to pogodbo kot prisiljeno zopet zavrgla ter je ta sklep ob enem tudi cesarju naznanila. Cesar se je za takšne sklepe malo brigal, in ni za nič odstopil od pravic, ktere mu je sutrijska pogodba dovolila. Zdaj umrje l. 1115 toskanska grofinja Matilda, ki je vso svojo zemljo bila s pismom sporočila rimskemu stolu, in znova sta se papež in cesar poprijela. Henrik si je namreč Toskano svojil in je po smrti vojvodinje ondi postavil svojega namestnika. Zaradi tega ga je lateranska sinoda l. 1116 izobčila iz cerkve. Zopet je peljal cesar mnogoštevilno armado na Laško, da bi se maščeval nad papežem, in papež je moral pobegniti iz Rima, ker se na omahljive Rimljane ni prav zanesel. Kmalo potem l. 1118 je umrl papež, kteremu je skorej vse spodletelo, kar je počenjal na korist sv. cerkve, dasiravno je imel vedno najboljše namene.

261. Ko je papež Kalikst II. „dobil papeževo oblast, je precej na cerkvenem zboru v Rheims-u l. 1119 cesarju ponujal spravo. Vladohlepnemu cesarju pa ni bilo mar sprave, ker bi nerad zgubil svoje oblasti v cerkvi, in Kalikst, ki je sploh odločno postopal, je cesarja proklel. Zdaj so cesarja njegovi prijatelji drug za drugim zapuščali, in ker se je Henrik bal, da bi se mu na zadnje ne zgodilo, kakor nekdanj očetu njegovemu, začel se je s papežem pogajati. Na številnem zboru v Vormsu l. 1122 sta se slednjič tudi pogodila, in z

vormsko pogodbo se je končal petdesetletni prepir za investituro. To vormsko pogodbo je potrdil

deveti vesoljni cerkveni zbor,

kterega je papež obhajal v Lateranu, t. j. v svojem stolnem gradu v Rimu l. 1123. Pogodba se tako-le glasi: Redovniki si sami volijo svojega opata, kapitol svojega škofa, toda pred cesarjem ali pred njegovim namestnikom, in sicer brez sile in brez simonije. Posvetne oblasti izvoljenemu v njegovi škofiji cesar ne podeljuje več s prstanom in s škofovo palico, ampak s cesarskim žezlom. Pri dvomljivih volitvah naj cesar razsojuje, vendar najprej popraša škofove tiste pokrajine za njihovo mnenje. Cesar cerkvi povrne vsa posestva, ktere je kedaj si bodi on ali oče njegov cerkvi vzel.

V tem dolgoletnem prepiru med cerkvo in državo se je jasno pokazalo, kako sveta cerkev svojih božjih pravic nikdar ne more pa tudi ne sme zatajiti; kolikokrat in kedarkoli se cerkev bori za svoje božje pravice, ne bode nikdar osramotena, ker Bog in sv. Peter sta jej na strani. Zato je Kalikst že pred Henrikom pisal bil, rekoč: *„Jaz ne segam za tem, kar je cesarjevega; ti pa bi se moral sam rad tega odpovedati, kar ti ne gre. Ti imaš sicer za svojo stran veliko vojakov, cerkev je temu nasproti kakor na slabem; v resnici pa so vendar močnejši na njeni strani: apostoli namreč in Bog sam.“*

b) Borba za cerkvene pravice na Angleškem.

262. Kakor na Nemškem, ravno tako se je tudi na Angleškem cerkev morala dolgo boriti za svoje pravice.

Kralj Vilhelm II., ki je l. 1087 zasedel angleški kraljevi stol, je katoliški cerkvi hudo zadel. Izpraznjenih škofij in opatij nikomur ni podelil, ampak je njih dohodke v svoj globoki žep spravljaj, je cerkveno premoženje z davki preoblagal in je dobre cerkvene službe tistim oddajal, kteri so mu jih najboljše plačevali. Tega bi nobeden katoliški škof ne smel trpeti, še manj pa je to trpel sv. Anzelmi, ki je bil ta čas nadškof kanterbury-ski. Kraljevim nameram je bil Anzelmi tako na poti, da je Vilhelm v Rimu papeža prosil, naj Anzelma odstavi od njegove škofije. Toda papež Urban II. tega ni storil, ampak je škofa Anzelma, kteri je tudi v Rimu pri očetu vsega krščanstva pomoči iskal, z največo slovesnostjo

sprejel ter tako njegovo delovanje odobril. Tudi s Henrikom I., bratom in naslednikom Vilhelmovim, se je moral Anzelm vojskovati, dokler so na državnem zboru v Londonu l. 1107 vendar cerkvene pravice obveljale. Kralj je popustil investituro in je dovolil prosto volitev škofov in opatov; cerkev pa je pripustila, da so izvoljeni cerkveni dostojanstveniki kralju zvestobo prisegali.

Kralj Henrik II., ki je l. 1154 prišel na krmilo, bi bil pa zopet rad cerkvi po svojem zapovedoval; vsled tega je svojega pečatnika, Tomaža Beket-a, ki je bil do zdaj bolj posveten mož, ter se je vsaki kraljevi želji podal, povzdignil na nadškofovsko stolicu v Kanterbury-ji. Toda novi škof precej popusti svoje prejšno razkošno življenje, ter tako lepo živi, da ga je ljudstvo kot svetnika častilo. Vendar se tudi Tomaž slednjič vda kraljevi volji, ter obljubi gledé cerkvenih pravic se „stare šege“ držati. Na to so ga najbolj nagnili njegovi škofje, ki so vsi stali na kraljevi strani, posebno pa neki ničvredni opat, ki mu je prinesel ponarejena pisma iz Rima, v katerih prê papež sam zahteva, da naj kralju več ne nasprotuje. „Stara šega“, za katero se je bil Tomaž odločil, pa je ravno ta bila: cerkvene pravice prezirati in cerkev po močnosti odirati. Ko je tedaj Tomaž spoznal, da je krivo stopil, se je takoj kesal svojega dejanja in je sam sebe zažogel pri sv. očetu Aleksandru III. S tem si je nakopal kraljevo jezo, in ker so ga tudi cerkveni dostojanstveniki zveča zapustili, zbežal je tihoma za Francosko l. 1164.

Papež Aleksander se je čvrsto poganjal za pravice angleške cerkve in za škofa Tomaža, a šest dolgih let se s kraljem nista mogla pogoditi. Leta 1170 vendar kralj pred pričami obeča papeža ubogati ter povrniti, kar je cerkvi po sili vzel, in nadškofa zopet milostljivo sprejeti. Pa tudi zdaj ni bilo mirú. Kralj je namreč pogodbo po svoje tolmačil, a zopet drugače jo je Tomaž razumel, ki odslej od cerkvenih pravic niti za piko ni odstopil. Kralj je tedaj pri neki priliki izustil te-le besede: „Ali ga ni moža med mojimi ljudmi, ki bi me maščeval nad tem malovrednim duhovnikom?“ Takoj se podajo štirje vitezi v mesto Kanterbury, in umorijo nadškofa, ki ni maral bežati in tudi ni pustil cerkvenih vrat zapreti, v njegovi stolni cerkvi l. 1170. To je bil krvavi sad kraljeve nepremišljene besede. Ko pride vest o moritvi do kralja, obleti ga groza in strah pred toliko pregreho. Precej se začne ostro pokoriti in roma tudi na grob sv. škofa in

mučenika, katerega je Bog s čudeži poslavljal. Iz krvi zvestega in dobrega pastirja pa je angleški cerkvi zrastle pravica in svoboda.

c) Razpori pri papeževih volitvah, deseti vesoljni cerkveni zbor.

263. Po smrti Kaliksta II. so se kardinali pri volitvi novega papeža razdvojili; nekteri so izvolili kardinala Teobalda, a večina je zvolila Honorija II. (1124—1130) za papeža. Teobald se ni mogel obdržati na papeževem stolu, in zatega voljo se je odrekel papeževi časti, ktere itak po pravici nikdar ni imel. Na Nemškem je zdaj vladal kralj Lotar II., ki je bil po vsem pravičen sveti katoliški cerkvi. Sam se je rad podal svoje pravice, ktero mu je dajala vormska pogodba, in ni več pošiljal svojih poverjencev k volitvam škofov, da se pri volitvi kdo ne bi zbal kraljeve zamere. Papež in cesar sta se tako dobro zastopila med seboj, da so ljudje veseli pravili, da ste zdaj cerkvena in posvetna oblast lepo zložni, kakor dvoje krščanskih zakonskih. Po smrti Honorijeve ste se v Rimu dve plemeniti rodbini vtikali v papeževo volitev ter ste tako dolgo rovali, da ste kardinale zopet razdvojili. Po pravici je bil Inocent II. (1130—1143) papežem izvoljen, a nekteri so glasovali za kardinala Leoni-ja, ki je tedaj bil samo divji papež. Toda Leoni je bil močnejši kakor Inocent, ker se je upiral na mogočnega normanskega vojvodo Roger-ja, in si je osvojil cerkev sv. Petra, a Inocent je moral naglo iz Rima pobegniti na Francosko. Vendar nemški kralj se je potegnil za sv. očeta in ga je peljal nazaj v Rim, kjer je potem Inocent Lotarja ovenčal za rimskega cesarja. Toda Lotar se je moral kmalo zopet na Nemško vrniti, kajti imel je premalo vojske, da bi užugal divjega papeža, kardinala Leonija, pred katerim je Inocent moral zopet bežati iz Rima. Leta 1136 gre Lotar znova v Italijo, pa z veliko večjo vojsko kakor prvokrat, ter jo mahne to pot naravnost na Neapolitansko, da poniža Roger-ja, na katerega se je lažipapež Leoni naslanjal, in ki je tedaj najbolj bil kriv razpora na apostolskem stolu. Roger je bil preslab, da bi se cesarju ustavljal in bežal je črez morje na otok Sicilijo. Tako je ostal Leoni na suhem, in moral je Rim prepustiti pravemu papežu Inocentu II., ki je l. 1139 obhajal v Lateranu

deseti vesoljni cerkveni zbor.

Tamo se je bilo zbralo blizu tisuč očakov, nadškofov, škofov, opatov iz raznih krščanskih pokrajin. Najprej so prokleli normanskega vojvodo Rogerja, ki je bil največ kriv razpora pri papeževih volitvah, in potem so ponovili postave zoper divji zakon duhovnikov. Naposled je zbor zapovedal Arnoldu Brešijanskemu, ki je bil prenapeta glava, in je vedno trobil zoper posvetno premoženje duhovnikov, da naj tiho dé. Tako je bil v cerkvi mir, a v Rimu še sploh ni bilo vse v redu. Tukaj kakor tudi po drugih italijanskih mestih so se puntali mestjani, katerim je bilo vse nekako pretesno ter so si večje svobode želeli, in katerim se je nekaj od nekdanje ljudovlade senjalo, kakoršna je bila v Rimu pred Kristusovim rojstvom. Radi bi bili papeževo posvetno oblast razdrli in jo med seboj razdelili, kajti papeža prê posvetna oblast itak zadržuje v njegovem vzvišenem poklicu. Papež Lucij II. poprosi nemškega cesarja Konrada III. na pomoč zoper puntarske Rimljane. Ker pa ni bil uslišan, je sam začel boj, v katerem je papežu nekdo tako silno kamen zagnal v čelo, da ga je ubil. Tudi papež Evgenij III. prekucuhov ni mogel obladati; to se je še le Hadrijanu IV. posrečilo, ko je bil Rim djal v cerkveno prepoved.

d) Stoletna vojska med papeži in Hohenštaufoviči (1154—1254.)

Do mira v Benetkah I. 1177.

264. Friderik „rudečobradec“ je bil prvi nemški kralj iz rodbine Hohenštaufovičev. Res škoda ga je mladega kralja, da je poleg svojih sicer lepih čednosti, premalo spoštoval cerkev Kristusovo, in da je ošabno preziral dobro pravico drugih ljudi. S svojim stricem, cesarjem Konradom, je bil na tretji križni vojski na jutrovem, in ondi je videl neomejeno oblast grških cesarjev in samosilno vladanje turških sultanov, in prav tako oblast bi si on zdaj rad osvojil doma na zahodu. Vsi bi se naj vklanjali njegovi volji, vsi bi naj služili njegovi oblasti: cerkev za deklo, državni knezi za hlapce, mesta za podajoče: to je bila njegova vroča želja. Sam je rekel: „*Jaz, jaz sem gospodar svetá; kar se kralju dopada, to je postava*“. Neki zgodovinar tedaj pravi, da so bili Hohenštaufoviči že take krvi, da jih je nekako mikalo vsako ranto preskočiti, s

katero so bile omejene njihove pravice. S takim sosedom tedaj, kakor je bil Friderik, se je težko pogajati in v miru živeti; zato so se posvetni in duhovni knezi in mesta začeli potegovati za svoje pravice, in papež sam se je tako rekoč moral spreti s Friderikom.

Na rimski stolici je v tem času sedel Hadrijan IV., prvi in edini papež, ki je rodom Anglež. Kot ubog deček je nekdaj beračil, a lepo njegovo obnašanje in bistra njegova glava ga je dvigala više in više ter ga slednjič povzdignila za poglavarja vesoljne cerkve. Hadrijan je bil sicer miroljubnega značaja, pa tudi mirnega moža človek razdraži, ako se preveč v njega zaganja. Ko je Friderik prišel l. 1154 z malo vojsko v Italijo, šel mu je papež do Sutrija nasproti. Ondi se je nekaj prigodilo, kar skorej ni vredno praviti, kar pa je vendar krivo bilo, da sta se cesar in papež začela pisano gledati. V Sutriji bi namreč cesar moral po stari navadi in po nemški postavi papežu stremen držati, ko je svojega belca zajahal, in ga potem nekoliko časa za uzdo voditi, da s tem počasti Kristusovega namestnika na zemlji. Friderik se je pa tega odločno branil, in komaj in komaj so ga stareji nemški knezi pregovorili, da je prijel za uzdo. Nekoliko dni pozneje je papež ovenčal Friderika v cerkvi sv. Petra v Rimu za rimskega cesarja.

Friderik se je bil vrnil nazaj na Nemško, kjer je zdaj hitro pokazal, da je sovražnik svete cerkve in njenih pravic. Svojevoljno je postavljajl škofo ter je svojim duhovnikom prepovedal duhovnije prejemati iz papeževih rok. Sploh se je tako obnašal, kakor nič ne bi vedel o vormski pogodbi. Tudi so na Nemškem dva škofa, ki sta šla iz Rima domu na Dansko, oropali in zaprli in Friderik ju ni branil, nego se je delal, kakor se nič ne bi bilo zgodilo. Papež se je po tem takem moral zglasiti ter se potegniti za cerkvene pravice, in cesarja opozoriti na dolžnosti, ktere ima kot rimski cesar. Pisal mu je list, v katerem mu očita, da premalo spoštuje rimsko cerkev, ki mu je že toliko dobrot skazala. Friderik je pismo nalašč krivo razumel ter je papežu očital, da ga hoče ponižati do svojega podložnika ali vazala. V okrožnem listu je potem cesar papeža pri nemškem ljudstvu tožil, da je vse svaje edino papež kriv, ki pravi, da ima cesar od njega svojo oblast, dokler ima cesar svojo oblast edino le od Boga po volitvi nemških knezov. Cesar na dalje v tem listu obljubuje nemškim škofom, da se hoče zmirom boriti za svobodo nemških cerkev ter jih rešiti jarma, ktereга jim je rimski stol naložil.

Kmalopotem je papež Hadrijan pisal drugo pismo, v katerem je razkačenega cesarja komaj potolažil rekoč, da ni tako mislil, kakor je on njegove besede zastopil, in da njegov list nema tistega pomena, kterega so mu on in njegovi tolmači podrinili.

265. Leta 1158 gre Friderik v drugič na Italijansko in ondi skliče na ronkaljsko polje veliko število odlične gospode, pa tudi četvero najbolj učenih profesorjev iz bolonjskega vseučilišča, da naj po pravici odločijo, koliko oblasti da gre cesarju, in ktere pravice imajo ostati mestom in drugi duhovni in posvetni gospodi. Ona četvorka je pa toliko pravic stlačila in posvetni gospoda, da je druga gospoda in tedaj tudi cerkvena gologlava ostala. Cerkev je z enim mahom zgubila čuda pravic, katerih si je pošteno priborila; oropali so jo njenih dohodkov, priškrenili so jo pri njenem premoženju in njeno svobodo so jej zelo pristigli. Cesar Friderik se je zdaj obnašal tudi v papeževi državi kot viši posvetni gospodar in ondi je naročeval papeževim podložnikom, da so morali oskrbovati njegovo armado na svoje stroške. Zraven tega je postavljajl škofo in nadškofo in se niti ni zmenil za to, kar bo papež rekel. Hadrijan cesarja zopet opomni na dolžnosti, ktere ima kot sin do svoje matere cerkve ter ga prosi, da naj ne prezira več tako ošabno cerkvenih pravic. Toda predrzni Friderik ni slušal na besede sv. očeta; nego mu je tako kljuboval, da so bolj strogi kardinali od papeža že terjali, naj cesarja izobči. Preden se je pa to zgodilo, umrje Hadrijan l. 1159.

Kardinali so Hadrijanu za naslednika izvolili pogumnega Aleksandra III.; samo dva kardinala, ki sta bila za cesarja zavzeta, sta Viktorja IV. za krivega ali — divjega papeža izvolila. Friderik se takoj ponudi in bi bil rad razsodil, kdo je zdaj pravi papež, ali Aleksander ali Viktor, in iz tega namena pokliče cerkveni zbor v Pavijo (1160), kamur „v imenu božjem in sv. katoliške cerkve“ obema papežema priti zapove. Tudi francoski in angleški škofje bi imeli zbor obiskati, a ni jih bilo; komej kakih 50 samih nemških škofov se je bilo sešlo. Papež Aleksander je odločno rekel, da na taki cerkveni zbor, kterega je cesar poklical, nikakor ne more priti. Djal je: „*To ni bila nikdar navada cesarjevih prednikov in cesar je s tem prekoračil meje svoje oblasti, da je brez vedenja rimskega škofa pozval zbor. Samo rimska cerkev ima po svetem Petru od Gospoda pravico v cerkvenih rečeh preiskovati in razsojevati, in v tem ni razsodbi nobenega človeka podvržena. Z najmanjšimi cerkvami drugi knezi ne ravnaajo*

tako hudo, kakor zdaj cesar dela z rimsko cerkvo.“ Divji papež Viktor IV. je pa rad prišel na cerkveni zbor, in zato ga je ta proglasil za postavnega papeža in se mu je priklonil, Aleksandra pa je proklel.

Toda Aleksander je bil mož po božji volji, imel je tudi pravo srcé in se ni zbal nobenega še tako močnega sovražnika. Odločno se loti svojega nasprotnika Friderika. Najpred cesarja izobči, a potem hiti na Francosko. Ondi je sinoda v Toulousi (1161) na tenko pregledala volitvena pisma in se je sčista prepričala, da je edino le Aleksander pravilno izvoljeni papež. Tedaj sta ga Francoska in Angleška spoznali za pravega papeža, in celo nemški škofje, kar jih je bilo bolj značajnih, kakor tudi redovniki, so Aleksandru verni ostali. Cesar je še zmiraj mislil, da bode zamogel Aleksandra s svojim papežem spodriniti in radi tega se je začel pogajati s francoskim kraljem Ludovikom VII., da ga najpred ondi spravi ob veljavo. Toda francoski kralj je precej sprevidel, da Friderik ž njim nima čistih namenov, in pustil ga je na cedilu. —

Leta 1164 umrje divji papež, in cesar Friderik zdaj ni vedel, ali bi se pogodil z Aleksandrom, ali bi se še dalje pipal ž njim; pa njegov pečatnik Rajnald ga je tiral naprej na krivem poti, da ni mogel podati papežu roke k spravi. Zopet sta samo dva kardinala izvolila novega — divjega papeža Paskala III. Da so cesarski strankarji tako grdo mleli z največo častjo in oblastjo Kristusovega namestnika na zemlji, to se niti cesarjevim privržencem ni dopadlo, in bolj in bolj je ginila stranka divjega papeža, dokler so prijatelji Aleksandrovi od dne do dne močnejši postajali. Friderik je na Nemškem zatiral škofo in preganjal menihe, ki se niso hteli klanjati njegovemu papežu in potem se je napotil še na Laško, da tudi ondi zatere v gornji Italiji zavezo lombardijskih mest, ki so se zoper njega zavezale. Aleksander je cesarja zopet proklel in odstavil od njegove kraljevske oblasti, a potem se mu je umaknil iz Rima v Benevent. Friderik se je pa polastil Rima in cerkve sv. Petra, katero so Nemci oskrunili z ognjem in s krvjo, in prav ondi je Paskal ovenčal Friderika rimskim cesarjem. Cesar misli, da je zdaj do nebes zrastel in da že do zvezd sega, a Bog ga je hitro ponižal. V njegovi vojski je nastala kuga, ki je kar pobirala vojake ter jih v nekterih dneh več tisuč pokosila. Pogrebačev je zmanjkalo, — toliko je bilo mrličev: očitna kazen za oskrunjene grobe svetih apostolov Petra in Pavla. Le medle

ostanke svoje močne armade je cesar dopeljal v gornjo Italijo, in ošabni „rudečobradec“ je kot kaki begunec bežal črez Alpe na Nemško ter je komaj živ odnesel zdrave peté.

Cesar tudi zdaj ni miroval, nego je šel, kakor bi božji šibi kljuboval, že petokrat z vojsko na Italijansko, da se maščuje nad svojimi sovražniki. Papež in Lombardi se med seboj zvežejo zoper Friderika, in vsi zviti cesarjevi pomagači ne morejo trdne zveze med njimi razrušiti. Zato Friderik potegne meč, da si pribori svojo prejšnjo oblast na Italjanskem. Toda takrat je zadel na močnega nasprotnika. Lombardi so se bili kakor pravi junaki, in so pri Lignani cesarjevo vojsko popolnoma zmagali (l. 1176). Globoko ponižan je cesar zdaj želel mirú in začel se je s papežem pogajati. Aleksander sprejme cesarja v Benetkah v cerkvi sv. Marka. Friderik pri velikih vratih poklekne, da bi papežu nogo poljubil, a papež ga vzdigne in ga poljubi v znamenje mirú. Drugi dan je papež po njegovi volji služil veliko mešo, pri kateri je cesar pri daritvi daroval svoje darove, a po službi božji je vodil papeževega belca za uzdo. Cesar je spoznal Aleksandra za pravega poglavarja katoliške cerkve, papež pa je potrdil škofo, ktere je cesar med razporom bil imenoval.

Zdaj so tudi Rimljani spoznali svojo krivico ter so papeža prosili, da naj zanaprej v Rimu stoluje. Rimljani so mu morali priseči zvestobo, ter ga zagotoviti potrebne varnosti, in potem se je papež l. 1178 preselil v Rim, kamor je tudi sklical cerkveni zbor, kterega je v Benetkah bil obljubil.

Enajsti vesoljni zbor l. 1179.

266. Pri enajstem vesoljnem zboru v Lateranu se je zbralo nad tri sto škofov. Da se zanaprej pri papeževi volitvi za-
branijo tako žalostni razpori, kakor jih je cerkev zadnja leta
bila doživela, je zbornica najprej sklenila, da bode prihodnjič
le tisti veljavno izvoljen papež, kateri dóbi dve tretjini kardi-
nalskih glasov; kdor bi si pa brez té večine glasov svojil
papeževo stolico, ta naj bo izobčen iz cerkve in odstavljen
od duhovstva. Zraven tega je zbor ponovil postave zoper si-
monijo, zoper oženjene duhovnike, zoper odertijo, in je tudi
zmote nekterih krivovercev zavrgel. Tako se je Aleksandru III.
po dolgotrajni borbi za cerkvene pravice koncem njegovega
življenja prisijala vesela zmaga, ktero je njegova stanovit-
nost po vsej pravici zaslužila. Umrl je l. 1181. Nagrobni
napis imenuje rajnega „luč duhovstva, kinč cerkve,

očeta rimskega mesta in sveta“, kar je vse resnično bil. Aleksander je brez dvoma eden največjih papežev, ki so kedaj sedeli na rimski stolici.

Od miru v Benetkah do 12. vesoljnega cerkvenega zbora.

267. Ako bi kdo mislil, da se je z benetskim mirom prepil med papežem in cesarjem sčista poravnal, bi se močno motil. Cesar je cerkvi zmiraj nekakošne neprilike delal, in prav malo je manjkalo, da ga papež Urban III. ni zopet proklel. Friderik bi bil pač pri škofijskih volitvah rad nekaj imel govoriti, bogati cerkveni desetek bi mu bil dobro sodil, najbolj pa mu je po glavi rojila lepa dedovina papežev porajni mejni grofinji Matildi, in zelo težko jo je popolnoma pustil. Nekoliko je Friderik krivico, katero je v svojem življenju cerkvi storil, popravil s tem, da je šel koncem svojega življenja na križno vojsko, na kateri ga je dohitela smrt, kar smo na svojem mestu že bili povedali.

Njegov sin in naslednik Henrik VI. je bil še le pravi nasprotnik cerkvenih pravic. Oče ga je bil oženil s Konštancijsko, sicilijsko kraljico, da bi z njo potegnil sicilijsko kraljestvo k svoji hiši. To kraljestvo pa je bilo papežev feud, in on ga je oddal komur koli je hotel. Po smrti kralja Viljema II. tedaj papež sicilijskega kraljestva ni podelil Henriku, ampak grofu Tankredu, ki je bil sicer postranski otrok normanske kraljevske rodbine, ali imel je za seboj vse ljudstvo, ki se je balo, da se jim Nemci ne bi vgnjezdili v njihovi deželi. Papežu ni moglo biti po volji, da bi Henrik dobil sicilijsko kraljestvo, ker potem bi bila papeževa dežela od vseh strani od nemške oblasti obdana, in bi se težko prosto gibala. Leta 1191 je papež Celestin III. Henriku in njegovi soprogi dal cesarsko krono, pa je cesarju ob enem prepovedal, naj po sicilijskem kraljestvu ne sega. Toda cesar je malo poslušal sv. očeta in je šel naravnost v dolnjo Italijo, da si osvoji sicilijsko kraljestvo, in le pomor ga je obrnil, da se je podal nazaj na Nemško. Doma na Nemškem je lakomni in grozoviti cesar res strašne reči vganjal. Samovoljno je preziral vormsko pogodbo, umoril je nekega škofa in je potem njegovo škofijo za dober denar prodal nekemu drugemu, in slavnega križnika Riharda z „levjim srcem“ je imel tako dolgo zaprtega, dokler mu niso neznano veliko odkupnine našteali za njega. Milosrčni papež Celestin je Henrika zastonj prosil in svaril, on se niti ni zmenil za njega, ampak

se je podal drugič v doljno Italijo, da si jo osvoji. Nektera mesta so se mu sama rada vdala, druga so se mu morala pokoriti. Tankredovemu sinku je velel oči iztekniti, njegovo mater v ječo zapreti, duhovnike pa in tudi posvetno gospodo je dolžil izdajstva, ter jih je večkrat grozno trpinčil in do smrti mučil. Tudi je veliko veliko denarja ljudem pojemal, ali sam ali pa po svojih uradnikih; poleg vsega tega pa se je papežu dobrikal, in mu je s tem oči jemal, da mu je križno vojsko obetal. Zdaj pa smrt nenadoma pobere (1197) zanikrnega in nesramnega trinoga, ko je bil še komaj 32 let star. Tako je dobri Bog rešil svojo cerkev velike nevarnosti, ker sivi starček papež Celestin ne bi se bil mogel obraniti zvitega Hohenštaufoviča, kateri nikdar ni gledal na sredstva, ktera je rabil, ako je le svoj cilj dosegel.

Celestina, ki je l. 1198 umrl, je nasledil na rimskem stolu Inocent III., ki je bil eden najimenitnejših in najmogočnejših med vsemi papeži, pravi velikan na apostoljski stolici. Ta čas, dokler je on v Rimu stoloval, je ves krščanski svet gledal na njega, on sam je zapovedaval, vsi oni pa so poslušali na njegovo besedo. Njegovo bistro oko je vse videlo, njegova močna roka vse vodila, njegova modra glava je na vse mislila, in plemenito njegovo srce je vse obsegalo. Bil je učenik celega sveta in oče kraljev, in res so ga tako tudi imenovali. Sploh je čas njegovega vladanja na rimskem stolu najsjajnejši in najsvetlejši v celi zgodovini. Najprej je na papeževem dvoru vse lepo uredil, ker se je spominjal besed sv. apostola Pavla: *„Ako kdo v svoji hiši gospodariti ne zna, kako bo skrbel za cerkev božjo.“* (I. Tim. 3.) Ona posestva in pokrajine, ktere je krivični cesar Henrik papeževi deželi pojemal, je zopet pridobil, in ker je tudi Matildina posestva v Toskani dobil v svojo last, je papeževa država imela zopet stare svoje meje.

268. Na Nemškem je po Henrikovi smrti večina knezov kraljem volila brata rajnega cesarja, Filipa „švabskega“, a manjšina Otona IV., vojvodo saskega. Inocent je Nemce takoj opominjal, naj se zedinijo pod eno krono in naj pustijo krvavi domači boj, ali pa naj njemu stvar prepustijo, da on razloči, kdo da je pravi kralj. L. 1201 se je papež odločil za Otona, kateri je svečano prisegel, da hoče vsa posestva, časti in pravice rimske cerkve zvesto varovati. Nekteri zgodovinarji tukaj papežu očitajo, da ni spoštoval nemških državnih knezov, ki imajo edino le pravico voliti nemškega kralja. Toda tukaj ni šlo za nemško krono, ampak za rimsko cesarsko

krono, in Inocent Nemcem popolnoma priznava pravico svojega kralja voliti, toda ob enem se tudi svoje pravice trdno drži ter le tistemu da cesarsko krono, ktere ga si sam izvoli. Med tem ko sta se oba kralja potegovala za cesarsko krono, je razžaljen grof Oton Wittelsbaški Filipa ubil l. 1208.

Sedaj je bil Oton od vseh za kralja pripoznan, posebno tudi zaradi tega, ker se je zaročil z Beatrikso, hčerko rajnega kralja Filipa. Oton je napisal pismo, v katerem je izjavil, da je porok za vse cerkvene pravice in za njeno svobodo, in je vsled tega bil v Rimu ovenčan tudi s cesarsko krono. Ko so se bile Otonu tako vse njegove želje izpolnile, se je pa precej pokazal, čigave matere sin da je. Vkljub svoji prejšnji prisegi se hitro postavi na cerkev, pograbi papežu več pokrajin in se napoti v južno Italijo, da si jo osvoji. To je bila res črna nehvaležnost, ki jej v zgodovini ni enake, ker Oton sam priznava v nekem listu do papeža, da bi v „prahu ležal“, če ga papeževa roka ne bi bila na noge postavila. Inocent je cesarja opomnil na njegovo prisego, a predrzni Oton mu je odgovoril, naj papež njegovo prisego le lepo hrani v svoji „omari.“ Na to ga je papež na veliki četrtek l. 1211 proklel, in cerkvena kletva je storila, da so tudi nemški knezi kralja na državnem zboru v Norimbergu odstavili. Ker je bil Oton sploh ošaben in nevaren človek, se je število njegovih privržencev hitro krčilo in kakor bi se ogledal, je sedel na suhem. Nemški knezi pa so si na mesto Otona s papeževim privoljenjem izvolili Friderika II. za kralja, mladega sina cesarja Henrika VI.

269. Pri očetovi smrti Friderik ni še dopolnil tretjega leta, a kmalo potem mu je umrla tudi njegova mati. Odslej je skrbel papež Inocent III. za mladega kraljiča in kot njegov varuh je vladal mesto njega sicilijsko kraljevino. Tako mu je papež ohranil to kraljevino, ga je dal učeno izrediti, ga je oženil z aragonsko kraljico in mu je naposled tudi pomagal na nemški prestol. Toda papeževo delovanje se ni poznalo samo na Nemškem, nego njegova delavna roka je povsod okoli in okoli po krščanskem svetu imela opraviti.

Na Angleškem so izvolili ob enem dva nadškofa za prvaški škofjski stol v Kanterbury-ji (reci: Kenterbüri). Enega so izvolili škofje tiste pokrajine, enega pa menihi samostana sv. Trojice. Inocent je oboje volitev kot nepostavno ovrigel, in je po tedanjih cerkvenih postavah sam Angleža Štefana v Rimu izvolil za Kanterburyskega nadškofa ter ga ondi posvetil. Angleški kralj Ivan „brez dežele“ se je obotavljal

novega nadškofa pripoznati; za to ga je Inocent izobčil ter je podložnike njegove odvezal od zvestobe, katero so kralju svojemu prisegli. Še ravno ob pravem času se je Ivan spokoril ter Štefana priznal za nadškofa, in tedaj je tudi kralju Inocentu zopet povrnil angleško kraljestvo in sicer zdaj kot feud rimskega stola, in Ivan se je zavezal vsako leto v Rim nekaj za to plačati. Med tem pa, ko sta se papež in kralj med seboj vojskovala, so angleški velikaši in baroni porabili lepo priložnost, in so si vsakojake pravice prisvojili, ter so kralja prisilili, da jim jih je v posebnem pismu potrdil, katero pismo so zvali „veliko karto svobode.“ Ker so pa baroni s tem pismom segali v kraljevske pravice, se je zdaj pravični Inocent hitro potegnil za kralja, in je karto kot neveljavno preklical. Vendar baroni si niso dali tako hitro iz svojih rok izviti, kar so že trdno držali, in baronom so ostale vse pravice, za katere so kraljevo oblast prikrajšali, in še dandanešnji je velika karta na Angleškem široka podlaga, na kateri trdno stojijo velike svoboščine angleškega naroda.

Tudi francoski kralj Filip Avgust, ki je svojo pravo ženo iz kraljeve hiše sunil ter se z drugo oženil, moral se je papežu Inocentu pokoriti, in akoravno je kralj dvajset let tuhtal za vzroki, po katerih bi se svobodno ločil od svoje žene, papež vendar ni razvezal zakona, ampak je zmiraj nerazrušljivost prve zakonske vezi branil.

Povsod je Inocent pravici pripravljajal pot, a krivico je vselej zatiral. Radi so ga pozivali, da je razsojal pravde, in najimenitnejši mogotci so se mu vklanjali. Slabim je vselej podajal roko, da so se z njegovo pomočjo lažje ubranili močnejših. Na vsako mesto je postavil pravega moža, in tako je tudi ljudske moči modro porabljal za svoje zvišene namene. Ostro je tirjal, da so škofje vestno opravljali svoje dolžnosti, in posvetni in redovni duhovniki so se morali lepo držati svojega reda. Poleg tolikih opravil pa je Inocent še imel zmiraj toliko časa, da je pogostoma pridigal ljudstvu in duhovstvu. Uboge je podpiral, na cerkvene namene je dajal obilo denarjev in vsakega blagega podvzetja se je udeleževal ter je tako s svojim izgledom tudi druge dramil; kakor „čuvaj je stal na zidu v Jeruzalemu“ in je gledal na jutrovo stran, pa tudi doma na večerni strani ničesar ni spregledal.

Dvanajsti vesoljni cerkveni zbor (1215).

270. Ob večeru svojega življenja je Inocent še poklical veliki cerkveni zbor v Rim s temi le ganljivimi besedami: „*Željno sem želel to velikonočno jagnje jesti z vami, predno se ločim.*“ Od vseh krajev sveta se je zbralo nad 400 škofov in 800 opatov v Lateranu, kjer so se posvetovali o novi križni vojski in o tem, kako bi se dalo v cerkvi vse, kar je napačnega in krivega, prenarediti in ponoviti. V ta namen so izdali sedemdeset zapovedi gledé vere in krščanskega življenja, a žalibog, da se te zapovedi niso vse izpolnile, bile bi gotovo do dobrega ponovile obraz cerkve. Inocent je umrl leta 1216 v Perugiji še le 56 let star.

Od Inocenta III. do smrti cesarja Friderika II.

271. Dokler je Inocent živel, cesar Friderik cerkvi ni nasprotoval ter se je tako nekoliko hvaležnega skazal papežu, ki je bil njegov največi dobrotnik na zemlji; še le po papeževi smrti je pokazal svoj pravi obraz. Friderik je bil hraber in bistroumen in je ljubil umetnosti in znanosti ter je velike reči snoval s svojim velikim umom; zraven tega pa je bil ošaben vladar, je neznano visoko letal, je bil trm, hljinav in sklizek, da ga ni bilo moči prijeti. Sploh je bila v njem skrita neka zmes duhovitosti in zanikernosti, da se taki človek redko nahaja v zgodovini. Svojo besedo je hitro zastavil, ali malokdaj je ostal mož beseda, in tudi prisego je z lahkim srcem prelomil, ako mu ni sodilo, da bi jo izpolnil. Vladohlepen je bil kakor vsi Hohenštaufoviči ter ni mogel nobene druge oblasti poleg svoje prenašati, in tedaj je sklenil svobodna mesta podjarmiti in cerkveno oblast ponižati. Če bi papeži takrat sami angelji bili, s takim človekom ni moči v miru živeti. Cesar je pred bil slovesno obljubil, da ne bode nikdar obojih kron, nemške namreč in pa normanske zedinil na eni glavi, a sedaj je vendar že sam obe nosil, in je še ob enem na to delal, da tudi svojemu sinu Henriku obedve zagotovi. Že v Ahenu, kjer je bil ovenčan za nemškega kralja, je obljubil voditi novo križno vojsko v sveto deželo, a zdaj jo je odlagal od leta do leta, tako da mu je papež Honorij (1216—1227) že pretil s cerkveno kletvijo. Friderik se je izgovarjal, da hoče še pred, kakor gre na jutrovo, doma na Nemškem vse lepo vrediti in priti v Rim po cesarsko krono. S tem je pomiril dobrega starčeka Honorija, ki je leta

1220 Friderika kronal za nemškega cesarja, in cesar je po kronanji papežu zopet prisegel prihodnje leto peljati križno vojsko na jutrovo. Sploh je papež s cesarjem dosti potrpel, samo da ga spravi na križno vojsko, dasiravno je bil Friderik že tako drzen, da je tudi že v papeževi državi hotel zapovedovati, da je v južni Italiji v nemar duhovstvo zatiral in škofo celo ob svojem postavljaj. Zdaj se cesar oženi z Jolanto, hčerko jeruzalemskega kralja, in tedaj je vsak človek in tudi papež Honorij sam mislil, da bode kralju kaj več mar za svojo novo kraljestvo; vendar neki zgodovinar celo prav piše, da bi bil vsaki ubog grof več storil za sv. deželo, če bi bil za jeruzalemskega kralja povzdignjen, nego je storil rimski cesar Friderik, pokrovitelj svete cerkve. Honorij je dolgo živel, pa tega vendar ni učakal, da bi bil Friderik peljal križno vojsko v sveto deželo. Umrl je l. 1227. Že drugi dan po njegovi smrti mu izvolijo Gregorja IX. za naslednika. O Gregorji priznava sam Friderik, da je bil po redu mož, zelo pobožen, zgovoren in učen, svitel kakor svitla zvezda na nebu; toda tudi ž njim se cesar ni mogel pogajati. V dolnji Italiji je cesarja že dolgo čakala vojska, da bi jo peljal v sveto deželo; pa cesarja od nikod ni bilo. Med križnike se pritepe kuga, ter jih mnogo pobere. Naposled se cesar vendar napoti na jutrovo, — a že za tri dni se nazaj pripelje rekši, da je zbolel, in vsa križna vojska, ki je toliko denarja stala, se je sčasom razkadila. Friderik je rajši doma sedel, kakor se vozaril po nevarnem morji; bolj kakor sveta dežela se mu je prikupila dolnja Italija, kjer je razuzdano in pohotno živel, prav kakor sultan, turški cesar. Naposled je papež moral prokleti brezvestnega in nevernega cesarja, ki je neki včasih celo očitno zasmehoval katoliško vero. Toda že sv. Duh pravi: „*Spačeni človek ne ljubi tistega, kteri ga svari*“ (Preg. 15.), in tudi zlobni Friderik se je čutil močno razžaljenega, da se je papež upal prokleti ga, in razposlal je po celem svetu okrožna pisma, v katerih papeža sramotno ogovarja in graja, češ naj bi vendar enkrat svet otrešel raz sebe nestrpiljivi jarem papeževe oblasti. Slednjič pa je cesar le šel v sveto deželo, ne sicer da bi se bil ustrašil cerkvene kletve, ampak za tega voljo, ker se je bal, da drugači pride ob vso vero in poštenje pri krščanskem ljudstvu. Med tem je na cesarjevo povelje vojvoda Rajnald s svojimi vojaki napadel papežovo deželo, in papež je moral nabrati veliko vojsko, da se je obranil krutega nasprotnika. Ko Friderik iz jutrove dežele zopet nazaj pride, precej spozna, da je število njegovih so-

vražnikov zeló narastlo, in začel se je s papežem pogajati. Papež je že itak dolgo mirú želel, in vsled tega sta se s cesarjem v San Germanu l. 1230 tako pogodila, da papež cesarja odveže kletve, a Friderik da povrne papežu, kar mu je vzel njegove države, cerkvam in samostanom pa pograbljenost posestva, in da pregnane škofo nazaj pozove ter se tudi v volitev škofov za naprej več ne vtika. Friderik pa se je naskorem izneveril pogodbi; on je pač hotel sam gospodariti na Laškem, a temu je bila pogodba nasproti; že tisto leto ga je moral papež opominjati na njegovo obljubo. Vendar papeževa dobra beseda cesarja ni zavrnila na pravo pot, marveč ga je utrdila v hudobiji, ker Friderik je bil poreden sin sv. matere katoliške cerkve, in poreden otrok bolj kriči, bolj mu mati kaj brani. Cesar je namreč zložil nov zakonik za siciljsko kraljestvo, da je potem cerkev lahko po postavi in iz pisma preganjal; po tem zakoniku cesarska oblast sama za mizo sedi, in se dobro masti, a cerkev nima nobenih pravic: za durmi stoji in obira kosti. Verne katoličane, bodi si posvetne bodi si duhovne, je cesar kruto preganjal, in je Sarcenom skoraj več zaupal kakor kristjanom ter jim je celo dovolil neko katoliško cerkev razdijati. Kako blago je bilo nasproti srce papeževo do cesarja! Ko se je namreč cesarjev sin Henrik l. 1235 spuntal zoper svojega očeta, je Gregor odločno branil očetove pravice, in je upornega sina izobčil ter duhovno gospodo, ki se je z njim bila zavezala, ostro kaznoval. Toda čem svitleje je solnce, tim bolj boli črnega krta, in tudi blagost papeža cesarja ni ganila ampak bolela je črno njegovo dušo. Friderik ni mogel gledati v jasno ogledalo lepega izgleda Gregorjevega, ker je v njem vselej zagledal hudobno lastno lice. Cesar je črtil papeža kot strahonjo svojo, ki mu je zmiraj stal na poti, ki je prekrizal vse njegove samosilne naklepe in ki ga je vedno svaril, naj si je bilo cesarju „priležno ali nepriležno“. Tudi papeževa samolastna država sred Italije mu ni bila po volji, ker bi bil rad celo Laško deželo zedinil pod svojo krono. Največ preglavice mu je pa delala duhovna papeževa oblast, ktere se je krščansko ljudstvo vendar več balo, kakor krvavega meča, s katerim jim je on pretil.

272. Najzvesteji papeževi zavezniki v dolgotrajnem boji zoper Friderika so bili Lombardi, ki se tudi najdalje niso hteli pokoriti krivičnemu trinogu. Ali v strašni bitvi pri Kortenuvi l. 1237, v kateri je blizo deset tisuč Milančanov poginilo, je cesar slavno zmagal Lombarde, in ta zmaga ga je

tako omamila, da je odslej papeža in cerkvene pravice še bolj zanemarjal. Pri vsaki priložnosti je papeža očitno zasramoval, je Rimljane zoper njega šuntal, njegove poslanca zapiral, škofo in duhovnike preganjal in mučil in nekatere tudi grozovito umoril, puščal je škofije brez škofov je po sarmenskih hlapcih razdiral katoliške cerkve. Ob enem so cesarja tudi tožili nesramnega življenja, krivovere ter nevere, in sicer po vsej pravici, čeravno nekteri zgodovinarji tega ne dajo veljati in bi radi to cesarjevo sramoto s širokim svojim hrbtom zakrili. Vsled tolikih hudobij ga je papež Gregor IX. znova proklel l. 1239 in ga kot kralja odstabil ter Nemce odvezal zvestobe do njihovega kralja. Razkačeni Friderik je pisal na vse krščanske kralje in kneze in tudi na kardinale dolga pisma, v katerih je papeža strastno napadal ter ga krivil, da je njegov osebni sovražnik, da je neznosljiv trinog, proklinjevalec in požeruh; vse ono pa, kar je papež njemu očital, je predrzno tajil. S takimi pismi je cesar že toliko opravil, da si na Nemškem niso novega kralja volili na mesto prokletega Friderika, nego so mu zvesti ostali. Če kdo koga tudi po krivici graja, mu pač zmiraj nekaj ostaja. L. 1240 gre Friderik s svojo vojsko v Rim nad papeža. Gregor se pa obrne k Bogu za pomoč in obhaja v Rimu s sv. križem in z glavami sv. apostolov slovesno procesijo in naposled s krepko svojo besedo Rimljane tako navduši, da se Frideriku srčno nasproti postavijo, in cesar je moral, brez da bi kaj opravil, mimo Rima iti v doleno Italijo, a potem si je svojo jezo s tem hladil, da je ono rimsko procesijo zasmehoval rekši, da je to bila komedija za deco in za stare babičke.

Friderik sam je terjal vesoljni cerkveni zbor, da se opraviči pred svetom. Ko pa je Gregor IX. resnično taki zbor sklical v Rim za veliko noč l. 1240, je cesar očitno pokazal, da mu gladko ni bilo mar za tak zbor, v katerem bi očitno govorili o njegovih grehih, in na vso moč se je trudil, da ga zabrani. V alpinske soteske in po obalah morja je tedaj postavil stražaje, katerim je obljubil bogato plačo, če škofom in posvetnim knezom zaprejo pot v Italijo in v Rim. Njegov hotiv Enzo pa je na morji prežal na genoveške ladije, ki so peljale veliko duhovstva na cerkveni zbor. Po kratki pomorski vojski je Enzo vzel Genovčanom dva in dvajset ladij, tri je potonil v globočino morja, in vjel nad sto škofov in tri kardinale, ki so bili na brodu ter jih je poslal deloma v Apulijo v zapor, deloma pa so jih vozili po morji, da je minil čas zborovanja. Po ječah so cesarski hlapci tako neusmiljeno ravnali z

vjetimi škofi, da jih je veliko pomrlo, in cesar tega črnega čina niti zakrival ni, ampak je veselo oznanjal, kako lepo se mu je ta reč s tujimi škofi nagodila ter se je s tem pokazal zlobnega sovražnika cele cerkve. Zopet je peljal cesar svojo vojsko nad Rim, in že je pustošil v rimski okolici, ko papež Gregor IX. umrje l. 1241. Da Friderik krščanskega ljudstva še bolj ne razkači, je vjete kardinale izpustil, da so šli v Rim novega papeža volit. Izvolili so Celestina IV., a ko je ta že za dva tedna umrl, ni bilo skorej dve leti nobenega papeža. Slednjič so se zbrani škofje vendar odločili za Inocenta IV. (1243—1254).

273. Novi papež bi se rad z lepega pomiril in se je začel pogajati s Friderikom, ki je zdaj obljubil, da hoče cerkvi povrniti vse pravice in papežu celo njegovo deželo. Toda tudi takrat cesar ni menil izpolniti svojih obljub, ampak samo za tega voljo je nekaj obetal, da bi ga papež kletve odvezal. Papež je pregledal zvitega nasprotnika in ga ni hotel odvezati prokletstva, in ko je cesar začel znova obsedati Rim, je papež zbežal z mesta ter je srečno prišel do morja, kjer ga je čakala ladija, ki ga je peljala na Francosko. Ondi je sklical vesoljni cerkveni zbor v Lion, kjer se je zbralo sto in štirideset škofov.

Trinajsti vesoljni cerkveni zbor v Lionu (1245).

Inocent je na tem zboru najpred lepo pridigal o besedah sv. pisma: „*Po velikih britkostih razveseljujejo tvoje tolažbe (o Gospod) mojo dušo.*“ (Ps. 93.) Potem so se posvetovali, kaj bi se dalo storiti za sveto deželo, ki je bila v veliki stiski; kako da bi bilo moči odvrniti nevarnost, ki je krščanski Evropi grozila od divjih Mongolov, ki so posebno po Poljskem in Ogerskem strahovito razsajali; kako bi se zamogla grška cerkev z rimsko zopet zediniti, in kako bi se dale nerednosti više in niže duhovščine odpraviti. Naposled je zbor še sodil Friderika, katerega je papež dolžil nevere, krivovere, krive prisege, ter ga je tožil, da je oplenil cerkev in da je prijatelj muhamedancem. Prebrisani cesarski pečatnik Tadej je sicer svojega gospoda zagovarjal in izgovarjal, kolikor se je dalo, toda ni ga mogel opravičiti, in zbrani škofje so ga svečano prokleli, z gorečimi svečami v rokah, ktere so potem vrgli na tla ter tako ugasili. Ko je cesar zvedel, da je proklet, bil je celo nor od jeze, in ker mu je zbor vzel tudi krono raz glave, je cesar velel vse svoje krone prinesti in je eno izmed vseh postavil

na svojo glavo, rekoč: „Še imam svoje krone, in nobeden papež in nobeden cerkveni zbor mi jih ne bode zbil raz glave brez krvavega boja.“ Na to je brezobzirno nadaljeval vojsko zoper papeža, in je na vse kralje pisal dolga pisma, v katerih sam sebe opravičuje, papeža pa toži, da nima nobene pravice odstavljati kraljev, posebno pa rimskega cesarja ne, kateri stoji visoko nad vsemi postavami. Friderik je rekel, da se je navolil naklo biti, po katerem je papež tolkel; odslej hoče on biti kladvo za papeža. Po razuzdanem življenji je bilo njegovo srce že celo topo, in njegova grozovitost je že vsak boljši čut v njegovi duši bila zadušila. Vsled tega je papeževe prijatelje in posebno njegove sorodnike neusmiljeno trpinčil, je duhovnike, ki so slušali na sklepe lionskega zbora, kruto preganjal ter je zlasti menihe, frančiškane in dominikane, ki so se posebno zvesto papeža držali, po dva in dva skupej zvezal ter jih velel sožgati. Nemci sami, ki so itak dolgo zvesto na njegovi strani stali, niso več marali za cesarja, ampak so si izvolili novega kralja Henrika Raspe-ja, in ko je ta že za leto dni umrl, je bil Viljelm holandski za kralja izbran. Na Laškem si je bil cesar veči del papeževe dežele že zopet osvojil, ko l. 1250 naglo zboli za grižo ter tudi umrje. Na smrtni postelji se je spovedal nadškofu iz Palerma, ki ga je cerkvene kletve odvezal. V svoji oporoki se je Friderik trudil vnebovpijočo krivico, ktero je cerkvi prizadjal, nekoliko popraviti. Neki nemški zgodovinar dobro pové, da življenje cesarja Friderika II. najlepše svedoči, „da se v boji s cerkvo naj-mogočnejši trinogi zadnjič skažejo kot slabi dečki.“

274. Friderika II. bi menil njegov sin Konrad IV. na Nemškem naslediti. Ta se je po smrti svojega očeta poganjal za kraljevsko krono; toda kralj Viljelm holandski ga je premagal in zdaj je Konrad šel rajši v Italijo, da si ondi osvoji obojo siciljsko kraljestvo. Pa tudi do oboje siciljske kraljevine Konrad ni imel nobene pravice, ker je bila papežev fevd, in jo je tedaj papež po Friderikovi smrti zamogel prosto oddati, komurkoli je hotel. Papež Inocent IV. je iskal med zunanjimi kraljeviči novega kralja za siciljsko kraljevino, pa ga ni mogel lahko najti. Med tem si je Konrad že do dobrega utrdil svojo kraljevsko oblast, a preden se je s papežem sporazumel, je umrl, od cerkve proklet, še komaj 26 let star l. 1254. Še istega leta je umrl tudi Inocent IV. Njegov naslednik Aleksander IV. je bil voljen siciljsko kraljestvo pustiti sinu Konrada IV. Konradinu, ki je bil pri očetovi smrti še komaj dve leti star, za ktere ga bi naj njegov

stranski brat Manfred opravljal kraljestvo. Toda s Hohenštaufoviči se papeži nikdar niso mogli pogajati, in ker je Manfred tudi zopet papeževo državo napadal, je papež Urban IV. ponudil siciljsko krono francoskemu kraljeviču Karolu anžuvinskemu. Tukaj papež ni zadel na pravega moža, ker Karol je bil še grozovitnejši trinog kakor Hohenštaufoviči, in akoravno ga je papež lepo opominjal ter njegovo lagodnost brez ovinkov karal, nečloveški Karol pač ni slušal na papeževo besedo. Naposled so nevoljni Neapoljci poklicali mladega Konradina na pomoč zoper trdosrčnega Karola. Konradin ni imel upanja, da bi na Nemškem kedaj prišel na kraljevski prestol in je tedaj poskusil dobiti vsaj južno Italijo ter je peljal precej močno vojsko na Laško. Ko je papež Klement IV. (1265—68) zvedel, da se Konradin bliža ter da je že v Veroni, ga je proklel in mu prepovedal dalje iti. Pa Konradin ne sluša glasú papeževega in draplje naprej po Italiji do Tagliacozze, kjer sreča Karolovo vojsko. Že je bil Konradin Karola zmagal in njegovo vojsko razkadil, ko stopi na bojišče 800 hrabrih vitezov, katere je bil Karol skril, da jih porabi v odločnem trenutku, in znova se začne bitka. Nemška vojska se je bila po prvi zmagi razvezala in nekoliko jih je celo že djalo svoje orožje raz sebe in tako jim je ta peščica vitezov hitro vzela lavor zmage raz glave, s katerim so že bili ovenčali svoje čelo. Konradin je bil do dobrega premagan in od Karolovih privržencev vjet. Brez vse milosti ga je velel Karol vnuka cesarja Friderika na velikem trgu v Neapolji ob glavo djati l. 1268. Spominjajmo se tukaj, kako si je Friderik II. sam djalo krono na glavo, ko ga je papež bil proklel, ter je rekel: nobeden papež mi ne vzame krone raz glave, — toda že njegovemu vnuku je odbil krvavi meč glavo s krono vred.

Tako žalostno se je končal stoletni boj med cerkvijo in Hohenštaufoviči. Cerkev je v tem boji sicer dosti prestala, vendar nikdar ni bila cerkvena oblast tako velika, in čast papežev tako visoka, kakor ravno v tem času. Hohenštaufoviči pa so se zastonj zaganjali v sv. cerkev in pozabili so, da ima za vogelni kamen Jezusa Kristusa samega, in „da se razbije, kdor čez ta kamen pade.“ (Mat. 21.)

e) Rudolf habsburški.

275. Na Nemškem že 15 let ni bilo pravega kralja, in papež Gregor je opominjal nemške kneze, naj se zedinijo k volitvi, drugači bi moral cesarsko krono drugod oddati. Nem-

ški volilni knezi tedaj res enoglasno kraljem izvolijo grofa Rudolfa habsburškega ter ga l. 1273 v Ahenu slovesno ovenčajo s kraljevsko krono. S tem so Rudolfa poklicali na veliko delo, ker on naj bi Nemčijo, katero so Hohenštaufoviči porinili na kraj jame, rešil pogubljenja, on naj bi prejo, ki je bila v Nemčiji in na Laškem do dobrega zamotana, zopet razmotal. Grof Rudolf sicer ni bil tako mogočen, kakor so bili drugi knezi v državi, pa imel je trdo pest, dobro glavo in močno voljo, in zraven tega je bil pošten kristjan, ki je zaupal na božjo pomoč, in za tega voljo so volilni knezi dobro sodili, da bo Rudolf pravi možak za nemško krono. Rudolf I. je glava slavne naše cesarske habsburške rodbine, katero mi Slovenci že nad šest sto let ubogamo. Najpred je novi kralj napravil red na Nemškem, in celo mogočni češki kralj Otokar moral se mu je pokoriti, ki se je bil branil priti poklanjat „siromaškemu nemškemu grofu.“ Potem je skrbel za to, da pomnoži domačo moč habsburške hiše, da ga razvajeni mogočni nemški knezi niso mogli več prezirati kot siromaka. Rudolfu so največ zaupali duhovni volilni knezi, in kralj je bil tudi vreden zaupanja, ker je bil cerkvi po vsem pravičen in je papežu prisegel, da hoče cerkvene pravice vselej in povsod braniti. Obilno opravilo na Nemškem je kralja zamudilo, da ni peljal križne vojske v sveto deželo, kakor je bil obljubil, in da tudi v Rim ni vtegnil iti po cesarsko krono, s katero bi ga papež bil rad ovenčal, ampak je pred umrl. l. 1291.

Štirinajsti vesoljni cerkveni zbor.

Po smrti Klementa IV. je ostal papežev stol skorej tri leta prazen; še le leta 1271 so se kardinali zedinili ter Gregorja X. za papeža izvolili. Novi papež je sklical štirinajsti vesoljni zbor v Lion. Ondi se je l. 1274 zbralo nad 500 škofov in druge častne duhovščine. Ta zbor je zavoljo tega znamenit, ker je na njem umrl sv. Bonaventura, slavní frančiškanski general in kardinal, in ker je potovaje na ta zbor umrl najučenejši bogoslovec tistega časa, sveti cerkveni učenik Tomaž akvinski. Tudi v Lionu so se zbrani škofje najpred o tem posvetovali, kar bi se dalo storiti za sveto deželo, in papež je pridobil vse škofo zaporedoma za to, da naj vsi duhovniki, kateri imajo boljše cerkvene službe, en del svojih dohodkov prepustijo za prihodnjo križno vojsko. Dne 24. junija so v Lionu slovesno sprejeli poslance grškega

cesarja Mihaela Palaeologa, ki bi naj na tem zboru zedinjenje pravoslavnih kristjanov s sveto katoliško cerkvo dognali. Vsi škofje in drugo duhovstvo in vsi papeževi dvorniki so jim šli nasproti ter so jih sprevaljali do papeževe palače, kjer so imeli poslanci stopiti pred papeža in mu dati poljub mirù. Nekoliko dni pozneje je papež sam pel veliko sveto mešo, pri kateri se je berilo in sveti evangelij bral tudi v grškem jeziku, in so med vero trikrat zaporedoma zapeli pristavek „in iz Sina,“ namreč, da izhaja sv. Duh iz Očeta in iz Sina, česar pravoslavni kristjani niso verovali. Dokler je živel grški cesar Mihael, je ta zveza med Grki in Rimom kolikor toliko držala, dasiravno cesar sam menda ni bil iz čistih namenov za združenje, ampak zaradi tega, ker se je latincev bal, da mu vzamejo krono in državo. Ko pa je cesarja po njegovi smrti nasledil njegov sin Andronik, je vez ednosti med iztokom in zahodom naglo popuščala, in kmalo so bili pravoslavni kristjani zopet odcepljeni od sv. cerkve kakor popred. Na tem zboru je Gregor tudi izdal znamenito določbo, po kateri morajo kardinali za naprej v tisti dvorani, ktera je za volitev papeža odkazana, tako dolgo zaklenjeni biti, dokler papeža ne izvolijo. Ker ta določba, ktera bi naj zabranila zakasnene volitve papežev, še deloma dandanešnji velja, hočemo jo tukaj priobčiti. Glasi se tako-le: „Ako papež v mestu, v katerem je stoloval, umrje, naj kardinali deset dni čakajo na svoje tovarše, kateri niso ondi navzoči. Po tem obroku se naj podajo v hram, kjer je papež stanoval, kamur sme vsak le po enega služabnika s seboj vzeti. V hramu morajo vsi v eni in tisti dvorani stanovati, ktera je od vseh strani zaprta, razun navadnega skrivnega vhoda, tako da nikdo ne more prihajati ali odhajati. Kardinalov ne sme nikdo obiskati ali skrivoma ž njimi govoriti. Tudi kardinalom ni pripuščeno izpošiljati poslov ali listov. V odločeni dvorani mora samo eno pripravno okno odprto ostati, skozi katero dobivajo kardinali potrebno hrano, toda tako veliko ne sme biti, da bi kdo zamogel skozi njo v dvorano priti. Ako se kardinali prve tri dni niso mogli sporazumeti za novega papeža, morajo prihodnjih pet dni zadovoljni biti, da dobijo opoldne in večer samo po eno skledo. Ako pa tudi v tem času niso oskrbeli cerkve, smejo za naprej dobivati samo kruha, vina in vode, dokler ne izvolijo papeža.“ Kardinali so se sicer z obema rokama branili zoper ta papežev odlok, toda Gregor ga ni popustil in slednjič je vendar obveljal.

f) Papež Bonifacij VIII.

276. Papež Gregor X. je umrl l. 1276. Njegovi nasledniki so hitro drug za drugim umirali; v kratkih osemnajstih letih je vladalo sv. cerkev sedem papežev. V teh letih se ni kaj posebno drugega važnega dogodilo, kakor za papeža Martina IV. na siciljskem otoku tako imenovane „siciljske večernice“ l. 1282. Kruti trinog Karol I. anžuvinec je namreč tako grozovitno vladal, da Neapoljci in Sicilijci niso več mogli prenašati tolikih krivic. Med ljudstvom naseljeni Francozi so bili za Lahe prave pijavice, ki so jim hotele vso zdravo kri popiti ter vse premoženje pojemati; zraven tega so jih tudi zasramovali zaradi njihovih narodnih šeg, in ko enkrat nek nesramni Francoz neke poštene žene v cerkvi ni pustil pri miru, porinil mu je razkačeni njen mož bodalo med rebra ter ga umoril. Hipoma se ta krvavi čin zve v mestu, in drugi moške planejo tudi po ostalih Francozih ter v kratkih dneh pobijejo in podavijo vse francoske naselnike v Palermu in po celem siciljskem otoku. Ker se je to godilo na velikonočni ponedeljek med večernicami, zovejo zgodovinarji ta strašni dogodek siciljske večernice. O papežu Martinu pa moramo reči, da je bil preveč prijazen anžuvincu, in da je časih njegove sovražnike tudi z duhovnimi kazni zatiral, kar je bilo krivo, da so ljudje cerkvene kazni začeli bolj in bolj prezirati. Sploh so Lahi vse krivice, ktere so morali prestati od grozovitnega Karola, nekako pisali na papežev račun, ker je on podal anžuvincu kraljestvo, dasiravno papež ni mogel naprej vedeti, da je francoski kraljevič in brat sv. kralja Ludovika taka pošast.

Leta 1294 izvolijo kardinali po dolgotrajnem posvetovanji pobožnega puščavnika Petra za papeža, ki se je zval Celestin V. Medli suhi starček jokaje sprejme toliko čast samo zato, ker je prepričan, da ga Bog sam kliče. Zviti kralj Karol se je takoj novemu papežu vrival, in je Celestina, ki je bil prosta duša in ni poznal zlobnega sveta, do dobrega potegnil na svojo stran. Celestin je Karola že bolj slušal, kakor kardinale in je oklical skorej same Francoze za kardinale. Po časih pa je papež vendar sprevidel, da ni zmožen za toliko službo, vest ga je začela znemirjati, in milo mu je tudi bilo po njegovi prejšnji samoti, in vsled vsega tega se je odpovedal papeževi časti, in kardinali mu izvolijo Bonifacija VIII. za naslednika.

Bonifacij je bil zelo učen in vreden papež, dasiravno ga

nekteri zgodovinarji, kateri niso prijatelji cerkve, hudo zasegajo s svojimi strupenimi jeziki. Bil je mož visoke postave in veličasten in lepa je bila tudi njegova duša; vse je gledalo na njega in na njegovo prihodno delovanje. Najpred prekliča pisma, po katerih je njegov prednik iz prevelike dobrote delil ljudem milosti na kvar svete cerkve in papežev. Prednika svojega Celestina je moral dati pod ključ, ter ga imeti v zaporu, da ni nastal razpor v cerkvi, ker so njegovi protivniki, med kterimi sta bila celo dva kardinala, slabotnega starčka zlorabili ter ga šuntali, da si naj nazaj vzame papežev oblast, kateri se je bil pred sam rad odpovedal. Toda zapor papeža nikakor ni bil ojster, nego na nekem gradu je Celestin imel svojo posebno izbico, kjer je lahko samotno živel, kakor je bil že popred kot puščavnik vaje. Ko je bil ondi l. 1296 umrl, so protivniki zopet Bog ve kaj vse zoper Bonifacija govorili, samo resnice niso hoteli povedati, da namreč Celestin nikako ni bil s silo umorjen, ampak da je lepo mirno in sveto v Gospodu zaspal.

277. Ko se je bil zdaj Bonifacij vsedel na papežev stol, bile so reči po vsem krščanskem svetu močno zapletene. Za otok Sicilijo sta se pipala Karol II. in Friderik aragonski. V Italiji je bilo vse po konci; nekaj jim je svoboda glave omamila, nekaj bi vsaka stranka bila rada gospodovala; Benetke in Genova ste se med seboj vojskovali, Pisa in Florencija ste se ravno tako pisano gledali. Na Nemškem sta se Adolf nasavski in Albrecht avstrijski poganjala za kraljevsko čast; Filip „lepi“, francoski kralj in Eduard I., kralj angleški, sta se že dolgo bojevala. Bonifacij bi bil rad siciljski otok Karolu II. v roke spravil, kar mu je že pred bil obljubil, ko je bil za papeža izvoljen. Toda Lahom je do Francozov tako mrzilo, da nikakor niso marali za Karola, ampak so Friderika aragonskega oklicali za svojega kralja. Zastonj je tukaj Bonifacij potratil cerkvene kazni, Siciljcev se niso več prijele in niso se jih več bali, ker se jim je zdelo, da niso po vsem opravičeni, nego da se papež preveč k Francozom nagiblje.

Na Nemškem bi moral po pravici Adolf nasavski vladati, a vojna sreča je potegnila za Albrehta avstrijskega. Bonifacij, ki ju je brez vspeha miril, je poklical Albrehta pred svoj sodni stol, a pozneje se je spravil ž njim in ga je pripoznal za nemškega kralja.

Prav do smrti svoje pa je Bonifacij imel opraviti z ošabnim in sebičnim francoskim kraljem Filipom. Bonifacij bi bil

rad, da bi krvavi boj med Filipom in Eduardom I. prenehal, in je kraljema pretil s cerkveno kletvo, ako takoj mečev ne položita; tudi se jima je ponudil, da hoče kot oče vsega krščanstva sam med njima posredovati in ju spraviti. To tirjati je papež brez dvoma imel pravico tudi po tedajšnjih državnih postavah. Toda Filip „lepi“, pa grdega značaja, se je predrzno odrezal ter rekel, da v posvetnih rečeh ne sluša papeža, in nobenega drugega gospoda nad seboj ne spoznava, kakor Boga samega. Da bi papež svojelastnega kralja kaznoval in ga k miru pripravil, mu je v posebni buli (bula se zove očitno papeževo pismo) prepovedal, da duhovščini ne sme več davkov nalagati brez njegovega dovoljenja, ker je itak že pregloboko segel v cerkveno premoženje, tako da se škofje pri- tožujejo pri njem. Ako bi pa kralj vendar še kaj takega storil, pretil mu je s cerkveno kletvo in z odstavo. Na to pismo je Filip s tem odgovoril, da je strogo prepovedal iz Francoskega izvažati srebra, zlata in drugih dragocenosti, pa tudi vsako- vrstnega žita. Da papež ni zgubil vseh dohodkov, kateri so mu dohajali iz Francoske, moral je sedaj svojo ostro bulo nekoliko pogladiti, ter je kralju oznanil, da mu ni menil sploh vseh dohodkov, ki mu izvirajo iz cerkvenega premoženja zatekniti, ampak samo to zabraniti, da cerkve ne preoblaga z davki, in da če mu duhovniki z dobra dajajo desetek, je to papežu celo po volji. Sedaj je kralj preklical tudi svojo pre- poved ter je ob enem privolil v to, da Bonifacij posreduje med njim in njegovim nasprotnikom Eduardom. Papež je reč celo po pravici razsodil, a Filip vendar ni bil zadovoljen z razsodbo, in zopet ni bilo miru med Filipom in papežem.

278. Na francoskem kraljevskem dvoru so začenjali take reči, da papež ni mogel tiho djati. Nesramno so segali po cerkvenem premoženji in svobodno in samostalno cerkev so hteli s čista podkopati. Ako je bila ktera duhovnija izpraz- njena, takoj si je kralj prisvojil dohodke, in pobožne ustanov- nine je za se pograbil; duhovniki so zmiraj plačevali, a nikdar niso mogli vsega doplačati, kar so kraljevi uradniki terjali od njih, Francozi sploh so že komej in komej dihali pod težkim jarmom samosilnega kralja. Prav tiste namene, ktere so nekdej lovili Hohenštaufoviči, je zdaj zasegal fran- coski kralj Filip. Celi krščanski svet bi naj bila ena država, v kateri bi on sam zapovedoval; vse cerkveno premoženje se naj spoji z državnim zakladom, papež naj bi bil prvi škof v tej državi, toda ponižno bi naj slušal na kraljevo besedo, in cerkev bi naj pokorna služila njegovim nameram. Zavoljo

tolikih krivic se je Bonifacij pritožil pri Filipu po svojem poslaniku Bernardu, škofu pamierskem. Ali kralj ni poslušal na pritožbe poslanikove, ampak je velel škofa zapreti kot veleizdajico. Papež je odločno terjal, da se Bernard brž izpusti iz zavora, in je v dolgem pismu naštel Filipu vse krivice, ktere cerkvi dela ter mu je to pismo poslal po Jakobu Normansu, arhidijakonu narbonskem. Ko je Filip papeževega poslanca javno poslušal, mu je kraljev stric, grof Artois-ski, papeževo pismo iz rok izmeknil ter v ogenj vrgel. Namesto tega papeževega pisma pa so kraljevi prijatelji trosili po deželi druga lažnjiva pisma, s kterimi so hoteli razdražiti francoske narodnjake zoper papeža, češ, da papež na Francoskem tudi v posvetnih zadevah hoče zapovedovati.

Koncem l. 1301 pozove papež v Rim sinodo, na kateri naj bi se med drugimi stvarmi tudi francoske zadeve obravnavale. Kralj hitro sprevidi, da se papež hoče v boji z njim upirati na cerkveni zbor, in takoj si tudi on išče zaslombe in pokliče l. 1302 plemstvo, duhovstvo in poslanike tretjega stanu, iz mest namreč in iz kmetov, na narodni zbor v Pariz. Kraljevi podajachi ondi papeža tožijo, da francosko cerkev tlači in sesa, in lažejo, da hoče kralja tudi v posvetnih zadevah strahovati, ter si na Francoskem kraljevsko oblast prisvojiti. Prekanjeni Filip se je delal tako nesrečnega in nedolžnega, da se je plemstvu in poslancem tretjega stanu res usmilil, in sklenili so kralja podpirati, posebno zavolj tega, ker se jim je kot njih prijatelj ljubkal, mesto da bi jim kot njihov gospod zapovedoval. Po tem takem so bili navzoči škofje nekoliko splašeni in niso našli močate besede, da bi jo postavili za čast papeža in rimske cerkve. To jim je papež tudi zameril in jih je v posebnem listu precej ostro pokregal ter rekel: da je francoska cerkev malomarna hči, ktera svojo dobro rimsko mater zaničuje, dasiravno njene matrne ljubezni ne more v srd spremeniti. Vkljub kraljeve prepovedi so tedaj vendar prišli francoski škofje v jesen l. 1302 na cerkveni zbor v Rim. Ondi so izdali zbrani očetje po dolgem posvetovanji imenitno pismo, v katerem so na tanko potegnili meje med cerkveno in državno oblastjo, in v katerem je končno izrečeno, da je vsak kristjan brez izjeme, — in tedaj tudi kralj, papeževi oblasti podvržen. Če tedaj kralj daje zapovedi na kvar božjih ali cerkvenih postav, ima papež pravico posvariti ga in kaznovati, prav kakor vsakega drugega kristjana, kteri se zoper božjo ali cerkveno zapoved pregreši. Zoper to papeževo bulo njegovi sovražniki na Francoskem niso

ničesar mogli ugovarjati, in vsled tega so popustili dokaze in so začeli papeža osebno napadati.

279. Francoski državniki so kralja prosili, ali prav za prav z besedami silili, da se naj vendar zavzame za sveto cerkev ter jo varuje zoper krivega Bonifacija. Toda vso to reč so imeli pogovorjeno, da bi se potem kralj lahko izgovarjal, da je le prisiljen postopal zoper papeža. Res nesramna so pa bila obrekovanja, s katerimi so papeža obrekovali, in celo smešno je, kar so mu vse spodtikali. Z nagrbnčenim čelom so trdili, da Bonifacij ne verjame na neumrjočo dušo in na večno življenje, da nečistosti ne prišteva grehom, da mu duhovniki morajo praviti, kar iz spovednice vedô, da je zakrivil smrt papeža Celestina, da ima svojega domačega hudiča, in še več takih in enakih reči so mu očitali. Kralj se je nazival na vesoljni zbor in na prihodnjega papeža, in zopet so bili škofje in opati tako boječi, da so kralju pritrdili; kateri so mu pa nasprotovali, so bili ali pozaprti ali iz dežele pognani. Bonifacij se je ravno mudil v svojem rojstnem mestu Anagni-ju, ko je zvedel, kar na Francoskem počenjajo. Vse duhovnike, ki so s kraljem potegnili, je ostro zavrnil in kaznoval, a za kralja samega je pripravljaval bulo, da ga prokleje in podložne odveže prisežene zvestobe, ako se naskorem ne poboljša. Toda ravno zdaj se je vsa Filipova hudobija pokazala: surova sila bi mu naj do zaželjenega cilja pomagala. Kraljev pečatnik Nogaret in kardinal Colona, zagrizena sovražnika papeževa, prideta s polnimi žepi na Italijansko in ondi nabereta iz papeževih sovražnikov majhno vojsko in nenadoma udarita na mesto Anagni, in vzameta papežev grad in 84letnega papeža vjameta. Bonifacij je sedel na svojem prestolu kot papež opravljen in je mirno čakal, dokler ne prilomastijo divji njegovi nasprotniki, ki ga grdo zmerjajo, ga raz stola potegnejo in Colona ga celo udari s železno rokavico po lici. Potem so imeli svetega očeta dva dni zaprtega in pravijo, da mu v tem času niti hrane niso dali, da bi ga prisilili papeštvu se odpovedati. Toliko zlobnost Francozov je vendar vzbudila anagni-ske mestjane, da so se potegnili za namestnika Kristusovega, rekoč: „Živio papež, — smrt izdajalcem!“ V krvavi borbi so oteli Bonifacija in Francoze pregnali. Blagi papež je pa pomilostil vse ustaše, razun morilcev in izdajalcev. K temu pravi nek zgodovinar: „*Ne poznam milejšega, blažega in močnejšega dela v zgodovini, kakor je ta, tega veličastnega starčka, ki na vse neznanne hudobije, za ktere bi se bil lahko maščeval, ni imel besede, nego besedo — odpuščam! In tukaj je treba dobro*

pomisliti, da je to tisti nagli, nespravljeni in lagodni Bonifacij,“ kakor ga namreč njegovi sovražniki slikajo. Vrnivši se v Rim je ondi naskorem umrl za vročinsko boleznijo koncem l. 1303. Bonifacij je bil pobožen, učen in strogo pravičen mož. Zgodi se sicer, da tistemu, kateri preveč na tanjko kraj meje reže, črtalo časih nekoliko zagradi na ljudskem; toda Bonifacij je bil vselej pripravljen zopet ponuditi svojo roko k spravi. Da ga tedaj zgodovinarji večkrat krivo sodijo, temu je to krivo, ker jim je mogočni Filip takrat vodo do dobrega skalil, tako da v njenem zrcalu prave podobe Bonifacija niso mogli več videti.

g) Babilonska 70 letna sužnost papežev. Klement V.

280. Na rimskem prestolu je Bonifacija nasledil Benedik XI. Novi papež je s Filipom kakor je najbolj mogel lepo ravnal. Toda sebičneža človek težko zadovolji in tudi Filip ni bil zadovoljen s papežem, nego je tirjal od njega, da pozove občni cerkveni zbor, ki naj sodi umrlega Bonifacija zaradi krivovera. To tirjatev je papež kralju odločno zanikati moral. Kralj bi si namreč bil po svoji zatožbi rad svojo jezo nad rajnim papežem ohladil, nekaj pa bi bil tudi rad sam sebe opravičil pred krščanskim svetom zaradi svojega grdega obnašanja do Bonifacija ter bi bil cerkvenemu zboru natrosil v oči nekoliko prahu rekši, da s papežem nikdar ne bi tako ravnal, ako bi ga kot krivoverca sumničil ne bil.

Benedikt je umrl že l. 1304, in zdaj se kardinali leto dni niso mogli zavoljo njegovega naslednika sporazumeti. Slednjič so papežem izvolili nadškofa bordeaux-skega (r. bordóškega) kot Klementa V. Zakaj so zdaj ravno Francoza izvolili za papeža, vsak lahko vidi, kateri ima odprte oči. Filip „lepi“ je bil takrat na vrhunci svoje moči, in on je želel, da bi bil izvoljen papež, ki bi mu bil naklonjen. V Italiji je neapoljski kralj bil tudi Francoz in na gorenjo Italijo je velik upljiv imel kraljevič Karol valois-ski, brat kralja Filipa. Zraven tega je bilo v razmeri med kardinali največ Francozov, in je tedaj očevidno, zakaj je Francoz zdaj dobil tiaro (t. j. papeževo krono). Klement je takoj povabil kardinale v Lion, kjer je bil novi papež slovesno kronan. Pri veliki svečani procesiji se je v neki ulici podrla stara stena in je ubila brata papeževega in več ljudi, brata cesarjevega pa je ranila, a

papeža samega je izbila raz konja, tako da je tiara daleč proč zletela in se je en dragi biser zgubil iz nje. Ljudje so rekali, da to nič kaj dobrega ne pomeni. Klement ni šel v Rim nego ostal je na Francoskem, in od l. 1309 je stoloval on in za njim šest njegovih naslednikov v mestu Avignonu. Tako so se začeli žalostni časi za papeštvo, v katerih je tiara pač več kakor eden biser svoje svobode in veličastnosti zgubila. Papeži so bili namreč ondi 70 let odvisni od francoske vlade ter se niso mogli prosto gibati, in vsled tega so zvali to dobo babilonsko sužnost papežev, ker je cerkev takrat po svoji prostosti zdihovala, kakor so nekdanj Izraelci tožili v babilonski sužnosti po zgubljeni sveti deželi. Bog pa je pri-pustil, da se je apostolski stol prestavil iz Rima na Francosko, naj bi spoznali puntarski Rimljani, ki so papežem zmiraj zadrego delali, kaj je Rim brez papeža, ker po teh kratkih letih že je bilo v Rimu vse prazno in mrtvo.

281. Precej po kronanji papeža Klementa je Filip odločno tirjal od njega, da prekolne rajnega papeža Bonifacija in da pogubi viteški red templarjev. Filip je toliko pritiskal na papeža, da je Klement slednjič privolil poslušati zatožnike papeža Bonifacija, dasiravno je izjavil, da je osebno popolnoma prepričan o njegovi nedolžnosti. Pravda se je začela, toda ker se ni prav po volji kralja sukala, je Filip celo stvar papežu na razsodbo prepustil. S tem se ve je papežu srce zelo olajšal, in zdaj je tudi papež javno izrekel, da so kralj in njegovi pomagači vse, kar so zoper rajnega papeža začenjali, v pravi veri in iz dobrih in čistih namenov storili ter niso nikdar kaj hudega nameravali.

Še bolj na tesnem je pa bil papež gledé viteškega redu templarjev. Templarji res niso bili brez vseh slabosti, ampak nekteri so bili visoke glave, sebični, neverni, menda tudi praznovorni, toda vse to ni bilo pravi vzrok, zakaj je Filip tiral papeža, da naj templarje ugonobi. Najbolj je kralja v oči bodlo veliko premoženje templarjev, kterege bi bil Filip krvavo trebal, in tudi njihova bojna moč mu je bila na poti, ker bilo jih je 15.000 samih dobro oboroženih junakov. Ker so zmiraj novi zatožniki templarjev vstajali, naravnal je papež preiskovanje zoper ta viteški red. Ljudje so namreč templarje tožili, da so s hudičem zavezani, da molijo nekega malika dolgih lasi in krvavih oči, da so gledé vere bolj mohamedanci nego kristjani, da so nesramni, da novi redovni bratje morajo sveti križ z nogami teptati in v Kristusa bljuvati. Lakomni kralj ni mogel dočakati razsodbe papeževe sodnije,

ampak takoj je začel sam na svojo roko preiskovati, koliko je resničnega v tem, kar se templarskim vitezem očita. Zdaj so se začeli žalostni časi za ta nekdanj tako zasluženi red. Kralj Filip razpošlje po vsem Francoskem ostro povelje (1307), da naj kar takoj denejo vse templarske viteze v zapor z velikim mojstrom vred, ter da se naj proti njim začne sodnijska preiskava zaradi krivoverstva in drugih pregreh, katerih so jih bili obdolžili. Pred sodnijo in tudi na nateznici so vitezi stanovitno trdili, da so nedolžni in da se med njimi nihče ni izneveril Kristusovi veri. Marsikteri vitez je naposled sicer priznal, karkoli so hoteli zvedeti od njega, ter se je raji zlagal, samo da se je rešil neznanih muk in grozovitnega trpinčenja; ali komej da so muke nekoliko odjenjale, je vsakdo zopet preklical, kar je bil prej med strašnimi bolečinami po krivici priznal. Večina pa jih je bilo pravih krščanskih in stanovitnih mučenikov, ki so rajši smrt pretrpeli, kakor bi le besedico po krivici in na kvar svojega reda povedali. Milo je bilo poslušati, kako so si drug drugemu srce delali ter Jezusa Kristusa, sveto Devico Marijo in vse svetnike na pomoč klicali, da bi do konca stanovitni ostali. Hitro je Filip segel po njihovem premoženju ter zarubil vsa njihova posestva. Klement V. sicer nikakor ni odobral krivičnega postopanja, toda kaj bi naj storil zoper surovo silo francoskega kralja? Posvetne moči ni imel, za besedo pa Filip ni maral; a itak mu je papež povedal, da duhovnega reda viteškega nema nikdo pravice soditi, kakor samo cerkev in da pograbljeno imetje templarjev takoj mora popustiti. Toda zviti Filip je vedel besedo zopet tako obrniti, da je papeža potolažil, rekoč, da on ne potrebuje denarja za se, nego da vse bogastvo templarjev samo hrani za prihodnjo križno vojsko. Filip pa je ono premoženje tako dolgo hranil, da ga je naposled pač zmanjkalo pod njegovimi rokami in ga nikjer več ni bilo.

Petnajsti vesoljni cerkveni zbor v Vieni (1311).

282. Na cerkvenem zboru v Vieni je papež velel voliti odbor, kateri bi se naj ž njim posvetoval, ali so templarji kaj zakrivili ali nič, in kaj bi se naj ž njimi zgodilo. Večina odbornikov je rekla, da ni dovolj dokazano, da bi bili templarji krivoverci in da se vsled tega tudi ne morejo obsoditi, a manjšina je terjala, da se vitezi takoj obsodijo, ker če zbor začne znova ž njimi obravnavati, ne bode pravde nikdar konec, ki se že itak tako dolgo vleče, in tudi nič novega sodniki

čuli ne bodo, nego stare umazane reči se bodo zopet predavale in razpravljale. Klement V. se ni nagnil niti na eno niti na drugo stran, nego je stal sredi obeh strank rekši, da po pravici res ne more obsoditi templarjev, a da jih vendar hoče po svoji polni papeževi oblasti odpraviti, ker bode to za zdaj najboljše in najugodnejše za sveto cerkev. To se je leta 1312 tudi zgodilo, posebno ker je kralj Filip prišel v Vieno, da je papeža porival s svojo silo, ako se je pravda ustavljala in ni prav napredovala. V posebnem pismu je papež odločil, da premoženje templarjev naj dobijo Ivanovski vitezi, a kraljev žep je bil tako globok, da Ivanovci denarja niso mogli nikdar doseči. Cerkveni zbor v Vieni sklenil je še novo križno vojsko, ktere pa nikdar ni bilo, a potem ga je papež razpustil l. 1312. Velikega mojstra Jakoba Molay-a bi bil imel papež sam soditi, toda pozneje ga je izročil takim duhovnim sodnikom, ki so bili tudi kralju po volji. Zdaj pred duhovno sodnijo je veliki mojster vse pregrehe preklical, ktere je prej pred posvetnimi sodniki po sili obstal, da se je začasno rešil neznanih muk, s kterimi so ga trpinčili. Za tega voljo pa so ga dobili zopet posvetni sodniki v oblast, ki so ga koj na gromado obsodili in sežgali. Jakob Molay je 1214 umrl kot pravi mučenik, in ko že plamen šviga okoli njega, se še enkrat oglasi in kliče: *„Še je v nebesih pravični sodnik, ki bode ostro kaznoval vsako krivico. Preden bo minulo leto dni, bodeš se ti kralj Filip moral zagovarjati pred njegovim prestolom“*. In resnično, niti kralj Filip niti papež Klement tistega leta nista preživela. V štirinajstih letih po kraljevi smrti je pomrla že tudi vsa njegova številna rodbina, ni bilo več ne sinu, ne vnuka za njim.

283. Po smrti Klementa V. je bila papeževa stolica dve leti prazna. Kardinali se pri volitvi za naslednika nikdar niso mogli zediniti, ker francoski kardinali so vlekli na svojo stran in bi radi Francoza imeli za papeža, ki bi v Avignonu ostal, Italijani pa bi radi takega moža izvolili, ki bi se zopet v Rim vrnil in ondi vladal. Slednjič so vendar Ivana XXII. enoglasno papežem izvolili. Bil je mož majhne in borne postave, a duhovit, živ in moder. Po slovesnem kronanju v Lionu se je novi papež v Avignon podal, kjer vseh 18 let, kar je vladal, ni zapustil svoje palače, razun kar je peš hodil v svojo škofovsko cerkev, ki je tik palače stala. V svoji pisarni je bil silno delaven, pravijo da je nad 60.000 raznih listin in pisem sam uredil bil. Precej je imenoval sedem novih francoskih kardinalov, in zopet so imeli Francozi v svetem

zboru, tako se namreč zbor kardinalov imenuje, dobro večino.

Na Nemškem sta bila zdaj dva kralja, ki sta se za nemško krono bojevala. Ko je slednjič Ljudovik „bavarski“ Friderika „lepega“ zmagal, se je tako obnašal, kakor bi bil že tudi rimski cesar ter si je na Laškem svojil pravice, katerih ni imel, dokler mu jih papež ni prisodil. Ivan je tirjal, da Ljudovik v treh mescih pred njega pride in se opraviči. Kralj ni vedel, ali bi šel ali ne bi šel, in ker ni ubogal, ga je zadela cerkvena kletev, a deželo njegovo cerkvena prepoved ali interdikt. To je pa na Nemškem pouzročilo novih zmešnjav, kajti v deželi, nad katero je papež oznanil interdikt, je nehala vsa božja služba, niso delili sv. zakramentov, razun na smrt bolnim, zvonovi so omolkneli, ni bilo slišati cerkvenega petja, altarje, križe in podobe svetnikov pa so morali zagrnuti. Na cerkveno kletev je kralj odgovoril s kraljevim pismom, v katerem papeža krivi, da je krivoverec in da pravice nemških volilnih knezov prezira, in zopet se je začel med papežem in Ljudovikom prepir, kakih smo v tej dobi že več razlagali. Ljudovik se v tem prepiru nikako ni moško obnašal, ampak omahoval je zdaj na to zdaj na uno stran. Časih se je popolnoma podal papežu, časih je zopet vse preklical in se s papežem niti ni hotel pogajati, nego se je pozival na vesoljni cerkveni zbor, ki bi najrazsodil njegovo pravico. Vsled tega je papež moral bolj ostro postopati zoper Ljudovika, a na Nemškem so si to tako tolmačili, da se Ivan zavoljo Francozov, od katerih je odvisen, z nemškim kraljem ne sme spoprijazniti. Da bi bil Ivan XXII. krivoverec, kar mu je Ljudovik spodtikal, tega ne moremo reči. Učil je sicer v nekterih pridigah, da duše pravičnih ne pridejo precej po smrti v nebesa, da bi Boga gledale, ampak še le po vstajenji, združene s svojimi telesi, vendar na smrtno uro je papež razločno izpovedal: „Čiste duše so pri Kristusu v nebesih, v družbi angeljev, kjer božje obličje gledajo.“ Prepir med papežem in kraljem se je potem tudi raztrosil med učeni svet, in nekteri so za papeža pisali, in njegovo oblast nad vse povzdigovali, drugi so zopet za kralja pisarili ter rekali, da njegova oblast papeževo presega, in da niti papež niti vesoljni zbori niso nezmotljivi.

Leta 1327 je šel Ljudovik z vojsko v Italijo in je imenoval Miklavža V. za nasprotnega papeža, kateri je potem kralja v Rimu ovenčal s cesarsko krono. Toda zakotni papež ni dolgo vžival svoje časti; že leta 1330 se je moral ponižati pred

pravim papežem, in tudi kralj je s časom Rimljanom bil na posmeh ter je moral Rim zapustiti in se osramoten vrniti na Nemško. Papež Ivan XXII. je umrl l. 1334. Prihranil je osemnajst milijonov zlatih goldinarjev in za sedem milijonov dragocenosti v ta namen, da bi se s tem poplačali stroški za prihodnjo križno vojsko in za povrnitev papeževe stolice v Rim.

284. Novi papež Benedikt XII. (1334—1342) se je po vsej pravici mislil v Rim vrniti. Pa niti to se mu ni posrečilo in tudi s kraljem Ljudovikom se ni mogel sporazumeti, ker je francoska vlada tako pritiskala na njega, da se ni mogel prosto gibati. Na Nemškem je tedaj spoštovanje do papeževega stola bolj in bolj pojemalo. Duhovnikom, kateri so se še ravnali po interdiktu, se je cesar pogrozil z ostrimi kaznimi in stanje nemške cerkve je bilo zmiraj žalostnejše. Papežu Klementu VI. bi se kralj Ljudovik že rad bil podvrgel, toda papež je zdaj tirjal take reči od njega, da jih kralj res ni mogel s častjo izpolniti, in tudi državni zbor v Frankfurtu se je izrekel zoper papeževe tirjatve. Klement je za 80.000 zlatih goldinarjev kupil mesto Avignon in je s tem pokazal, da se ni menil v Rim povrniti, ampak papežovo stolico na Francoskem do dobrega utrditi. Njegov naslednik Inocent VI. je odpravil na papeževem dvoru veliko življenje, kakor so ga bili kardinali za časa Klementa vajeni in je ovrget tudi tisto besedo, katero so si kardinali pred njegovo volitvijo bili dali, da bi naj novo izvoljeni papež svoje oblasti in svoje dohodke s kardinali delil. Kar je že Inocent namerjaval, to je njegov naslednik Urban V., pravi apostolski mož, izpeljal ter se 1367 vrnil v Rim, kjer ga je ljudstvo z živahnim veseljem sprejelo. Toda že za dve leti je Urban zopet zapustil večno mesto, ker se ni več celo varnega občutil, in je šel nazaj v Avignon, dasiravno mu je sv. Brigita prerokovala, da gre samo še umirat na Francosko.

Leta 1370 je bil Gregor XI. papežem izvoljen. Imenoval je osemnajst novih francoskih kardinalov, kar je malo dobrega obetalo za sveto cerkev. V Rimu bi bilo zdaj najbolj treba papeža, ker skoraj vsa večja mesta papeževe države so že samostalna postala. Slavna redovnica Katarina Sienska iz reda sv. Dominika je tedaj v večih pismih zahtevala, naj se apostolska stolica prestavi zopet v Rim, in njene srčne želje in njena zgovorna beseda je tudi obveljala, ker jo je krščanski svet kot veliko svetnico in prerokinjo častil. Gregor se je l. 1377 zoper voljo kardinalov in zoper voljo francoskega

kralja preselil v Rim. Na Laškem je bilo takrat vse križem, in pred tolikimi strankami bi bil papež zopet zbežal na Francosko, toda smrt ga je pred pokosila l. 1378.

h) 40letni razpor na papeževi stolici.

285. Babilonska sužnost papežev je zakrivila drugo veliko nevoljo v katoliški cerkvi, razpor namreč ali razkolništvo na papeževi stolici. Papež Gregor XI. je kratko pred svojo smrtjo izdal bulo, v kateri je tiste kardinale, ki so ž njim v Rim prišli, pooblastil voliti novega papeža brez obzira na one kardinale, ki so v Avignonu ostali. Kardinali izvolijo v Rimu enoglasno Jerneja, nadškofa bari-skega, ki se je kot papež Urban VI. imenoval (1378). Novi papež je bil sicer pobožen mož in vesten duhovnik, pa po nesreči je tako brezobzirno vladal in tako iz čistega gospodaril, da se je osorni in ostri mož vsem kardinalom zameril, ki so se zdaj kesali, da so Jerneja za papeža izvolili. Urban je namreč kardinalom v lice očital njih lakomnost in njihovo veliko življenje, škofo je grajal, ker so mu bili preposvetni, in po svojih ostrih besedah in novih postavah je Francoze, ktere človek itak lahko razdraži, do dobrega razsrdil. Najpred zapustita dva kardinala s papeževim dovoljenjem Rim ter se podata v Anagni, da bi ondi, kakor sta rekla, bolji zrak zavživala. Kmalo pridejo za njima tudi oni drugi kardinali, deloma z dovoljenjem papeževim, deloma brez njegovega dovoljenja. Tukaj v Anagni-ju si nekteri kardinali naenkrat zmislijo, da so Urbana le prisiljeno izvolili za papeža, in da je treba zdaj, ko ne trpé več sile, znova papeža voliti. Francoska vlada je to postopanje kardinalov rada odobraval, da se je tako maščevala nad Urbanom, ki ni hotel iti na Francosko vladat. Res izvolijo uporni kardinali še isto leto Klementa VII. za nasprotnega papeža, kateri je v Avignonu postavil svojo stolico. Večina krščanskega sveta je sicer Urbana pripoznavala za pravega papeža, toda tudi Klement je dobil zaveznike, in sicer ga je ubogalo neapoljsko kraljestvo in francoska dežela. Urban je sprva mislil, da se bo stvar z dobra poravnala, ko pa je videl, da razpor zmiraj večí postaja, izobčil je nasprotnika svojega, a Klement je nasproti tudi Urbana izobčil. Tako je nastal v sv. cerkvi razpor, ki je celih štirideset let trajal in krščanski svet je bil razdvojen in ni prav vedel, ktere ga papeža bi ubogal.

Da bi pa bili kardinali prisiljeni Urbana za papeža izvo-

liti, in da bi ga bili izvolili samo zategavoljo, ker si drugače niso bili življenja zvesti — to je gola laž. Po volitvi so namreč kardinali poslali svojim tovarišem v Avignon poročilo, v katerem sami pravijo: „Na osebo častivrednega očeta gosпода Jerneja, nadškofa bariškega, smo prosto in enoglasno napeljali svoje glasove.“ Sploh kaže obnašanje kardinalov po volitvi, da nobeden niti ni mislil na to, da bi bila volitev Urbana neveljavna, zakaj od njega so prijemali cerkvene službe in časti, pri njem so si prosili milosti za se in za svoje rodbine in ko so že bili odšli v Avignon, so še tudi od ondot pisali pisma, v katerih so ga spoznavali za pravega papeža. In ko so se kardinali v Avignonu slednjič odločili, da odstopijo od Urbana, so se dolgo med seboj pravdali, kako bi naj zoper njega postopali. Močen dokaz za to, da je bil Urban pravilno izvoljen, je tudi beseda cesarja Karola IV., kateri je puntarske kardinale opomnil, naj se s papežem spravijo ter jih spominjal na dopise, po katerih so mu volitev Urbanovo kot postavno naznanili. Sprva sploh nobeden kristjan ni dvomil o postavnosti Urbanove volitve!

Ker so se tedaj Urbanu razun enega vsi kardinali izneverili, si je zdaj imenoval 29 novih kardinalov, odpadnike francoske kardinale pa je izobčil ž njihovimi privrženci vred, in je v Rimu vse v najlepši red spravljal. Klement VII. pa je v Avignonu gospodoval in Francoska, ki je prav za prav razpor na papeževi stolici zakrivila, je morala zdaj dobro plačevati za to, da je imela papeža v svoji sredini, a tudi Klement, kot hlapec v službi francoske vlade, je moral marsikaj prestati ter se mnogokrat zeló ponižati. Do dobrega sta se papeža med seboj sprla zaradi neapoljskega kraljestva, katerega je Urban podelil Karolu III., stričniku Ljudovika ogerskega kralja, dokler je Klement stal na strani kraljice Ivane. Ko se je potem papež Urban s svojim vazalom Karolom svadil, nekteri kardinali niso bili tistih misli kakor papež, ampak so Karolu prijazni ostali. To je ostrega papeža tako razjezilo, da je uporne kardinale v ječo vreči in trpinčiti zapovedal.

286. Ko je bil Urban I. 1389 v Rimu umrl, so mu naslednikom izvolili Bonifacija IX., in ko je l. 1394 tudi krivi papež Klement umrl, so mu njegovi kardinali Benedikta XIII. postavili za naslednika. Krščanstvo je bilo tedaj zopet razdvojeno, kakor popred. Učeni možje na pariškem vseučilišču so si na vso moč prizadevali, da bi krščanski svet

zopet zedinili ter so v ta namen nasvetovali, naj se oba papeža prostovoljno svoji časti odpovesta, in potem naj ali pravični sodniki ali pa prihodni vesoljni zbor odloči, kateri med njima je pravi papež. Toda zviti Benedikt, ki je vsako reč dobro premislil in presodil, je dobil prvake pariškega vseučilišča na svojo stran, in tako je vse pri starem ostalo. Po smrti Bonifacija je bil Inocent VII. papežem izvoljen, ki pa ni veliko črez leto dni vladal in potem je dobil Gregor XII. tiaro. Da bi nesrečni razpor na papeževi stolici odstranila, sta se papeža med seboj začela dogovarjati in sta se po svojih poslancih tako dogovorila, da se v jesen l. 1407 v mestu Savoni snideta. Toda Gregor se je sčasom zbal Savone, ker je to mesto ubogalo nasprotnega papeža, Benedikt pa ni hotel nobenega drugega mesta za shod sprejeti, in zopet je sprava zaostala. Gregor, katerega so njegovi sorodniki celo v svoji oblasti imeli, se je sčasom s svojim obnašanjem kardinalom tako zameril, da so mu odbežali ter mu pokorščino odpovedali. Ž njimi so potem potegnili tudi kardinali krivega papeža Benedikta XIII., in oboji so v Livorni sklenili, sklicati v Pisi občni cerkveni zbor, ki bi naj cerkvo zopet upokojil. To postopanje kardinalov sicer ni bilo opravičeno, ker nikdo nema pravice vesoljnega cerkvenega zbora sklicati, kakor papež sam; vendar so se našli takrat duhovni in posvetni učenjaki, ki so odobravali početje kardinalov rekši, če je papež mrtev, ali če ga verniki ne pripoznajo za papeža, da potem zamore po kardinalih poklican vesoljni zbor cerkvi novega poglavarja podati.

Cerkveni zbor v Pisi.

287. Krščanski svet si je veliko obetal od cerkvenega zbora, kateri se je l. 1409 v Pisi začel. Ondi se je zbralo 22 kardinalov, 80 škofov in še lepo število druge duhovne gospode in posvetnih dostojanstvenikov. Predsedoval je najstarejši kardinal Malesec. Najpred je zbor sam o sebi sklenil, da je postavno sklican, da je vesoljen, in da celo cerkev zastopa in tedaj tudi v imenu vesoljne cerkve govori. Zato, da sta papeža zboru ugovarjala, se zbor niti zmenil ni, nego ju je kot nespokorljiva krivoverca in razkolnika od njune časti odstavljal ter izobčil. Potem je zbor dal kardinalom pravico voliti novega papeža, in kardinali so podelili najvišjo cerkveno oblast Aleksandru V. Novi papež je bil učen bogoslovec in dober govornik in je tudi lepo živel. Bil je kot škof bogat,

kot kardinal ubog, kot papež pa zaradi prevelike svoje darežljivosti berač, in akoravno je imel najboljše namene, ga je vendar zviti kardinal Cossa (Kosa) sčasom popolnoma pod se dobil. Ker pa niti Gregor XII. niti Benedikt XIII. ni hotel dobrovoljno odstopiti, je katoliška cerkev zdaj imela tri poglavarje, kar je nemški kralj Ruprecht že poprej prerokoval bil. Kar je celi krščanski svet želel, da se namreč cerkev ponovi na glavi in po udih, isto to je želel Aleksander V. izpeljati. Toda večina škofov je Piso že zapustila, in zaostalim se je ravno tako tudi domú mudilo v svoje škofije, in tedaj se za ponovljenje krščanskega življenja ni nič storilo.

Aleksander je komej leto dni vladal. Po njegovi smrti so kardinali kardinala Cosso papežem izvolili kot Ivana XXIII., dasiravno so ljudje ugibali, da je on Aleksandra zastrupil. Ni sicer vse res, kar zgodovinarji Cossi očitajo, a to je resnica, da je bil bolj posvetni kakor duhovni gospod in da mu ni precej kakova stvar vesti iznemirila. Tako je cerkev zopet imela tri glavarje, kar je bilo na kvar ne samo cerkvi, ampak je tudi v državi velike zmešnjave pouzročilo. Cesar Sigmund si je vsled tega na vso moč prizadeval in ni pred odjenjal, dokler ni papeža Ivana XXIII. pregovoril in tako rekoč prisilil, da je sklical vesoljni cerkveni zbor v Kostnico, ki je imel v prvi vrsti poravnati cerkveni razpor, a potem tudi zatreti Husovo krivoverstvo in odpraviti nekatere nerodnosti in nerednosti, ktere so se po časih vrinile v katoliško cerkev ter tako ponoviti njen obraz.

Šestnajsti vesoljni zbor v Kostnici (l. 1414—1418).

288. Koncem mesca oktobra je dospel papež Ivan XXIII. s številnim spremstvom v Kostnico, kjer je bil „kot angelj miru“ z neizmernim veseljem sprejet. Prav na sveti den l. 1414 se je začel občni zbor s tem, da je papež sam bral veliko sveto mešo, pri kateri je cesar Sigmund s krono na glavi kot dijakon pel sveti evangelij. Navzočih je bilo nad 300 škofov, nad 100 opatov, blizo 300 doktorjev sv. pisma, veliko zastopnikov vseučilišč in stolnih kapitulov in mnogo drugih duhovnikov. Večina cerkvenega zbora je precej sprevidela, da se ne more nobenega dela z vspehom lotiti, dokler bode katoliška cerkev imela tri glavarje, in zbog tega je sklenila, da se vsi trije papeži morajo odreči svoji oblasti, a potem da bo zbor izvolil novega glavarja. Ivan XXIII. je bil s tem zadovoljen, ker je mislil, da bode itak zopet izvoljen,

ker je bilo največ Italijanov, njegovih privržencev, v zboru. Njegovo zvijačo spregledajo pa tudi drugi zborniki in vsled tega odločno tirjajo, da se na tem zboru naj ne glasuje kakor navadno po številu glasov, ampak po narodih. Vsak narod, namreč francoski, angleški, nemški, italijanski in španski naj odda le po en glas. Te sklepe bi Cossa se ve bil rad podrł; ker pa tega ni mogel storiti, se je s pismom odpovedal papeževe časti, a potem je zoper svojo prisego s pomočjo avstrijskega vojvode Friderika zbežal iz Kostnice in je svojo odpoved preklical. Zbrana duhovna gospoda pa se ni dala motiti, ampak je razglasila, da je oblast vesoljnega cerkvenega zbora nad papežev oblastjo, in da se jej mora sam papež pokoriti. Sklenili so, da vesoljnega zbora brez njegove dovolitve papež ne more niti razpustiti niti kam drugod predstaviti, in da mora papež, kar se vere tiče in tudi gledé tega, kako se naj razpor na papeževi stolici popravi, vesoljni zbor slušati. Vsak verni kristjan lahko spozna, da ti odborovi odloki niso resnični, ampak da so zoper sveto vero. Ravno nasprotno je namreč resnično, da je papeževa oblast nad oblastjo vesoljnega zbora, ker papež sam ima pravico vesoljni zbor sklicati, v zboru predsedovati in odborove sklepe potrđiti. Brez glave je celo telo mrtvo, glava vsem udom zapoveduje; da bi pa udje glavo strahovali in da bi se udje nad glavo mogli povzdigovati, tega nihče trdil ne bode. Tudi kostniški cerkveni zbor ni bil ravno prepričan o resničnosti svojih sklepov, in Gerson, imeniten učenjak tega zbora, naravnost pravi: „da je samo bridki in zamotani razpor to zakrivil ter zbor prisilil, da je zavrzel do sedanjih časov občno obstoječi nauk od prednosti papežev oblasti.“

V svoji dvanajsti seji je tedaj zbor po novih načelih, ktere je postavil bil, Ivana XXIII. odstavil, ter mu vzel papežev oblast. Kakor hitro je cerkveni zbor izrekel (l. 1415) svojo sodbo nad Ivanom, se je tudi Gregor XII. dobrovoljno odpovedal papeževi časti. Le Benedikt XIII. je bil trdovraten in se nikakor ni hotel podati. Cesar Sigmund sam je šel k njemu v Perpignan, kjer je stoloval; toda zastonj, ni ga zamogel pregovoriti, da bi se odpovedal papeštvu. Benedikt je ošabno trdil, da je samo še v mestici Penikoli, kamur se je bil preselil, katoliška cerkev ohranjena, kakor je bil nekdaj v Noetovi barki človeški rod ohranjen. Toda za njega se zdaj nihče več zmenil ni, ker je bilo očividno, da je samo vsiljen papež.

289. Sigmund in nemški narod je tirjal, in angleški na-

rod ju je podpiral, da se sedaj najpred naj nekaj zgodi za ponovljenje krščanskega življenja ter se odpravijo nektare napake, ki so se v cerkev priteple; pa to ni obveljalo, ker je nek moder kardinal povdarjal, da je pred vsem treba papeža izvoliti, rekoč: „*Vsako kraljestvo, samo zoper sebe razdeljeno, bo razdjano in ne bode obstalo.*“ (Mat. 12.) Ta beseda je obveljala in tedaj so najpred volili papeža in izvolili so Martina V. (1417), moža blagega srca pa tudi dobrega duha. Tako je dolgoletni žalostni razpor na papeževi stolici bil poravnan in katoliška cerkev je zopet imela enega edinega vrhovnega poglavarja. Prvo nalogo tedaj, katero si je bil cerkveni zbor postavil, je srečno rešil, in zdaj je prišla na vrsto druga imenitna stvar, o kateri se je imel posvetovati, Husova krivovera namreč. Toda o tem bomo v zgodovini Husove krivovere več povedali. Na slednje bi še zbor moral nekaj storiti za ponovljenje krščanskega življenja. Papež je tudi predložil zboru postave, ki so na to merile; toda zbor teh postav ni odobril, ker je vsaka skupina kaj drugega zahtevala in narodi se med seboj v tej reči niso mogli zediniti. Naposled so posamezni narodi vsak za se s papežem sklepali pogodbe, po katerih bi se naj odpravile najhujše napake po krščanskih deželah.

O prašanji, je li se sme kostniški cerkveni zbor prištevati vesoljnim cerkvenim zborom, se je mnogo pisalo. Mi pravimo, da je v svojih končnih sejah, ko je imel v svoji sredini postavnega papeža Martina, vsakako dobil veljavo občnega zbora; a tudi prejšni odloki kostniške sinode so dobili veljavo sklepov vesoljnih zborov, pa le tisti, kateri so bili od papeža potrjeni. Papež Martin pa je potrdil tiste zborove sklepe, ktere so zborniki sklenili v lepi zastopnosti v verskih rečeh in v dušni prid, — nikako pa ne tega, kar so v narodni praski odločili. Odločno pa pravi pismo naslednika Martinovega, papeža Evgenija IV., da tistih sklepov on ne sprejme, ki bi bili sklenjeni pravicam, časti in prednosti svetega apostolskega rimskega stola na kvar.

Sedemnajsti vesoljni cerkveni zbor v Bazileji (1431—1443).

290. Tudi na kostniškem zboru se tedaj ni nič zdatnega storilo za ponovljenje krščanskega življenja, za katerim je krščanski svet vendar že dolgo zeval, kakor zeva suha grada za dežjem. Od vrha do tal bilo bi se moralo v hiši

cerkve božje marsikaj popraviti, pa ljudje se dolgo niso mogli pripraviti na delo, ker so dobro vedeli, da se bode med popravitom še le prav pokazalo, koliko prholadi in vsakoršne škode je v hramu. Za papeža Evgenija IV. (1431—1447) se vendar zbere zopet cerkveni zbor v Bazileji, ki je bil v prvi vrsti za to sklican, da se čvrsto loti tega težavnega dela. Ta cerkveni zbor je bil sprva le malo obiskan. Zavaljo, tega in ker bi se pravoslavni grški škofje, ki so zdaj spravo obetali, rajši v katerem laškem mestu sošli s katoliškimi škofi, je Evgenij IV. zbor v Bazileji razpusil. To ravnanje je zbor tako razdražilo, da so nekteri prenapeti doktorji rekali, da je to, da se zdaj zbor razpusti, sam hudič zmislil in so že zopet govorili o tem, da oblast cerkvenega zbora presega papeževo oblast. Toda papež Evgenij je tako zmerno postopal, da se je zbornica zopet pomirila in je zdaj do 25. svoje seje sicer marsikaj dobrega sklenila, ali zmiraj naprej je tudi papežu pravice kratila ter njegovo oblast na vsak način omejala. Papež je bil blaga duša, pa vsega tega vendar ni mogel prenašati; vsled tega je sinodo prestavil iz Bazileje v Feraro, posebno zategavaljo, ker so že tudi bili prišli pravoslavni grški škofje na Laško. Večina onih, ki so bili v Bazileji zborovali, se ni zmenila za papeževo pismo, nego je djala papeža na tožno klop ter ga je pozvala na opravičevanje. Naposled je sedem še navzočih škofov in nekoliko doktorjev sv. pisma celo tako daleč zablodilo, da so papeža Evgenija odstavili in Feliksa V. postavili za nasprotnega papeža, ki je pa bil žalosten papež, kar je tudi sam sprevidel in je tedaj svojo čast dobrovoljno položil v roke Miklavža V., naslednika Evgenijevega. Kar je bazilejski zbor sklenil v svojih prvih 25 sejah gledé krivover, in gledé pomirjenja krščanskih narodov in gledé ponovljenja krščanskega življenja, to ima veljavo vesoljnega cerkvenega zbora. Vse drugo pa, kar je zbornica v teh sejah na kvar papeževi oblasti in njegovih pravic ropotala in sklepala, nima nobene veljave, kakor so tudi vse seje po 25. seji razkolniške, ker se je takrat zbornica že bila papežu odpovedala in ker poglavar svete cerkve zbora ni več kot postavnega pripoznal.

Cerkveni zbor v Ferari in v Florenciji (1438).

291. Na jutrovem so Turki na grško cesarstvo zmiraj hujše pritiskali. Grki so dobro občutili, da se sami dolgo

več ne bodo mogli braniti in obraniti silnega sovražnika, in zategadelj so se začeli na večerno stran ozirati. To je bila lepa prilika, ktero je modri papež Evgenij IV. hitro porabil, in povabil je Grke na cerkveni zbor v Feraro. Sinoda v Ferrari in Florenciji se ne računi kot poseben zbor, nego kot podaljšan zbor Bazilejski. 700 Bizantincev, med njimi cesar Ivan VI. „paleolog“ sam, in konštantinopolski očak Jožef, se je pripeljalo na Laško v ladjah, katerih jim je bil papež Evgenij IV. doposlal. Časih sprva bi se bilo skorej vse razdrlo zavoljo gizdavih Grkov, katerim Latinci nikdar niso mogli zadosti časti skazati. Grški cesar bi bil nek rad celo v cerkev jahal.

Pred vsem so se očetje razgovarjali o naukih, v katerih se strinjajo s katoliško cerkvo. Grki učijo, da izhaja sv. Duh samo iz Očeta, pa po dobrih dokazih prepričani, so slednjič privolili, da sv. Duh izhaja tudi iz Sina. Pri zakramentu presv. rešnjega Telesa rabijo jutrovci kvašen kruh, dokler se katoliška cerkev opresnega poslužuje; zbor je odločil, da se za more oboji kruh veljavno posvetiti v presv. rešnje Telo, naj tedaj vsaka stran pri svoji stari navadi ostane. O vicah Grki učijo, da duše umrlih, ktere še za svoje grehe v življenji niso zadosti storile, ne gorijo v ognji, ampak trpé druge kazni. Očetje so določili, da so vice, v katerih duše trpijo, in da vernim dušam z molitvami in dobrimi deli zamoremo pomagati; o tem pa, kakovo kazen da duše ondi trpijo, niso nič odločili. Tudi prvaštvo rimskega papeža, ktero so Grki tako dolgo tajili, so priznali ter rekli, da je rimski škof najviši duhovnik, namestnik Kristusov, pastir in učenik vseh kristjanov. Slednjič so vsi očetje spravo podpisali razun edinega Marka, efeškega škofa, in dne 6. julija 1438. leta so v Florenciji, kamur je bil papež zbor predstavil, svečano oklicali zedinjenje med katoliško in izhodno cerkvijo rekoč: „da se naj veselijo nebesa in se naj raduje zemlja“ nad tem veselim dogodkom. Grki so sicer svoja verska načela sigurno zagovarjali, da so se pa naposled vendar vdali, k temu je največ pripomoglo pismo umrjočega carigrškega očaka Jožefa, v katerem je jutrovce k spravi opominjal. Njegovo pismo se tako-le glasi: „*Jožef po božji milosti nadškof konštantinopolski, in vesoljni očak.* — Ker sem dospel h koncu svojega življenja, in ker moram Bogu plačati občni dolg vsega človeštva, hočem z božjo milostjo svoje mnenje na hasek svojih (duhovnih) sinov očitno napisati in podpisati: Vse tedaj, kar katoliška in apostolska cerkev našega Gospoda Jezusa Kri-

stusa v starem Rimu spoznava in uči, to tudi jaz spoznavam in sveto zagotavljam, da sem vsemu temu tudi pokoren.“

Toda že med tem, ko so se grški očetje v Florenciji spravljali z rimsko-katoliško cerkvo, so doma na jutrovem ostru jeziki lažljivih menihov in zagriznjenih nižjih duhovnikov hiteli rezati vez zedinjenja, ter so prosto ljudstvo šuntali na škofo in so spravo z Latinci kot strašno nesrečo opisovali. Marko, škof efeški, bil je vsem sovražnikom sprave na čelu, in je po neštevilnih listih in tudi knjigah spravo z lažmi tako omazal, da na jutrovem nikdo več ni maral za njo. Večina škofov, ki so bili na sinodi za spravo glasovali, je svoje podpise preklicala, deloma, da se pred razdraženo drhaljo opraviči, deloma, ker menda od začetka veliko škofov ni imelo pravega srca za zedinjenje, ampak veliko jih je šlo samo cesarju za ljubo v Florencijo, in ravno tako so tudi spravo podpisali samo zavoljo cesarja, da ne bi njegovih namenov prekrizali. Še enkrat je bila milost božja nepokorno ovco t. j. iztočno cerkev pripeljala v varen hlev, a ker ga je zanikerna ovca zopet svojeglavno zapustila, prišla je volku v zobé. Muhamed II., turški sultan, je l. 1453 s strašno armado oblegal mesto Konstantinopol. Slednji bizantinski cesar Konstantin XI. se je obrnil do raznih evropskih vladarjev, a nihče mu ni hotel pomagati, ker so bili nemarni Grki pred tako sramotno ovrgli spravo s katoliško Evropo. Cesar, ki je bil osebno pobožen in srčen vladar, je tedaj sklenil, da hoče sam glavno mesto do slednjega zdihljeja braniti. Pred zadnjim napadom sprejme sv. Obhajilo, vrže od sebe cesarski plašč, zgrabi potem za meč in plane na sovražnika ter kot pravi junak pogine. Tako je Muhamed vzel starodavni Carigrad, kterege so zdaj imenovali Stambul, in je krasno cerkev Modrosti božje spremenil v turško džamijo (turško cerkev) ter zamenil zlati križ na njej s polumescem. Odkar se je bilo iztočno rimsko cesarstvo ločilo od sv. katoliške cerkve, bilo je odtrta svrš, suha veja, ktero je zdaj turška sila popolnoma zmlela in zdrobila.

j) Slednji papeži drugega veka.

292. Papež Kalikst III. (1455—1458) je zapovedal o poldne zvoniti, da verno ljudstvo s svojimi molitvami podpira krščansko vojsko, ki se je vojskovala zoper Turke, kateri so zmiraj dalje na večerno stran v osrčje Evrope grabili. Tej molitvi je pripisati sijajna zmaga pri Belgradu (1456), v kateri

so krščanski junaki premagali sovražnika ter mu za dalje časa z mečem zaprli pot na večerno stran. Sicer jaki papež, je žalibog v svoji visoki časti preveč oskrboval svoje sorodnike. Da se takemu neredu v okom pride, so kardinali po njegovi smrti naredili tako zvano „volitveno pismo“, na katero so vsi prisegli, in po katerem se je prihodnji papež zavezal, da z naprej brez odobrenja kardinalov ne bode imenoval novih kardinalov, ne škofov, pa tudi ne oddajal pokrajin. Izvoljen je bil Pij II. (1458—1464), ki v svoji mladosti ni najlepše živel, in je na cerkvenem zboru v Bazileji papežu Evgeniju IV. celo nasprotoval. Toda že s papežem Miklavžem V. se je bil lepo spravil, ga je z vso svojo močjo podpiral in je tudi duhovnik postal. Hude bolezni so ga tako spametovale, da je rekal: „Umreti vedeti je največa učenost; če človeku ob smrtni uri kaj manjka, je zgubljen, ako je tudi popred lepo živel.“ Kot papež je napenjal vse svoje moči, da Evropo reši turškega jarma, kateri jej je pretil. Ker so se pa krščanski knezi in kralji le počasi napravljal na vojsko, se je Pij sigurno sam postavil na čelo armade misleč, da če bodo videli očeta krščanskega sveta in sicer že oslabelega starčeka iti na vojsko, da bodo kmalo vsi vladarji za njim potegnili. Pa pustili so ga brez zdatne pomoči. Pred svojo smrtjo je pisмено preklel pregrehe svoje mladosti ter je rekel: „V svoji mladosti sem kakor Pavel oslepljen in ne vedoč, cerkev božjo in apostolsko stolico preganjal. Toda zavrzite Aeneja Silvija (to je bilo njegovo prejšnje ime), a Pija II. sprejmite“. Naj še opomnimo, da je Aeneja Silvij zavžival kedaj dohodke fare Starega trga v naši lavantinski škofiji, dasiravno je osebno nikdar ni oskrboval.

Zdaj pa je za papežev stol nastopil čas, skorej bolj žalosten, kakor kedaj popred. Pavel II. (1464—71) je preveč ljubil sijajno življenje in gizdav lesk in blesk na svojem dvoru. Za to pa mu je bilo treba denarjev in moral je tujim cerkvam nalagati težka bremena, visoko dačo. Papež Sikst IV. (1471 do 1484) je delal bolj za razširjenje svoje posvetne oblasti, a s cerkvenimi reči se je le malo pečal. Dasiravno je drugač lepo in čisto živel, ga vendar zgodovinarji hudo grajajo za tega voljo, ker je na papeževi stolici zgolj za svojo rodbino skrbel. Inocent VIII. (1484—1492) je bil pred oženjen. Ko mu je žena umrla, postal je duhovnik, škof in celo papež; pa tudi on je potem, kakor njegov prednik, najbolj za svoje sorodnike skrbel. Na njegovo čast pa moramo omeniti, da je

v Rimu po mogočnosti skrbel za lep red in za pošteno, krščansko življenje. Papež Aleksander VI. (1492—1503) je bil po duhu velikan, a zavoljo svojega življenja ga skorej vsi grajajo. Vednosti in umetnosti je sicer ljubil, je bil s prostimi ljudmi prijazen in visokimi oster, bil je tudi močen in izveden vladar, pa pohotnega prejšnega svojega življenja menda tudi na papeževem stolu ni sčista popustil. Dasi ravno pa Aleksander ni bil na dobrem glasu, vendar vernim nikdar ni kaj nepoštenega zapovedaval in tudi ne kaj takega, kar bi bilo zoper vero. Resnična je pač beseda sv. Leona velikega: „Čast sv. Petra se tudi v nevrednem nasledniku ne zgubi.“

293. Leta 1503 je bil Julij II. na papežev stol povzdignjen, ki je bil po svojem duhu bolj posvetni vladar, kakor sv. katoliške cerkve poglavar. Julij skliče l. 1512

osemnajsti vesoljni zbor v laterán,

ker so zmiraj glasnejši postajali glasovi, kateri so tirjali popravek notranjega stanú cerkvenega. Za papeža Leona X. (1513—1521) je zbor nadaljeval svoje delovanje, toda ponovljenje krščanskega življenja in cerkvenega stanja v obče izvršiti, — to ni bilo malo delo, katerega se je zbornica res tudi zbalala. Nekteri očetje niti niso spoznali pravih virov vseh nerednosti, in večina škofov je rajši svoje pravice zagovarjala, kakor se s popravami pečala, s katerimi bi itak sami pri sebi začeti morali. Tudi ta zbor tedaj ni rešil tega nujnega posla, nego ga je zopet odložil na pozneji, boljši čas.

II. poglavje.

A. Krivoverci.

a) Kathari.

294. Manihejska krivovera na jutrovem nikdar ni do brega zaspala, ampak skrivoma se je zmiraj potepala po izhodni strani. Začetkom dvanajstega stoletja se je ta krivovera zopet bolj oživela, in v bizantinskem cesarstvu, ki je takrat štel na evropski strani veliko Slovanov, so se ti sarnjači zvali s slovenskim imenom „bogumili.“ Ker se je po

križnih vojskah večerna stran zmiraj bolj dotikala jutrovega sveta, zgodilo se je, da so se tudi manihejska načela zmiraj dalje proti večeru zatrosila, in že koncem dvanajstega stoletja nahajamo v gorenji Italiji in na južnem Francoskem precejšno število takih strankarjev. Onda so si radi sami pridajali ime „kathari“ t. j. čisti ali sveti. Katharom se je blodilo, da ni Bog svetlobe stvaril, ampak bog teme ali hudič. Njegov sin Lucifer je v nebesih zapeljal nekoliko angeljev, kateri so potem morali nebesa zapustiti, ter se preseliti v človeška telesa, kakor v ječo svojo. Njih te ječe rešiti, je prišel Kristus na svet, ki pa ni bil Bog, nego samo angelj iz nebes, in ki tudi ni imel pravega človeškega telesa, ampak samo telo na videz. Kathari niso verjeli na enega, troedinega Boga, ne na včlovečenje Kristusovo, ne na vstajenje mesa, zavrgli so vse zakramente, in o zakonu so rekali, da je to zveza, katero je zlodej zmislil. Toda vsi kathari niso imeli enega in istega nauka, ker sanje rade hitro spreminjajo svoje lice, in le obraz resnice je vedno ravno tisti. Grešnikom so s tem grehe odpuščali, da so jim roke na glavo pokladali; spovedi in kesanja ni bilo treba. Učili so, da tisti, kateri je enkrat grehov očiščen, ne more več grešiti. Ker pa jih je skušnja učila, da so njihovi „svetniki“ vendar zopet padali v stare grehe, morali bi spoznati, da je njihov nauk lažljiv. Rajši pa, kakor bi svoj nauk popravljali, so potem odločili, da se mora tisti, kteremu so bili grehi enkrat odpuščeni, sam usmrtiti ter si žile prerezati, ali se jedi zdržati ali na kakov drug način umoriti. Potem se ve se je lahko ovaroval priložnosti zopet pasti v stari greh. Za duhovstvo v katoliški cerkvi niso marali, ampak sami sebe so obražali kot prave namestnike Kristusove.

b) Valdovci.

295. Peter Valdo je bil imeniten trgovec v Lyonu na Francoskem. L. 1170 ga je nagla smrt njegovega prijatelja tako prestrašila, da je popustil svoje lahko življenje in je začel skrbeti za svoje zveličanje. Svoje premoženje je razdelil med uboge in precej je začel učiti, da mora vsak, kateri hoče v nebesa priti, v vednem uboštvu živeti. S časom se mu je pridružilo precejšno število ljudi, ki so tudi vsi evangelij uboštva pridigovali. Večidel pa so bili to revni in nevedni ljudje, ki se niso ničesar učili, in vsled tega so bile njihove pridige polne pomot. Lyonski nadškof Ivan jim tedaj pre-

pove pridigovati in sveto pismo razlagati, in tudi papeža Aleksander III. in Inocent III. sta jih preklela, — a oni so le pridigovali ter se svoje trme držali rekši: „da je treba Boga bolj slušati, kakor ljudi.“ Tako so se očitno skregali s sv. katoliško cerkvijo in so si potem kakor vsi drugi krivoverci, zmoto za zmoto nalagali na rame. Pred vsem so terjali, da bi cerkev postala uboga, kakor je bila nekdanj v apostolskih časih. Papež, škofje in duhovniki naj bi ne dobivali niti desetine niti nobenih drugih dohodkov, ampak naj bi se živeli od dela svojih rok. Za izobčenje iz cerkve se ni treba zmeniti, in zakramentov ni treba prejemati, ker itak nimajo nobene veljave. Vsak pobožen kristjan, t. j. vsak valdovečan je že sam ob sebi duhovnik in zamore grehe odpuščati; praznike in postne dni so odstranili; ustno sporočilo so zavrgli in samo sv. pisma so se držali. Zdi se nam, da katoliški duhovniki v tistem času na južnem Francoskem niso imeli niti dobre volje niti zmožnosti zadosti, da bi bili sveto vero obranili teh nepoklicanih kričačev. Zategavoljo so valdovci zmiraj bolj srce dobivali, ker prosto ljudstvo in tudi mogočni plemenitaši so stali na njihovi strani, kar sicer lahko razumimo, ako pomislimo, da si je prosto ljudstvo od valdovcev obetalo, da jih rešijo silne desetine in drugih dač, a plemenitaši so poželjivo gledali in prežali na bogata in lepa cerkvena posestva. Sprva so valdovci lepo prosto in pošteno živeli, in nekteri so menda tudi res z dobrega namena ž njimi držali, toda s časom, ko so se namreč začeli s kathari družiti, so se do dobrega spridili.

Vojska zoper Albižane.

296. Koncem dvanajstega stoletja je na južnem Francoskem kar mrgolelo krivovercev. Bili so ondi raztrošeni kathari, valdovci in cela zmes še drugih prenapetnežev in strankarjev, kateri so dobili občno ime „Albižani“, ker je bilo mesto Albi tako rekoč njihovo središče. Cerkveni in državni red so bili ondi zmešali in ker za dobro besedo niso marali, ni bilo druge obrambe zoper nje kakor meč, kterege so si bili popolnoma zaslužili. Niso namreč samo verskih pomot širili, ampak katoliške duhovnike so zatirali, svete posode oskrunjevali in trupali in po cerkvah plenili. Sv. Bernard piše v nekem pismu: „Cerkve so prazne, ljudstvo je brez duhovnikov in sv. zakramenti so brez časti; tako umirajo ljudje brez cerkvene pomoči, brez pokore in poboljšanja.“ Papeži so pošiljali svoje poslane, da

bi se ž njimi pogajali, ter jih na pravo pot spravili. Pa niti dogovarjanja niti pridige niso pomagale, ampak Albizanom je greben tako zrastel, da so celo enega papeževih poslancev ubili. Zavaljo tega je papež Inocent III. l. 1208 velel križno vojsko zoper nespokorjene krivoverce pridigovati, rekši, da so „ti krivoverci hujši od Saracenov ali Turkov“. Križno vojsko je vodil grof Montfort. Večina plemenitašev, kateri so krivovercem potuho dajali, se je boja vstrašila in se je raji križni vojski pridružila, trdovratni strankarji pa so bili s silo premagani. Po papeževem posredovanji so l. 1229 mir sklenili in zoper tiste krivoverce, ki so skrivoma še zmiraj rovali, so upeljali cerkveno inkvizicijo ali preiskavanje.

Inkvizicija.

297. Inkvizicija, — to je taka naprava v sv. katoliški cerkvi, katero skorej vsi ljudje psujejo, ali le malo jih je, kateri jo dobro razumejo; to je strašilo, kterega se nevedni otroci bojijo, a modrejših ni strah pred njim. Malo dogodkov je v cerkveni zgodovini po njenih sovražnikih tako popačenih in pokvarjenih, kakor ravno zgodovina inkvizicije, pred katero večkrat tudi sicer dobre kristjane mrzab preletava. Sploh pa so zdaj vsi pošteni zgodovinarji enih misli, da namreč inkvizicija ni bila tako krvava in grozovitna naprava, kakor so jo bili razkričali; toda sovražnikom pravice in resnice se škoda zdi popustiti tako ugodno strašilo, katero so postavili pred sv. katoliško cerkev, da bi se ljudje ne upali blizu nje. Kakor smo rekli, je bila inkvizicija po albižanskem boju od toulouskega cerkvenega zbora l. 1229 v cerkvi upeljana in tako urejena, da so škofje po župnijah enega duhovnika in pa po dvoje ali troje poštenih mož odločili ter jim naročili, naj pazijo na farane in tiste ovadijo, kateri so kot krivoverci na sumu. Vsak, kateri bi krivovercem dajal potuho, naj zgubi svoje premoženje, in hišo, v kateri najdejo krivoverca skritega, naj poderejo. Sveta dolžnost inkvizitorjev je bila, da so tiste, katerim so krivoverstva dopričali, nagovarjali na pravo vero, ter se trudili jih zopet zediniti s sv. cerkvijo. Trdovratne krivoverce so pa prepuščali posvetni oblasti, da jih kaznuje, akoravno so vselej prosili za nje, da jim življenja naj ne jemlje.

Vendar dokazi, da je kdo kriv krivovere, so morali biti jasni, kakor beli dan, in inkvizitorji niso nikdar mogli ob svojem pravde dokončati, ampak so jo morali popred škofu

predložiti, da jo je pregledal in potem ali odobril ali zavrgel. Da pa je posvetna oblast nespokorljive krivoverce na grmadi sežgala, kdo pa more za to? Jeli tega sv. cerkev kriva? Gotovo ne; ampak v tistih vernih časih je v posvetni postavi bila krivovercu smrt zapisana, ker po takratni postavi je bila krivovera večje zločinstvo, kakor veleizdajstvo. In ravno liberalni cesar Friderik II. je v svojem zakoniku postavil na krivovero kazen smrti na gromadi. Krvavi čini pri inkviziciji se tedaj ne morejo zapisati na račun katoliške cerkve. Na to pa paziti in o tem razsojevati, jeli kdo krivoverec ali ne, je bila vselej dolžnost svete cerkve, in bode njena skrb do konca sveta; v tem ne najdemo nobene krivde. Sicer ne moremo in nočemo trditi, da bi bilo ravnanje inkvizitorjev brez vsake črne pike, ker človek ostane človek, če je tudi inkvizitor bil; le Bog sam je vselej pravičen sodnik.

298. Celo kaj drugega kakor cerkvena inkvizicija je pa bila španska državna inkvizicija. Aragonskemu kralju Ferdinandu „katoliškemu“ se je namreč slednjič posrečilo, da je vendar enkrat na Španskem zatrl moč mohamedancev ali mavrov, kakor so jih tudi imenovali potem, ko so bili tam celih 800 let gospodarili. Kralj je mavrom pustil njihovo vero in jih dalje ni nadlegoval. Ko pa so mavri pletli zaroto zoper državo, jih je Ferdinand zasledil in je potem izdal strogi ukaz, da morajo vsi muhamedanci ali prestopiti h krščanski veri ali pa se umakniti iz dežele, za katero so bili prave pijavke tako da so krščanski prebivalci ondi do dobrega obožali. Da jim tedaj ni bilo treba iti iz dežele, je veliko muhamedanov in judov prestopilo h katoliški veri, sicer ne iz prepričanja, ampak ker se je muhamedanom mililo zapustiti zemljo, v kateri so tako dolgo gospodovali, in ker se je judom tožilo, kar takoj zapustiti bogato deželo, v kateri so se do dobrega udomačili. Na take podložnike in „po sili“ kristjane se vé se španski vladarji niso smeli toliko zanašati, ker so zmiraj gledali vun iz dežele tje prek čez morje v Afriko, ter so ondi pri svojih verskih bratih iskali in od tam pričakovali pomoč zoper španski jarem, kterega so tako težko nosili. V takih razmerah je bila na Španskem potrebna državna inkvizicija, ki je zvesto gledala na take nezanesljive državljane, ter povsod zasledovala njih djanje, da država ni škode trpela. Sama ob sebi bi bila tedaj tudi španska državna inkvizicija celo modra državna naprava. Toda španska država bi si bila rada po tem potu čestokrat pomagala iz denarstvenih zadreg, in ker je mlada država

stala še na slabih nogah, se je na ta način najlože znebila velikih mogotcev, ki bi jej zamogli postati nevarni. Zavaljo tega se je zgodilo, da so bili posebno bogati in mogočni državljani pri inkviziciji sojeni in obsojeni, in časih je bila sodba res krvava. Zato pa katoliška cerkev nikakor ne more biti odgovorna, dasiravno so tudi duhovniki preiskave vodili, ker tukaj so duhovniki službovali kot državni uradniki po kraljevih naročilih. Poglavarji sv. cerkve so pa vselej povzdignili svoj glas zoper postopanje državne inkvizicije, kolikrat so pozvedeli, da ne hodi pravih poti.

c) Viklifci.

299. V tej celi dobi so se slišali glasovi, ki so tirjali, da naj se cerkvene razmere popravijo, in da naj se napake, ki so se utihotapile v cerkev, odstranijo; samo da je med moži, kateri so to zahtevali, bil velik razloček. Nekteri, kakor postavimo sv. Bernard, so ponovljenje začeli sami pri sebi, in so tudi v tem poslu podpirali po ponižni in odkritosrčni besedi in po modrih nasvetih cerkvene predstojnike, kateri imajo v taki reči prvo besedo. Drugi pa so kričali in so ljudstvo in posvetne kneze zoper cerkev nazivali, ki s cerkvenimi reči nimajo nič opraviti, in so na ta način več pokvarili kakor hasnili. Tem prištevamo Viklifa in pa posnemovalca njegovega, Husa.

Ivan Viklif, ki se je leta 1324. na Angleškem rodil, študiral je v Oksfordu, je postal duhovnik in svet ga je porajtal kot poštenega moža in prebrisanega učenika. Prav osebne stvari so ga potem nagnile, da je začel grdo in nesramno oštevati beraške redovnike in papeževo stolico. Najpred ga je razsrdilo to, da je moral po papeževi odločbi mastno službo prepustiti nekemu menihu, ker je bila tista služba samo za menihe ustanovljena. To ga je tako peklo, da je beraške redovnike farizeje in „pismarje imenoval ter rekel, da v beraški red stopiti prav toliko pomeni, kakor nebesom se odpovedati. Pozneje je Viklif postal kaplan na kraljevem dvoru, in je bil med drugimi od kralja pooblaščen, da se s papeževimi poslanci dogovarja zaradi letnine, katero je Angleška sem od časov Ivana „brez dežele“ plačevala rimskemu stolu, in katero je bila Angleška zdaj že čez trideset let dolžna ostala. Ker pa to dogovarjanje ni imelo zaželjenega uspeha, lotil se je Viklif kar papeža in ga je zmerjal, ter ga v pridigi imenoval „ošabnega in posvetnega rimskega

mešnika, prokletega oderuha in antikrista“. S takim neobzirnim obnašanjem se je Viklif na kraljevem dvoru prikupil in postal je l. 1372 profesor v Oksfordu, a ob enem je tudi zavžival dobre dohodke župnije Lutterworth. Kot profesor je na široka usta grajal menihe, bogate duhovnike, papeža in duhovstvo sploh, in je zmiraj več upliva dobival, ker obsevala ga je dvojna slava, od ene strani slava prvega evangelijskega pridigarja in od druge strani slava sigurnega in nevstrašljivega zagovornika angleških državnih pravic. Ker je Viklif enkrat začel majati o skali sv. Petra, se je zmiraj bolj oddaljal od resnice, in njegovi nasprotniki naberejo iz njegovih spisov 19 krivih stavkov in jih pošljejo papežu Gregorju XI., kateri je angleške škofo pokregal zavoljo njihove malomarnosti in jim ob enem naročil, da naj stvar na tanjko preiščejo, a Viklifa da naj zaprejo. Začetkom l. 1378 se je preiskava začela, toda Viklif se je zvijal, kakor kača, in je svoj nauk tako premeteno sukal, da je škofo zadovoljil, in da so ga spustili, samo zapovedali so mu, da naj zanaprej molči o tej stvari. Da bi škofje Viklifa zaprli, na to niti mislili niso, ker je bil kraljevi dvor za njega zavzet. Goreči katoliški duhovniki so se kar čudili boječnosti in malomarnosti angleških škofov.

Razpor na papeževi stolici je storil, da je Viklif še bolj lajal na papeštvo, in na videz je bila stvar res taka, kakor da bi Viklif imel prav. Kmalo je tudi več drugih verskih resnic tajil. Učil je, da v presv. zakramentu pod podobami kruha in vina Jezus ni bistveno pričujoč, da je sv. pismo edini vir prave vere, in da človek ne more storiti tega, kar bi rad, ampak tisto, kamor ga osoda tira, in da je vsled tega popolnoma brez svobode. Nobeden škof in mešnik, kateri je smrtno grešil, ne more sv. zakramentov deliti, in papež, če je grešnik, nima nobene oblasti nad vernimi kristjani. Duhovniki bi naj v uboštvu živeli, in posvetni kralji in knezi so po svoji vesti dolžni premoženje duhovnikov poloviti državi na hasek in na čast božjo. Tako daleč je zablodil, da ni vrjel na enega troedinega Boga, kateri nad svetom vlada, ampak učil je: „da je vsa narava in vsaka stvar Bog, — tudi osel.“ Na kmete je Viklif poslal svoje „uboge pridigarje“ oznanovat svojih nauk, in ljudstvo se je začelo povsod gibati za novo vero. Nadškof kanterburyški je sklical l. 1382 v London sinodo, ktera je Viklifovo krivovero proklela. Viklif bi se bil zopet rad na milost kraljevega dvora upiral, toda takrat se je zastonj tje zatekel: bil je od profesure odstavljen.

Zdaj se poda na svojo župnijo Lutterworth, kjer l. 1384. umrje. Med mešo, ktero je bral njegov kaplan, ravno pri povzdigovanji ga je zadel mrtvud, ni mogel več niti spregovoriti niti ganiti se, in tretji dan že je izdihnil svojo dušo. Ustaši, kateri so po njegovih pridigah na kmetih vstajali in se upirali vsaki oblasti, so bili s silo premagani. Sploh pa je imel Viklif več privržencev med učenjaki in med plemenitaši, kakor med prostim ljudstvom.

d) Husovci.

300. Ko so se učeniiki na slavnih in takrat jako obiskovanih visokih šolah v Pragi sèznali z Viklifovimi spisi, so nekteri njegove krive nazore spoznali in zavrgli, a drugi so jih odobraval in hvalili. Med zadnjimi je bil posebno Ivan Hus, od l. 1398 profesor na visokih šolah in spovednik kraljice Zofije. Sin prostih kmetov iz Husinec na Češkem, je bil Hus prebrisana glava, spreten govornik, bled in suh mož, ki je kot duhovnik ostro živel, ali manjkalo mu je prave ponižnosti in pokorščine, kar Češki zgodovinar Palacki sam priznava rekoč: „Hus je rad pozabil, da se ponižnost in pokorščina tudi šteje med krščanske čednosti“. V Pragi je Hus ob praznikih imel pravico pridigovati v tako zvani betlehemski kapeli, kjer se je samo češki pridigalo. Tu je kar očitno grajal nekatere napake svojih duhovnih tovaršev in je zagovarjal Viklifove nauke, a naposled se je tako spozabil, da je začel napadati katoliško cerkev samo in njene nauke. V svojih pridigah je najpred šuntal ljudstvo zoper duhovnike, kateri so mu bili prebogati in preposvetni, a precej je tudi začel tako brezobzirno ropotati zoper papeža samega, da mu je nekda nek poslušalec oporekal: „Učenik, jaz sem tudi v Rimu bil in sem videl papeža in kardinale, pa tako hudo, kakor vi pravite, vendar ni“. L. 1408 je praško vseučilišče obsodilo 45 stavkov iz spisov Viklifovih, toda češki učenjaki niso obsodbe sprejeli, in Hus in njegov prijatelj Jeronim iz Prage sta se očitno poganjala za Viklifove nauke. Več duhovnikov je Husa pri nadškofu Zbineku tožilo, in moral je priti opravičevati se. Zagovarjal se je oholo in zvito, in vsled tega mu je bilo prepovedano pridigati v betlehemski kapeli.

Zmešnjava na Češkem in posebno v Pragi je bila od dne do dne večja, kajti učeniki, dijaki in duhovniki in tudi drugi stanovi so se razcepili na dva nasprotna taborja. Na eni strani je stal Hus in češki narodnjaki in plemenitaši, kateri so pre-

žali na cerkveno premoženje, in tudi kralj Večeslav sam. Na drugi strani je bil nadškof in njegova duhovščina, kakor tudi večina učnikov na praškem vseučilišči. Zdaj je Večeslav l. 1409 s posebnim kraljevim pismom ukazal, da imajo tujei na praškem vseučilišči vprihodnje le eden glas, Čehi pa tri. Ker je bilo videti, da bo de praško vseučilišče zdaj s Husom potegnilo, so nemški profesorji s svojimi dijaki Prago zapustili ter v Lipskem vtemelili novo vseučilišče. Hus je imel tedaj na vseučilišči prosto roko in njegova kriva vera se je zdaj čemdalje bolj razširjala. Vkljub prepovedi je pridigal v betlehemiški kapelici, in je razgreval ljudstvo s svojo strastno besedo. Slednjič je praški nadškof Husa in njegove privržence slovesno prokel ter dal Viklifove spise očitno sežgati (1410). Hus se ni zmenil za prokletstvo, v katero ga je nadškof v imenu papeževem obsodil, ampak je pridigoval kakor popred, ter se pozival na vesoljni cerkveni zbor.

Še bolj je v Pragi vrelo, ko je papež Ivan XXIII. razpisal popolne odpustke za vse, kateri bi vstopili v križno vojsko zoper izobčenega neapoljskega kralja Ladislava ter ob enem s skesanim srcem prejeli sv. zakramente. Hus in njegovi prijatelji, ki so tajili veljavo odpustkov, zmerjali so oznanjevalce odpustka, so šuntali ljudstvo zoper nje in so papeževo bilo očitno sežgali. L. 1412 je tedaj papež sam Husa prokel, a češki kralj ga je izgnal iz Prage. —

Zdaj ko je Hus živel na kmetih in se je potikal po gradih plemenitašev, je svoje verske nazore do dobrega razložil, in je pridigal po vaseh in tudi na prostem polji, kjerkoli je pač imel poslušalcev, zoper duhovstvo in zoper verske resnice katoliške cerkve. Hus je učil, da je Kristus sam poglavar sv. kat. cerkve, in da se ne more dokazati, da bi bil Kristus tudi vidnega poglavarja postavil; svoje večje oblasti papeži niso dobili po božjei volji, ampak po cesarskei milosti. Vsak posvetni in duhovni predstojnik zamore le tako dolgo zapovedovati, dokler je v milosti božji; kakor hitro pa se pregreši, mora se svoje službe podati; med škofi in duhovniki ni razločka; cerkvenih kazni se ni treba bati, in vsak duhovnik naj prosto pridiguje vkljub škofovei prepovedi, ako si ni nobene pregrehe svest; verjeti se mora le to, kar sv. pismo pravi. Ti Husovi nauki niso bili samo krivi, ampak tudi jako prekucijski, ker se po njih vsakdo lahko zoperstavlja posvetni in duhovni gospodi rekši, da je grešna in da tedaj nima kaj zapovedavati.

Hus na cerkvenem zboru v Kostnici.

301. Kralj Večeslav in cesar Sigmund sta Husa nago-varjala, naj gre v Kostnico, da se ondi pred cerkvenim zborom očitno opraviči, ker Hus je vedno trdil, da ni krivoverec. Ob enem mu je Sigmund s cesarskim pismom zagotovil, da bode lahko varno potoval, in da se mu med potjo ne bode nič žalega zgodilo. Dasiravno so mu njegovi prijatelji hojo v Kostnico odsvetovali, se je Hus vendar podal tje na pot, ker se je bil sam popred že sklicaval na občni cerkveni zbor. Sprva je Hus v Kostnici svobodno hodil po mestu; ko je pa tudi ondi začel skrivoma in javno razlagati svoj nauk, ga je papež Ivan XXIII. velel zapreti. Cesarju Sigmundu to ni bilo prav, ker so češki plemenitaši, ki so Husa v Kostnico spremljali, kričali, da ni držal svoje cesarske besede; ali cesar se je dal potolažiti, ko so mu kardinali dopovedali, da je Hus svoj zapor sam prouzročil, in da mu niso mogli dopustiti, da bi v Kostnici v pričo cerkvenega zbora širil svojo krivovero ter vganjal zločinstvo, zaradi kterega bi se moral ondi zagovarjati. Po cesarjevi želji je bil Hus od zbora trikrat očitno zaslišan. Sprva je bilo videti, kakor bi se Hus bil menil podati zborovi obsodbi; pa kmalo je rekel: „da ne vé, da bi kateri Čeh kedaj ali zdaj krivoverec bil“. Zbornica je potem zavrgla njegove krive nauke, a Husa nikakor ni mogla pripraviti, da bi jih preklical. Sicer je djal cesarju Sigmundu: „Nisem prišel semkaj česar trdovratno zagovarjat, ampak ponižno popraviti, ako me prepričajo, da sem kaj napčnega učil“. Toda zbornica se tukaj ni mogla kregati ž njim in razgovarjati o verskih resnicah, ker Hus je stal kot zločinec pred svojimi sodniki, in tu je bilo samo prašanje: si li ti to učil ali nisi, in — hočeš li to preklicati ali nečeš. Saj se, postavimo, s tatom sodnik tudi ne pravda o tem, je li krasti greh, ali ne, ampak samo o tem, ali je kradel ali ne. Zbor se je vedno nadejal, da bo Hus še v zadnjem trenutku vendar preklical svojo zmoto; pa tudi zdaj je ostal trdovraten. Vsled tega je zbornica obsodila njegove spise v ogenj, a Husa samega so svečano prokleli in odstavili od duhovske časti in službe. Naposled so ga oblekli kakor mešnika, kateri meni mešovat iti, ter še enkrat ga pozvali, da naj prekliče svojo krivo vero. Ko je pa Hus le vedno svojo trdil, so mu v pričo zbrane gospode slekli mešno oblačilo in so ga izročili posvetni oblasti, ktera ga je po ostri tedanji posvetni postavi kot krivoverca dala pred mestom na gromadi sežgati l. 1415.

— Tako strašno smrt, pa za raztrgan prt! — Husove smrti tedaj ni katoliška cerkev kriva, ker ona grešnike in krivoverce sicer pokori, ali nikoli in nikdar jih ne ubija. Da bi moral cesar in njegovo pismo Husa obsodbe in smrti obraniti, kakor nekteri sodijo, tudi to ni res. Sigmund namreč Husu ni napisal pisma, da ga ovaruje kazni, ako ga na cerkvenem zboru krivega spoznajo, ampak, da mu zagotovi varno pot v Kostnico; ker cesar mu je gladko povedal: „Kar se nas tiče, ne bomo mi nikdar tvojih trdovratnih zmot zagovarjali; rajši bomo s svojimi lastnimi rokami ogenj zakurili, kakor dovolili, da ti v svoji kljubetni trmi ostaneš“. Tudi Hus sam je dobro vedel, kaj ga čaka, če mu krivo vero dopričajo; rekel je namreč: „Ako me na cerkvenem zboru zmoti in krive vere prepričajo, branil se ne bom trpeti ktere si bodi kazni, ktera je za krivoverca namenjena“.

Husovski boji.

302. Ko je v Kostnici ugasnila gromada, na kateri je Hus umrl, se je pa na Češkem s plamenom užgal ogenj upora, katerega je bil Hus ondi že pred zanetil. Husovci so rekali, da je to sramota za ves češki narod, da so jim v Kostnici Husa sèžgali. V Pragi so hrame pravovernih duhovnikov oropali in požigali, mešnike so trpinčili in pobijali ter oblegali nadškofov grad, in nadškof je komej in komej skrivaj pobegnil. Husovcem se je kmalo pridružilo lepo število plemenitašev, ki so se veselili cerkvenega premoženja. Njihov voditelj Jakobek je zdaj začel trditi, da je sv. obhajilo le tedaj veljavno, če ga človek sprejme v podobi kruha in vina, a ne samo v jedni podobi, kakor je v katoliški cerkvi navada. Razgreti Husovci so takoj kričali in kelih zahtevali, in kelih je bil odslej nekako znamenje za Husovce, po katerem so se drug drugega spoznavali. Kar je kristjanom sv. križ, ali Turkom polumesec, to je bil kelih Husovcem. L. 1419 so napravili Husovci v Pragi veliko procesijo, pri kateri so nosili in svečano častili kelih. V dolgi procesiji so se krivoverci pomikali naprej po ulicah, in ko pridejo do mestne hiše, prileti iz hiše kamen in zadene nekega husovskega duhovnika. To je Husovce strašno razkačilo. Hipoma razbijejo vrata, prodirajo v hišo, zgrabijo nekatere mestne svetovalce, kateri se jim ne morejo več umakniti, in jih zahitijo črez okno doli na cesto, kjer jih je divja drhal sprejela s svojimi sulicami ter jih neusmiljeno mučila do smrti. Več imenitnih gospej in

kraljica sama je proslavljala Husa kot „mučenika“; kralj pa je klel ter se jezil, ker si ni vedel pomagati. Godilo se mu je kakor se godi nemarnemu gospodarju, kateri sprva spregleda nerednosti in hudobije svojih sinov, a pozneje pa, kadar je v hrami vse poprek in naopak, ne more si več pomagati. Kralj je kmalo potem umrl za mrtvudom.

Nemški cesar Sigmund imel je zdaj tudi na Češkem nasledovati svojega brata Večeslava; toda Husovci ga niso marali, ker prav njega so obdolžili, da je v Kostnici zakrivil Husovo smrt. Čelovodja Husovcev je bil zdaj strahoviti, enooki Ivan Žižka, bivši kamorni gospod kralja Večeslava. Žižka je vodil Taborovce, t. j. tiste Husovce, ki niso hoteli Sigmunda imeti za kralja, in ker je bil Žižka izvrsten vojskovodja, dobil je zmago za zmago, ter je pobil vsako cesarsko vojsko in razpodil tudi križne vojske, ktere je bil papež Martin V. spravil na noge. Ubogi katoličani so takrat na Češkem mnogo hudega trpeli. Razdraženi in zagrizneni prekucuhi nikomur niso prizanašali; mesta in vasi so požigali, veliko tisoč vernih je pomoril ogenj in meč. Žižka je v neki bitki izgubil svojo edino oko, pa tudi slep je razpostavljaj svoje vojake vedno tako modro, da so morali zmagati. Prvi udarec za Husovce je tedaj bil, ko jim je l. 1424 Žižka umrl. Da počastijo pogreb svojega slavnega vojskovodje, užgejo divji taborovci katoliško mesto Pribislavo, ter ga do tal sežgejo s prebivalci vred. Pravijo, da so taborovci po Žižkovi smrti njegovo kožo napeli na boben, in kakor hitro so zabobnjali na tisti boben, vselej so sovražniki pobegnili pred njimi.

Po Žižkovi smrti si večina taborovcev izvoli Prokopa „velikega“ za svojega vojskovodjo, ktereга jim je bil Žižka sam na smrtni postelji priporočal. Oni drugi taborovci pa so ostali brez glave in so se zvali „sirote“, rekši da nikdo ni vreden, da bi za „očetom“ Žižko zapovedaval. Mirniša kri pa, kakor po taborovcih, se je pretakala po žilah „obojevcev“, ki so sicer sv. Rešnje telo sprejemali pod obojima podobama, a drugači so se držali obredov sv. katoliške cerkve. Novi vzrok tedaj, da je začela divja moč Husovcev pešati, bil je ta, da med seboj niso bili več zložni. Obojevci so se začeli katoliškej cerkvi bližati in se na cerkvenem zboru v Bazileji ž njo tudi tako precej pogodili, ker zbor jim je obhajilo pod obojima podobama prijemati dovolil. Tega pa nemirni taborovci niso mogli prenašati, in so nadaljevali boj zoper katoličane in tudi zoper obojevce, ker so nek izdali Husovo stvar. Slednjič je zapustila taborovce tudi vojna sreča.

L. 1434 so bili združeni taborovci premagani pri Lipanah, in odslej so ostali pri tleh; niso se mogli več kviško zravnati. Zdaj so po vsem Češkem Sigmunda spoznali za svojega vladarja. Peščica trdovratnih Husovcev, ki je na tistem še živel, in ktere so pozneje zvali „češke in moravske brate“, se je v 16. stoletji z luterovci spojila.

Da je Hus trezno in pošteno živel, tega ne tajimo, da je probudil v svojem narodu narodno zavest, temu ne oporekamo, — pa tudi to moramo povedati, da ni nobeden sovražnik češkega naroda pred njim in za njim toliko dušnega in gmotnega zla navalil na Češko, kakor Hus.

B. Cerkveni učeniki.

a) Sv. Bernard.

303. Sv. Bernard se je porodil l. 1091 na gradu Fontaines na Francoskem. Njegov oče Tecelin, starega viteškega pokolenja, je bil navadno na bojišči, a njegova pobožna mati Alojzija je skrbno odgojevala ljubčka svojega, ktereга je za duhovski stan odločila. Pravijo, da se je njegovej materi pred njegovim rojstvom sanjalo, kakor bi v svojih nedrih nosila belega ovčarskega psa, ki je neprenehoma lajal. Nek pobožni redovnik, kteremu je to skrivnost zaupala, ji reče: „Ne boj se, dobra mati; to dete bode enkrat čredo božjega Pastirja z veliko čuječnostjo varovalo in močno lajalo zoper sovražnike sv. vere ter postalo sloveč pridigar“. Zatorej je mati nad Bernardom čula, kakor nad svojim lastnim očesom, in je veselo gledala v njegov nedolžen obraz, kakor vrtnarica na cvetlico, kadar se začne razcvetati. Bridki kelih življenja je mladenič prvokrat pokusil, ko mu je bila nemila smrt ljubljeno njegovo mater pobrala. Materna smrt je storila, da ga je ljubezen, ki ga je vezala na svet, bolj in bolj popuščala, a tem bolj se je zategnila vez ljubezni, ki ga je na Boga vezala. Bernard je bil bistrega uma in ognjenega duha, pa se je tudi rad učil in premišljeval božje reči. Velikega sveta se je ogibal, ljubil je tihoto in samoto. Star 21 let odločil se je za meniški stan. Ogenj, ki je v njegovih prsih gorel, razgrel je še druga srca. Kmalo je Bernard zbral okoli sebe trideset tovaršev, samih krepkih mladenčev in vrlih mož, ki so vsi želeli stopiti v samostan. Ko so se Bernard in njegova stareja brata, ktera je tudi pregovoril na svojo stran, ločili

od domače hiše in se poslovljali od najmlajšega brata, so mu rekli: „Poglej, vse premoženje, katero bi mi imeli podedovati, je zdaj tvoje“. Na to jim odgovori deček: „Vi si jemljete za se nebesa, a meni zemljo prepuščate, — to pač ni pravična razdelitev!“

Bernard in njegovi tovarši so l. 1112 stopili v ostri cistercijski red, katerega je benediktinski opat Robert ustanovil. Po sv. Bernardu se zbudi v tej duhovni hiši novo življenje. Med vsemi se Bernard najbolj zatajuje in najostreje pokori; oni drugi pa hitijo, kolikor kateri zamore, za dišavo njegovih čednosti. Bernard si je v samostanu vedno stavil prašanje: „Bernard, po kaj si semkaj prišel?“ — in prav to prašanje ga je tiralo naprej, zmiraj naprej na poti krščanske popolnosti. Na polji je pridno delal in je ondi prosto povzdigoval svojega duha v nebesa ter premišljeval božje reči. Sam pravi, da si je to, kolikor pač sv. pisma vé in razume, in kolikor pozna božjih reči, pridobil po logih in na polji po premišljevanji in notranji molitvi, in da ni imel drugega učenika, kakor bukovje in hrastje. Njegova pobožnost in svetost privabi zopet drugih, ki bi tudi radi s silo nebesa na se potegnili. Cistercijski samostan je postal pretesen, in ustajalo je po Francoskem več drugih opatij, med katerimi je postala opatija v Clairvaux-u (r. Klervó) najbolj znamenita. Bernard je še komaj tri leta menih, in že je bil izvoljen za opata tega samostana. Ko je stopil pred škofa, ki ga je za opata blagoslovil, ga je bilo sama kost in koža; bil je bolj smrti kakor človeku podoben. Njegova zvezda je potem zmiraj više in više prihajala, tako da je kmalo ves krščanski svet gledal na njo. —

304. V tem času je bila edinost v katoliški cerkvi razdrta, kajti imela je dva papeža, Inocenta II. in pa krivega papeža Anakleta II. Inocent mora pred svojim nasprotnikom zbežati na Francosko. Tukaj je iskrena beseda sv. Bernarda zbrane škofove do dobrega prepričala, da je edino le Inocent pravi papež, in ko se je papež l. 1132 vračal v Italijo, ga je sv. Bernard tje spremljal. Za leto dni se je Bernard vrnil na Francosko. Povsod, kjer je hodil, so ga bili veseli. Ko je šel črez Alpe, prihajali so pastirji in kmeti doli iz skalnatega gorovja ter ga prosili njegovega blagoslova, in potem so šli zopet veseli domú. Ko je slednjič razpor na papeževi stolici bil poravnan, so vsi enoglasno Bernarda hvalili ter trdili, da je to njegovo zasluženje.

L. 1140 je bila v Sens-u zbrana številna sinoda, da bi o Abelardu in njegovem napčnem nauku razsojala. Abelard, za katerim je hodilo mnogo učencev, je rekel, da hoče pred Bernardom očitno svoj nauk zagovarjati. Dasiravno je bil Bernard zoper tako očitno prepiranje o verskih rečeh, ker se pri taki priliki bolj strasti izbujaajo in se bolj trdovratnost podpira, kakor se laž podira, se ga vendar ni mogel ogniti, da se ne bi reklo, da so se katoliški bogoslovci zbalii Abelardovih razlogov. Bernard je tedaj sinodi predložil krive stavke, ktere je bil nabral iz Abelardovih spisov, a ob enem je temu nauku priložil izreke sv. očetov, s kterimi je pobijal njegova kriva načela. Ko je Bernard tudi izjavil, da Abelard, ako govori o Trojici, diši po „Ariju, ako govori o milosti, diši po Pelagiju, in ako govori o Kristusovi osebi, diši po Nestoriju“, je zbornica njegov nauk kot krivoverski nauk proklela.

L. 1145 je bil Evgenij III., učenec in prijatelj sv. Bernarda na apostolsko stolico posajen, ki pa je že za leto dni moral bežati iz nemirnega in nevarnega Rima. Evgenij je pribežal na Francosko, kjer so ga lepo sprejeli; a sv. Bernard se je takoj obrnil na Rimljane ter jim je očital njih nepokojno srcé, in je tudi cesarja Konrada III. pozival, da naj pomaga papežu, a nad Rimljani da se naj znosi. Da je bil sv. Bernard duša, ki je oživela drugo križno vojsko, smo na svojem mestu že povedali. — Ob konci svojega življenja je pisal imenitne knjige „o premišljevanji samega sebe“, ktere je papežu Evgeniju namenil in v kterih daje poglavarju sv. cerkve prelepe nauke, kako bi naj vestno spolnoval težavne svoje dolžnosti, ter mu odkritosrčno pokaže napake, ktere so se utihotapile v krščanski svet. Drugi dve znameniti knjigi, kteri je napisal sv. Bernard, ste „kako je Boga ljubiti“ in o „stopnjah ponižnosti in napuha“. Zraven tega imamo od njega nad 400 pisem, nad 390 cerkvenih govorov, in več krajših razpravljanj, kterih pa nam vseh ni treba imenovati. Njegova pisava je mila, časih preobila, kakor je bilo prepolno ljubeče njegovo srce; beseda mu je tekla sladko kakor med raz jezika, in zatoorej ga imenujemo „medenega“ Bernarda. Umrl je l. 1153, a že l. 1173 ga je papež Aleksander III. prištel svetnikom božjim. —

b) Sv. Bonaventura.

305. Bonaventura je l. 1221 zagledal beli svet v mestici Bagnarea v papeževi državi. Pri sv. krstu so mu dali ime

Janez. Ko je bil otrok 4 let star, je na smrt zbolel; njegova mati se zateče k sv. Frančišku asiskemu, ga priporoči njegovi mogočni molitvi in obljubi, da naj otrok, ako odraste, v redu sv. Frančiška Bogu služi. Otrok ozdravi, in še le po tem veselem dogodku je otrok po sv. Frančišku dobil ime „Bonaventura“, to je „srečen prigodek“. Ker ga je pobožna mati že kot otroka Bogu posvetila, ga je tudi že od mladih nog za Boga odgojevala, in Bonaventura izpolnivši obljubo svoje ljube matere stopi 17 let star v red sv. Frančiška. Njegovi viši ga pošljejo v Pariz na visoko šolo, kjer je vrlo poslušal znamenitega učenika, frančiškana Aleksandra. Modri učenik je kmalo spoznal bistri um in sveto dušo svojega učenca in je rekel o njem: „To je pravi Izraelit, v katerem Adam brž ni grešil“. In Gerson pravi, da dvomi, jeli imela pariška visoka šola kedaj tako duhovitega učenika, kakor je bil Bonaventura ali ne. Ne dolgo namreč potem, ko je bil Aleksander umrl, moral je mladi Bonaventura ondi sam prevzeti službo učenika. Podučeval je temeljito, dasiravno je bila njegova beseda preprosta, in on ni nikdar na to namerjaval, da bi se sam lesketal v svoji učenosti, in da bi ga svet zaradi tega občudoval, temuč on je iskal resnico samo iz tega namena, da Boga slavi, ki je večna resnica, in da pri svetli luči resnice sam ne zgreši pota, ki pelje v večno življenje. Mladenče je tako razgrel za učenje, da jih je bilo veselo gledati, kako so si prizadevali drug drugega prekositi. Sreca vseh uencev so mu bila naklonjena. Bil je namreč visoke, zale postave, njegovo oko je bilo ljubeznivo in dobrotljivo, iz njegovega obraza je sijal nebeški mir in neka prečudna miloba, ki je vsako srce si pridobila. Imel je zvest pomnež, bil je bogatih misli in beseda mu je gladko tekla. Zato so rekali o njem: „On svoje poslušalce popolnoma zavzame, ako govori, posebno pa, ako pridiguje“. Dali so mu ime serafinskega učenika.

306. Na slavni pariški visoki šoli so si učeniki iz beraških redov sv. Frančiška in sv. Dominika zaslužili dobro in častno ime, kar je ove druge profesorje močno peklo. Nek Vilhelm je tedaj napisal zoper beraške redovnike psovko, v kateri jih farizeje imenuje, ter jih kot pravega antikrista zasramuje. Toda Vilhelm se je lotil premočnega sovražnika, in ko sta sv. Bonaventura in sv. Tomaž akvinski pismeno zagovarjala svoje redovne brate, je Vilhelm moral osramoten zapustiti bojišče. Očetje frančiškani so dobro poznali svojega brata Bonaventuro, da je samo zlato, ter ga l. 1257 enoglasno iz-

volijo za višega glavarja celega reda, dasiravno je bil še komaj 36 let star. Ko je potem v Rimu svojo novo službo nastopil, se je kmalo v vsem redu poznal sad njegovega delovanja. Celi red je razdelil v več pokrajin, katerim je postavil posebne predstojnike, in sploh je vse tako lepo uredil, da ga frančiškani po vsej pravici kot svojega drugega ustanovnika obračajo. Sam je pregledal zvečinoma vse redovne pokrajine, in povsod mu je njegova prijazna dobrotljivost, prizanesljivost in svetost srca vseh bratov naklonila.

Sv. Bonaventura bil je luč, ki je že dolgo svetila v frančiškanskem redu in v krogu učenih mož; papež Gregor X. je tedaj to luč še više povzdignil, da se oveseli še več sveta nad njenim svitom. Že popred bi bil Bonaventura moral postati nadškof na Angleškem, toda takrat je zamogel papeža preprositi, da mu ni naložil tolike odgovornosti. Gregor X. pa, ki je postal najbolj na besedo sv. Bonaventure papež, ga je imenoval nadškofom albano-skim ter mu je ob enem podelil kardinalski klobuk. Bonaventura je ravno v nekem postranskem samostanu iz ponižnosti mizno posodo pomival, ko so mu papeževi poslanci prinesli kardinalski klobuk. Papež je namreč namenil izvrstne dušne moči, ktere je Bonaventura imel, pri drugem občenem lyonskem zboru, ktere ga je razpisal bil, dobro porabiti. Po papeževem povelji je tedaj on vodil vse priprave za ta zbor, in njegova skrb je bila, da se je z Grki o zedinjenji dogovarjal. Prav pri tem poslu in pri tej priložnosti je podoba Bonaventure najlepše obsijana.

Njegovi čednosti in učenosti, njegovi bistrosti in blagosti pripisujemo, da so se Grki tako hitro odločili za spravo s sv. katoliško cerkvijo. To je bilo njegovo zadnje delo. Neprestano delovanje in prevelike skrbi so ga tako potlačile, da je na smrt zbolel, in da po četrtri seji ni prišel več v zbornico. Papež sam mu podeli zakrament sv. poslednjega olja, in ko je umrl (l. 1274), so ga zastopniki tako rekoč vsega krščanskega sveta, ki so bili na zboru pričujoči, sprevedili do groba.

Sv. Bonaventura je spisal o verskih resnicah dvoje imenitnih knjig, o katerih učeni bogoslovci trdijo, da je v njih vsaki stavek biser, in da hranijo jedro vsega bogoslovja. Tudi je lepo in gladko tolmačil več delov sv. pisma. Najbolj znane pa so njegove bukve „življenjepisa sv. Frančiška“. Prav pri tem delu ga je enkrat dobil sv. Tomaž akvinski, ko ga je bil obiskal; ker je pa bil Bonaventura celo zamaknjen

v svoj posel, ga Tomaž ni dalje motil, ampak je rekel znamenite besede: „Naj le svetnik za svetnika deluje!“ Papež Sikst V. mu je dal l. 1587 častni naslov cerkvenega učenika.

c) Sv. Tomaž akvinski.

307. Svetla zvezda na obzorji cerkvene učenosti je tudi sv. Tomaž akvinski. Kakor dva mogočna bregova, ki se vzdigujeta visoko proti nebesom, takova velikana sta bila sv. Bernard in sv. Bonaventura v bogoslovskih vedah, in sv. Tomaž je tretji velikan, a toliko viši nad obojima, da njima prek črez glave gleda. Tomaž se je porodil l. 1226 na gradu Roccasecci (r. Rokaseki) na Neapoljskem. Njegov oče je bil Landulf, grof akvinski in njegova mati Teodora. Rodbino akvinskih grofov moramo prištevati prvim plemenitim rodbinam tiste dobe, ker bila si je celo s cesarsko rodbino v rodu. Ko je blagorodna mati sinka svojega pod srcem nosila, naleti neki dan na pobožnega puščavnika Bona, kateri jej reče: „Veseli se gospa, ti bodeš sinka rodila in ga Tomaža imenovala; ti in tvoj soprug bosta sicer želela, da bi otrok postal menih na Montecassini ter ondi sčasoma dosegel opatovo čast in njene bogate dohodke; toda Bog bode drugače ž njim zravnal; on bode namreč dominikanski redovnik, in bode po učenosti in svetosti tako slovel, da mu o njegovem času na celem svetu vrstnika ne bode.“ Pet let je bil Tomaž star, ko ga stariši menihom na Montecassini v odgojo izročijo. Ker je imel pet talentov, se je prav dobro učil in komaj 12 let star, se poda na visoke šole v Neapolj. Sedemnajst let star že dovrši z odličnim uspehom svoje šole in kar je še več vredno, ohranil je tudi čisto in belo svoje srce, dasiravno so v tistih časih dijaki po visokih šolah nemarno in razuzdano živeli. Vsi so ga bili veseli, vse je gledalo na lepega in pobožnega mladenča. Česar pa svet ni videl, to je bil sklep, kateri je dozorel v njegovi duši in po katerem se je odločil za meniški stan. Nepokvarjenemu njegovemu srcu se je namreč gabilo grdo življenje njegovih tovaršev, in rajši kakor bi gledal za posvetno nevesto, izbral si je za posestrimi učenost in pobožnost, in se je rajši podal v tiho samostansko izbico, da ga posvetni šum kje ne zagluši, in da ga zapeljivi svet ne omami. Na enkrat iznenadi rodbino njegovo in vse, kateri so ga poznali, glas, da je Tomaž stopil v red sv. Dominika.

Marsikteri zgodovinarji si tukaj glave belijo in sem ter tje ugibljejo, kdo bi mladenča pripravil na to misel, ali kdo

ga je posilil stopiti v ta beraški red; menda ga že dominikanci imajo na svoji vesti, dobivši ga na svoje limance. Nam pa je stvar popolnoma jasna. Jezus je pač Tomaža klical: „Pojdi za menoj!“ — in kakor nekdanji apostoli, je tudi on zapustil vse in je šel za njim.

Mati je naskore zvedela, kar se je v Neapolji zgodilo in takoj se je tje napotila. Očetje dominikanci mislé, da hoče mati ljubljenega sina odvrniti od njegovega sklepa, hitro preselijo Tomaža v Rim v drugi samostan. Toda dobri materi za otrokom nikdar ni predolga pot, in tudi Teodora se obrne mahoma v Rim za svojim sinom. Tam je Teodora sicer pozvedela za kraj, v katerem je njen otrok stanoval, pa ni ga mogla nazaj dobiti, niti videla ga ni, ampak redovniki so poslali Tomaža z nekaterimi drugimi brati v Pariz. Tje pa mati ni mogla več za njim; zategavoljo pa je naročila svojima starejima sinoma, ki sta v Toskani pri cesarskih služila, naj prežata na njega, in naj ga na poti pobereta ter pripeljeta na dom. Mlada častnika, kterima itak ni bilo prav, da bi grof akvinski jedel beraški kruh in nosil gnjusno meniško haljo, mater rada ubogata in kmalo ponižnega brata Tomaža pritirata domú.

Mati je bila srečna, zopet imeti svojega sina; s solzami ga prosi, naj si vendar kak drugi stan izvoli. Ko grofinja vidi, da pri stanovitnem Tomažu nič ne opravi, mu odkaže v gradu samotno sobo, kjer razun obojih sester nikdo ni smel ž njim občevati. Menimo, da je mati zarad tega ž njim tako ostro ravnala, da se prepriča, jeli Tomaž iz lastnega prepričanja stopil v meniški red, in jeli to božji glas, kateri ga kliče ali ne. Prav za prav namreč pobožna Teodora nikdar ni menila sinu zapirati pota v meniški stan, ampak zveča je bila nekaj nevoljna na dominikance, ki so visoko gospo nekoliko prezirali. V maternem smislu sta tudi obe sestri večkrat s Tomažem govorili; toda on je bil bolj zgovoren in je svoji sestrici pregovoril, da ste vso posvetno veselje zaničevali ter se do dobrega zavzeli za službo božjo. Sestri stopite potem v skrivno zvezo z dominikanci, ki so Tomaža oskrbovali s potrebnimi knjigami, da je zamogel tudi v zaporu ondi nadaljevati svoje učenje. —

Med tem se vrnete njegova brata iz vojne in dospeta na grad Roccasecco. Tukaj pozvesta, da je Tomaž neomahljiv kakor skala, ktere nihče omajati ne more. To ju tako raztogoti, da svojega brata primeta, in mu meniško obleko, ktere nista mogla gledati, iztrgata raz telesa. Vendar huda jeza

njegovih bratov ni mogla iznemiriti njegove svete duše; radostno gleda kosce svoje razcapane obleke, ki so mu znamenje zmage, kakor vojaki prišedši iz vojske ponosno gledajo na svojo razstreljeno in podrapano bandero. Ker brata s silo ne moreta podreti njegove močne volje, poskusita ga zvoditi na polzki pot zapeljivosti, misleča, da mu morebiti ondi spodrknejo noge, da pade. Zlobna in brezbožna brata mu namreč porineta zalo in zapeljivo žensko skoz vrata v njegovo izbo in ju sama pustita. Hitro spregleda modri mladenič namen hudobnih bratov, sveta jeza se zbudi v njegovih prsih in vsa kri mu skipi v glavo in v lice; nagloma popade na pečnem kamenu gorečo poleno in ž njim zapodi nesramnico, ki se naglo kakor kača zmuzne skoz vrata. Potem zarisa z ogorkom polena na steno podobo svetega križa, pade pred njim na svoja kolena in iskreno moli, dokler ga vsega onemoglega spanec ne posili. V spanji pa je imel Tomaž prikazen dvojih angeljev, ktera mu stisneta njegovo ledovje in ga ob enem zagotovita, da bode odsihmal vse svoje življenje prost vseh nečistih skušnjav.

Ko je Tomaž skoraj že dve leti trpel domači zapor, se dogovori s svojima sestrama, da hoče skrivoma pobegniti iz grada, kar je slednjič tudi mati sama odobrila. Neko temno noč čakajo pod gradom preoblečeni dominikanci ob zgovorjeni uri na Tomaža, kterege sestra skoz okno po voži doli spustita v ravno tistem košu, v katerem si je pred bukve dovažal tudi črez okno. Srečno potem dospe v Neapolj, kjer nemudoma slovesne obljube stori. —

309. Po storjenih obljubah ga pošljejo v Rim, kjer so ravno dominikanci obhajali glavni zbor svojega reda, kateri tudi sklene, blagega in nadepolnega mladenča najbolj glasovitemu učeniku svojega reda, Albertu „velikemu“, kateri je takrat v Kolinu vodil visoke šole, v nadaljno izobraževanje izročiti. Tomaž ni brenčal kakor bčela, kedar medu nosi, ampak tiho in marljivo kakor mravlja je nanašal in nabiral znanosti za svoj prihodnji poklic, in zategavoljo so mu součenci njegovi zabavljali rekši, da je „mutast sicilijanski vol“. Toda ko se Albertovi učenci prvokrat med seboj v učenosti poskusijo, Tomaž zlehka vse prekosi in je sam najbolj glasen, dokler so vsi drugi pred utihnili in poslušalci so koj strmeli nad umom in pametjo Tomaža. Albert veliki pa je po dokončanem razgovorjanji očitno rekel: „*Mi imenujemo tega le nemega vola; ali on bo v svoji učenosti tako mukal, da bode po celem svetu donelo*“. L. 1245 se Tomaž poda v Pariz, da

ondi bogoslovske šole dovrši. Tri leta pozneje se vrne zopet v Kolin, kjer je začel v modroslovji in bogoslovji podučevati. Njegovo ime je tako slovelo, da ga že l. 1251 v Pariz pokličejo, ter mu ondi ponudijo stolicu, iz ktere je bogoslovje učil. Tomaž se je sicer čutil preslabega za toliki posel, ali vbogal je vendar le, ter med solzami prosil božje pomoči. Tukaj se je tudi on, kakor sv. Bonaventura, poganjal za čast in dobro imé beraških redov zoper profesorja Vilhelma, kateri jih je napadal. L. 1261 ga pokliče papež Urban IV. v Rim, kjer mu je namenil najvišje in imenitnejše cerkvene službe; pa Tomaža niso nikdar mogli pregovoriti, da bi kakovo častno službo sprejel, on je pač hotel kot prosti redovni brat živeti in umreti. V Rimu je sestavil molitve, ktere so duhovniki dolžni na Telovo moliti. Ko je bil ta posel dovršil, zgrudi se k nogam križanega Jezusa, in med solzami Jezusa izprašuje, jeli dobro pisal o njem. Takrat Jezus Tomaža iz križa pohvali in reče: „Tomaž, dobro si pisal o meni!“ — Ko je papež Klement IV. zasedel stol sv. Petra, mu je kar naravnost podelil neapolsko škofijo; toda Tomaž je bil zarad tega tako žalosten in pobit, da se je sv. očetu usmilil, in preklical je svojo prvo besedo. — L. 1266 gre na povelje svojih viših v Bologno, da bi ondi učil in pridigoval. Tudi tam se je precej zbiralo veliko učencev in neštevilno ljudstvo okoli njega, da poslušajo zlate njegove nauke. Ko je l. 1272 dominikanski red zopet obhajal svoj glavni zbor, je več najimenitnejših šol prosilo za slavnega učenika Tomaža; posebno pa so se visoke šole v Parizi, v Bologni in Neapolji za njega potegovale. Glavni zbor je odločil, Tomaža v Neapolj poslati, ker je menda menil, da s tem tudi Tomaževim srčnim željam najbolj ustreže. Tako se je tedaj Tomaž vrnil v svojo domačijo, ktere dolgih 28 let ni videl. Njegov prihod v Neapolj je bil pravi slavnostni vhod; ne samo mesto, nego cela dežela je praznovala njegov prihod kot presrečen dogodek; vsi stanovi so se poskusili med seboj, da skažejo slavnemu možu dolžno čast. Toda njegov delavni dan se je nagibal proti večeru; njegovo telo je tako oslabelelo, da ni moglo več nositi tako velike duše, kakor je bila Tomaževa. H koncu l. 1273 ga večkrat omamica obvlada, večkrat je tudi zamaknjen v božje reči. Enkrat je dolgo gledal v duhu čudne reči in je potem rekel: „Skrivne besede sem shišal; — od zdaj ne bom več pisal, pa tudi živel ne bom dolgo.“ —

Papež Gregor X. je sklical l. 1274 vesoljni cerkveni zbor v Lyon. Zeló je želel, da bi tudi Tomaž zbor obiskal.

Sicer bolehen in slab je vendar hotel sv. očetu postreči ter se podá na pot na Francosko. Pa že v opatiji Fossanuovi ga bolezen tako hudo prime, da ne more več dalje. Še na smrtni postelji je Tomaž tolmačil „visoko pesem“ in je tako ustregel redovnim bratom, ki so ga za to prosili. Sv. zakramente je prejel z veliko gorečnostjo in je umrl l. 1274, 49 let star.

Največe delo sv. Tomaža, da vsa druga dela zamolčimo, je „*celota ali skupina vseh bogoslovskih nauk v treh delih*“. Tukaj so vsi verski in нравski nauki spravljeni v lepí red, a vsaka posebna resnica je na tenko omejena in tako jasno razložena in po razlogih sv. pisma, posebno pa po pametnih razlogih tako utrjena, da ni nič boljšega. Zategavoljo zahtevajo sedanji sv. oče Leo XIII. v posebnem okrožnem pismu, kterega so izdali l. 1879, od vseh škofov cele sv. katoliške cerkve, da naj vsi učeníki bogoslovja verske resnice po bogoslovskih ali pametnih razlogih sv. Tomaža otrjujejo in dokazujejo. Po pametnih dokazih se namreč sovražniki sv. vere trudijo resnice sv. vere podreti, rekši, da so resnice sv. vere zoper zdravo pamet. Z močnimi in mogočnimi pametnimi dokazi sv. Tomaža tedaj naj tudi krščanski učeníki pobijajo takove sovražnike. Po tem načinu namreč izvijejo sovražnemu Golijatu meč, s kterim jih hoče pobiti, in mu ž njegovim lastnim mečem glavo odsekajo. Veljava te Tomaževe knjige, namreč njegove „skupine“, je v sv. katoliški cerkvi tako velika, da je na najslavnišem cerkvenem zboru, kterega je dozda cerkev obhajala, na tridentinskem zboru namreč, poleg sv. pisma in zraven pisem rimskih papežev ležala tudi ta njegova knjiga na altari sred zbornice, da so očetje tudi iz nje zajemali nauke. Papež Pij V. je sv. Tomaža l. 1567 proglasil „učenika sv. katoliške cerkve“; med bogoslovci je dobil ime „angelijskega“ učenika.

III. Poglavje.

Notranje razmere.

a) Duhovstvo.

O papeštvu.

310. Sv. katoliška cerkev si je izredila otroke — krščanska nemška in slovenska ljudstva. Verno so poslušali otroci glas sv. cerkve in niso se upali oporekati cerkvenim zapovedam, kakor se tudi dobro odgojen deček ne upa zoperstavljati povelju svojega učenika. Papež, najviši poglavar sv. cerkve, je gledal na to, kako se krščanski nauk po vseh krščanskih deželah izpolnuje, in knezi in kralji so se bali kaj takega zapovedati, kar bi ne bilo po krščanski pravici, ker bi se jim najviši učenik v Rimu takoj bil pogrozil. Na ta način je stopil papež na visoko stopnico duhovne in posvetne oblasti. Papež je bil najviši poglavar cele velike krščanske družbe. Zato je vodil in kronal najvišega posvetnega vladarja, rimskega cesarja; zato je tudi on delil kraljevsko čast ter tako kneze sprejemal v veliko krščansko družino. Papež je spravljaj sovražnike in pomirjal tiste, kateri so se posvadili; on je razsojeval pravice kot najviši sodnik in vsi so pravičnost njegove sodbe spoštljivo pripoznavali. Slabejega krščanskega vladarja je branil zoper nasilstvo močnejega, in k njemu so se zatekali vsi, kateri drugod nikjer niso več pomoči našli. Celo države in kralji so se podajali pod njegovo obrambo, kedar jim je pretil mogočen sovražnik. Samosilnim vladarjem so stopili papeži na pot, da niso celo pohodili in potlačili ubogega podložnika, in kedar se je ljudstvo puntalo, pomirili so ga s svojo veljavno besedo. Rimski papeži tedaj v tej dobi niso imeli samo najviše cerkvene oblasti, ampak tudi najvišjo nadzorstvo krščanskih držav, ktere pa se niso sami polastili, ampak to so tedanje razmere same nanesele, in bila je v teh samosilnih časih prava sreča za vladarje in za ljudstva, da je bil papež nad obojimi, ki jim je pravico delil. Dasi ravno je imela cerkev in tudi država svoj lastni delokrog in omejene lastne pravice, vendar živa vera kristjanov je morala dajati duhovni oblasti toliko prednosti pred posvetno, kolikor je postavim duša večje vrednosti od telesa in kolikor je nebo višje nad zemljo; ravno tako kakor v sedanjih brez-

vernih časih krščanski svet, ki papeževi oblasti stavi vse mogoče zapreke, tedanje papeževe oblasti ne more zdobreti, ker temo bolj ljubi od luči, in ker mu je pozemeljska gruda dražja od nebes. —

Tolika oblast papežev sicer nekterim samostalnim in razuzdanim knezom ni bila všeč, in majali so ob nji, kakor postavimo nemški kralj Henrik IV., francoski kralj Filip August, angleški kralj Henrik II. in poljski kralj Boleslav; toda niso je mogli omajati, ker je ljudstvo stalo na strani papežev, in tudi posvetna postava sama je dajala papežem toliko oblast, ktera se je v teh pravdah še bolj utrdila, kakor se sploh po zmagi veljavnost tistega, kateri je zmagal bil, okrepi. Visoka je bila papeževa oblast, pa neomejena in samovoljna ni bila nikdar, ampak omejena je bila že po božjem pravu, pa tudi po starih cerkvenih postavah, katerih so se papeži seveda morali držati.

311. Verhunek je dosegla papeževa oblast in upljiv njegov na posvetne in državne stvari za časa modrega papeža Inocenta III. Odzdaj pa je naglo padala. Kako se je pa to godilo? Najpred je stoletni prepir rimskega stola z Hohenštavfoviči papežovo oblast omajal, ker v predolgi vojski tudi tisti, kateri konečno zmaga, bolj in bolj opeša. In ko je bila vojska najbolj vroča, se Hohenštavfovič Friderik II. ni več pošteno vojskoval, ampak on in njegovi pomagači so papeže osebno napadali s svojimi blatnimi jeziki; blato pa se zmiraj pozna na beli steni, dasiravno so fantalini, kateri jo oblatijo. V dolgotrajni borbi je papežem tudi trebalo dosti denarja, in morali so cerkvam po raznih deželah nalagati velik davek; neubogljive škofo so morali odstavljati in zveste duhovnike, ktere so cesarji doma zatirali, so po drugih deželah nastavljali ter jih ondi z bogatimi cerkvenimi službami odškodovali. Zato pa so se slišale tu in tam tožbe, da papeževi poslanci odirajo cerkve, in duhovniki so bili nevoljni, da naj mastneje službe tujci dobivajo. Začetkom 14. stoletja je pa že sploh vejal taki duh po krščanskem svetu, da papež Bonifacij ni mogel nič opraviti zoper predrznega francoskega kralja Filipa IV., in da si je ta upal, papeža s sirovo silo preganjati. Ko se je potem začela babilonska sužnost papežev, tudi dobri kristjani niso več prav zaupali poglavarjem sv. cerkve v Avignonu, in so rekali, da zdaj papež itak drugzega ne sme počenjati, kakor to, kar je francoski vladi po volji. Najbolj pa je slednjič papežovo oblast ponižal razpor na papeževi stolici, ki je bil bridki sad avignonske sužnosti. Papeži v Rimu in

zakotni papeži v Avignonu so se potegovali za priznanje posvetnih knezov, in tedaj so jim morali marsikaj spregledati, da si niso njihove jeze nakopali. Po tem takem so posvetni vladarji zmiraj bolj upljlivali na cerkvene reči, a cerkveno življenje je bolj in bolj propadalo. Cerkev so morale več davkov plačevati, ker dvoje papeževih oblasti je več stalo, kakor ena. Papeža sta drug drugega devala v cerkvene kazni, in ljudje so se cerkvenim kaznim nekako privadili, in nihče se jih več ni bal. Škofije in opatije se niso oddajale onim, kateri so si jih najbolj zaslužili, ampak tistim, kateri so bili posvetnim poglavarjem najbolj všeči in na ktere so se mogli najbolj zanašati, ali tudi tistim, ktere so hoteli oskrbeti, kar zopet cerkvi ni bilo v hasek. Najhujši pa je bilo, da so celo verni možje in veliki cerkveni zbori kriva načela snovali gledé posvetne in duhovne oblasti, in gledé papeževe oblasti v cerkvi. Ladja sv. Petra se je tistokrat pač na visokih valovih tako močno zibala, da celo tisti, kateri so se v nji vozili, niso imeli več trdnega stališča. Cerkveni zbori so papeže odstavljali in so tako njihovo veljavo in spoštovanje do dobrega podkopali, kar je krščanski svet jako zmešalo in spuntalo, kakor je v vsaki hiši nered, kjer hišni oče svojo veljavo zgubi, in se ga tedaj otroci več niti ne bojijo niti ga tudi ne ubogajo.

Papeži bi sicer lahko veliko zla bili odvrnili od krščanstva, ako bi bili imeli jakost Gregorija VII. in sigurnost Inocenta III. Toda njih večina se je zadovoljila s tem, da so tu in tam v cerkvi odškrenili kakov izrastek, tiste grinte pa, ki je od vršiče do tal vse drevo kvarila, se niso upali hapiti. Dokler so stražniki na sionski gori spali, so sovražniki njeno zidovje podkopali. Dobro življenje, neumna zapravljalivost in nemarna lahkoživost se je v cerkvi udomačila, a dobri krščanski duh je opešal.

Ostali udje cerkvenega duhovstva.

312. Kardinali so dobili po papeževih pismih oblast in pravico, edini voliti papeža; zraven so bili papeževi svetovalci, ter so ga podpirali v vladanji cele sv. cerkve. Po cerkvenih določbah bi se smeli le učeni in vrli možje in sicer iz celega krščanskega sveta sprejemati v sveti kolegij; pa žalibog da nekteri papeži, posebno za časa avignonske sužnosti, niso marali za te postavbe, nego so raji svoje sorodnike bogatili s temi dobrimi službami. Za časa Inocenta IV. so dobili kar-

dinali rudeč klobuk in pozneje tudi rudeč biret in škrlatasto obleko, v znamenje svoje visoke časti; samo tisti kardinali, ki so ob enem tudi redovniki, nosijo obleko tiste barve, kakor njihovi redovni bratje.

Kakor so bili papeži v 12. in 13. stoletji skoraj sami izgledni možje, tako v tem času tudi nahajamo celo red svetih škofov. Papeževa stolica je trdno stala, za to pa so tudi škofje, ki so papeža podpirali, imeli veliko čast med narodi in so bili tako rekoč najbolj spoštovani gospodje tudi v državi. Ko so pa duhovni gospodje zelo obogateli, je lesk zlata in srebra otemnil svitle njihove čednosti. Cerkveni dostojanstveniki so rajši lovili zverine, kakor da bi ovce pasli; gostili so se pri posvetnih veselicah, sveto mešo pa so le tri ali štirikrat na leto služili; tudi so se pravdali s posvetnimi velikaši, mesto da bi mir božji oznanovali. Tudi niso ostajali doma pri svoji čredi, ampak so rajši okoli hodili, in tudi s svojimi kapitoli so se večkrat pipali navadno za zgolj posvetne reči. Sicer je Rim gledal na to, da so se le pobožni in učeni možje postavljali za pastirje, nevedne in nevredne pa je prisilil, da so se morali svoje časti odpovedati, a vseh napak vendar ni mogel zabraniti.

313. Škofje so svoje škofije vladali s pomočjo stolnega kapitola, ki je navadno imel pravico voliti škofa. Svoje pravice je stolni kapitol s tem pomnožil, da je tu in tam kaj odškrenil škofovim pravicam po pismih, na ktere je izvoljen škof pred volitvo priseči moral. Število korarjev je bilo omejeno, nove ude so navadno korarji sami volili ali so saj postavljali pogoje sprejetja. Nekateri kapitol je terjal, da mora biti žlahtnega rodu, kateri hoče sprejet biti, ali je celo zahteval, da našteje toliko in toliko plemenitih prededov. Ta pogoj pa je Gregor IX. 1232 grajal v pismu do kapitola strasburškega, v katerem pravi, da človeka ne stori žlahtno koleno Bogu prijetnega, ampak žlahtne čednosti in plemenito srce; večkrat so kapitoli sprejeli sinove plemenitih rodbin med svoje, kateri so pa potem ostali posvetni, dasiravno so cerkvene postave veleval, da morajo taki v svojem času blagoslovljeni biti. Prvo čast v kapitolu je imel stolni prošt, drugo stolni dekan, kar je obveljalo do denašnjega dne.

Dokler so korarji in tudi redovniki zelo obogateli in v obilnem življenju svoje bogastvo zatrošili, so nižji posvetni duhovniki revni bili in uboštvu je storilo, da so se časih zablo-dili, kamur drugače ne bi zašli, in so se časih poprijeli opravka, ki se z duhovnim stanom ne strinja. Nekteri duhovniki so iz

same dobičkarije po več meš na dan brali, drugi so zopet celo opuščali mešovanje, tako da so jih morale postave siliti, vsaj tri ali štirikrat v letu stopiti pred altar. Posvetnjaki so cerkev sovražili in zavidali zavoljo njenega premoženja; prosto ljudstvo pa ni imelo zaupanja do preimenitnih svojih pastirjev ter si je želelo bolj priprostitih in ponižnih duhovnikov. Cerkev ni odobraval, da bi duhovniki dobivali plačo od države, da se duhovniki državi preveč ne zavežejo.

Človek je namreč slab in najrajše tistemu služi in se tistemu odkriva, kateri mu mizo pokriva; duhovniki bi tako lahko zamujali svoje dolžnosti do cerkve in svojo prostost zahujali.

b) Bogočastje.

314. Četrty lateranski zbor je zapovedal, da se mora vsak kristjan, kateri je k pameti prišel, vsaj enkrat v letu svojemu dušnemu pastirju spovedati in ob velikonočnem času sv. Obhajilo prejeti; ako bi pa kdo tega ne storil, tistemu cerkev cerkveni pogreb zabrani. Iz te zapovedi nekteri ljudje, katerih je spovedi hudo strah, sklepajo, da spovedi pred ni bilo v katoliški cerkvi, ampak spoved je le zduha tega zbora. Toda sv. mati katoliška cerkev tukaj sv. spoved, ktera je bila od nekdej v cerkvi vpeljana, le znova povdarja, da njeni otroci ne pozabijo svoje dolžnosti. Da je moral takrat vsak kristjan o veliki noči ravno k svojemu dušnemu pastirju k spovedi iti, to je bila modra postava, in to tudi zdaj vsi pridni kristjani storijo; samo tisti, kateri so lahkomišljeni in nezanesljivi po župnijah, nosijo svoje grehe vun iz fare. Isti zbor naroča spovednikom, da naj so goreči, modri, previdni, in o tem, kar v spovednici slišijo, naj molčijo, kakor zemlja. Kdor bi pa iz spovednice kaj povedal, naj ga odstavijo od mešniške časti in službe, in naj ga za vse žive dni zaprejo v samostan. Zdravnikom je zbor zapovedal, da bolnikom o pravem času duhovnika nasvetujejo.

Za zadostilo so nalagali večja ali manjša dobra dela, ktera bi naj grešnika poboljšala in pomanjšala kazni, ktere bi ga v vicah čakale. V tem času so se nekteri in sicer celo knezi in kralji za očitne grehe še tudi očitno pokorili. Za pokoro so nalagali: miloščino, post, božjo pot, molitev; nekteri so tudi za pokoro služili v križnih vojskah, ali so stopili v kaki duhovni red, ali so se tudi bičali. Toda v bičanji so nekteri presegali pravo in pametno mero. V 13. stoletji so se klatile

cele procesije takih bičarjev po Laškem, po Ogerskem in Nemškem, ki se niso vselej dostojno obnašale, tako da jih je cerkev morala prepovedati. Nekteri grehi so bili že takrat papežu, drugi pa škofu zadržani. Od grehov, kateri so bili škofu zadržani, so odvezavali posebno zato pooblaščen duhovniki, ktere je škof pošiljal po škofiji. Kako na tenko so se takrat spovedavali tudi najmanjših grehov, kažejo nam spovedna ogledala iz tistega časa.

Na četrtem lateranskem zboru je papež Inocent III. škofom tudi skrčil oblast dajati odpustke, ker so nekteri bili z njimi preveč radodarni, in odslej škofje niso več imeli oblasti dajati popolnih odpustkov. Prve „jubilejske“ odpustke je obhajal l. 1300 papež Bonifacij VIII. v Rimu, katerih se je udeležilo nad dve sto jezer romarjev.

Sv. Obhajilo, ki se je pred otrokom po sv. krstu dajalo, je sem od 12. stoletja nehalo. Odrasle so skoraj že samo s podobo kruha obhajali, ker se je tako lahko pripetilo, da se je sv. kri pri obhajanju razlila in tako onečastila. Sv. popotnico so med zvonjenjem nosili in z gorečimi svečami sprevaljali. Sred 13. stoletja je začela cerkev obhajati veseli praznik presv. Rešnjega Telesa ali Telovo.

Neka pobožna nuna v Litihu na Nizozemskem je imela med molitvijo večkrat čudne prikazni. Videla je namreč na nebu plavati polno luno, ali vselej je bil kos njegovega kroga temen, kakor bi ga kdo kos odlomil. Po goreči molitvi ji Bog oznani pomen te prikazni ter ji razodene, da luna pomeni sedanji stan sv. cerkve, a temni del v luni pomeni, da v cerkvi manjka praznik presv. Rešnjega Telesa. Litiški škof je potem l. 1246 v svoji škofiji najprej Telovo obhajal, in papež Urban IV. je l. 1264 ta praznik upeljal za celo katoliško cerkev; in Ivan XXII. je zapovedal slovesno procesijo s presv. Rešnjim Telesom.

Sv. mešo so zlasti ob velikih praznikih posebno slovesno obhajali. Za rajnimi so dolge obletnice obhajali, in nekteri so že tudi za žive darovali črne meše, da bi jih tako zmeševali. Zoper to razvado je cerkev izdala ostre postave. S sv. mešo se je navadno vršila pridiga; več cerkvenih zborov je grajalo zanemarjanje božje besede. Število praznikov je zelo narastlo, kar je bila posebna dobrota za ljudi na kmetih in za podložnike, ki so morali trdno delati. Toulouška sinoda od l. 1229 imenuje božične praznike — do sv. treh kraljev, štiri praznike Matere božje, tri praznične dni ob veliki noči in ob bin-koštih, križev teden in vnebohod Kristusov, dva praznika

sv. križa, godove sv. apostolov, praznik sv. Janeza krstnika, sv. Mihaela, sv. Lovrencija, Miklavža, Marije Magdalene, praznik žegnovanja cerkev in patrone vsake cerkve. Sinoda ob enem veleva, da ob teh dnevih vsi farani pridejo k božji službi, in sicer tudi k pridigi, ter do konca pri božji službi ostanejo. Tem praznikom so se pozneje pridružili god čistega spočetja Marijinega, Telovo in praznik presv. Trojice. Zelo se je udomačila pobožnost sv. križnega pota in sv. rožnega venca. —

c) Krščansko življenje.

315. Kedar človek premišluje življenje, bodi si duhovnih bodi si posvetnih ljudi v srednjem veku, se rad ali nerad spominja njive, o kateri Jezus v priliki govori, in na kateri je gospodar zasejal dobro seme, a o svojem času prikazal se je tudi kokolj; kaže se nam namreč gledé npravnega življenja deloma prelepo obsijan svet, deloma pa tudi mrzla in neprijetna senčna stran.

Križne vojske so znamenja žive, močne vere; božjih poti v sv. deželo in na druge sv. kraje so se kristjani pogosto in z veseljem udeleževali ter tako pokazali, da jim je mar božjih reči. Na novo ustanovljeni redovi so dobivali prav mnogo udov, kateri so zapuščali vse posvetno ter tako utrjali upanje svoje na nebeško plačilo. Velikanske cerkve so zidali in jih dragoceno okinčali: vse na večo božjo čast. Cerkvenim samostanom so verni kristjani veliko in radi sporočali, tako da so jako obogateli. Za bolne, uboge in sirote se nikdar ni toliko storilo, kakor ravno v tem času; povsod so zidali bolnišnice, stavili sirotišnice in oskrbnišnice in bogati kristjani so dali časih pol svojega premoženja, ali tudi vse svoje imetje na pobožne ustanove, ker so si bili svesti, da ga enkrat v nebesih dobijo s stoterimi obresti nazaj. Iz prejšnjih samostanskih in iz stolnih šol so zdaj izrastle visoke šole, katerim so bili skorej vseskozi papeži očetje, a sv. katoliška cerkev jim je bila mati in rejenica. Visoke šole so se namreč živele iz cerkvenega premoženja, in tudi profesorji in dijaki so skorej poprek jeli cerkveni kruh. Papeži so nadzorovali pouk, in visoke šole so bile v njihovem zavetju; oni so dajali učenikom oblast učiti, in visokim šolam pravico povišati doktorje. Vse vède so se opirale na vero in so zarad tega trdno stale, a profesorji so bili učenjaki in verni poštenjaki, zato so bili tudi dijaki jaki. Delavci so se družili v društva in rokodelci

v tovaršije; ravno tako tudi obrtniki in umetniki. Vsako društvo je imelo svojega patrona, svoje cerkvene praznike in svojo bandero, okoli katerega so se zbirali. Z eno besedo: vse, kar ima ta dōba velikega, bodi si v vēdi ali umetnosti, bodi si v državnem, meščanskem ali cerkvenem življenji, vse ima nekako pobožno lice, vse obseva in pregreva luč sv. evangelija.

316. Tudi v tej dōbi nahajamo krasni svet krščanske čednosti in mnogo svetnikov ne samo izmed škofov in duhovnikov, ne samo med redovniki, ampak tudi sred svetnih ljudi. Imenujemo sv. škofa Andraža Korzini-ja, kateri je sprva sicer pohotno živel, a potem se je spokoril; spolnile so se bile sanje matere njegove, kterej se je sanjalo, da je porodila volka, ki je v cerkev šel in se ondi spremenil v jagnje († 1373); sv. Antonina, nadškofa v Florenci († 1459) in sv. Lovrencija, prvega očaka beneškega († 1445). Dve dišavni cvetlici iz slovanskih vrtov sta duhovnika Janez Nepomučan iz Česke, ki je postal mučenik zavolj spovedne tajnosti († 1393), in sv. Janez Kancij iz Poljske, prof. bogoslovja, ki je pri vsej svoji čistosti bil velik spokornik. Sv. kralja Ludovika bi njegova sv. mati Blanka rajši mrtvega videla pri svojih nogah, nego da bi kedaj storil smrtni greh; Elizabeta, grofinja Turinginska je prelep izgled pobožne in sv. žene. Na severnem nebu na Švedskem se sveti svitla zvezda sv. Brigita, († 1373), ki je gledala nebeške prikazni in čudna razodenja zlasti o trpljenji Jezusovem; na južnem nebu razveseljuje naše oko sv. devica Katarina Sienska, ki je rada in veliko trpela, da se Bog le usmili svoje sv. cerkve. Zveličani Miklavž od Flüe († 1485) se je celih dvajset let zdržal vse posvetne hrane, ter se živel samo od sv. Obhajila; pobožna devica orleanska Ivana, ki je z božjo pomočjo rešila svojo domovino sovražnikov, je morala storiti grozovitno smrt na gromadi († 1431). —

Pa kakor se deklica, kedar se svoje lepote zavé, začne visoko nositi, in ne pomisli, da ji je Bog dal lepo lice, tako se je cerkev tačas imenitno počutila ter pozabljala, da jo je Bog tako visoko povzdignil, in da tega ni dosegla po svojih posvetnih pripomočkih in iz lastne moči. In kakor se Bog vsakemu posameznemu ošabnemu človeku zoperstavlja, in le ponižnemu daje svojo milost, tako je tudi pripustil, da je takrat preimenitna cerkev padala bolj in bolj v svoji veljavi, „da, kakor je pisano, *se noben človek ne hvali pred njegovim obličjem*“ (I. Kor. 1.) Tudi veliko posvetno bogastvo, katero si je cerkev pridobila, ji je škodovalo, in se je nevesti Kri-

stusovi obvezalo na noge, in tako ni mogla hiteti v visočine svojemu božjemu ženinu nasproti, „*kteri je v solnce postavil svoj šotor in kakor velikan po potu teka*“ (Ps. 18.), ampak teža zlata in srebra jo je vlekla doli na zemljo, da je postala bolj in bolj posvetna in pozemeljska. Kristjani, celo duhovniki, so pohotno živeli, in mlačnost in duhovna topost ali mamlomarnost se jih je lotila. Saj je tudi bogatin v evangeliji razkošno živel „*ter se vsak dan imenitno gostil*“, in drugemu, ki je tudi nekaj gleštal, ni bilo mar priti na večerjo, nego je rajši šel „*ogledovat nove svoje pristave in poskušat volov, ktere je kupil*“. Sit trebuh pa je lenuh: in tedaj so tudi znanosti zaostajale. Sicer so v tej dōbi vĕde, posebno bogoslovske, dosegle vrhunec, in nikdo ni tako na drobno razvrstil verskih resnic ter jih tako jasno raztolmačil, kakor sv. Tomaž akvinski, in nikdo se ni tako globoko zamislil v božje reči, kakor zveličani Tomaž Kempčan, ki nam je sad svojih premišljevanj ohranil v svoji zlati knjigi „*hoja za Kristusom*“. Toda v 14. in 15. stoletji krščanski svet ni bil več dovolj trezen, da bi se tako visoko pospél, in bil je že preslasten, ni se mogel več tako globoko v premišljevanje zakopati. Sploh je bogoslovski nauk in pouk lahkoživim kristjanom mrzel, in bolj in bolj so se poprijeli starih rimskih in grških pisateljev, ter se tistih držali kakor sv. pisma. Pisava bogoslovcev jim je bila namreč preprosta in vsakdanja in jezik premalo olikan, zato so tembolj hvalisali in do neba povzdigovali lepi jezik in krasni slog nekdanjih paganskih spisov. Hvalili so lepo odejo, ali nam se zdi, da jim je bolj dopadel spaček, ki je bil v njo povit; namreč neverski nazori in slastni zadržaj, ti so jim bili bolj všeči, kakor božji nauk in ostre cerkvene zapovedi.

Kjer je pa nevera gospá, tam je prav gotovo prazna vera domá. Vedežev, ki so vedeževali iz zvezd ali iz drugih znamenj, nahajamo ne samo na dvoru gospode, nego tudi v bajti siromakov. Ljudje, ki večni resnici niso verjeli, verovali so nemarnim sleparjem. Vražarji in čarobnice bili so v tem veku zeló na glasu, in večkrat se je zgodilo, da so kako nedolžno bablje sèžgali, ktera bi, ako bi vedela kaj s čaranjem narediti, gotovo pred vsem sebe v deveto deželo začarala, da je neumni ljudje ne bi zatirali. Zoper toliko bedarijo se je morala cerkev pogosto glasiti. Tako je pobožno življenje umiralo in veljava cerkve je pojemala, a posvetna oblast je bila preslaba, da bi zamogla duhove krotiti in pomiriti, in zopet je obveljala pravica močnejše pesti.

Slednjič so čisto vodo kalili tudi pesniki, ki so najrajši zaljubljene pesmi krožili, ki so bile sladek strup za mlade in stare. Zopet drugi so trosili nesramne knjigulice med svet in so ga ž njimi okužali.

Beraški redovi.

Sv. Frančišk asiški.

317. Kedar sv. cerkev bolna leži, vselej iz lastnega krila zopet zdravilo dobi. V cerkvi so vstajali krivoverci, kateri so se s svojim uboštvom ponašali ter se bahali s svojim ostrim življenjem, zaničevaje bogato cerkev in visoke duhovnike. Ljudstvo si je pa res želelo ponižnih pastirjev, ki bi bili bolj enaki ubogim apostolom. Bog je tedaj obudil svoji cerkvi moža — *„kupca, ki je našel drag biser“*, — biser ubogega evangeljskega življenja, *„ki je šel ter prodal vse, kar je imel, in ga je kupil“*. (Mat. 13). Ta mož je bil sv. Frančišk, začetnik beraškega reda bratov frančiškanov.

Frančišk se je porodil v Asisi-ji na Laškem l. 1182. Bil je sin bogatega trgovca. Ko se je bil nekoliko izšolal, je pomagal svojemu očetu kupčevati, dasiravno se mu trgovstvo nikdar ni prav prikupilo. Mladenič je bil vesel in je rad popeljal. Poštena dobra volja mu je bila vselej draga in ljuba, in njegovi tovarši so pri svojih veselicah neradi pogrešali njegovega prijaznega in vedrega lica. Do ubogih je imel že od mladih nog dobro srce ter jim je obilno dajal v bogaimo. Nekega dne se mu vendar primeri, ker je bilo sila veliko opraviti, da mu nek siromak brez darú odide; pa brž ko se domisli, kar je storil, za njim zbeži in ga bogato obdari. Zavolj njegovega blagega in pohlevnega srca in zarad čednega njegovega obnašanja so ga bili vsi veseli. 24 let star Frančišk hudo zboli, in prav ta bolezen ga popolnoma spremeni. Jezus je potrkal na mlado njegovo srce, in Frančišk mu ga na strežaj odpre, a pred vsem posvetnim ga odslej skrbno zapira. —

Zdaj je bila goreča molitev in postrežba bolnikov njegov najljubši posel. Pozneje se je podal v samotni kraj, ter je ondi premišljeval božje reči. L. 1208 sliši v cerkvi brati besede sv. evangelija, ktere je Jezus govoril, ko je svoje učence poslal po svetu: *„Ne imejte ne zlata ne srebra, ne denarjev v svojih paséh, ne torbe na poti, tudi ne dveh sukenj, ne čevljev, ne palice“*. (Mat. 10.) Ves zavzet zakliče Frančišk: *„To je, kar želim, to je, po čem iz celega srca hrepenim!“*

Precej si izvoli vedno uboštvo za svojo nevesto ter sklene ustanoviti red, ki bi naj, kakor nekdaž apostoli, po svetu pokoro oznanoval. Mnogi so ga zarad tega zaničevali, oče sam ga je od sebe pahnili; pa drugi so ga kot svetnika častili, in kmalo so se mu tovarši pridružili.

V borni rasovni obleki pepelnate barve, bos in z motvozom prepasan se Frančišk l. 1108 podá v Rim k sv. očetu Inocentu III., da mu potrdi pravila, ktera je za svoje brate napisal. Papež se sprva brani mu spolniti voljo; a ko v spanji vidi, kako se podira cerkev lateranska, in kako bi se bila podrla, ako je Frančišk ne podpre in ne podrži, je papež rad potrdil novi red. Rekel je svetniku: „Pojdite z Bogom, ljubi sinovi, in kakor vas bo On razsvetil, oznanujte pokoro.“

Sv. Frančišk je svoje vadal, da naj z izgledom kakor z besedo učijo; tirjal je od njih obljube devištva, pokorščine in popolnega uboštva. Drugi redovniki sicer vsak za se tudi nič ne glešajo, pač pa zamore red sam imeti svoje premoženje. Med njimi in med beraškimi redovniki je tedaj ta razloček, da beraški redovniki tudi vsi skupej nič ne glešajo, ampak od dne do dne od miloščine živijo. Zraven tega je Frančišk želel, da bi njegovi brati ne bili potuhnjenci in hinavci, ampak naj bi bili zmiraj vedrega lica in veselega srca. Število njegovih bratov je hitro rastlo, in pošiljal jih je po vsem svetu, da pridigajo pokoro in zavračajo tiste, kateri hodijo krive poti, da ozdravljajo ranjene in tolažijo potrte. On sam je šel na Špansko in celo v Egipt in v Sirijo med nevernike oznanovat božje besede. V Jeruzalemu, kjer je obiskal božji grob, je pustil nektare brate, in odsihmal so bratje frančiškani do današnjega dne ostali verni čuvaji sv. groba. Leta 1219 skliče Frančišk vse svoje brate na zborovanje, in že se zbere okoli 5000 njegovih ubogih bratov.

318. Sv. Frančišk ustanovi tudi red za ženski spol in mu da ravno ista ostra pravila l. 1212. Službo prve matere prednice je v tem redu na povelje svetnikovo prevzela imenitna pa pobožna devica sv. Klara, ki je bila tudi v Asisi-ji domá, ter se je bila popolnoma Bogu posvetila. Tretji red sv. Frančiška, ki je pa prav za prav samo bratovščina, obstoji iz bratov in sester, ki ne stopijo v samostan, ampak ostanejo med svetom, in se ondi pokorijo ter za krščansko popolnost skrbijo.

Kako pristréno, kako goreče je sv. Frančišk Boga ljubil, to se ne dá popisati, ne dopovedati. Bil je v resnici seraf v človeški podobi, in po vsej pravici si je zaslužil ime „sera-

finski". Ogenj ljubezni, ki je globoko v njegovem srci gorel, svetil se je tudi iz njegovega obraza, ves njegov život je bil nekako obsijan. Neizrečeno velika je tudi bila njegova ljubezen do neumrjočih duš, za ktere je Jezus svojo kri prelil; zato je pogosto britko jokal nad ubogimi grešniki, je neprenehoma molil za njihovo spreobrnjenje in jih z veliko ljubeznijo sprejemal. Takih pridig, na ktere bi se naj pred pripravljal, Frančišk ni maral, in ko se je enkrat res pridigo dobro naučil, in je potem govoril pred sv. očetom Honorijem, mu je do dobrega spodletelo. Kedar pa je govoril iz polnega svojega srca in iz globočine svoje svete duše, takrat je presunil vsakega grešnika ter ga vpregel v sladki jarem evan-geljskega nauka.

Celo neumne živali je njegova ljubezen obsegala. Görres pravi: „Ker je greh v sebi celo zatrl, so tudi nasledki greha prvih staršev bili v njem izbrisani, in stvari so mu bile prijazne, kakor so bile človeku pred grehom mile, in živali so bile tako domače ž njim, kakor so bile nekdanj v raji domače.“ Z ljubkim glasom jih je imenoval bratce in sestrice, in slušale so ga na besedo. Med mnogimi izgledi, ktere je zapisal sv. Bonaventura, le nektare povemo. Poleg sienskega mesta je Frančišk nekdanj prišel na travnik, kjer se je cela čreda ovac pasla. Ko jih je Frančišk prijazno kakor navadno pozdravil, popustile so vse pašo ter so bežale k njemu in ga gledale. Toliko časti so mu skazovale, da so se pastirji in tudi njegovi brati čudili, da ovce in ovni tako čudno poskakujejo okoli njega. Drugokrat mu je nekdo podaril živega zajčka, ktere ga je vzel v svoje naročje, kakor mati otroka, in opominjaje ga, naj se ne pusti zopet vjeti, ga je izpustil. Toda kolikokrat ga položi na zemljo, zajček skoči vselej nazaj v njegovo krilo, dokler ga njegovi bratje ne zanesejo v bolj samotne in varne kraje. Zopet drugokrat se sprehaja z nekim bratom blizu Benetk, kjer naletita na celi trop ptic, ki so v grmovji prepevale. Ko jih zapazi, reče bratu: Sestrice ptice hvalijo svojega stvarnika; pridruživa se jim, in moliva med njimi svoje dnevne molitve. Pevkinje se niso s torišča ganile, ko med nje stopita, ampak so zagnale tak vrišč, da brata nista mogla drug drugega slišati. Tedaj jim reče svetnik: Sestrice ptičice, nehajte peti, dokler midva Bogu hvale ne izpojeva. Takoj so potihnile in tihe ostale, dokler jim je zopet dovolil peti.

Dasiravno je sv. Frančišk vse cerkve visoko obračunal, je vendar vse žive dni cerkvico Porcijunkulo blizu asisijskega

mesta, ktera je bila Materi božji in sv. angeljem posvečena, med vsemi drugimi najbolj cenil. Ondi se mu prikaže l. 1221 Gospod Jezus sam opominjajoč ga, naj si kakšno milost izprosi od njega. Frančišk je prosil za popolnoma odpustek za vse tiste, kateri to cerkev obiščejo ter se skesani svojih grehov spovejo, in ga je tudi dobil. Odtod imajo porcijunkulski odpustki svoj začetek.

Posebno srce je Frančišk imel tudi do trpljenja Kristu sovega, zato pa mu je Zveličar dve leti pred njegovo smrtjo vtisnil svojih pet krvavih ran, katerih je bil Frančišk močno vesel, dasiravno so ga silno bolele. Gospod mu je uro njegove smrti razodel. Prosil je tedaj brate, da ga zanesejo v cerkev Porcijunkulo, kjer je vesel, da bo razvezan, na golih tleh umrl l. 1226.

Sv. Dominik.

319. Dominik se je porodil v Kalarogi na Španskem leta 1170. Njegovi starši, ki so bili plemenitega rodu, so sineka lepo odgojevali, in že mladenič je bil do dobrega pobožen in usmiljen do ubogih. Ko je bil v Valenciji visoke šole z največo slavo dovršil, sprejme ga Osmaški škof med svoje redovne kanonike. Na nekem potovanji, na katerem je spremljal svojega škofa Diego, prišel je na južno Francosko. Tukaj vidi, kako hudo krivoverci Albižani gospodarijo, in takoj sklene, ustanoviti red, ki bi se po pridigah poganjal in potegoval za sv. vero; toda za zdaj še ohrani to misel za se. Oblekel je revno obleko in s palico v roki je prehodil deželo in je učil s krepko besedo in z lepim izgledom. Krute krivoverske svojadi, ki so se po Francoskem semtertje vlačile, se ni bal, ker roka božja ga je očitvidno povsodi varovala. Tako je sv. Dominik kot pravi apostol deset let za blagor duš molil, jokal in trpel. Toda krivovera se je bila v deželi tako globoko ukoreninila, da je bilo za človeka skorej nemogoče, jo izrootati in razuzdanost je vse krščansko življenje tako poparila, da skoraj ni bilo upanja, da bo še kedaj zopet ozelenelo. V tej največi sili je Dominiku pomagala ona, ki je pribežališče grešnikov in pomoč kristjanov: Marija Devica ga je naučila moliti sv. rožni venec. Dolgo je sv. Dominik hodil trnovo pot; ko pa je začel z rožnim vencem v roki po deželi hoditi, se je hitro spremenjal obraz dežele, in tej molitvi je najbolj zahvaliti, da se je krivovera v kratkem popolnoma zatrla. Ko se je Dominiku že več učencev pridružilo, gre v Rim sv.

očeta prosit, da mu potrdi njegov novi red. Honorij III. je potem l. 1217 potrdil pravila novega reda. Dominikanci ali „bratje pridigarji“ nosijo belo obleko in črni plašč s kapuco. Ne celo v treh letih se je red sv. Dominika razširil po Laškem, Francoskem, Španskem, Angleškem, Nemškem, Poljskem in Ogerskem. Dominika samega pa papež pokliče v Rim in ga postavi svojemu dvoru za pridigarja. Ko je prišla njegova zadnja ura, pokliče svoje brate ter jih blagoslovi, a tudi slehernemu zažuga z božjo jezo, kateri bi v njegovem redu zapustivši uboštvo, bogastva si hotel nabirati. Umrli je leta 1221.

Oba velika beraška reda sta se čudovito hitro razširjala po vsem krščanskem svetu, bila sta potrebam tistega časa celo primerna in sta složno delovala, kakor sta se tudi oba sveta ustanovnika čislala in ljubila med seboj. Red sv. Frančiška je bil med ljudmi bolj priljubljen; toda tudi dominikanski red se je posebno na polji učenosti in misijonov krepko ž njim meril.

320. Tukaj naj še imenujemo red karmelitov. Karmeliti deloma trdijo, da je bil njih ustanovnik ali prerok Elija in drugi stari puščavniki, kateri so na bregu Karmelu v sveti deželi živeli. Prav za prav pa jih je ustanovil križnik Bertold iz Kalabrije, kateri je na karmelskem bregu poleg votline Elizejeve več kočie in celic postavil, iz katerih je sčasom samostan postal. Redovnikom je dal jeruzalemski očak Albert l. 1171 ostra pravila, ktera je papež Honorij III. l. 1226 potrdil. Ko so pa karmeliti po Saracenih na jutrovem zgubljali svoje samostane, preselijo se v Evropo, kjer so se hitro razširjali in kjer so jih beraškim redom prištevali.

O Šimonu Stoku, o šestem generalu tega reda, se pripoveduje, da mu je Devica Marija med molitvijo prinesla škapulir t. j. naramno redovno oblačilo, in mu je obljubila, da nobeden ne bode skusil večnega ognja, kateri v tej obleki umrje. Poleg možkega reda je pozneje nastal tudi ženski red karmelitarc, in pa veliko bratovščin škapulirja, ktere so posebno Mater božjo častile ter dobra dela usmiljenja upravljale.

Najden novi svet.

421. Med čudnimi in velikanskimi deli, ktere je opravil srednji vek, je tudi najdenje novega sveta. Preden se je končal srednji vek, postavil si je še velikansk spomenik, ki

kaže vrlost duha njegovega in silo, s katero se je zaganjal za visokimi cilji, in ta spomenik je — najdena Amerika. Brez dvoma gre čast sv. katoliški cerkvi, da je našla Ameriko. V cerkvi so varno hranili misel, da mora zemlja vendar okrogla biti, da se atlantsko morje mora nekje dotikati indijske vode, da mora unkraj morja biti suha zemlja, na kateri živijo ljudje, ki so z nogami k nam obrnjeni. Ravno Albert „veliki“ in kardinal Peter iz Aliake sta povdarjala to mnenje ter ga z vsemi mogočnimi razlogi podpirala. Tudi nagibi, kateri so vernega Krištofa Kolumba navdajali iti iskat novega sveta, so bili zgolj pobožni, in po pravici smemo reči, da je skrb cerkve za zveličanje duš najbolj pospeševala njegovo podvzetje.

Krištof Kolumb se je rodil v Genovi na Laškem. Bil je sin plemenitih staršev, ki pa so ubožali, in njegov oče se je moral živeti od mornarstva, in tudi sinko Kolumb je moral od malih nog že na ladjah služiti. Ker je mladi Kolumb z mornarstvom veselje imel, izuril se je kmalo tako, da ni več služil kot prost mornar, nego je ladije že ob svojem vodil. Takrat so sloveli Portugalci kot najbolj zvedeni mornarji. Tje se je Kolumb podal, in ondi med zvedenimi mornarji in skušenimi brodarji je dozorila njegova misel, da črez atlantsko morje ne more biti predaleč do suhe zemlje. Starešine Genovskega mesta, katerim je najpred oznanil svoj namen, so se mu kot prenapetemu sanjarju smejali. Tedaj se poda Kolumb l. 1485 na Špansko, kjer kot revež nikjer drugod ni dobil strehe, kakor v nekem frančiškanskem samostanu. Ondašnji gvardijan, oče Perez, se hitro zavzame za visoke namene Kolumbove, ter mu pomaga, da dobi na španskem kraljevem dvoru posluh. Dolgo in na drobno so ondi pretresovali učenjaki Kolumbovo novo misel, toda dasiravno so se nekteri glasovi za njega glasili, do dobrega se vendar niso mogli sprijazniti z njegovimi nameni. Zopet v tem času, ko je zastonj čakal kraljeve pomoči in podpore, je Kolumba preživel samostan dominikancev v Sevili, kjer se je posebno profesor Diego Beza za njega zavzemal. Zategavoljo Kolumb naravnost pravi: „Ko sem bil od vseh zasmehovan, sta mi edino dva meniha v ljubezni zvesta ostala“, Perez namreč in Beza. Pa Kolumb je bil pravi mož, kterega ni nobena napota prestrašila, posebno, ker je vse upanje stavil na Boga, prepričan namreč, da je orodje v božjih rokah, kterega se Bog poslužuje za svoje namene.

Kraljica Izabela mu je slednjič vendar spolnila željo, ter mu pripravila tri ladje, na katerih se je Kolumb vesel podal

na morsko pot. Dva dolga mesca njegovi tovarši niso druga videli, kakor morje in nebo, in vsem je že srce upadalo, le edini Kolumb ni obupal. Zdaj pa 12. oktobra l. 1492, ko napoči zora, zagledajo novi svet, in kakor iz enega grla kličejo: „zemlja, zemlja!“ Ko stopijo na suho, postavijo na mestu svojega prvega prihoda velik lesen križ, in tako je Kolumb precej dal na znanje celemu svetu, kar ga je prav za prav gnalo iskat novi svet, srčna želja namreč, da bi zanesel tje črez morje znanje sv. križa, ki je znamenje našega zveličanja. Ravno isto je javno iz onih besed, ktere je Kolumb že tretji den po svojem prihodu na novi svet, zapisal v svoj dnevnik, rekoč: „Spoznal sem, da se zemljani popolnoma pod našo oblast podajajo, in da se bodo k naši sveti veri lože zlepa in po pouku, kakor po sili spreobrnili, in vsled tega sem jim podaril nekoliko drobnih reči, ktere so jih silno razveselile ter jih popolnoma na nas navezale. Zapazil sem tudi, da se hitro naučijo, kar sem jim narekoval, in tedaj menim, da se bodo brez težave naučili Kristusove vere. Sicer je moral Kolumb še tudi pozneje veliko nezgod in dosti nehvaležnosti prenašati, pa za božje kraljestvo in njegovo razširjenje je vse rad prestal. Cerkev je tudi hitro pokazala prav ot, kako je treba ta srečni dogodek dobro porabiti, in divi-
jake novega sveta osrečiti. V prvem hipu že je namreč skrbela zato, da med njimi prižge luč sv. vere. Prve amerikan-
ske pagane, ktere je Kolumb pripeljal v Evropo, so na povelje kralja Ferdinanda in kraljice Izabele podučili v krščanstvu, in kralj sam jim je bil kum pri sv. krstu, in že leta 1493 je poslal kralj dvanajst duhovnikov črez morje, da med novimi narodi v Ameriki začnejo svoj apostolski posel.

K o n e c.

322. Recimo tedaj, da je bilo v srednjem veku res marsikaj napčenega in pregrešnega v katoliški cerkvi, kar je tudi takrat že krščanski svet sam priznal, ker je zmíraj tirjal ponovljenja na glavi in na udih. Ni pa res, in učeni polovičarji novih časov nas nikdar ne prepričajo, da so v srednjem veku živeli sami mračnjaki in norlaki, in da bi bila takrat tolika tema, da nič hujšega. — Zakaj pa vendar naši brez-

verni učenjaki zmiraj grajajo srednji vek? To je zelo razumljivo! Brezverni ljudje ne razumijo tistih bogoljubnih in vernih časov, kar že sv. pismo potrjuje, ki pravi: „*Natorni človek ne razumi tega, kar je božjega Duha, zakaj to mu je nespamet.*“ (1. Kor. 2.) Posvetneži sedijo prenizko na zemlji ter vzvišenih misli in nadzemeljskih idej ne zastopijo. Med sto mi povemo le eno. Ako razsojamo med dvema podobama Matere božje, katerih ena je iz srednjih vekov, a druga je iz naših časov, takoj bomo videli velikansk razloček. Malarji tistih časov so namalali — svetnico, — naši umetniki — žensko. Nehvaležni dečaki, ker so zagrizeni sovražniki sv. cerkve, za Boga ne dajo veljati, da bi jim vse imetje, t. j. omiko in oliko, učenost in umetnost, s katero se bahajo, bila njihova mati cerkev prigospodarila, da se tedaj gizdijo le s tujim gleštom. Gizdavih ljudi šega pa je, da radi gledajo prek črez vse druge ljudi; ker pa je srednji vek velikan poleg naših nadutih možiceljnov, ga hočejo z besedami toliko ponižati, da bi zamogli gledati prek črez njega.

Toda zgodovina, ki je „luč resnice“, t. j. luč, pri kateri mora resnica na den, tega pripustiti ne more. — Kar je pa naših možakov, so vsi in vselej srednji vek občudovali in s častjo imenovali.

K A Z A L O.

Drugi vek.

I. doba. Od začetka sv. cerkve med Germani in Slovani do papeža Gregorja VII. 1073. — Utemeljitev krščanskega življenja pri Germanih in Slovanih; — ponovljenje zahodnjega rimskega cesarstva, — in nadvlada države nad cerkvo.

I. Poglavje.

A. Razširjanje krščanske cerkve med germanskimi narod.

	Stran
a) O preseljevanji narodov	3
b) Razširjanje sv. vere med Goti	4
c) Med Vandali	9
d) Med Huni	16
e) Med iztočnimi Goti	18
f) Med Longobardi	20
Sv. Benedikt iz Nurzije	22
g) Med Franki	24
h) Krščanstvo na britanskih otokih	29
i) Krščanstvo med Nemci	32
Sv. Bonifacij apost. Nemcev	34
k) Med Sasi	37
l) Krščanstvo v severni Evropi	38

B. Krščanstvo med slovanskimi narodi.

a) Med Slovenci	39
b) Med Moravci. Slov. apostola sv. Ciril in Metod	50
c) Krščanstvo na Češkem	63
d) Na Poljskem	67
e) Na Ruskem	70
f) Med polabskimi Slovani	73
g) Med Hrvati in Srbi	74
h) Med Bolgari	78

C. Pokristjanjenje Madjarov

II. poglavje.

O verskih bojih in prepirih.

a) Muhamed in njegova vera	82
Kako se je Muhamedova vera razširjala	86
b) Borbe zoper sv. podobe na jutrovem	87
c) Borbe zoper sv. podobe v Galiji	92
Cesar Karl; zahod. rim. cesarstvo ponovljeno	93
Cerkev in papeži za časa Karlovičev	95
Papeži 10. stoletja	97
Papeži 11. stoletja do Gregorja VII.	99
d) O grškem razkolništvu	102
e) Kriva vera škofov Elipanda in Feliksa	106
f) Godešalkova krivovera	107
g) Prepiri o zakramentu presv. Rešnj. Telesa	108

III. poglavje.

Notranje cerkvene zadeve.

a) Razmere med cerkvo in državo v tej dobi	109
b) Duhovstvo	112
O prvaštvu papežev — o kardinalih	112
O škofih, pomočnih škofih, o kanonikih	113
c) Bogočastje	114
d) Krščansko življenje	115
Redovniki tega časa	117

II. doba. Od Gregorja VII. do Luterja 1517. — Oblast papežev zraste do vrhunca, — a za papeža Bonifacija VIII. začne zopet pešati; čas sovražnikov oblasti papeževe; — cerkveni zbori za ponovljenje krščanskega življenja; najden je novi svet.

I. poglavje.

Razširjanje krščanske cerkve.

A. Križne vojske	119
a) Prva križna vojska	122
Duhovni viteški redi	124
b) Druga križna vojska	125
c) Tretja „ „	125
d) Četrta „ „	128

	Stran
e) Peta križna vojska	131
f) Šesta in sedma križna vojska	132
Kaj so križne vojske koristile	135
g) Krščanstvo v Pomorji in pri drugih polabskih Slovanih	138

B. Cerkev in država.

a) Petdesetletni boj za investituro	140
Med Gregorjem VII. in Henrikom IV.	140
O smrti Gregorja VII. do vormske pogodbe	145
Deveti vesoljni cerkveni zbor	148
b) Borba za cerkvene pravice na Angleškem	148
c) Razpori pri papeževih volitvah	150
Deseti vesoljni cerkveni zbor	151
d) Stoletna vojska med papeži in Hohenštaufoviči	151
Do mira v Benetkah l. 1177	151
Enajsti vesoljni cerkveni zbor	155
Od mira v Benetkah do 12. vesoljnega cerkv. zbora	156
Dvanajsti vesoljni cerkveni zbor	160
Od Inocenta III. do smrti cesarja Friderika II.	160
Trinajsti vesoljni cerkveni zbor v Lijonu	164
e) Rudolf habsburški	166
Štirinajsti vesoljni cerkveni zbor v Lijonu	167
f) Papež Bonifacij VIII.	169
g) Babilonska 70letna sužnost papežev	174
Petnajsti vesoljni cerkveni zbor v Vieni	176
h) 40letni razpor na papeževi stolici	180
Cerkveni zbor v Pisi	182
Šestnajsti vesoljni cerkv. zbor v Kostnici	183
Sedemnajsti „ „ „ v Bazileji	185
Cerkveni zbor v Ferari in Florenciji	186
j) Slednji papeži drugega veka	188
Osemnajsti vesoljni cerkv. zbor v lateranu	190

II. poglavje.

A. Krivoverci.

a) Kathari	190
b) Valdovci	191
Vojska zoper Albižane	192
Inkvizicija	193
c) Vikliferi	195
d) Husovci	197
Hus na cerk. zboru v Kostnici	199
Husovski boji	200

B. Cerkveni učeniki.

a) Sv. Bernard	Stran 202
b) Sv. Bonaventura	204
c) Sv. Tomaž akvinski	207

III. poglavje.

Notranje razmere.

a) Duhovstvo	212
O papeštvu	212
Ostali udje cerkvenega duhovstva	214
b) Bogočastje	216
c) Krščansko življenje	218
Beraški redovi. Sv. Francišk asiški	221
Sv. Dominik	224
Najden novi svet	225
Konec	227

